

Diplomová práce

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra pedagogiky

Diplomová práce

**PROMĚNA VOLNÉHO ČASU PRAMENÍCÍ ZE
ZMĚNY SOCIÁLNÍ ROLE U RODIČŮ NA
RODIČOVSKÉ DOVOLENÉ**

Vedoucí práce: Mgr. Richard Macků, Ph. D.

Autor práce: Bc. Tereza Sedláková

Studijní obor: Pedagogika volného času

Ročník: II.

2019

Prohlášení o samostatném zpracování práce a souhlas se zveřejněním práce v databázi STAG

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

22. 2. 2019

.....

Tereza Sedláková

„Děkuji vedoucímu diplomové práce Mgr. Richardu Macků Ph. D., za jeho cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Dále děkuji všem respondentům, kteří se dobrovolně zúčastnili mé výzkumné studie.“

OBSAH

OBSAH	5
ÚVOD.....	8
1 VOLNÝ ČAS – FENOMÉN VOLNÉHO ČASU.....	11
1.1 Historický vývoj volného času	12
1.2 Definice volného času	15
1.3 Dělení volného času a jeho vizualizace.....	17
1.4 Základní znaky volného času.....	19
1.5 Funkce volného času.....	20
1.6 Determinanty volného času.....	23
1.6.1 Vývoj VČ a volnočasových preferencí v závislosti na životní fázi člověka.....	27
1.6.1.1 Životní fáze a jejich odraz ve volném čase člověka.....	28
1.7 Náplň volného času	29
2. SOCIÁLNÍ ROLE A JEJÍ ZMĚNA V KONTEXTU ROLE RODIČE.....	32
2.1.1 Sociální role	32
2.1.2 Základní funkce rodiny - Základ rodičovské role.....	33
2.2 Rodičovská role a její základní specifika.....	34
2.2.1 Přejchod k rodičovství.....	36
2.2.1.1 Přejchod k rodičovství jako období krize	39
2.2.1.2 Schopnost přizpůsobení se rodiče rodičovské roli.....	40
2.3 Specifika mateřské a otcovské role.....	41
2.3.1 Mateřská role.....	42
2.3.1.1 Úloha mateřské role.....	44
2.3.2 Otcovská role.....	45
2.3.2.1 Úloha otcovské role	46
3. RODIČOVSKÁ DOVOLENÁ	47
3.1 Funkce rodičovské dovolené	47
3.2 Rodičovská dovolená v mezinárodním kontextu.....	48
3.3 Rodinná politika a legislativa v České republice.....	50
3.3.1 Peněžité pomoc v mateřství.....	50
3.3.2 Rodičovský příspěvek (RP).....	52
3.3.3 Možnosti čerpání rodičovského příspěvku.....	52

3.4	Otcové na rodičovské dovolené.....	53
4.	PROMĚNA VOLNÉHO ČASU NA RODIČOVSKÉ DOVOLENÉ	55
4.1	Vliv narození dítěte na VČ rodičů.....	56
4.2	Rodičovská „pracovní“ náplň a její vliv na VČ rodiče na RD.....	57
4.3	Faktory ovlivňující VČ rodičů na RD.....	60
4.3.1	Zapojení druhého rodiče a jeho vliv na VČ rodiče na RD.....	60
4.3.2	Vývoj dítěte a proměnlivost jeho nároku na intenzitu péče rodiče a jeho vliv na VČ.....	62
4.3.3	Sebeobětování dětem a partnerově kariéře.....	64
4.3.4	Možnosti hlídání dětí někým jiným než rodičem na RD	65
4.3.5	Kojení.....	65
4.3.6	Únava	68
4.3.7	Způsob uspávání dítěte.....	69
4.3.8	Bydliště	69
4.3.9	Zdravotní stav dítěte	70
4.3.10	Zaměstnání rodiče na RD.....	70
4.3.11	Množství dětí, o které zároveň pečuje rodič na RD	70
4.4	Funkce VČ na RD.....	71
4.4.1	Volný čas jako odpočinek k „práci“ (regenerace) v kontextu rodičovství na RD	71
4.4.2	Kompenzační funkce VČ na RD	72
4.4.3	Katarse prostřednictvím VČ na RD.....	72
4.4.4	VČ jako ventil na RD	72
4.4.5	konzum ve VČ.....	72
4.4.6	Zážitek svobody jako funkce VČ na RD	72
4.4.7	Integrační pojetí Funkce VČ na RD	73
4.5	Rizika spojená nedostatkem VČ na RD k odpočinku a vlastní seberealizaci.....	73
4.5.1	Neadekvátní reakce k partnerům a během výchovného působení k dítěti/dětem	73
4.5.2	Syndrom vyhoření na rodičovské dovolené	74
5.	EMPIRICKÁ ČÁST – VÝZKUM	77
5.1	Úvod a výzkumný design.....	77
5.2	Kvalitativní výzkum	78
5.3	Použité výzkumné metody – metoda zakotvené teorie	78
5.3.1	Metoda sběru dat	79
5.3.1.1	Polo-strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami	81
5.3.2	Výběr výzkumného vzorku	82
5.3.2.1	Konečný soubor respondentů a jejich základní charakteristika	83
5.4	Sběr dat a jejich organizace.....	83
5.4.1	Příprava rozhovorů.....	83
5.4.2	Uskutečnění sběru dat	84
5.4.3	Etické problémy a jejich řešení	85
5.5	Zhodnocení sběru dat.....	86

5.5.1	Transkripce rozhovorů	86
5.5.2	Analýza dat.....	87
5.5.3	Shrnutí výzkumných výsledků a závěrů v podobě odpovědí na výzkumné otázky.....	88
5.5.3.1	HVO: Jakým způsobem se proměňuje VČ rodičů na RD?	89
5.5.3.2	VČ během RD: (VO2: Jakým způsobem tráví rodiče na RD svůj VČ?)	90
5.5.3.3	VO4: Jaké faktory mají vliv na VČ rodičů na RD?	91
5.5.3.4	VO1: Jaký vliv má příchod rodičovství (narození dítěte) na VČ rodiče na RD?.....	91
5.5.3.5	VO3: Jaké funkce VČ se projevují během trávení VČ rodičů na RD?	92
5.5.3.6	VO5: Jaký vliv má zapojení partnera na VČ rodiče na RD?	93
5.5.3.7	VO6: Vliv změny volnočasového chování na RD na partnerský vztah rodiče na RD? ...	93
5.6	DISKUSE A REFLEXE	96
5.6.1	Diskuse nad potencionálními zdroji chyb	96
5.6.2	Srovnání některých výsledků s výsledky jiných výzkumných studií	96
5.6.3	Možnosti uplatnění výzkumných výsledků	97
5.6.4	Propozice k dalšímu zkoumání.....	97
ZÁVĚR		99
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....		102
SEZNAM ZKRATEK		108
SEZNAM PŘÍLOH.....		109
PŘÍLOHY.....		1
Příloha I.	Soupis otázek využívaných při rozhovorech.....	1
Příloha II.	Přepis rozhovoru s R1.....	7
Příloha III.	Přepis rozhovoru s R2	16
Příloha IV.	Přepis rozhovoru s R3	28
Příloha V.	Přepis rozhovoru s R4.....	38
Příloha VI.	Přepis rozhovoru s R5	52
Příloha VII.	Přepis rozhovoru s R6	66
Příloha VIII.	Přepis rozhovoru s R7	76
Příloha IX.	Ukázka volného kódování – metodou tužka papír	87
ABSTRAKT		88
ABSTRACT.....		89

ÚVOD

„Mateřství je to nejkreativnější zaměstnání plné výzev, kterému se můžeme věnovat. Cílem je přetvořit svět tak, aby naše možnosti nebyly tak omezené.“

Naomi Wolf

Narození dítěte je bezesporu šťastnou událostí v životě každého rodiče, ovšem je to i jakási pomyslná startovací čára úplně nového života, přinášející spoustu nových výzev, radostí a starostí a do jisté míry i omezení našeho dosavadního života, bez kterých se role rodiče neobejde.

Důvodem ke zvolení tohoto tématu byla jeho přímá propojenost se mnou studovaným oborem a zároveň aktuálnost řešení této otázky v mém blízkém okolí. Hlavním impulzem k sepsání této práce pro mne byl samotný název mateřské dovolené, evokující volnost a větší množství volného času. Zatímco se v poslední době stále více setkáváme s názory samotných matek, vyjadřujících se opačně a tedy tak, že mateřská a rodičovská dovolená není žádná „dovolená“. Toto téma je ve společnosti matek, popřípadě otců na rodičovské dovolené stále více diskutováno, což došlo až k závěru samotného ministerstva práce a sociálních věcí, které rozhodlo, název mateřská a potažmo i rodičovská dovolená pozměnit. Během psaní této práce se o změně jedná. Tento současnou společností uznávaný fakt a zároveň můj zájem o oblast volného času, mě dovedl k záměru studia zákonitostí vývoje volného času u rodičů na rodičovské dovolené a tím i k sepsání této práce.

Tato práce si klade za cíl upozornit na problematiku měnícího se volnočasového chování rodičů na rodičovské dovolené, která přímo souvisí se změnou jejich sociální role. Chce tyto změny zmapovat, popsat, klasifikovat a porovnat s volnočasovým chováním před touto změnou a mimo jiné odhalit i mnoho dalších souvislostí, které mají vliv na tuto volnočasovou proměnu stojící u zrodu rodiče a jeho prvních krůčků v rodičovství, až do věku tří let dítěte. Odhalení těchto skutečností by mohlo být přínosem nejen pro samotné rodiče a jejich nejbližší okolí, ale i pro zřizovatele volnočasových aktivit určených pro rodiny s dětmi, dále pak i pro odbornou a laickou veřejnost.

První kapitola této práce seznamuje čtenáře s fenoménem volného času. Představuje volný čas, jako nedílnou součást lidského života a jeho obohacení. V této kapitole se blíže seznámíme s definicemi volného času, jeho rozdělením, historií, funkcí a determinantami volného času. Problematikou volného času se zabývám zejména proto, abych upozornila na rozdílnost vnímání pojmu rodičovská dovolená od pojmu dovolená, která běžně evokuje představu volna od práce. Základní literaturou pro zpracování první kapitoly byly knihy, jejichž autory jsou Jiřina Pávková, Bedřich Hájek, Břetislav Hofbauer a kol. (*Pedagogika volného času*), Břetislav Hofbauer (*Děti mládež a volný čas*), Michal Kaplánek (*Čas výchovy – čas volnosti*), Mojmír Vážanský (*Základy pedagogiky volného času*), Jeana Verdona (*Volný čas ve středověku*). Dále pak kniha Bedřicha Hájka, Břetislava Hofbauera a Jiřiny Pávkové. (*Pedagogické ovlivňování volného času*).

Druhá kapitola je věnována tématu sociální role, její změně neboli samotnému zrodu sociální role rodiče. Kapitola dále analyzuje co to vlastně je sociální role, popisuje roli rodiče, její význam a funkci. Zabývá se změnou sociální role z hlediska sociologie a psychologie, přechodem k rodičovství a schopností osvojení si rodičovské role. Hlavní literaturou, která přispěla ke zpracování této kapitoly, je kniha Iva Možného (*Rodina a společnost*). Dále pak Milana Nakonečného (*Sociální psychologie*), Josefa Langmeiera a Dany Krejčířové (*Vývojová psychologie*), Pavla Řičana (*Cesta životem: Vývojová psychologie*) a Marie Frankové (*Dospělost a její variabilita*).

Třetí kapitola se zabývá tématem rodičovské dovolené. Poskytuje nám náhled do této problematiky, a to jak v historickém, legislativním, tak i v mezinárodním kontextu. Nastiňuje podmínky vzniku nároku na rodičovskou dovolenou a možnosti jejího čerpání. Podkladem pro zpracování této kapitoly je *Zákon o státní a sociální podpoře č. 117/1995 Sb.*, dále pak dokumenty jako *Peněžitá pomoc v mateřství* a rodičovství, Rodičovský příspěvek: Integrovaný program ministerstva práce a sociálních věcí a kapitola Hany Maříkové *Rodičovská (je) pro oba rodiče* z knihy *Práce a péče: Proměny "rodičovské" v České republice a kontext rodinné politiky Evropské unie*.

Čtvrtá kapitola je propojením a shrnutím v předchozích kapitolách uvedených informací, neboť popisuje proměnu volného času s ohledem na nastalou změnu sociální role, a popisuje volný čas rodiče pečujícího o dítě na rodičovské dovolené z hlediska

vývoje samotné role a zároveň vývoje dítěte a řeší konkrétněji jednotlivé determinanty volného času s ohledem na rodičovskou roli. Propojuje tedy informace týkající se volného času, změny sociální role, rodičovství a rodičovské dovolené a je zde věnována pozornost zejména oblastem, které vystupují z průběhu a výsledků mnou provedené výzkumné studie, která je podrobněji popsána v následující páté kapitole. Základními zdroji, o které jsem se v této kapitole opírala, jsou kniha od Leugihho Zoji. (*Soumrak otců: Archetyp otce a dějiny otcovství*, studie autorů Demerouti, E., B. Bakker, A, Voydanoff, P. (*Does home life interfere with or facilitate performance?*)) a informace vyplývající ze studie blíže popsané v následující páté kapitole.

Jak to tedy je s volným časem na rodičovské dovolené? Pátá kapitola by měla poskytnout odpovědi na tuto otázku, a to prostřednictvím výsledků výzkumu, jehož popis je předmětem této kapitoly. Tato kapitola se podrobně zabývá samotným výzkumem, který byl uskutečněn k získání potřebných informací k tomuto tématu, aby fakticky doplnily informace, které nejsou v odborné literatuře v tomto konkrétním kontextu běžně dostupné. K získání těchto informací využívám data získaná během kvalitativního výzkumu, za použití metody zakotvené teorie, kdy využívám sběr dat pomocí uskutečněných hloubkových rozhovorů a jejich transkripce, následného kódování a provedení analýzy, která poskytla živnou půdu pro vytvoření závěru této práce. V této kapitole uvádím důvody k výběru samotného výzkumu, blíže popisují průběh a použité metody a dále se ve velké míře věnuji interpretaci výsledků tohoto výzkumného šetření. Jako hlavní podklad pro zpracování této kapitoly jsem využila knihy Jana Hendla (*Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*), Romana Švaříčka a kol. (*Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*) a Miroslava Dismana (*Jak se vyrábí sociologická znalost*).

Kapitoly této práce jsou za sebou řazeny dle logiky vyplývající ze samotného tématu práce. Jednotlivé podkapitoly jsou řazeny tak, aby čtenáři osvětlovaly jednotlivá témata v jisté posloupnosti od obecnějších informací po konkrétnější, a to i prostřednictvím výsledků výzkumu až k samotnému závěru této práce.

1 VOLNÝ ČAS – FENOMÉN VOLNÉHO ČASU

Volný čas (VČ) je fenomén, který nás provádí celým životem. Během vývoje našeho života se ovšem mění jeho charakter a množství, což je určitým způsobem spojeno i se sociálním zráním jedince a změnami jeho sociálních rolí. Na vývoj VČ má vliv i společnost a tím tedy i sociálně-kulturní prostředí, do kterého se člověk narodí a mnoho dalších faktorů, kterými se budeme podrobněji věnovat v podkapitole o determinantách VČ. To vše spolu utváří, přetváří a determinuje i volnočasové preference jedince, které se promítají do samotného způsobu trávení VČ.

Ve VČ se tedy můžeme věnovat různorodým aktivitám, které nás určitým způsobem naplňují, přináší nám uspokojení a radost. Tyto volnočasové aktivity mimo jiné působí i jako prostředek k odpočinku a relaxaci či k intelektuálnímu a kulturnímu růstu osobnosti.

Velkou měrou se na VČ, tedy ve smyslu slova, kterým jej chápeme dnes, podílel vývoj historický, sociologický a především však technický.

Pokud zabrousíme do historie VČ, naskytá se nám otázka, zda volný čas doprovází člověka již od počátku jeho existence? Této otázce se ve svých pracích věnovalo již několik odborníků, většina se jich vyjadřuje tak, že volný čas je přímo spojen s lidským životem již od počátku jeho existence, i když jeho množství a charakter se historicky proměňoval. K těmto autorům můžeme řadit Jiřinu Pávkovou¹, Josefa Langmeiera s Danou Krejčířovou.² Také R. Selucký tvrdí, že volný čas existuje déle než dva tisíce let.³ Existují ale i tací autoři, kteří se s tímto názorem zcela neztotožňují. K těmto autorům se řadí např. francouzský sociolog Joffre Dumazedier, který se zabýval vztahem sociologie a VČ a tvrdí, že "VČ má specifické znaky, charakteristické pro civilizaci vzniklou z průmyslové revoluce."⁴ k těmto znakům řadí svobodu volby, nezainteresovanost na výsledek, hédonistickou povahu VČ a uspokojení osobních požadavků.⁵

¹ Srov. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*, s. 19.

² Srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ D. *Vývojová psychologie*, s. 176.

³ Srov. SELUCKÝ, R. *Člověk a jeho volný čas: Pokus o ekonomickou formulaci problému*, s. 9.

⁴ DUMAZEDIER, J., „Volný čas.“ *Sociologický časopis /Czech Sociological Review*, 1966, č. 3, s. 443.

⁵ Srov. Tamtéž, s. 446 - 447.

Pokud tedy budu vycházet z jednoduché logické úvahy a tedy z toho, že jednou ze základních náplní volného času, zejména u dětí, je hra a že: „existence hry je prokázána ještě před vývinem člověka moudrého,“⁶ dovolím si usoudit, že volný čas, i když v jiné formě a rozsahu, existoval minimálně již před vývojem člověka moudrého. Budu tím ale v rozporu s názorem Joffreho Dumazediera, který naopak zastává názor, že hra je účelová aktivita, která byla v archaických společnostech součástí práce např. součástí šamanských postupů. Dále pak se dle něj nedá o VČ hovořit ani v agrárních společnostech, kdy zpěvy, hry a obřady byly součástí kultu a z něho vyplývaly nikoli z volného času. Čas odpočinku se zde sice vyskytuje, ale samotná hranice mezi ním a prací není jasná.⁷ Dumazedier ve svých přesvědčeních vychází ze znaků VČ (VČ osvobozuje, je nezajímavý, je hédonistické povahy, uspokojuje osobní požadavky), které sám zformuloval. Tyto znaky v celém rozsahu, dle jeho kritérií, nejdou aplikovat na volnočasové aktivity, které se v těchto dobách provozovaly. Stejně tak VČ antických myslitelů a později bohaté šlechty 16. století vylučuje, jako náplň VČ, neboť dle něj jde pouze o zahálku a nikoli o vymezení oproti času práce, protože jej nedoplňuje jí ani nekompensuje. Tito lidé nemuseli sami zajišťovat svou obživu, ale toto vykupovali prací otroků a nevolníků.⁸ Mnoho autorů však vývoj VČ vymezuje odlišně, proto se tomuto tématu budeme věnovat i v dalších kapitolách o historii a definici VČ a jeho členění.

1.1 HISTORICKÝ VÝVOJ VOLNÉHO ČASU

Samotný termín volný čas je poměrně nový, vznik tohoto termínu je spojován až s následky průmyslové revoluce.

V antice byly dle Kaplánka a kol.: „činnosti jako hra, kult meditace, vzdělávání, umění i zábava více oceňovány než fyzická práce, která se považovala pouze za nutný předpoklad pro vytvoření podmínek pro prožívání toho, co člověka opravdu naplňuje.“⁹ Tudíž se jednalo o vzácný čas, kterému odpovídal řecký výraz otium (σχολή), jenž byl podle Aristotela cílem veškerého plahočení a středem veškerého dění.¹⁰ v antickém

⁶ ŠIMANOVSKÝ, Z. *Hry pro zvládnutí agresivity a neklidu*, s. 21.

⁷ Srov. DUMAZEDIER, J., „Volný čas“, s. 443.

⁸ Srov. Tamtéž, s. 443.

⁹ KAPLÁNEK, M. a kol., *Volný čas a jeho význam ve výchově*, s. 52.

¹⁰ Srov. Tamtéž, s. 52.

období se pojetí VČ spojovalo spíše s platonským pohledem na poznání a nahlížení do světa idejí. Jakákoli větší aktivita byla dle Kaplánka a kol., považována za rozptýlení od tohoto vznešeného cíle. Proto se ve starověkém Řecku a Římě na vykonávání těžké práce využívala zejména práce otroků a „otium (VČ) tak bylo výsadou pouze svobodných občanů tedy mužů.“¹¹

Předchůdcem volného času byl svátek. Svátky sloužily k rozptýlení lidí, neboť byly opakem každodenního života a jakýmsi vybočením z každodennosti. Tyto svátky se obvykle řídily církevním kalendářem nebo lokálními zvyklostmi. Svátky byly velmi oblíbené a zejména ve středověku poskytovaly lidem příležitost k bujarým oslavám, tanci a konzumaci alkoholu.¹²

Volný čas ve středověku byl v mnohém odlišný od volného času v dnešním pojetí, byl výrazněji svázan s prací. Pro většinovou společnost vyjma bohaté šlechty bylo toto období spíše obdobím těžké práce nutné k obživě, než obdobím příznivým pro VČ. Jean Verdon nazývá toto období civilizací práce.¹³ Ovšem to nevylučuje, že by v této době lidé nevěnovali volnočasovým aktivitám. Lidé měli velmi oblíbené slavení svátků, věnovali se různým hrám, které Verdon dělí dle společenských kategorií na hry pro lid (soule – sportovní soupeřivá hra s míčem, příp. s hokejkou odehrávající se mezi ženatými muži a ostatními) a hry pro šlechtu např. šachy. Duchovní zábavě v rámci VČ, jako četbě a umění, se mohla věnovat pouze vzdělaná elita. Mezi další oblíbené volnočasové aktivity této doby řadí Verdon lov zvěře, rybolov, hostiny, lázeňství, nevěstince, kabarety, turnaje, cirkusy, amfiteátry, kejklíři, církevní představení a divadlo.¹⁴

S nástupem průmyslové revoluce se v 19. století výrazně změnil charakter práce. Lidé se snažili vymoci si lepší pracovní podmínky, které v té době byly dle Verdona značně odlidštěny a vedly k boji lidí za lepší postavení. Tato snaha vedla k odstartování změn vedoucích k nárůstu VČ vedoucímu dle Verdona až k civilizaci VČ. Završením této snahy bylo legislativní ustanovení pracovních práv lidí, kdy bylo v r. 1936 legislativně zakotveno právo pracujících lidí na placené volno a dva týdny volna neplaceného, dále pak došlo ke zkrácení týdenní pracovní doby na čtyřicet hodin týdně,

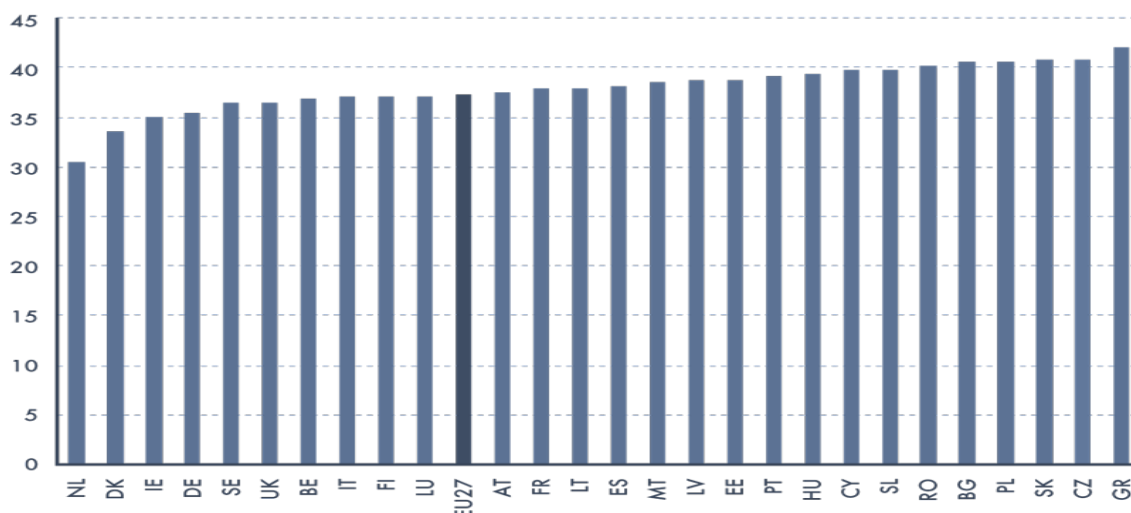
¹¹ Srov. KAPLÁNEK, M a kol., *Volný čas a jeho význam ve výchově*, s. 52 a 53.

¹² Srov. VERDON, J. *Volný čas ve středověku*, s. 31.

¹³ Srov. Tamtéž, s. 236-237.

¹⁴ Zpracováno dle VERDON, J. *Volný čas ve středověku*, s. 19-237.

čímž vznikl pracujícím prostor pro dva volné dny v týdnu a tím u nich došlo k výraznému nárůstu jejich VČ.¹⁵ V Československu byla osmihodinová pracovní doba a to šest dní v týdnu legislativně zakotvena 19. 12. 1918, zákonem č. 91/1918Sb a v 80. letech 20. století došlo ke zkrácení pracovního týdne na pět dní při 8,5 pracovních hodinách denně, ke zkrácení na osmihodinový pracovní den (bez počítaných pracovních přestávek) došlo až po roce 1989.¹⁶ Společně se vzrůstající automatizací v průmyslové výrobě se tento trend postupného zkracování pracovní doby promítá i dnes, kdy se postupně v některých státech zkracuje délka pracovního týdne či pracovního dne. Vůbec nejkratší obvyklou pracovní týdenní dobu mají v Nizozemsku 30,1 h, Dánsku 34,7 h, Německu 34,9 h, Belgii 35,2 h, Irsku 35,5 h. Naopak nejdelší pracovní týdenní dobu mají v Lotyšsku 41,6 h, Rumunsku 41,4 h, a na Islandu 41,3 h. Bulharsku 41 h, Česku 40,6 h, Řecku, Polsku a Slovensku, kde týdenní pracovní doba odpovídá 40 hodinám.¹⁷

Nizozemsko Dánsko Irsko Německo Švédsko Spojené království Belgie Itálie Finsko Lucembursko EU27 Rakousko Francie Litva Španělsko Malta Lotyšsko Estonsko Portugalsko Maďarsko Kypr Slovinsko Rumunsko Bulharsko Polsko Slovensko Česká republika Řecko

Obr. 1) Délka obvyklého pracovního týdne – Zdroj: zprac. dle Eurostat a iDNES.cz¹⁸ *)2019

„Během 19. a 20. století se VČ stal významnou dimenzí každého lidského života, ovšem odlišně u lidí z různých společenských vrstev a sociálního postavení.“¹⁹

¹⁵ Srov. VERDON, J. *Volný čas ve středověku*, s. 237.

¹⁶ Srov. KAPLÁNEK M., a kol., *Volný čas a jeho význam ve výchově*, s. 49.

¹⁷ Srov. EUROSTAT. *Average usual working hours of employees, by possibility to have variable working hours, sex and age*. [Online], [cit. 2018-11-11].

¹⁸ Srov. iDNES.cz. *Z práce o půl hodiny dřív: budeme pracovat méně, shodují se politici*. [Online], [cit. 2019-03-23].

¹⁹ PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*, s. 20.

1.2 DEFINICE VOLNÉHO ČASU

Volný čas je definován různými autory rozlišně, neboť existuje mnoho náhledů na vymezení VČ. VČ může být definován kvantitativně, kvalitativně, pozitivně nebo negativně a sám o sobě se dále dělí na vázaný, polo-volný a volně disponovatelný čas, proto se v následujícím textu podrobně věnujeme vymezení těchto pojetí a na jejich základě nahlédneme do definic různých autorů.

Za volný čas v širším smyslu můžeme (v kvantitativním pojetí) považovat veškerý čas mimo pracovní dobu, do kterého spadá i čas nezbytný k dopravě do zaměstnání, ke spánku, jídlu, činnostem spojených s péčí o sebe a svůj zevnějšek, péčí o domácnost, o děti a zajištění chodu rodiny.²⁰ Pro toto vymezení VČ využíváme i název volný čas vázaný. Dle M. Kaplánka a kol. se ke kvantitativnímu vymezení VČ přiřklání autoři Selucký a Vážanský.²¹

Volný čas v užším smyslu (v kvalitativním pojetí) v sobě naopak nezahrnuje časové úseky spojené s prací, dopravou do zaměstnání, spánek nebo jiný nutný odpočinek ani činnosti spojené s každodenními povinnostmi. Tento úsek VČ můžeme nazvat termínem volně disponovatelný čas. K této definici se tedy přiřkláněl i výše zmíněný J. Dumazedier, který zastává názor, že definice VČ ve svém současném pojetí předpokládá své vymezení vůči práci.²² Také dle Kaplánka a kol. jsou přeložené Dumazedierovy definice příkladem kvalitativního vymezení VČ.²³ Například Dumazedierova definice, kterou uvádí Jana Duffková v knize Šubrt: „Volný čas je aktivitou (komplexem aktivit) mimo pracovní, rodinné a společenské závazky, jíž se jedinec zabývá ze své vůle, aby si buď odpočinul, pobavil se, rozšířil své znalosti či spontánní sociální participaci nebo svobodně zdokonaloval svou tvůrčí kapacitu“.^{24/25} Selucký R. vymezuje volný čas kvalitativně následovně: „Volný čas je ta část dne, týdne či roku, v níž člověk nemusí konat své povinnosti, ale může činit to, co právě chce, co se mu líbí a co si zvolí“.²⁶

²⁰ Srov. HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*, s. 10.

²¹ Srov. KAPLÁNEK M. a kol. *Volný čas a jeho význam ve výchově*, s. 43.

²² Srov. DUMAZEDIER, J., „Volný čas.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, s. 444.

²³ Srov. KAPLÁNEK, M. a kol. *Volný čas a jeho význam ve výchově*, s. 43.

²⁴ ŠUBRT, J. *Soudobá sociologie VI.*, s. 232.

²⁵ Srov. DUMAZEDIER, J. *Vers une civilisation du loisir?* s. 29.

²⁶ SELUCKÝ, R. *Člověk a jeho volný čas: Pokus o ekonomickou formulaci problému*. Praha: Československý spisovatel, 1966, s. 9.

Volný čas dále můžeme definovat dalšími dvěma způsoby, a to buď negativně nebo pozitivně.

Negativní definice volného času vychází z vymezení VČ vůči pracovní době. Tedy kdy VČ je časem volna od práce. VČ v negativním pojetí dle Hájka, Hofbauera a Pávkové je „čas zbývající po splnění rozmanitých povinností.“²⁷ Jürgen Habermas definuje VČ „jako čas, kdy člověk nemusí být v práci, kdy je „svobodný od práce“ a přitom zaujímá v jeho životě významnou roli – člověk se v něm realizuje.“²⁸ Hofbauer definuje volný čas na základě negativní definice jako „čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život.“²⁹

Pozitivní definice volného času se pokouší o vymezení VČ na základě jeho kvality. VČ tedy definuje jako čas, s kterým je možno volně nakládat dle jeho zájmů. Jedná se tedy o čas, který máme pro sebe, pro své koníčky a který můžeme věnovat druhým. Hájek, Hofbauer a Pávková definují volný „čas v pozitivním pojetí jako čas nezávislého a svobodného rozhodování pro činnost“.³⁰ Samotný Hofbauer definuje pozitivně volný čas následujícím způsobem jako „činnost, do níž člověk vstupuje s očekáváním, účastní se jí na základě svého svobodného rozhodnutí, a která mu přináší příjemné zážitky a uspokojení.“³¹

²⁷ HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*, s. 66.

²⁸ KAPLÁNEK M. a kol., *Volný čas a jeho význam ve výchově*, s. 51.

²⁹ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*, s. 13.

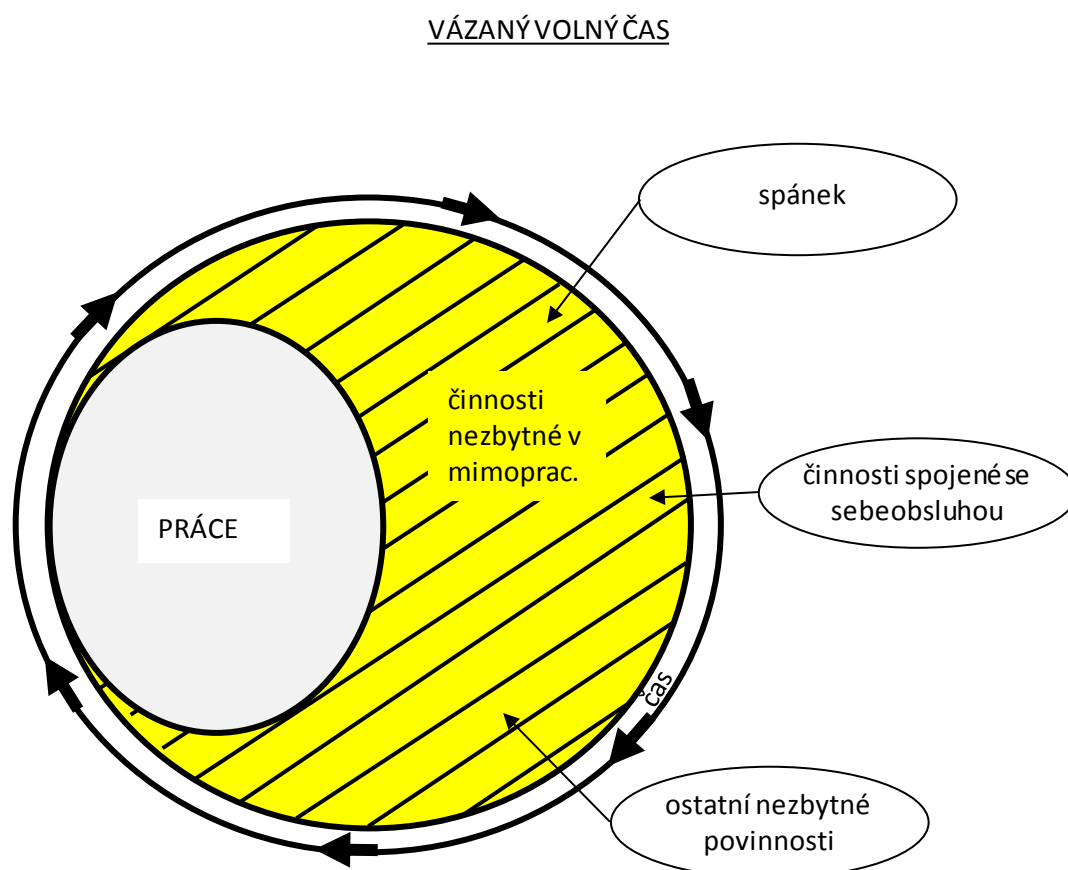
³⁰ HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*, s. 66.

³¹ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*, s. 13.

1.3 DĚLENÍ VOLNÉHO ČASU A JEHO VIZUALIZACE

Volný čas zajisté předpokládá zasazení do kontextu celkového času, který člověk má v nějakém časovém horizontu. Samotný VČ můžeme dělit zejména na dvě formy VČ (vázaný VČ a volně disponovatelný VČ), které bývají v odborné literatuře hojně popisovány. K lepšímu pochopení jsem vytvořila vizualizaci vázaného VČ a volně disponovatelného času, viz obr. 2) a 3).

Vázaný volný čas v sobě zahrnuje veškeré nezbytné činnosti vykonávané v mimopracovní době včetně spánku, sebe-obsluhy a dalších nezbytných povinností např. případné péče o rodinu, domácnost atp.

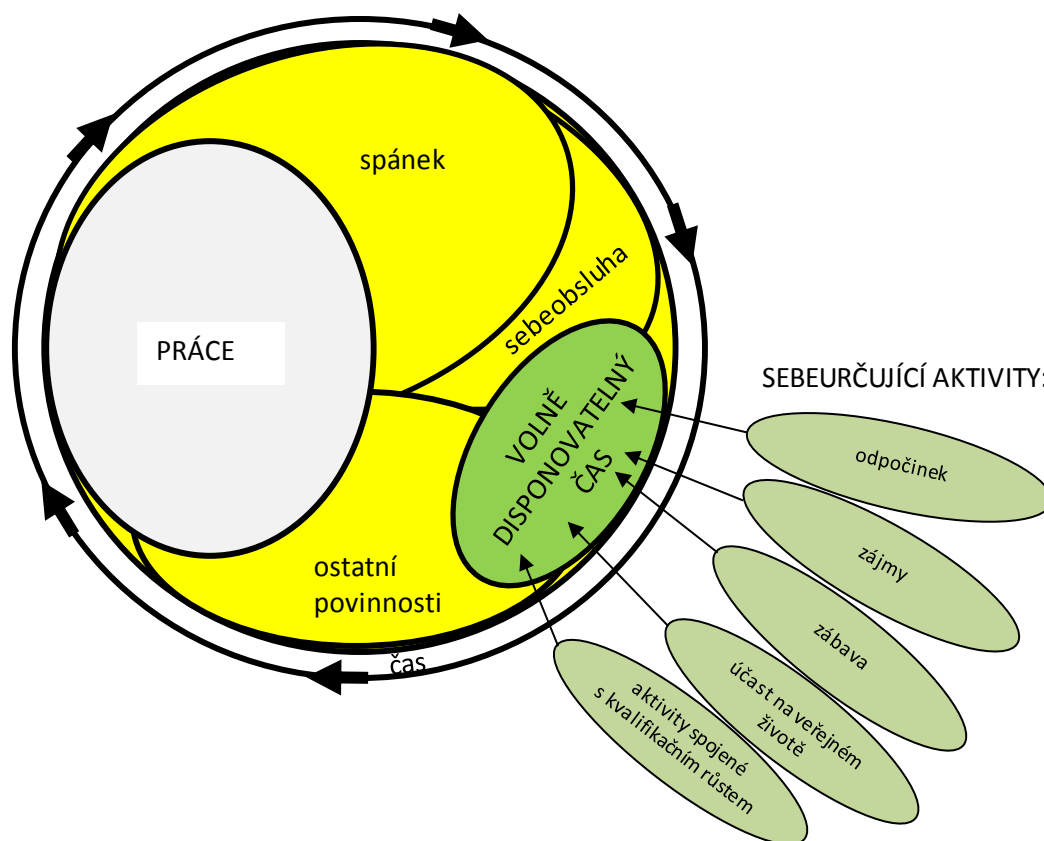

Obr. 2) Vizualizace vázaného volného času – Zdroj: vlastní.

Polo-volný čas dle Hájka B., Hofbauera B., a Pávkové J. v sobě zahrnuje činnosti na pomezí povinností a vázaného volného času. Patří sem aktivity dvojího přínosu, a to praktického a radostného. Sem řadíme např. kutilství, ruční práce a zahradničení.³²

Volně disponovatelný čas je čas, se kterým můžeme nakládat individuálně dle svých představ a přání. V tomto čase se můžeme plně věnovat volnočasovým aktivitám. Hájek a kolektiv definují volný čas jako prostor pro činnosti sebeurčující a sebevytvářející, tyto dále dělí na aktivity spojené s odpočinkem a zábavou, rozvojem zájmové sféry, kvalifikačním růstem a účastí na veřejném životě.³³

VOLNĚ DISPONOVATELNÝ ČAS

Obr. 3) Vizualizace volně disponovatelného času – Zdroj: vlastní.

³² Srov. HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*, s. 10.

³³ Srov. HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*, s. 10.

1.4 ZÁKLADNÍ ZNAKY VOLNÉHO ČASU

Samotný pojem volný čas evokuje svobodu v jednání uskutečněném během nějakého časového úseku, dobrovolnost a vlastní vnitřní motivaci.

Svoboda. Pokud chápeme slovo volný jako možnou alternativu slova svobodný (vztaženo ke svobodnému jednání člověka), logicky nám z toho vyplývá, že svoboda je základní podmínkou volného času. Toto nám dále otevírá otázku základních podmínek či znaků volného času, kam můžeme řadit následující: svobodu a dobrovolnost/vlastní vnitřní motivaci, nezainteresovanost, hédonistickou povahu VČ, zaměřenost VČ na uspokojování osobních požadavků.

Dobrovolnost je z hlediska volného času velmi důležitý faktor, neboť nedobrovolné jednání nemůžeme hodnotit jako svobodné či volné. Například. Nemůžeme hodnotit volnočasovou aktivitu jako plně dobrovolnou, a to ve vztahu k účastníkovi této aktivity v případě, že tento účastník nenavštěvuje tuto aktivitu zcela dobrovolně, na základě svého rozhodnutí či zájmu, ale plní tímto přání nebo příkaz někoho jiného, jako třeba rodiče atd. Tento příklad vnímáme spíše ve smyslu slova povinnost. Z tohoto plyne i tenká hranice mezi povinností a volným časem, tak jak o ní hovoří J. Pávková, která tvrdí, že hranice mezi povinností a volným časem není přesně definovatelná.³⁴

Hranice mezi povinností a volným časem může spočívat v odlišení formy motivace vedoucí nás k trávení VČ. Během VČ by měla převládat především *vnitřní (vlastní) motivace* nad tou vnější motivací například ze strany rodičů apod.

Prvek dobrovolnosti popisuje i Dumazedier jako jeden ze základních atributů VČ. Dumazedier formuloval základní čtyři atributy volného času:

- 1) *Svoboda volby a zážitek osvobození.* VČ nám zprostředkovává na základě naší svobodné volby zážitek nabyté svobody. Dle Dumazediera jde o osvobození od povinností určitého druhu, tedy o vymezení od povinností (povinnosti pracovní, školní, rodinné, občanské či duchovní) nikoli však o zbavení se veškerých závazků, jako jsou závazky plynoucí ze společenských vztahů, z činnosti skupin a zařízení potřebných k uskutečnění volnočasových aktivit. Zde uvádí provázanost vlivu

³⁴ Srov. PÁVKOVÁ, J. Pedagogika volného času, s. 9.

determinant sociálních skutečností na VČ.³⁵ (Více k tomuto tématu nalezneme v podkapitole: Determinanty volného času.)

- 2) *Nezainteresovanost na výsledek.* VČ není zaměřen na výsledek či přínos, postrádá jakýkoli zjištný, utilitární, angažovaný či ideologický cíl. V momentě, kdy jakákoli volnočasová aktivita činěná během VČ má nějaký takový cíl, nazývá Dumazedier tento čas časem napolo volným v dnešní terminologii polo-volným.³⁶
- 3) *Hédonistická povaha VČ.* VČ vychází z potřeb jednotlivce a ze snahy o jejich uspokojení. VČ tedy přináší uspokojení a toto uspokojení je i jeho cílem. Základním znakem VČ je hledání blaha, potěšení a radosti.
- 4) *Uspokojení osobních požadavků.* Každý člověk se ve svém VČ může věnovat tomu, co vede k uspokojení jeho osobních požadavků.³⁷

1.5 FUNKCE VOLNÉHO ČASU

Volný čas má v našem životě nezastupitelné místo, dnes máme podstatně větší prostor pro trávení VČ než kdykoli v historii. Funkce VČ se značně odvíjely od samotného charakteru práce, obecně chápané hodnoty volna a jeho vyplňování v souvislosti se společensko-historickým vývojem.

V antice byl VČ neboli ocium velmi pozitivně hodnocen a dle Aristotela k němu mělo vést veškeré snažení člověka. Dle Kaplánka a kol. byla tehdy práce vnímána jako opak ocia neboli negocium.³⁸ Ocium pak sloužilo především k sebereflexi a rozjímání zacíleného na hluboké vyšší poznání. Takto funkce VČ se však nedostávala všem, dle Dumazediera byla pouze pro ty, kteří si ji mohli dopřát díky zaměstnávání otroků. Tímto si dle něj vykupovali svůj VČ na úkor jiných.³⁹

Ve středověku byl VČ značně proměnlivý dle ročního období. V té době lidé zažívali VČ především formou slavení svátků. Nejdůležitější tehdy byla funkce (VČ) regenerační a v souvislosti se slavením svátků i funkce ventilu či kontrastu ke každodenní těžké dřině, důležité k zajištění základních životních potřeb středověkého obyvatelstva.

³⁵ Srov. DUMAZEDIER, J. „Volný čas.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, s. 444.

³⁶ Srov. Tamtéž, s. 445.

³⁷ Srov. Tamtéž.

³⁸ Srov. KAPLÁNEK, M. a kol. *Volný čas a jeho význam ve výchově*, s. 52.

³⁹ DUMAZEDIER, J. „Volný čas.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, s. 443.

V době industrializace došlo k velkému nárůstu pracovní doby lidí pracujících v průmyslu a jeho jednotlivých odvětvích. Vzhledem ke změně charakteru práce a nepřítomnosti faktoru uspokojení z výsledků své práce, se stala práce pouze prostředkem k výdělku. Tento jednostranný charakter práce vedl k jisté nespokojenosti lidí, s vlastním zapojením do ní, což dále vedlo k narůstání potřeby VČ.⁴⁰ VČ tehdy sloužil hlavně k odpočinku od práce, tehdy byla nejvíce patrná funkce volného času „k regeneraci, ke konzumu vyprodukovaných hodnot a zároveň i prostorem pro další vzdělávání, které bylo nutné v procesu produkce“.⁴¹

Dnešní pojetí funkce volného času shrnuje Potměšilová v knize Pospíšilové „Volný čas má nezanedbatelnou úlohu v lidském životě. Je to čas, který slouží k odpočinku, pro získání energie k dalším činnostem, pro zábavu. Je to čas, ve kterém je možné cestovat, získávat nové zkušenosti i znalosti, ale je to i čas, který je možné strávit nicneděláním či dokonce děláním něčeho co není úplně v souladu se společenskými pravidly. Je to doba, v níž se lidé setkávají se svými blízkými nebo tento čas tráví o samotě. Pro některé lidi to může být čas plný radosti, zábavy, pohody, ale pro jiné se tento čas stává zdrojem osamění, negativních pocitů a možných problémů.“⁴²

Funkce VČ může mít mnoho podob dle Dumazediera je jedním z hlavních znaků VČ to, že VČ uspokojuje osobní požadavky každého jednotlivého člověka, tyto požadavky dle jejich základní charakteristiky z hlediska jejich funkce můžeme popsat následovně:

Regenerace. Regenerační funkce VČ se vztahuje k práci, jde o regeneraci sil, která je zajišťována ve VČ a je nutná pro dobrý pracovní výkon člověka.

Kompenzace. Kompenzace v rámci VČ spočívá v tom, že během času volna vykonáváme takové aktivity, kterých se nám v některém ohledu nedostává. Toto pojetí dle Kaplánka a kol. zastával i Habermas, který se přikláněl k tomu, že: „člověk ve svém VČ jakoby doplňuje to, čeho se mu v pracovním čase nedostává.“⁴³ Například pracujeme-li v neestetickém či zdravotně ne úplně příznivém prostředí, můžeme potom toto kompenzovat ve svém VČ a to tak, že se věnujeme návštěvám galerií nebo

⁴⁰ Srov. KAPLÁNEK M., a kol., *Volný čas a jeho význam ve výchově*, s. 48.

⁴¹ KAPLÁNEK M., a kol., *Volný čas a jeho význam ve výchově*, s. 50.

⁴² POSPÍŠILOVÁ, H., a kol., *Mládež, hodnoty a volný čas*, s. 12.

⁴³ KAPLÁNEK M. a kol., *Volný čas a jeho význam ve výchově*, s. 51.

vylepšujeme svůj domov, popřípadě se ve svém VČ pohybujeme ve zdravotně nezávadném prostředí atp.

Volný čas jako *katarse* vnitřní očištění od všeho potlačovaného, potlačovaných potřeb, očištění od negativních zážitků. Jde o činnosti vedoucí k „duševnímu“ očištění. Katarze může člověku přinášet povznášející pocit, například prostřednictvím výsledků umělecké či literární tvorby, popřípadě samotným prožitkem uměleckého díla. Jde o samotný prožitek stavu očištění ducha člověka.

Volný čas jako *ventil*. Tato funkce VČ slouží k uvolnění psychické či fyzické energie. Například sportovní aktivita souží k uvolnění přebytku fyzické aktivity nebo tvůrčí psaní sloužící k uvolnění v mentální sféře člověka. Téže jakákoli tvůrčí činnost slouží k uvolnění fyzické či psychické tenze člověka. Psychické uvolnění koresponduje i s prožitkem katarze.

Volný čas jako *konzum*. V dnešní společnosti má konzum a s ním spojené volnočasové aktivity velký vliv na každého jednotlivce. Část VČ věnujeme k užívání věcí, služeb a jejich nákupu. Z tohoto plyne i další zajímavý fenomén konzumní společnosti a tím je velké množství volného času, které současný člověk věnuje samotnému nákupu a také fakt, že mnoho lidí takto tráví svůj VČ zcela záměrně a nakupování se věnuje jako volnočasové aktivitě. Vývoj VČ v souvislosti s rozvojem průmyslu a obchodu, směrem k rozvoji konzumní společnosti, předpovídal již Jürgen Habermas v roce 1958. Ten se na základě svého zkoumání volnočasového chování dělníků továrny Ford domníval, že nespokojenost tehdejších dělníků s prací jejími podmínkami a charakterem se odrazí ve snaze těchto dělníků tuto svou nespokojenost kompenzovat požitkem z konzumu a konzumním blahobytem.⁴⁴ Tento příklad dle Habermase J. souvisí i s kompenzační funkcí VČ.

VČ jako kontrast. VČ umožňuje lidem vykonávat aktivity zcela kontrastní k jejich práci a pracovnímu nasazení. Například sedíme-li během pracovní doby stále na jednom místě, tak si jako kompenzační volnočasovou aktivitu obvykle vybíráme takovou činnost, která je pohybově náročnější aktivnější procházky jako např. běh, cvičení v posilovně, zahradničení, popřípadě i kutilství apod. Vyžaduje-li naše pracovní činnost hodně fyzické námahy, vybíráme si naopak ve VČ aktivity fyzicky méně

⁴⁴ Srov. KAPLÁNEK M. a kol., *Volný čas a jeho význam ve výchově*, s. 50 a 51.

náročné jako klidné procházky, četbu, pasivnější volnočasové aktivity, ke kterým řadíme sledování televize a poslech radia.

VČ Jako zážitek svobody. Jean Verdon, popisuje jak zvýšení množství VČ, ke kterému došlo ve 20. století, jím označovaným jako období nástupu civilizace volného času, umožnilo pracujícím lidem nárůst jisté míry svobody.⁴⁵ Z toho plyne, že prostřednictvím zvyšující se míry VČ se nám naskytá i větší prostor k uvědomění si vlastní svobody. Jde o vymezení člověka od povinností a s tím spojeným prožitkem svobody lidského bytí.

Integrační pojetí VČ. V integračním pojetí VČ jde o to, že člověk v rámci VČ dělá aktivity podobné, popřípadě i stejné jako v práci, které mu ovšem přinášejí uspokojení či relaxaci, a tudíž je vykonává rád a dobrovolně i v rámci VČ. Integrační model VČ můžeme spatřovat i v případě jeli někomu jeho práce koníčkem. Například Opaschowski, se dle Kaplánka a kol., snažil prostřednictvím pedagogiky volného času (Freizeitpädagogik) překlenout hranici mezi prací a VČ a integrovat tak tyto oblasti v jeden celek.⁴⁶

1.6 Determinanty volného času

Tak jako všechny oblasti našeho života jsou s něčím provázané, něčím ovlivněné či podnícené, tak i oblast volného času nestojí zcela ohraničeně mimo běžný svět, ve kterém žijeme. Na náš VČ má vliv nepřeberné množství různých faktorů, které ho ovlivňují či určují. Tyto jednotlivé faktory můžeme zahrnout do několika základních skupin, kam řadíme sociální vývoj jedince, jeho demografickou příslušnost či kulturu ze které vychází, finanční možnosti a zdravotní stav. Dle Dumazediera podléhá každá činnost ve VČ, obdobně jako ostatní sociální skutečnosti, determinujícím faktorům běžně se vyskytujícím ve společnosti.⁴⁷ Tyto faktory běžně dělíme na vnitřní a vnější. Přičemž k těm vnitřním řadíme psychologické a biologické podmínky. Psychologické podmínky v sobě zahrnují jak psychologický stav člověka, jeho vývoj, ale i jeho motivaci, hodnoty atp. Biologické podmínky jsou závislé na fyziologickém stavu člověka, tedy na zdravotním stavu či pohlaví. K vnějším faktorům ovlivňujícím VČ

⁴⁵ Srov. VERDON, J. *Volný čas ve středověku*, s. 237.

⁴⁶ Srov. KAPLÁNEK M. a kol., *Volný čas a jeho význam ve výchově*, s. 51.

⁴⁷ Srov. DUMAZEDIER, J., „*Volný čas.*“, s. 444.

řadíme sociální a kulturní prostředí, geografickou příslušnost, ekonomické a technologické podmínky.

Zdravotní stav. Zdravotní stav do velké míry ovlivňuje trávení VČ, zejména u lidí, kteří mají se svým zdravotním stavem nějaký problém. Nejvíce patrný vliv zdravotního stavu na VČ aktivity pozorujeme u lidí se zdravotním hendikepem, i když je v současné době vyvíjená snaha o zpřístupnění volnočasových aktivit i lidem se zdravotním hendikepem, pokud jim to jejich zdravotní stav dovolí.

Pohlaví je dle Hájka, Hofbauera a Pávkové stabilním ukazatelem podmíněnosti účasti na volnočasových aktivitách. Ženy se věnují aktivitám zaměřeným na tuto skupinu, tyto Hájek a kolektiv označují jako tradiční. Do nich řadí dívčí kluby, dívčí pěvecké skupiny a uměleckou gymnastiku. Tuto segregaci můžeme pozorovat i u chlapců a mužů, kteří se věnují aktivitám takzvaně mužským, tedy technickým činnostem, bojové a případně adrenalinové sporty nebo lehkotletické disciplíny. Tato pohlavní segregace je však patrná jen u některých aktivit, které můžeme označovat za typicky ženské či mužské. Avšak i zde se objevuje trend postupného stírání rolí muže a ženy, což potvrzují muži, kteří se stále častěji účastní například kuchařských kurzů, které byly dříve spíše určené pro ženy v domácnosti. A naopak ženy zakládající profesionální fotbalové kluby apod.⁴⁸

Sociální vývoj. Vývoj člověka se odráží, ve způsobu trávení jeho VČ. Vlivu sociálního vývoje se budeme podrobněji věnovat v následující podkapitole o vývoji způsobu využívání VČ a volnočasových preferencí v závislosti na životní fázi člověka.

Sociální prostředí. Do faktorů sociálního prostředí, které mají vliv na VČ chování řadíme vliv rodiny, školy a vrstevnických skupin. O vlivu rodiny píše například Pávková, která vliv sekundární rodiny na volnočasové chování jedince popisuje jako značný, neboť děti přebírají hodnoty a volnočasové zvyklosti primárně od své rodiny a dále pak i od vrstevníků. Jakým způsobem tráví svůj VČ naše primární rodina, jaké hodnoty v tomto směru uznává, jak vnímá samotnou hodnotu VČ, tak zároveň ovlivňuje i naše vnímání hodnoty volného času a naše preference do budoucna. Takto se vyjadřuje Pávková⁴⁹ a obdobně i Opaschowski, který přikládá velký význam z hlediska formování zájmů jednotlivce o konkrétní činnosti prováděné ve VČ, a tomu jaké zájmy si člověk

⁴⁸ Srov. HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*, s. 31.

⁴⁹ PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*, s. 10.

osvojit v dětství. Zájmem zformovaným v dětství přikládá větší vliv než vlivu například pracovní náplně.⁵⁰

Kulturní prostředí. Vliv kultury je patrný na vytváření životních hodnot a sociálních norem, které obvykle z dané kultury vychází. Náš VČ je ovlivňován poznáním naší kultury, tradicemi, uměním, vírou, zákony a vlastně všemi námi poznanými a uznávanými výtvoři člověka, které považujeme v našem sociálně kulturním prostředí za hodnotné či závazné. K tomuto poznání člověk dochází prostřednictvím socializačního procesu. Například vliv víry na VČ člověka je významný i z historického hlediska, neboť veškerý čas člověka byl v minulosti úzce spjat s vírou dané kultury (církevním kalendářem). Toto můžeme pozorovat i na slavení církevních svátků, a to nejen v historickém, ale i v současném kontextu. Slavení svátků a dochovávání tradic vycházejících z dané kultury také zasahuje do VČ, některé tradiční tance se vyučují i v rámci organizovaných volnočasových aktivit atp.

Geografická příslušnost. Místo, kde bydlíme, má vliv na to, jaké volnočasové aktivity si vybíráme. Ve městech je velký výběr organizované volnočasové nabídky a zároveň je tu dobrá dostupnost zařízení, ve kterých se dá VČ trávit ať už máme na mysli sportovní zařízení, jako tělocvičny, posilovny, kurty apod. Nebo koncertní sítě, muzea, kina, hospody, kavárny a v dnešní době hojně navštěvovaná obchodní centra. Na venkově je menší nabídka, ovšem i venkov má svá specifika v oblasti trávení VČ. Obvykle zde máme blízko do přírody, kde se lidé věnují procházkám, běhu, houbaření, navíc venkovské domy mívají větší zahrádky, což otevírá možnost věnovat se zahradničení, ovocnářství, chov zvířat apod. Dopravní dostupnost však bývá ve většině případů horší a bez automobilu se podstatná část lidí žijících na venkově neobejde, toto se odráží i v nižší dostupnosti organizovaných aktivit.

Politické uspořádání a mechanismy řízení celospolečenských procesů mají dle Hájků, Hofbauera a Pávkové vliv na celospolečenské pojetí systému volného času na jeho vznik, společenské vnímání jeho hodnoty a funkce a také na jeho konkrétní podobu. Politické mechanismy významně přispívají k rozvoji systému volného času či stagnaci, prostřednictvím svých norem, postojů, tradice či ideologie.⁵¹

⁵⁰ Srov. OPASCHOWSKI, H. W. *Pädagogik der Freizeit Grundlagen für Wissenschaft und Praxis*, s. 86.

⁵¹ Srov. HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*, s. 11.

Ekonomické podmínky – Finance. Nemalý vliv mají ekonomické podmínky na způsoby trávení VČ co do jeho rozmanitosti. Ovšem v tomto případě jde spíše o vliv na určitý druh trávení VČ. Některé volnočasové aktivity jsou finančně náročnější než jiné a k některým finance nepotřebujeme vůbec. Mezi ekonomicky nákladné volnočasové aktivity můžeme řadit hokej a veškeré sporty nákladné na vybavení a dopravu na sportoviště, dále pak jezdeckví, chovatelství a tvořivé činnosti finančně náročné na výtvarný materiál. V chudších zemích však stále existuje mnoho lidí, kteří volnočasové nabídky nemohou využít, a to i z důvodů až otrocké práce nutné k vlastní obživě. I v naší společnosti se mnohdy setkáváme s lidmi, kteří jsou nuceni mít i další zaměstnání, aby uživili svou rodinu. Hájek, Hofbauer a Pávková popisují, že dokonce i mnoho dětí a mladých lidí má omezený přístup ke svému VČ, a to kvůli svému špatnému sociálnímu postavení, kdy je velké množství dětí nuceno k dětské práci v domácnostech, restauracích, výrobě sportovního oblečení či dokonce v pěstírnách marihuany.⁵²

Povolání. Samotná délka pracovní doby logicky určuje, z negativní definice VČ, i délku VČ. V ČR je sice dle průzkumů málo dospělých pracujících na poloviční úvazek, ale v jiných zemích EU toto není žádnou výjimkou, dokonce by se dalo říci, že ve vyspělých zemích EU, například v severských zemích je počet pracovníků na zkrácený pracovní úvazek nejvyšší.⁵³ Dále pak charakter samotného zaměstnání a z něho vyplývající zodpovědnost. Některá zaměstnání jsou časově náročnější než jiná. Některá zaměstnání vyžadují nutnost být v podstatě neustále k dispozici, minimálně však v telefonní či internetovém spojení, stane-li se nějaký problém (hromadná dopravní nehoda, vážná zdravotní komplikace u zvířete, porucha v automatizované výrobě apod.). Toto se odráží v možnosti plně volně disponovat s VČ.

Technologické podmínky procházejí dle Hájka, Hofbauera a Pávkové velkým vývojem. V poslední době jsou stále dostupnější moderní technologie, s čímž se pojí velký rozmach činností spojených zejména s komunikačními technologiemi, tedy televizí, internetem a virtuálními technologiemi.⁵⁴ Tyto aktivity rozšiřují svůj dosah k většímu počtu lidí a zároveň zprostředkovávají účast lidem, kteří by se do nich za

⁵² Srov. Tamtéž, s. 32.

⁵³ Srov. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Pracovní doba v České republice je v rámci EU jedna z nejdelších.* [Online], [cit. 2018-11-5], s. 4-7.

⁵⁴ Srov. HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*, s. 41.

normálních okolností nemohli zapojit z hlediska dostupnosti či vlastní mobility. Toto umožňuje účast lidí i z hůře dostupných oblastí či lidem s některým druhem hendikepu.

Jednotlivé výše popsané volnočasové determinanty mají vliv na to, jakým aktivitám se jednotliví lidé v různě determinovaném prostředí věnují, jakým aktivitám dávají přednost a jaké volnočasové aktivity jsou pro ně dostupnější. Volnočasové preference jsou tedy utvářeny v kontextu těchto volnočasových determinant a konkrétních zájmů jednotlivců.

1.6.1 Vývoj VČ a volnočasových preferencí v závislosti na životní fázi člověka

Během života se člověku mění životní preference tedy, to co stavíme na první místo v našem hodnotovém žebříčku, souvisí to s individuálním vývojem systému hodnot, ale i se sociálním vývojem člověka. Například máme jiné priority při výběru volnočasových aktivit a zájmů, kterými trávíme svůj volný čas v dětství oproti dospělosti či ve stáří. Stejně tak má na výběr volnočasových aktivit vliv naše sociální situace, např. máme-li rodinu, která je na nás bezpodmínečně závislá, volíme trochu jiné volnočasové aktivity než, když jsme byli adolescenti apod. Systém hodnot se dle Pávkové „utváří vlivem životních podmínek a aktivitou jedince.“⁵⁵

Volnočasová preference je upřednostňování volnočasových aktivit. Kdy se některým aktivitám v našem VČ věnujeme více než jiným.

Na výběr konkrétních volnočasových aktivit mají vliv, v předchozí podkapitole zmíněné volnočasové determinanty, dále pak životní styl a zájmy jedince. Dle Pávkové má na utváření volnočasového chování hlavní vliv rodina, kdy „Děti napodobují své rodiče, ve značné míře přebírají i jejich životní styl, a tedy i způsob trávení volného času.“⁵⁶ Dále pak „škola, vrstevníci, kamarádi, sousedé, známí, hromadné sdělovací prostředky, literatura, instituce a organizace pracující s mládeží.“⁵⁷ Z tohoto plyne, že rodina má významný vliv na to, jakým způsobem děti v dětství a později i v dospělosti vnímají hodnotu svého volného času a jak jsou schopni, se svým volným časem nakládat.

⁵⁵ PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*, s. 29.

⁵⁶ Tamtéž, s. 10.

⁵⁷ Tamtéž.

1.6.1.1 Životní fáze a jejich odraz ve volném čase člověka⁵⁸

Během života člověka nutně dochází k jeho vývoji, od vývoje evolučního, který vede k období stability, až po vývoj involuční. Tento vývoj je spjat s konkrétními změnami nastávajícími v průběhu života člověka, a to jak z hlediska fyzického, psychického, tak i sociálního. Stejně tak jako se člověku během jednotlivých životních fází mění cíle jeho snažení, tak dochází i ke změně zacílení jeho náplně VČ. V jednotlivých životních fázích dochází i k vývoji volnočasového chování člověka.

Zjednodušeně řečeno, dochází v jednotlivých životních fázích i k vývoji toho jaké množství VČ lidé mají, jakým činností se v jednotlivých fázích svého života nejvíce věnují, jaké mají zájmy a volnočasové preference.

Časná dospělost (zhruba od 20 do 25/30 let). Jedná se o přechodné vývojové období, kdy člověk přechází z období adolescence do období plné dospělosti. Toto období mnohdy ještě člověk věnuje profesní přípravě. Během tohoto období se člověk stěhuje z domu rodičů a přebírá svou ekonomickou samostatnost, tím že nastupuje do zaměstnání a přebírá veškerou svou osobní agendu. Období časně dospělosti se často v soudobé společnosti prodlužuje až do věku 30let. Během tohoto období se věnujeme zaměstnání, dalšímu doplňujícímu studiu, budujeme si svůj domov a zpravidla zakládáme rodinu. Činnost ve VČ je tedy determinována těmito okolnostmi a je tedy často brána jako jistá forma kompenzace pracovního nasazení. Během časně dospělosti je tělo na vrcholu svých fyzických sil, tudíž je zde velký prostor i pro fyzicky náročné sportovní aktivity.⁵⁹

Střední dospělost (od 25 do 45 let). Během střední dospělosti má na VČ největší vliv rodina a práce. Dle J. Langmeiera a D. Krejčířové se lidé během střední dospělosti nejvíce času věnují výchově svých dětí a práci, kterou povětšinou považují za prostředek k zajištění rodiny. Toto poukazuje na fakt, že hodnota rodiny v současné kultuře je silně zakořeněna na předních místech v hodnotovém žebříčku.⁶⁰ Svůj VČ tedy

⁵⁸ Vzhledem k jisté nejednotnosti ve věkovém dělení napříč odbornou literaturou zabývající se vývojovou psychologií jsem zvolila pro rozčlenění životních fází v této kapitole dělení dle vývojových etap J. Langmeiera a D. Krejčířové, tak jak je uvádějí ve *Vývojové psychologii*. Konkrétní věkové rozdělení tedy vychází právě z této literatury a je tedy možné, že se dělení životních etap dle věku, nemusí nutně zcela přesně shodovat s dělením jiných autorů, zabývajících se touto tematikou v oblasti vývojové psychologie.

⁵⁹ Srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ D. *Vývojová psychologie*, s. 176. A ŘÍČAN P., *Cesta životem: Vývojová psychologie*, s. 230-231.

⁶⁰ Srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ D., *Vývojová psychologie*, s. 175.

lidé tráví často se svou rodinou rozličnými volnočasovými aktivitami od vycházek, rodinné cyklistiky, přes hraní deskových her až po trávení VČ v zábavních či dokonce nákupních centrech.

Během střední dospělosti se začíná u mnoha jedinců objevovat i období tzv. *krize středního věku*, která se dá stručně charakterizovat jako období bilancování nad svým životem a nad správností svých rozhodnutí. Dle J. Langmaiera a D. Krejčířové se během tohoto bilančního období „objevují pokusy napravit tyto „omyly“ a dohonit co bylo zameškáno, tyto jsou časté však ne vždy úspěšné ani realistické.“⁶¹ Toto chování se například odráží do jisté míry i ve VČ, kde se setkáváme například s muži, co si v tomto věku kupují silné motorky, a to i v případě že na motorkách nikdy nejezdili

1.7 NÁPLŇ VOLNÉHO ČASU

Volnočasová aktivita. Volnočasovou aktivitou je myšlena jakákoli aktivita vykonávaná ve volném čase myšleno ve volně disponovatelném čase, případně v polo-volném čase (kutilství, ruční práce, zahradničení). Volnočasové aktivity může dělit na základě jejich charakteru na volnočasové aktivity měkké a tvrdé.

Měkké volnočasové aktivity někdy také označované jako *pasivní* jsou takové aktivity, které nevyžadují žádné vyšší nasazení člověka a jsou poměrně lehce dostupné. Patří sem například poslech rádia a sledování televize.

Tvrdé volnočasové aktivity/aktivní jsou takové aktivity, které vyžadují aktivnější zapojení člověka a jsou výsledkem jeho vědomé volby. Mezi tyto aktivity řadíme například sport, hru na hudební nástroj apod. Tyto volnočasové aktivity můžeme nazývat jako zájmové aktivity. Tyto se dále dělí na organizované a neorganizované volnočasové aktivity viz dále.

Zájmy se dle Milana Nakonečného řídí vnitřními motivy osobnosti, jde o jakýsi komplex těchto motivů, které mají pro člověka velký význam a jejichž vliv na každodenní život je zásadní. Zájmy jsou charakteristické určitou výběrovostí zvolených aktivit, které jsou povětšinou poznávacího charakteru, vyžadují účast a předmětu těchto

⁶¹ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ D., *Vývojová psychologie*, s. 188.

zájmů je věnována velká pozornost. Zájmy tedy vyžadují pozornost nebo spíše hluboké zaujetí pro předmět zájmu, dále pak citový vztah a snahu vyvinutou ze strany osobnosti, subjekt je zároveň ochoten přinášet pěstování svého zájmu i oběti.⁶²

Zájmové aktivity – jedná se o aktivity, které jsou vykonávány v rámci volného času a jsou řízeny vnitřními motivy jedince. Tyto aktivity jsou jedincem vykonávány pravidelně, vyžadují jeho aktivní účast, jeho zaujetí pro tuto aktivitu a touhu pro poznání této aktivity. Jedná se tedy o aktivity, které si jedinec vybírá sám a dobrovolně na základě svých vnitřních motivů a potřeb a které mu přinášejí vnitřní uspokojení.

Příkladem zájmové aktivity je například balet, pokud se rozhodneme pro takovouto zájmovou aktivitu, musíme počítat s její jistou náročností, s tím, že se jí budeme muset pravidelně velmi intenzivně věnovat, abychom dosáhli nějakých výsledků v poznání této aktivity. Poznáním je myšleno učení se baletu komplexně, a to tedy osvojení si základních baletních pozic a tanečních prvků, stejně tak jako tanečních technik využívaných různými baletními školami. Balet jako zájmová činnost vyžaduje velkou fyzickou přípravu, doprovázenou i tím, že jí člověk musí přinášet i jisté oběti, např. baletky, které se baletu profesionálně věnují, již dopředu vědí, že jim jejich kariéra pravděpodobně skončí do čtyřicátého roku věku a že jim přinese i mnoho zdravotních komplikací spojených s velkým zatěžováním kloubů, šlach a vazů. K tomu abychom byli takovéto oběti schopni, potřebujeme naše velké zaujetí pro balet a zároveň nám tato aktivita musí přinášet vnitřní uspokojení.

Neorganizované zájmové aktivity – jsou aktivity vybírané člověkem na základě jeho zájmů. Např. četba, běh, paličkování atd. v podstatě jde o jakékoli volnočasové činnosti vykonávané pouze jedincem.

Organizovaná zájmová činnost – je činnost, vykonávána obvykle soukromými volnočasovými organizacemi, nebo školskými institucemi, mezi ně řadíme střediska volného času (domy dětí a mládeže, střediska zájmových činností), školní kluby a školní družiny, které vykonávají svou činnost formou aktivit mimo školního vyučování. Dále pak jazykové a základní umělecké školy. Činnost školských zařízení je upravena vyhláškou ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy č. 163/2018 Sb.

⁶² Srov. NAKONEČNÝ, M., *Psychologie osobnosti*, s. 133.

Hobby. Nakonečný M. definuje hobby jako aktivitu, která uspokojuje sama o sobě. *Koníčky.* Koníčkem můžeme nazvat například sběratelství, kdy investujeme svou aktivitu a mnohdy i finance, aniž bychom očekávali nějaký užitek či zisk.⁶³

⁶³ Srov. NAKONEČNÝ, M., *Psychologie osobnosti*, s. 133.

2. SOCIÁLNÍ ROLE A JEJÍ ZMĚNA V KONTEXTU ROLE RODIČE

2.1.1 SOCIÁLNÍ ROLE

Sociální role je produktem socializace.⁶⁴ Socializace je dle Milana Nakonečného: proces sociálních přeměn, během kterých dochází k osvojování základních kulturních návyků, řeči, vpravování se do sociálních rolí, osvojování hodnot a orientace v nich. Jak M. Nakonečný popisuje, jde o proces sociálního učení probíhající v sociálním prostředí během vývoje člověka, pod vlivem kultury modifikovaných projevů vrozených tendencí.⁶⁵ Dle Nakonečného jde o proces sociálního učení, který je započat již v novorozeneckém věku v rodině, dále probíhající ve škole a v zaměstnání, „jenž je determinovaný masmédií, ale i příslušností k různým skupinám pracovním, zájmovým a dalším“.⁶⁶

Během socializace se tak stává z biologické osoby osoba sociální, a to pomocí sociálního učení, které probíhá v interakci se sociálním prostředím (rodinou, příbuznými, vrstevníky). Sociální bytost můžeme charakterizovat jako osobu schopnou obstát v sociálním prostředí, ve kterém proběhla jeho socializace.

Samotný socializační proces má dva základní úkoly, a to včlenit jedince do společnosti a umožnit mu rozvoj jeho individua a jeho orientaci k vlastnímu individu. Při osvojování si všech pravidel života člověka ve společnosti, během kterých uplatňuje různé hodnotové a normativní principy, činnosti či vzorce chování si člověk zároveň utváří i svou vlastní osobnost. S touto se sžívá a jejím prostřednictvím se učí být sám sebou, tento proces nazýváme personalizace, jde tedy o proces, při kterém se člověk stává osobností. Jako osobnost poté vstupujeme do různých sociálních rolí.⁶⁷

Pojem sociální role dle Nakonečného: „vyjadřuje očekávání, které na jedince klade jeho sociální okolí z hlediska určité situace a z hlediska jeho základních charakteristik (věku, pohlaví a sociálního statusu). Je to něco vyžadovaného s čím se jedinec více či méně identifikuje, co může pociťovat jako vnější tlak či manipulování, ale také jako něco přirozeného (například role rodiče)“.⁶⁸ Dle M. Petrouška je sociální role tradičně

⁶⁴ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*, s. 104.

⁶⁵ Srov. Tamtéž, s. 101-102.

⁶⁶ Tamtéž, s. 102.

⁶⁷ Srov. PETROUSEK, Miloslav. *Základy sociologie*, s. 59.

⁶⁸ NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*, s. 123.

definovaná, jako chování, které vychází z očekávání, jenž se pojí s konkrétním sociálním statutem, postavením či zařazením ve společnosti.⁶⁹ Dle Možného vychází samotný koncept sociální role z teorie symbolického interakcionismu, která pracovala s konceptem sociální role: „jako strukturně vázaného, nicméně trvale sociálně vyjednávaného předpisu chování, v němž nezanedbatelnou roli hraje i pochopení a výklad signálů, od relevantních druhých, nositelem role“.⁷⁰

Ty role, se kterými se plně identifikujeme, dojdou v naší osobnosti až do fáze plného zvnitřnění sociální role a stanou se tedy plně součástí osobnosti jedince. Zatímco ty role, se kterými má člověk větší či menší potíže se s nimi identifikovat, zůstávají jakoby na okraji osobnosti a člověk do nich může vstupovat za určitých okolností, podobně jako do divadelní role v divadelní hře. Člověk tedy může tuto roli „hrát“.⁷¹

Základním nástrojem socializace je dle M. Nakonečného vztah matky a dítěte, ale i celková povaha výchovy v rodině a rodinného prostředí.⁷²

2.1.2 ZÁKLADNÍ FUNKCE RODINY - ZÁKLAD RODIČOVSKÉ ROLE

Rodina je složena z rodičů a jejich přímých potomků, této definici odpovídá i název *nukleární rodina*. Název nukleární rodina zformuloval Talcott Parsons. Jedná se o základní společenskou jednotku.⁷³

Rodině jsou z pravidla přisuzovány čtyři základní funkce, které popisuje mnoho autorů obdobně (např. Možný I., Langmeie, J. a Sobotková I., Buriánek, J.), řadíme sem funkci reprodukční, ekonomickou, socializační a emocionální. Tyto základní funkce můžeme popsat i jako obecně uznávané a sdílené ve společnosti.

Reprodukční – vyplývá ze sexuality páru a zajišťuje reprodukci lidského druhu, a tedy rodičovského páru a tím zajišťuje i samotný vznik rodiny.

⁶⁹ Srov. PETROUSEK, Miloslav. *Základy sociologie*, s. 59.

⁷⁰ MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*, s. 75.

⁷¹ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*, s. 124.

⁷² Srov. Tamtéž, s. 129.

⁷³ Srov. MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*, s. 14, LANGMAIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 183.

Hospodářská/Ekonomická funkce rodiny se zakládá především na tvorbě, rozšiřování ekonomického kapitálu a hospodaření s ním s cílem ekonomického zajištění všech členů rodiny.

Socializační funkce v sobě zahrnuje zajištění výchovy dětí a tím i jejich socializaci. Prostřednictvím výchovy v rodině dále předáváme dětem kulturní hodnoty naší společnosti a umožňujeme tak její další předávání budoucím generacím.

Emocionální funkce rodiny se projevuje v zajišťování citových potřeb všech členů rodiny. Dle Možného je zachování vysoké míry vzájemné lásky v rodině mimořádně důležité. Základem emocionální funkce je dle něj pevné láskyplné pouto mezi matkou a otcem. Veškeré emoce v rodině je dle Možného nutné sociálně regulovat.⁷⁴

Rodičovská role v sobě nutně nese prvky zajištění základních potřeb rodiny, vycházející z výše zformulovaných, hlavních funkcí rodiny (ekonomické, socializační, emocionální). Rodina je v ideální podobě komplexní homogenní jednotka, zajišťující základní lidské potřeby všem členům rodiny navzájem, odpovědnost za toto zajištění mají však primárně rodiče a povinnosti, které jsou obecně společností vyžadované po rodičích, nazýváme jako povinnosti vycházející z rodičovské role.

2.2 RODIČOVSKÁ ROLE A JEJÍ ZÁKLADNÍ SPECIFIKA

Rodičem se člověk nerodí, ale stává, nejedná se tedy o roli vrozenou, nýbrž získanou v souvislosti se zplozením potomka. Rodičovství přináší uspokojení jedné ze základních životních potřeb tedy potřeby „mít někoho, o koho mohu pečovat, kdo je na mne závistí a absolutně mě potřebuje, jedná se o potřebu generativity, kterou popsal i E. H. Erikson.“⁷⁵ Erikson popisuje fázi generativity jako období, kdy člověk především přispívá druhým, a to především péčí poskytovanou vlastním dětem a své rodině, ale i společenství ve kterém člověk žije. M. Nakonečný rodičovskou roli označuje jako přirozenou roli člověka, jenž se s ní jedinec identifikuje zpravidla přirozeně a tuto roli sobě poměrně jednoduše zvnitřní.⁷⁶

⁷⁴ MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*, s. 240.

⁷⁵ LANGMAIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 180 a 181.

⁷⁶ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*, s. 123.

Rodičovská role (RR) v sobě zahrnuje chování a vycházející z očekávání, jenž obecně klade společnost na rodiče v souvislosti s plněním jeho rodičovských a rodinných úkolů. Obecně lze říci, že existují jisté rozdíly mezi mateřskou a otcovskou rolí. (Blíže se tomuto tématu budeme věnovat dále v podkapitole o mateřské a otcovské roli).

V dnešní společnosti byla v souvislosti s rodičovstvím a jeho hlavními úkoly zformulována i takzvaná *teze minimálního zaopatření dítěte*, která vyjadřuje základní požadavky a očekávání, které má společnost na rodiče v souvislosti se zajištěním základní péče o dítě. Dle Možného můžeme tyto základní požadavky pozorovat ve všech kulturách, které uznávají instituci manželské rodiny. Dle této teze má každé dítě právo na to, aby mu jeho rodiče: „zajistili a poskytli výživu, oblečení, ubytování, zdravotní péči a přístup ke vzdělání“⁷⁷, tedy alespoň v takové formě, aby to tomuto dítěti v dospělosti pomohlo k bezproblémovému zapojení do společnosti.

Rodičovství je dle Možného ustanovujícím prvkem rodiny.⁷⁸ Narozením dítěte se stáváme otcem či matkou a zároveň tím utváříme svou vlastní rodinu.

Zásadním mezníkem v definitivě získané rodičovské roli je narození prvního živého potomka, v této chvíli se z partnerství či manželství stává rodina. Muž a žena se nyní stávají otcem a matkou, což na ně činní nové nároky spojené s touto rolí bezprostředně spojenou s péčí o dítě a jeho výchovou. Zde začíná pro rodiče zásadní změna, během které se Dle J. Langmaiera a D. Krejčířové stává z poměrně pohodlného životního způsobu nový o dost náročnější životní způsob, který si klade požadavky na „úplnou změnu denního rozvrhu rodičů, znamená pro ně řadu závažných povinností, nedovoluje už tak volné sledování vlastních zájmů a nutně vyvolává i mnoho starostí, obav a konfliktů.“⁷⁹ Jedná se tedy o velmi náročné období v životě muže a ženy, které i nadále ovlivňují stále nové specifické požadavky spojené s novými vývojovými fázemi dítěte, kdy je nutná velká schopnost flexibility v přizpůsobení se stále novým potřebám dětí. Důsledkem tohoto období je překročení vlastního egoismu, sebestřednosti a pasivity.⁸⁰

⁷⁷ MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*, s. 155.

⁷⁸ Srov. Tamtéž, s. 18.

⁷⁹ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 182.

⁸⁰ Srov. Tamtéž s. 182.

Rodičovská kompetence. (RK) Kompetence je dle J. Vetešky a M. Tureckiové komplex „schopností a dovedností, zkušeností, metod a postupů, ale také například postojů, které jednotlivec využívá k úspěšnému řešení nejrůznějších úkolů a životních situací.“⁸¹ Pokud budeme vycházet z této obecné definice pojmu kompetence, můžeme tuto definici aplikovat při vymezení definice rodičovské kompetence následovně. Rodičovská kompetence v sobě zahrnuje komplex schopností a dovedností důležitých k plnění úloh vycházejících z rodičovské role. Zahrnujeme sem tedy úlohy sloužící k plnění základních potřeb rodiny, aktivity vedoucí k uspokojení biologických, ekonomických, socializačních a emocionálních potřeb dítěte, a aktivity sloužící k zajištění zaopatření dítěte. Tyto postupem života osvojené schopnosti plynou ze získaných životních zkušeností a osvojených metod a postupů, ale i například výchovných, rodinných, s rodičovstvím spojených postojů, které rodiče využívají k úspěšnému řešení z rodičovství vyplývajících úkolů a životních situací.⁸²

Ivo Možný popisuje koncept fází rodinného cyklu, který se dle něj skládá z několika po sobě následujících přechodů mezi těmito fázemi. Přechod k manželství, přechod k rodičovství, odchod posledního dítěte z domu a fáze „prázdného hnízda“ označuje, jako hlavní milníky rodinného cyklu. Jako nejvýraznější z těchto přechodů, je označován právě přechod k rodičovství.⁸³

2.2.1 PŘECHOD K RODIČOVSTVÍ

Tento přechod I. Možný popisuje jako nejvýznamnější, a to nejen z hlediska přechodu rodičovských cyklů ale i z hlediska celoživotního vývoje. Tento přechod hodnotí jako nejsložitější ze všech jednotlivých životních přechodů, a zvláště pak jako náročné popisuje samotné rozhodnutí z hlediska jeho záměrnosti.

Dnes v našich podmínkách rozšířená možnost kontroly reprodukce, zejména možností využívání antikoncepčních metod, umožňuje partnerům rozhodovat o době

⁸¹VETEŠKA, J., TURECKIOVÁ, M., *Vzdělávání a rozvoj podle kompetencí: Kompetence v andragogice, pedagogice a řízení*, s. 1.

⁸² V kontextu rodičovské kompetence jsou známi výsledky výzkumů, které publikovali autoři Cox a et., a které popisují přímou souvislost mezi schopností osvojovat si rodičovské kompetence a manželskou spokojeností. Rodiče, kteří jsou více spokojeni s manželstvím již před narozením dítěte, kdy se manželé při osvojování rodičovské kompetence více emočně podporují, tam vzniká lepší prostředí ve vztahu emočního ladění směrem k dítěti a k plnění jeho potřeb. Srov. COX, M., J., OWEN, M. T., LEWIS, J., M., HENDERSEN, V., K., *Marriage, adult adjustment and early parenting*. Child Dev., 60 (5), 1989, s. 1015-1024.

⁸³ Srov. MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*, s. 153.

vhodné k tomuto zásadnímu životnímu kroku. Tato možnost však dle I. Možného nečiní tento přechod o nic jednodušší, spíše je toto záměrné rozhodnutí k tomuto kroku složitější,⁸⁴ neboť člověk musí být plně odhodlán přijmout na sebe tento těžký životní úkol plně vědomě a s vědomím všech jím známých důsledků, které mu toto rozhodnutí přinese.

Alice Rossiová popisuje čtyři základní vlastnosti přechodu k rodičovství. Kdy podle ní k přechodu k rodičovství dochází pod silným kulturním tlakem, a to buďto záměrně nebo mimovolně, tento přechod je nerevokovatelný a zlomový.⁸⁵

1. *Vliv kulturního tlaku* na rodičovství se projevuje zejména u žen, kdy kultura a společnost vytváří na ženu tlak, jenž vychází z obecně sdílených představ dané kultury o mateřství. Kultura se zde například dle A. Rossiové staví obecně negativně k odmítání mateřství. Toto se projevuje v negativním vnímání dané kultury a společnosti k záměrné bezdětnosti či dokonce k možnosti umělého přerušení těhotenství. Postoj českých žen k záměrné bezdětnosti prochází historickou proměnou. Dnes je daleko častěji diskutovaná možnost dobrovolné celoživotní bezdětnosti, jako projevu určité životní strategie.⁸⁶ Stejně tak postoj k ženám, které se rozhodli nemít děti na základě své homosexuální orientace je dle Možného odlišný než v minulé generaci. „V generaci matek dnešních mladých žen zůstalo dobrovolně celoživotně bezdětných asi pět procent žen, což je méně než součet podílu žen, které nemohly mít děti pro neplodnost (asi čtyři procenta) nebo z dalších zdravotních důvodů (tři až šest procent) a těch, které o přirozeném početí neuvažovaly pro svou lesbickou sexuální orientaci (asi tři procenta).“⁸⁷

Například v České republice je možnost ženy plně rozhodovat o své reprodukci společností ve větší míře tolerována o čemž svědčí i současné nastavení české legislativy, která plně toleruje možnost ženy rozhodovat o možném přerušení svého těhotenství, a to zcela bezvýhradně pouze s omezením na dobu provedení (obecně se interrupce provádí na žádost matky do konce dvanáctého týdne těhotenství). Žena k tomuto nepotřebuje uvádět žádné důvody a přerušení těhotenství může uskutečnit i opakovaně, pouze na základě svého rozhodnutí a konzultace s lékařem o možném

⁸⁴ Srov. MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*, s. 150.

⁸⁵ Srov. MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*, s. 151-152. a dále srov. ROSSI, A. *Transition to parenthood*. *Journal of Marriage and the Family* 1980: 30, s. 26-29.

⁸⁶ Srov. Tamtéž.

⁸⁷ MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*, s. 151.

ovlivnění její budoucí reprodukční schopnosti. V různých státech je však možnost legální interrupce vnímána zcela odlišně, je omezena (např. Polsko, Španělsko) či je zcela zakázána jako například v Rumunsku, Číně a na Maltě.⁸⁸

2. K přechodu k rodičovství dochází buďto *záměrně nebo mimovolně*. Neplánované otěhotnění bývá časté, a to zejména u prvních dětí.⁸⁹ k neplánovanému rodičovství dochází zejména za absence využívání antikoncepčních metod či jejich selháním. Jak už jsme ale zmínili výše, rozhodnutí k učinění tak zásadního kroku tedy založení rodiny je o to těžší, je-li záměrné. Z tohoto vychází, že mimovolné otěhotnění do jisté míry zjednodušuje budoucímu rodiči tuto volbu za předpokladu, že všechny ostatní podmínky (partnerské, ekonomické, zdravotní apod.) jsou rodičovství nakloněny.

3. Přechod k rodičovství je *nerevokovatelný* neboli není možné rodičovství anulovat. Jakmile se dítě narodí, tak se člověk stává rodičem a toto je nezvratné. Dítě nemůžeme vyměnit či vrátit v okamžiku kdy zjistíme, že péče o něj je příliš náročná nebo že neodpovídá naší idealizované představě o bezchybném a poslušném dítěti. Pavel Říčan popisuje, že ne každá žena je zcela spokojena se svým mateřstvím v momentě, kdy zjistí skutečnou náročnost své mateřské role a kdy si některé ženy uvědomí, že je mateřství ne zcela plně uspokojuje či dokonce hodnotí pobyt na RD s kojencem jako zklamání.

4. Přechod k rodičovství je *zlomový*. Samotné narození dítěte není pozvolným přechodem, na který by se dalo soustavně připravovat. V okamžiku porodu je před námi nový člověk se svými specifickými potřebami, kterým se rodiče musí přizpůsobit a nikterak jinak tomu nebude i po celou další dobu jeho dalšího vývoje. Tento přechod bývá zejména ženami často vnímán značně náročně, a to zejména po stránce fyzické potažmo i mentální a sociální. Často se u matek v tomto období raného mateřství můžeme setkávat i s mentální nestabilitou nazývanou jako laktační psychóza. Laktační psychóza je způsobena nejen hormonálními změnami nastalými po porodu, ale jako důsledek sociální zkušenosti nebo spíše nezkušenosti novopečené matky s náročností této role. Zejména patrné toto je u jedináčků, kteří mnohdy ani ve své vlastní rodině nezažili zkušenost spojenou s náročností péče o novorozené dítě.

⁸⁸ Srov. PEKÁRKOVÁ, M., PRIMUSOVÁ, H., UZEL R., kol. *Potrat ano - ne, aneb, Na pokraji života*, s. 9.

⁸⁹ Srov. MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*, s. 151.

2.2.1.1 Přechod k rodičovství jako období krize

Skutečnost krizového pojetí byla dle Možného nejspíše poprvé popsána v klasické studii Le Masterse z roku 1957. Výsledky dalších studií na toto téma prokazují, že přechod k rodičovství je obtížněji vnímán u rodičů s vyšším vzděláním, a to zejména u žen s kariérními ambicemi než u matek z dělnických rodin. U ambiciózních žen se objevují tendence o perfekcionismus v oblasti zvládnutí mateřské role. Negativní zážitky matek malých dětí čelících tlaku médií a jejich okolí na jejich perfektní mateřství byly popsány například v anglické studii Rosalind Cowardové s názvem Naše zrádná srdce z roku 1993.⁹⁰

Krizové vnímání mimo jiné způsobují i konflikty vycházející z role, tyto můžeme dělit na vnitro-rolové a mezi-rolové:

Konflikt rolí spočívá v konfliktu dvou odlišných rolí, tedy dvou rozdílných požadavků, očekávání plynoucích z těchto rolí. Například když role matky vyžaduje být přítomna na vystoupení dítěte, zatímco role podnikatelky vyžaduje její přítomnost na důležité obchodní schůzce.

Přetížení je spojováno především s přibývajícím objemem povinností plynoucích z přibývajících rolí. Například role matky obsahuje velké množství povinností, pokud většina těchto povinností zůstane pouze na ženě po jejím nástupu do zaměstnání, dochází u této ženy k přetížení.

Napětí v roli, jde o přetížení plynoucí z velkého nasazení osoby v rámci několika rozlišných, sobě si konkurujících rolí, přičemž dochází k vyčerpání zdrojů této osoby.

Teorie navýšení dle Možného a Markse: „předpokládá, že se zvyšujícím se počtem zvládnutých rolí, stoupá i výkon ve všech jednotlivých rolích“.⁹¹ Kdy se počítá s tím, že zvládnutí nových rolí rozšiřuje kompetenční schopnosti aktéra a rozvíjí jeho strategické uvažování, které mu napomáhá lépe zvládat další a další požadavky vyplývající z jeho rozlišných nových rolí.

Časová dimenze pracuje s myšlenkou teorie navýšení a doplňuje ji o tezi, že je třeba brát ohled na to, v jaké životní fázi rodinného cyklu rodiny se tento aktér zatížen více rolími zrovna nachází, neboť se předpokládá, že při vyšším zatížení v některých

⁹⁰ Srov. MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*, s. 154.

⁹¹ MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*, s. 76.

obdobích fází rodiny dochází u aktéra snáze k jeho přetížení než k navýšení jeho zdrojů.⁹²

2.2.1.2 Schopnost přizpůsobení se rodiče rodičovské roli

Osobnostní charakteristiky rodiče jeho povaha, temperament, duševní zdraví a pohoda mají významný vliv na schopnost rodiče se přizpůsobit své rodičovské roli v takto náročných podmínkách. Jak jsme se zmínili výše, je rodiči nejnáročněji vnímané období narození prvního potomka. Toto období může být dle vnímání rodičů až kritické pro jeho mimořádnou náročnost pojící se samotným přizpůsobením se pečujícího rodiče novému členu rodiny a jeho potřebám. Např. biorytmu dítěte, s ním spojenému častému kojení nebo krmení z lahve, potřebou noční péče z toho plynoucí často přerušovaným spánkem rodiče a dále pak i s jistou změnou v oblasti sociálních kontaktů rodiče, transformací jeho volného času a množstvím dalších faktorů.

Zjednodušeně řečeno je toto období obdobím velké změny, a tudíž se málokdy obejde bez menších nebo větších komplikací. Rodičovství s sebou přináší stále nové požadavky na rodiče, tyto plynou ze stále se měnících potřeb dítěte během jeho vývoje.

Jiný druh péče potřebuje novorozenec a zcela jiné nároky na rodiče si klade péče o předškoláka, malého školáka či pubescenta. Péče o dítě je stále se měnící komplex rodičovských kompetencí, které si ovšem každý rodič musí osvojit sám. Fakt, že rodiče mnohdy nemají ani tušení, jaká změna v jejich životě nastane s příchodem nového potomka, u nich může lehko vyvolávat pocit krize. Ovšem nevylučuje ani to, že by tento pocit krize nezažívali rodiče, kteří byli o náročnosti rodičovské role předem značně informováni, ti měli spíše větší problém s vědomím rozhodováním se založením rodiny a dobrovolným uchýlením se k této roli.

Samotná schopnost přizpůsobení se své rodičovské roli a povinnostmi s ní spojenými, má poté úzkou spojitost s tím, jakými povahovými charakteristikami daný rodič disponuje. Profesorka psychologie Lynne Murray popisuje jaký vliv má osobnost rodiče, jeho duševní zdraví a všeobecná pohoda na samotnou schopnost rodiče se obecně přizpůsobit své rodičovské roli. Také popisuje úzkou souvislost mezi osobností

⁹² Více k tomuto tématu in studie DEMEROUTI, E., B. BAKKER, A, VOYDANOFF, P. (2010). *Does home life interfere with or facilitate performance?* [Dostupné online].

rodiče a jeho schopnostmi zajištění takové péče, která by vedla k vytvoření bezpečné citové vazby mezi rodičem (vazebnou osobou) a dítětem.

Murray uvádí výsledky studií, které dle ní poukazují na to, že: „dobře adjustovaní (tj. sebevědomí, pozitivní, přizpůsobivý rodiče, kteří nepodléhají snadno stresu, mají děti, které si pravděpodobněji vytvoří bezpečnou citovou vazbu. Naopak velmi úzkostní rodiče, případně trpící depresí mají mnohem větší obtíže s poskytováním citlivé péče a míra bezpečné citové vazby je u jejich dětí adekvátně nižší“.⁹³ Pokud tedy vezmeme v úvahu, že každý člověk je povahově jiný, musíme tedy pracovat i s tím, že i ti úzkostnější a méně odolní jedinci děti mají. Tito se musí často konfrontovat i se samotnou povahou dítěte, která může být též komplikovanějšího rázu. Proto je nutné poskytnout takovýmto rodičům adekvátní pomoc.⁹⁴ Problematice vazebného chování a jeho důsledků se blíže věnuje J. Bowlby ve své publikaci *Vazba*.

2.3 SPECIFIKA MATEŘSKÉ A OTCOVSKÉ ROLE

Rodičovskou roli můžeme dále dělit na dvě podkategorie, tedy mateřskou a otcovskou roli. Specifičnost těchto rolí vychází již ze základní rozdílnosti role muže a ženy v naší společnosti a kultuře a spočívá tedy ve způsobu socializace. Děvčátka a chlapci jsou specificky vychováváni, dle očekávání, jenž klade společnost na jejich chování v souvislosti s jejich pohlavím a jejich budoucími úkoly.⁹⁵

Na základě této rozdílnosti plynoucí ze společenské rozdílnosti muže a ženy a také z rozdílnosti jejich fyziologického základu (síly, jemnosti apod.), dochází k osvojování rodičovské role a jejího obsahu taktéž genderově odlišně. Muži si tedy osvojují otcovskou roli a matky svou mateřskou roli, na základě obecně ve společnosti uznávaných a očekávaných norem chování, jenž obecně klade společnost na otce či matku v souvislosti s plněním jejich rodičovských a rodinných úkolů.

⁹³ MURRAY, L. *Psychologie malých dětí*, s. 123.

⁹⁴ Srov. Tamtéž, s. 121.

⁹⁵ Srov. MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*, s. 170.

2.3.1 MATEŘSKÁ ROLE

Rodičovská role z pohledu matky neboli *mateřská role* započiná již matčiným těhotenstvím, které si žádá jisté přizpůsobení této situaci. Toto přizpůsobení je zatím dle Možného pouze fyziologického charakteru nikoli však sociálního.⁹⁶ Jde zejména o to, že matka během těhotenství ještě nemá přímý sociální kontakt s dítětem, ale přesto je si vědoma jeho přítomnosti a fyziologicky se mu přizpůsobuje tak, aby zajistila jeho správný vývoj. O nepřítomnosti sociálního kontaktu mezi matkou a nenarozeným dítětem by se dalo polemizovat zejména v souvislosti existence komunikace matky k nenarozenému dítěti a také zjištěných reakcí, které dítě má v souvislosti se slyšeným hlasem matky (od 16 až 20 týdne těhotenství). Tento kontakt matky a ještě nenarozeného dítěte však přispívá k lepšímu navázání vztahu mezi matkou a dítětem po jeho narození, který je mimořádně důležitý pro správný budoucí vývoj dítěte.⁹⁷ Zůstává ale fakt, že dokud matka neporodí, nemusí se ještě dítěti ze sociálního hlediska přizpůsobovat.

Těhotenské období někteří autoři jako například Kim Daviesová označují, jako přípravné období pro matku, během kterého již dochází k některým změnám v jejím životě vycházejících z její role budoucí matky a jejího těhotenského stavu, jenž si vyžaduje určité přizpůsobení se tomuto stavu. Mezi základní doporučovaná omezení se pojí s dodržováním zdravého životního stylu, a také s omezením fyzicky více náročných aktivit. V případě že matka pracuje v pracovním prostředí, které nevyhovuje zejména v souvislosti s hygienickými normami a nutnou větší fyzickou námahou v pracovním procesu, odchází matka na doporučení svého odborného lékaře ze zaměstnání dříve, než je běžné, tedy ještě před nástupem na mateřskou dovolenou.

Během těhotenství, a to zejména v lékařském prostředí je hojně používáno oslovení maminka, pomáhá to těhotným ženám se ztotožněním se s jejich novou rolí a dochází tím tak k první sociální interakci jejich role.

Porodem se spouští složitý mechanismus hormonálních změn v těle matky, který obvykle vede k vyšší adaptabilitě matky k novorozenému dítěti. Toto však není

⁹⁶ Srov. MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*, s. 153.

⁹⁷ Srov. TEUSEN, G., GOZE-HÄNEL, I. *Prenatální komunikace: Jak se před porodem dorozumívají matka s dítětem.*, s. 14.

pravidlem, v některých případech může následkem těžkého porodu a hormonálních změn dojít k poporodnímu blues, laktační psychóze a v pozdější době i k postnatální depresi, což může vést až k odmítavému postoji k dítěti, který však povětšinou odezní.⁹⁸

Laktační psychóza je typ těžké mentální nestability vyskytující se častěji u novopečených matek prvního dítěte během raného mateřství. Pokud tyto obtíže neodeznívají, je třeba přizvat na pomoc psychologa a při závažnějších psychologických obtížích psychiatra. Pokud však vše probíhá bez problémů, dochází k navazování vztahu mezi matkou a dítětem ihned po porodu prostřednictvím přílivu mateřské lásky k tomu dopomáhá i kojení dítěte, s kterým se doporučuje začít do hodiny po porodu.⁹⁹ Výsledkem tohoto navázání vztahu mezi matkou a dítětem je stav, který nazýváme jako přilnutí, případně citová vazba („attachement“) mezi matkou a dítětem, tak jak ji popisoval například J. Bowlby.

Navázání vztahu mezi matkou a dítětem označuje M. Nakonečný, jako hlavní předpoklad relativně bezproblémové socializace dítěte, což je jedním ze základních úkolů rodičovské role. Pokud by nedošlo k navázání kvalitní citové vazby, docházelo by u dítěte k citové deprivaci neboli strádání dítěte z absence či nedostatku mateřské lásky a tím by i samotná socializace dítěte probíhala o to obtížněji.¹⁰⁰

Dle Říčana je mateřství zkouškou osobní zralosti. Z čehož je patrné, že ženy, jejichž předchozí vývoj byl narušen v některém z předcházejících vývojových stádií, mají větší pravděpodobnost, že při této zkoušce častěji plně neobstojí či dokonce při plnění svých rodičovských povinností zcela selžou.¹⁰¹

Jiný pohled se nám naskýtá teze nové příležitosti, tedy možnost zažít si vše od začátku se svým dítětem.

⁹⁸ Srov. DAVIESOVÁ, K. *Dítě a vy: Moderní příručka péče o dítě od narození do předškolního věku*, s. 22-23.

⁹⁹ Srov. Tamtéž, s. 12.

¹⁰⁰ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*, s. 132 a 133.

¹⁰¹ Srov. ŘÍČAN, P. *Cesta životem: Vývojová psychologie*, s. 262.

2.3.1.1 Úloha mateřské role

Mateřská role v sobě zahrnuje chování vycházející z očekávání, jenž obecně klade společnost na matku v souvislosti s plněním jejích mateřských úkolů a aplikací její rodičovské kompetence při plnění těchto úkolů. K mateřským úkolům můžeme zařadit úkoly pramenící z funkce matky v rodině. Sem řadíme základní úkoly matky:

- Spojené s reprodukcí, tedy úkoly spojené s odnošením a porodem dítěte.
- Socializace dítěte. Socializace člověka v dětském věku se vyznačuje dominantní rolí rodičů, kdy na dítě má v tomto období hlavní vliv primární rodina, především však rodiče, zejména matka. ¹⁰²
- Emocionální, tedy navázání kvalitního vztahu s dítětem, které je predikcí dobře probíhající socializace dítěte a jeho dobrým psychologickým vývojem.
- Zabezpečení péče o dítě a zajištěním jeho základních životních potřeb. Tedy prakticky vykonávané činnosti spojené s obsluhou dítěte a se zajištěním jeho dobrých životních podmínek.
- Zajišťování harmonického domova a láskyplného vztahu, který podporuje potřebu jistoty dítěte. Například autor Luigi Zoja označuje za hlavní úkol mateřství, vytváření harmonie a tepla domova. ¹⁰³
- Ekonomické zajištění. V dnešní době je stále se zvyšující tlak na výdělečnost matek a zároveň i na jejich ekonomickou samostatnost v rodinném životě, a to zejména v případě matek samoživitelek, které mnohdy nemají ani jinou možnost než ekonomicky zajišťovat své děti sami.

¹⁰² Srov. NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*, s. 125

¹⁰³ Srov. ZOJA, L. *Soumrak otců: Archetyp otce a dějiny otcovství*, s. 27.

2.3.2 OTCOVSKÁ ROLE

Zatímco matka tedy ve většině případů navazuje citový vztah k dítěti již po porodu, tak u otců již toto není pravidlem. „Někteří otcové (méně často i matky) mívají obtíže při komunikaci s malým a někdy i „špatně čitelným“ novorozencem a skutečně pevný vztah k dítěti naváží, až když ono samo začne být schopné komunikovat slovy.“¹⁰⁴

Otec není ani nijak zásadně zasažen těhotenstvím, pokud tedy hovoříme o sociálním vlivu samotného těhotenství na osobu budoucího otce. Otec je tedy ochuzen o jakousi přípravnou dobu, kterou zažívá matka během těhotenství, a tudíž je i samotné navázání vztahu otce a dítěte tímto limitováno.

K samotnému navázání vztahu mezi otcem a dítětem tedy dochází v období od porodu až k prvním pokusům jejich dítěte o komunikaci s nimi. Toto se pojí i s jistou zdrženlivostí otců v účasti na péči o malé děti, kdy otcové, kteří ještě nenavázali se svým dítětem skutečně pevný vztah, mají tendenci se výrazněji nezapojoovat do péče o malé dítě, pokud to není bezpodmínečně nutné. Přitom M. Nakonečný uvádí, že „právě účast otců na péči o malé děti je jedním z nejlepších prediktorů budoucí stability manželství.“¹⁰⁵

Dle Leugiho Zoji se otcovství na rozdíl od mateřství neprojevuje určitými druhy fyziologického chování. Otec nezažívá těhotenství, porod ani kojení dítěte. Pro otce samotné otcovství představuje: „vědomé rozhodnutí a definitivní konec čistě zvířecího způsobu života“.¹⁰⁶ Instituce otcovství je poměrně nový kulturní fenomén, který dle L. Zoji předpokládá schopnost vlastní reflexe a samostatného rozhodnutí na sebe převzít tuto rodičovskou roli.¹⁰⁷

Hlavním rozdílem ve vnímání otcovské role je skutečnost nižší emoční zralosti u mužů ve věku do třiceti někdy až do čtyřiceti let. Dle P. Říčana je časté, že sama žena musí svého muže a otce svých dětí trpělivě vést na cestě citového vývoje, neboť ženy bývají v tomto ohledu a věku emočně zralejší než muži. Muži jsou schopni těsné emoční blízkosti a jejím projevům, mnohdy až ke svým dětem v adolescentním věku.¹⁰⁸

¹⁰⁴ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 182.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 182.

¹⁰⁶ ZOJA, L. *Soumrak otců: Archetyp otce a dějiny otcovství*, s. 27.

¹⁰⁷ Srov. Tamtéž, s. 27.

¹⁰⁸ Srov. ŘÍČAN, P. *Cesta životem: Vývojová psychologie*, s. 262.

2.3.2.1 Úloha otcovské role

Otcovská role v sobě zahrnuje chování vycházející z očekávání, jenž obecně klade společnost na otce v souvislosti s plněním jeho otcovských úkolů a aplikací jeho rodičovské kompetence při plnění těchto úkolů. K otcovským úkolům můžeme zařadit úkoly pramenící z funkce otce v rodině. Sem řadíme následující základní úkoly otce:

- Zajišťování životních (materiálních) podmínek rodiny, a tedy i dítěte – nejenom ekonomicko-hospodářskou činností. Finanční zajištění rodiny je jedním z hlavních úkolů otce zejména v době, kdy je matka s malým dítětem na rodičovské dovolené. I toto však už není pravidlem v případě, kdy zůstává na RD otec, kdy se tato funkce z větší míry přesouvá na matku, což ovšem nebývá tak časté. (Více se tomuto tématu budeme věnovat v kapitole o otcích na RD).
- Emocionální funkce prostřednictvím navození a udržování vztahu s dítětem.
- Socializační funkce otce vychází ze zapojování se otce do výchovy dětí a zprostředkování mužského vzoru. Více angažovaní otcové mají větší vliv na průběh socializace než otcové příliš zaměstnaní obstaráváním ekonomického kapitálu rodiny.

Dle Zoji došlo v průběhu evoluce ke změně otcovské role a jeho náplně od otce typu zvířecího dominantního samce přes otce typu autority, učitele a ochránitele až po dnešního otce převážně charakterizovaného jako živitele.¹⁰⁹

¹⁰⁹ ZOJA, E. *Soumrak otců: Archetyp otce a dějiny otcovství*, s. 262.

3. RODIČOVSKÁ DOVOLENÁ

Rodičovská dovolená (RD) je státem podporovaná instituce, sloužící k zajištění podpory pro výchovu malých dětí a poskytující finanční podporu rodičům zůstávajícím doma s dětmi, o které se tito rodiče celodenně a řádně starají.

Samotný běžně využívaný výraz rodičovská dovolená v sobě zahrnuje dvě odlišné formy finanční podpory rodičů, a to peněžitou pomoc v mateřství (PPM) běžně označovanou termínem mateřská dovolená a rodičovský příspěvek (RP), kdy po dobu pobírání rodičovského příspěvku oficiálně označujeme jako rodičovskou dovolenou. (Více k tomuto tématu srovnej níže v kapitole Rodinná politika a legislativa v ČR.)

Rodičovská dovolená je zaštiťována orgány státní sociální správy – odbor státní sociální podpory, konkrétně spadá do kompetence Úřadů práce České republiky, které vyřizují veškeré žádosti, změny a vyplácení dávek státní sociální podpory.

3.1 FUNKCE RODIČOVSKÉ DOVOLENÉ

Hlavní funkcí rodičovské dovolené je zajištění výchovné péče nejmenším dětem, a to dle podmínek v České republice až do čtyř let věku dítěte v závislosti na rozhodnutí rodiče, který tuto péči dítěti poskytuje, a který si může délku čerpání individuálně zvolit v závislosti na zvolené formě čerpání rodičovského příspěvku.

Rodičovská dovolená tedy umožňuje zajištění péče v rodinném prostředí dětem i do jednoho roku, které jinak není možné umístit do jiné formy péče, např. státem zřízené (školky, dříve jeslí) nebo do soukromých jeslí, školek, malých dětských skupin, soukromým vychovatelkám (chůvám), Au-pair, kterým je jinak možné svěřit děti po dobu, během které jsou rodiče v práci. Soukromé chůvy, popřípadě Au-per mohou zajišťovat i péči o menší děti, to je však pro většinu případů rodin v ČR značně finančně nákladné až nereálné. Proto je prostřednictvím rodičovské dovolené umožněno zajišťovat výchovnou péči dětem v jejich nejpřirozenějším rodinném prostředí a prostřednictvím vazebné osoby, která nemusí po dobu této výchovné péče, dle svého zvolení do jednoho až čtyř let věku dítěte, docházet do zaměstnání. A může tuto péči zajišťovat svému dítěti osobně, dle svého nejlepšího vědomí a svědomí bez toho, aby byl v této oblasti závislý na cizích osobách a výchovných institucích.

3.2 RODIČOVSKÁ DOVOLENÁ V MEZINÁRODNÍM KONTEXTU

Rodičovská dovolená nabývá v různých zemích světa rozličné formy. Finanční podpora je rozličná, stejně jako délka možnosti být s dítětem doma. V některých státech ani podobný pojem neznají, respektive nepobírají žádný finanční příspěvek od státu (Irsko, Řecko). Česká republika (ČR) poskytuje rodičům jednu z nejdelších dob, po kterou rodič může zůstat s dětmi doma.

Česká republika

V České republice je možné zvolit si délku čerpání RP až do čtyř let věku dítěte. Po celou dobu RD je rodičům poskytován finanční příspěvek z fondu státního sociálního příspěvku (RP), jeho měsíční výše je tedy závislá na délce, po kterou se rodič rozhodne RP čerpat a zůstat s dítětem doma. (Více dále v podkapitole Rodičovský příspěvek.)

Slovensko

Na Slovensku je doba čerpání RP možná do tří let věku dítěte a její výše není závislá na délce pobírání RP jako u nás, ale je plošně stejná pro všechny rodiče na RD bez ohledu na délku jejího čerpání. Výše čerpaného RP vychází pouze z počtu narozených dětí. Tedy na jedno dítě je měsíční výplata RP 214,70 EUR, na dvojčata 268,40 EUR a na vícčata 332,10 EUR. Na Slovensku je v tomto roce (2019) plánováno zvýšení RP zhruba o 6 EUR.¹¹⁰

Německo.

V Německu je možné, aby RP (Elterngeld) pobírali oba rodiče, a to každý po odlišnou dobu, tedy jeden rodič může RP čerpat po dobu dvanácti měsíců a druhý rodič po dobu dvou měsíců. Jak si tuto možnost rodiče mezi sebou rozdělí je zcela na nich. Maximální délka, po kterou mohou rodiče RP čerpat je až 14 měsíců, pokud tedy druhý rodič svou možnost čerpání využije. Výše RP je závislá na výši výdělku rodiče, ovšem platí zde, že čím menší čistý příjem rodič měl, tím vyšší dostane RP, výše se pohybuje od 65-100% průměrné čisté mzdy. Existuje zde i možnost vyplácení RP rodiči, jehož partner má v Německu plný pracovní poměr a tím může RP pobírat i druhý rodič, který

¹¹⁰ Srov. Finance.cz. MEČÍŘOVÁ L. *Rodičovská dovolená u nás a ve světě: jsme na tom špatně?* [Online], [cit 2019-01-20].

v Německu nepracuje, výše jeho RP je potom základní tedy 300 EUR, což je jinak nejnižší RP v Německu.¹¹¹

Švédsko.

Švédsko byla jedna z prvních zemí, která začala zvažovat možnost zastoupení mateřských povinností i někým jiným, tedy v souvislosti s RD (Föräldraledighet) navrhla převzetí těchto povinností otcem dítěte. Nástup otce na RD a její nastavení tak, aby její výše byla alespoň ve výši minimální mzdy, je dle Možného, švédská myšlenka již ze sedmdesátých let dvacátého století. V roce 1974 byla tato myšlenka uvedena do praxe a teprve až v roce 1980 byl podíl otců na RD pět procent.¹¹² Maximální délka RD je 480 dní, jeden z rodičů čerpá délku 360 dní a druhý 60 dní. Lhůtu 60 dní si může druhý rodič vybrat až do osmi let věku dítěte, poté mu tato možnost propadá. Výše RP je po dobu prvních 390 dní ve výši plného nemocenského (sjukpenningnivån), což je 250–952 SEK/den., a dalších 90 dní je v tzv. minimální úrovni (lägstänivån), které odpovídá 180 SEK/den. Výše RP se odvíjí od výše kvalifikovaného příjmu rodiče před narozením dítěte a od formy čerpání této dávky. Existují zde základní tři formy čerpání RP, tedy v plné (Hel ledighet med eller utan föräldrapenning), částečné (Delledighet med föräldrapenning) a s přechodným rodičovským příspěvkem (Ledighet med tillfällig föräldrapenning). Během RD je ve Švédsku běžně možné využití nároku rodiče na zkrácení běžné pracovní doby až o jednu čtvrtinu, a to až do osmi let věku dítěte.¹¹³

Kanada

Kanada má rozdělnou MD (Maternity leave), která náleží matce a je dlouhá 17 týdnů a RP je ve výši 55% z průměrného týdenního výdělku a může dosahovat max. 562 \$/týdně. Na MD navazuje RD (Parental leave), na kterou může nastoupit muž nebo žena a to ve standardní či prodloužené verzi, případně je možné se v péči o dítě střídat s druhým rodičem v rámci kombinované rodičovské dovolené. Maximální délka volna však při součtu délky doby strávené na MD a RD nesmí přesáhnout 78 týdnů. Po celou tuto dobu je zaměstnavatel povinen podržet svému zaměstnanci podržet jeho místo na odpovídající úrovni a se stejným příjmem. Běžná délka RD je 35 týdnů, po kterou rodič

¹¹¹ Srov. Finance.cz. MEČÍŘOVÁ L. *Rodičovská dovolená u nás a ve světě: jsme na tom špatně?* [online], [cit. 2019-01-20].

¹¹² Srov. MOŽNÝ, I., *Rodina a společnost*, s. 195.

¹¹³ Srov. Česká správa sociálního zabezpečení. HOBZOVA, D. *Rodičovský příspěvek a přídavek na dítě ve Švédsku*, 2018, dostupné [online 25-01-2019], s. 15-17.

na RD pobírá RP ve výši 55% z průměrného týdenního výdělku v max. výši 562 \$/týdně. Prodloužená verze RD může být dlouhá až 63 týdnů, kdy RP je ve výši 33% průměrného týdenního výdělku v max. výši 337 \$/týdně.¹¹⁴

3.3 RODINNÁ POLITIKA A LEGISLATIVA V ČESKÉ REPUBLICE

Rodinná politika zajišťuje podporu mladých rodin, podporu porodnosti a podporu rodin s dětmi řadou podpůrných prostředků, tedy prostřednictvím dávek státní sociální podpory, jako jsou například přídavky na děti, příspěvky na bydlení, porodné a v neposlední řadě i rodičovský příspěvek.

Legislativní zakotvení dávek státní sociální podpory vychází ze zákona o státní sociální podpoře tedy ze Zákona č. 117/1995 Sb., který je platný od 14. 7. 1995 s platností od účinnosti od 1. 10. 1995.

3.3.1 PENĚŽITÁ POMOC V MATEŘSTVÍ

Peněžitá pomoc v mateřství (PPM) je finanční podpora poskytovaná matkám ze systému nemocenského pojištění prostřednictvím správy sociálního zabezpečení, konkrétně (OSSZ/PSSZ/MSSZ Brno), obvykle během prvního půl roku věku dítěte. PPM mohou čerpat pouze matky, které splňují následující podmínky:¹¹⁵

- Žadatel o PPM musí mít v době podání této žádosti nemocenské pojištění, musí tedy být pojištěn u některé ze zdravotních pojišťoven, popřípadě se na něho musí vztahovat ochranná lhůta nemocenského pojištění v případě, že například jedná o změně poskytovatele svého nemocenského pojištění, tedy přechází k jiné zdravotní pojišťovně apod.
- Žadatel o PPM musí splňovat podmínku minimální doby zaměstnavatelem hrazeného zdravotního pojištění, tedy musí být pojištěn u některé z nemocenských pojišťoven minimálně 270 dnů za poslední dva roky před nástupem na PPM. Sem nespádají studentky, které otěhotněly během studia a nedokončily před nástupem na PPM řádně studium a nenastoupily do zaměstnání. Pokud ale splní podmínku, že úspěšně ukončí studia a nastoupí do zaměstnání, kde ale nesplní podmínku doby placeného zdravotního pojištění 270

¹¹⁴ Srov. CANADA, *Maternity-Related Reassignment and Leave*, [online], [cit. 25-01-2019].

¹¹⁵ Srov. *Peněžitá pomoc v mateřství a rodičovský příspěvek*, s. 2.

dní, tak se do této doby započítává i doba studia, pokud studentka nastoupila do zaměstnání do dvou let od ukončení studia, a poté má nárok na PPM.¹¹⁶

PPM během prvních šesti týdnů po porodu může čerpat pouze matka. Pokud se však rozhodne být doma s dítětem otec, tak má možnost zažádat o další pobírání PPM nejdříve po šestinedělí matky. Musí však splňovat stejné požadavky jako matka dítěte, které jsme si popsali výše. Muž vyplňuje tiskopis o převzetí dítěte do péče a zároveň musí odevzdat písemně zpracovanou dohodu, kterou uzavírá s matkou o tom, že přebírá dítě do své celodenní péče, která musí obsahovat datum narození dítěte, datum převzetí do péče otcem a úředně ověřený podpis matky.¹¹⁷

Výše PPM odpovídá sedmdesáti procentům denního vyměřovacího základu. Doba, během které může rodič dítěte čerpat PPM je dvacet osm týdnů v případě narození jednoho dítěte, u dvojčat a více narozených dětí je možné čerpat PPM třicet sedm týdnů. Na „rodičovskou dovolenou“ tedy na PPM může matka nastoupit dle svého výběru v rozmezí šesti až osmi týdnů před očekávaným termínem porodu, v případě, že sama termín nástupu PPM je tento termín brán automaticky k prvnímu dni šestého týdne před očekávaným termínem porodu. Pokud chce nebo musí matka pracovat až do porodu, tak má nárok pobírat PPM až ode dne porodu, poněvadž se jí za dny, kdy je výdělečně činná PPM nevyplácí, ale přesto se jí o dobu šesti týdnů před porodem délka PPM zkracuje.¹¹⁸

Ke konci PPM je třeba, aby rodič pobírající tuto dávku vyplnil tiskopis s názvem „Potvrzení o nároku na dávky ovlivňující nárok a výši rodičovského příspěvku“, který vyplněný potvrdí na okresní správě sociálního zabezpečení (OSSZ) a následně ji odešle na městskou správu sociálního zabezpečení (MSSZ) Brno. Zde je tiskopis potvrzen a zpětně odeslán. Takto potvrzený tiskopis je nutné dále předat na kontaktním pracovišti ÚP ČR, čímž je rodiči umožněno dále zažádat o rodičovský příspěvek. Na PPM dále navazuje rodičovská dovolená, během které rodič čerpá rodičovský příspěvek.¹¹⁹

¹¹⁶ Srov. *Peněžitá pomoc v mateřství a rodičovský příspěvek*, s. 3.

¹¹⁷ Srov. Tamtéž, s. 5.

¹¹⁸ Srov. Tamtéž, s. 6.

¹¹⁹ Srov. Tamtéž, s. 7.

3.3.2 RODIČOVSKÝ PŘÍSPĚVEK (RP)

Rodičovský příspěvek je dávka státního sociálního zabezpečení, kterou vyplácí ÚP ČR vždy na nejmladší dítě v rodině a slouží k zajištění celodenní péče o dítě. V praxi jde o to, že buďto rodič pečuje o své dítě sám v rodinném prostředí nebo dítěti zajistí odpovídající péči například vychovatelky nebo prarodiče a zároveň může docházet do práce. Pokud rodič čerpá RP může také dát dítě do mateřské školky, ale pouze na omezenou dobu čtyřiceti šesti hodin měsíčně.¹²⁰

K tomu, aby rodič mohl pobírat RP je třeba, aby řádně vyplnil „Žádost o rodičovský příspěvek“ a k ní přiložil všechny potřebné dokumenty, jako rodný list dítěte, občanské průkazy obou rodičů, respektive jejich kopie a doklad o denním vyměřovacím základu, který vypočítává Česká správa sociálního zabezpečení (ČSSZ).¹²¹ Poté má rodič možnost volby čerpání RD, dle vlastního uvážení. (Více k možnostem čerpání RP níže v podkapitole s názvem Možnosti čerpání rodičovského příspěvku.)

3.3.3 MOŽNOSTI ČERPÁNÍ RODIČOVSKÉHO PŘÍSPĚVKU

V ČR je možné volit si výši RP a tím i celkovou délku čerpání RP. Možnost výběru čerpání RP nemají ti rodiče, kdy si ani jeden rodič dítěte neplatil před porodem nemocenské pojištění. Ti, kteří tuto možnost nemají, obvykle se jedná o rodiče studenty nebo osoby samostatně výdělečně činné (OSVČ), kteří si nehradili zdravotní pojištění, nemají nárok na volbu čerpání RD a musí tedy čerpat RD do věku čtyř let dítěte. A to v daném výměru prvních devět měsíců ve výši 7600 Kč měsíčně a poté 3800 Kč měsíčně.

Běžně volená doba čerpání RP je tříletá, kterou rodiče často volí kvůli tříleté době, po kterou je zaměstnavatel povinen jim podržet jejich původní pracovní místo. Ochrana pracovního místa trvá, dle zákoníku práce § 196, maximálně do dosažení tří let dítěte. Kratší čerpání volí především rodiče z finančních důvodů, například platí-li hypotéku apod. Kratší dobu čerpání RP si volí ti, kteří musí z profesních důvodů nastoupit dříve, aby svou dlouhodobou pracovní absencí neztráceli svou kvalifikaci či možnost svého uplatnění z hlediska konkurence. Ať už vedou rodiče děti k volbě čerpání RD jakékoli důvody, tak současné nastavení SSSZ je takové, že možnosti

¹²⁰ Srov. *Peněžitá pomoc v mateřství a rodičovský příspěvek*, s. 10.

¹²¹ Srov. Tamtéž, s. 10.

čerpání RP a tím i určení samotné délky rodičovské dovolené jsou velmi individuálně nastavitelné.

Ti, kteří si mohou volit výšku RP, tedy rodiče dítěte z kterých si alespoň jeden z rodičů hradil před porodem dítěte zdravotní pojištění, si mohou volit výši RP, dle výše denního vyměřovacího základu (DVZ) ke dni narození dítěte. „Pokud je možné, alespoň jednomu z rodičů určit výši denního vyměřovacího základu a pokud 70 % 30násobku jeho denního vyměřovacího základu převyšuje částku 7 600 Kč, může rodič volit výši částky rodičovského příspěvku až do této výše. V případě narození dvou a více současně narozených dětí může rodič provést volbu až do výše 1,5násobku 70% 30násobku denního vyměřovacího základu. V případě, že lze denní vyměřovací základ určit u obou rodičů vychází výpočet z denního vyměřovacího základu toho rodiče, který ho má vyšší. Zvolená výše příspěvku činí maximálně 32 640 Kč, minimálně 50 Kč měsíčně.“¹²²

Výši měsíčně vyplácené dávky RP a tím i délku rodičovské dovolené je možné měnit každé tři měsíce. Maximální výše rodičovského příspěvku je k dnešnímu dni 220 000 korun v případě narození více, jak jednoho dítěte roste na 330 000 korun a minimální doba pro její čerpání je devatenáct měsíců až čtyři roky. O navýšení RP se momentálně jedná a je možné, že od ledna 2020 bude RP navýšen o 80 000 korun.¹²³

3.4 OTCOVÉ NA RODIČOVSKÉ DOVOLENÉ

V souvislosti se změnou tradičního modelu rodiny v rodinu moderní či postmoderní v posledních letech, kdy už se tak nelpí na striktním rozdělení mužské a ženské role v rodině a s celkově novým pojetím ženy ve společnosti, jejími většími možnostmi profesního zapojení došlo i k novým úvahám o zapojení otce do rodinného života.

Samotná idea zastoupení matky v domácnosti otcem vznikla dle I. Možného ve Švédsku během 70. let minulého století. Kdy hlavní myšlenkou této ideje bylo to, že otec může převzít část do té doby pouze matčiny povinností spojených s péčí o dítě za své a umožnit tak matce, aby se mohla vrátit do zaměstnání. Skandinávský model dle Možného pracuje s myšlenkou převést mateřské dávky na dávky rodičovské a umožnit tak jejich čerpání i otci, a to ve výši alespoň minimální mzdy.

¹²² *Rodičovský příspěvek: Integrovaný program ministerstva práce a sociálních věcí.* [online], [cit. 2018-20-11].

¹²³ Srov. Tamtéž.

V České republice došlo ke změně z mateřské dovolené na rodičovskou a následnému umožnění pobírání dávky RP až v roce 2001. Dle Možného je otců, kteří čerpají RD cca jedno procento.¹²⁴

¹²⁴ Srov. MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*, s. 195.

4. PROMĚNA VOLNÉHO ČASU NA RODIČOVSKÉ DOVOLENÉ

Na rodičovské dovolené dochází ke změně VČ v souvislosti s nutnou **reorganizací** vlastního **časového harmonogramu** rodiče pobývajícího s dítětem na RD, rodič se od narození svého dítěte musí přizpůsobovat **potřebám svého dítěte** a tato skutečnost, má výrazný vliv na jeho trávení VČ. V této kapitole se podrobněji seznámíme s oblastmi, které byly často popisovány respondenty v průběhu výzkumného šetření, které bylo provedeno pro účely této práce.¹²⁵

K prvnímu zásadnímu momentu změny v oblasti trávení VČ, je období nástupu člověka do prvního zaměstnání zároveň spojeného s obdobím vlastního osamostatnění s budováním a péčí o vlastní domácnost. V tuto dobu se člověku zvyšuje množství povinností a tím dochází k omezení množství jeho VČ. Druhým výrazným milníkem v trávení volného času, je příchod rodičovské role a s tím spojená nutnost celkové reorganizace času. Toto období je charakteristické nutností brání ohledů na dítě v rámci trávení VČ.¹²⁶ Třetím milníkem můžeme označit období „prázdného hnízda“, kdy poslední dítě odchází z domu, aby se osamostatnilo, a rodičům zejména matce se tak otevírají nové možnosti v trávení VČ, neboť jí odpadá mnoho povinností s péčí o dítě spojenými. V tomto období dochází k nárůstu VČ. Posledním zásadním okamžikem ve vývoji VČ chování je přechod do důchodu, kdy je opět nutná reorganizace času, v tomto období je velký nárůst volného času.

Samotné skutečnosti mající hlavní vliv na VČ rodičů na RD, můžeme nazývat faktory ovlivňující VČ rodičů na RD. Do těchto faktorů (pro účely této práce) řadíme veškeré skutečnosti mající vliv na VČ rodičů na RD jak z hlediska kvantity tak i kvality, dále sem řadíme skutečnosti ovlivňující samotnou formu či způsob trávení VČ na RD.¹²⁷

¹²⁵ Podrobnosti o tomto empirickém výzkumu naleznete v kapitole V.

¹²⁶ Srov. výsledky kvalitativní studie, kap. V.

¹²⁷ Srov. podkapitola - Faktory ovlivňující volný čas rodičů na rodičovské dovolené.

4.1 VLIV NAROZENÍ DÍTĚTE NA VČ RODIČŮ

Narození dítěte a následná péče o něj klade na rodiče nejrůznější nároky. Často se setkáváme s tezí, že narozením dítěte se člověku od podstaty změní jeho dosavadní život. Člověk se musí přizpůsobit novým nárokům a hlavně tomu, že už není sám sobě středem vesmíru. V lepším případě člověk ustoupí svému dosavadnímu spíše egoisticky pojímanému způsobu života automaticky nebo lépe přirozeně v tom horším případě musí překonávat problémy s tím spojené.¹²⁸ Díky rodičovským citům a bezbrannosti malého dítěte bývá obvykle samotné vyrovnání se s novou rodičovskou rolí usnadněno, ale ne vždy toto proběhne bez problémů, jak jsme se již zmínili výše, existuje mnoho studií, které toto období hodnotí jako krizové např. studie LeMasterse, která popsala jako první v sociologické praxi roku 1957 toto období ve své studii jako krizové. Zároveň ne vždy je připravenost budoucích rodičů na jejich novou životní roli a její náročnost dostatečná a v samotné podstatě je díky absenci přípravného období na tuto roli i jaksi obtížné se zcela připravit na vše co se pojí s rodičovstvím, jenž je pro mnoho budoucích rodičů pouze abstraktním pojmem. Mnozí rodiče mají o rodičovství mnohdy i velmi omezené představy, neboť je v rodinách čím dál méně dětí a tudíž i o samotnou prožitou zkušenost, byť zprostředkovanou formou je v jejich okolí nouze.^{129/130}

Narozením dítěte se mění rytmus dosavadního života novopečeného rodiče, a to ve většině jeho aspektech, tímto se mění i samotný VČ rodiče, který se reorganizuje společně se všemi ostatními aspekty života novopečených rodičů.

Jako názorný příklad si uvedeme následující otázku z mého výzkumu a jednotlivé odpovědi, které na ní respondenti odpovídali.

Popisovaná změna volného času související s narozením dítěte a s péčí o novorozence: ST: Jak vypadal váš VČ po porodu?

R1: „Hrozně. ((Smích)) Žádný volnej čas nebyl. Žádný volnej čas nebyl. Protože dítě prakticky nespalo, několikrát mnohokrát v noci jsme byli vzhůru. Takže mezitím jsme vlastně přes den spali, nebo tak. Takže tam to tak nějak zvládnout, všechno skloubit, tam už volnej čas nebyl žádný. Plus jsem teda ještě dodělávala státnice, že jo,

¹²⁸ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*, s. 123.

¹²⁹ Srov. MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*, s. 154.

¹³⁰ O větší informovanost mladých lidí o rodičovství se pokouší i výchova k manželství a rodičovství, více se o této oblasti můžeme dozvědět z publikace ŠULOVÁ, L. *Jak učit výchovu k manželství a rodičovství?*

a bakalářku a tydle ty věci. Takže fakt nebyl v podstatě čas žádný. A do toho jsme se stěhovali zase do jiného bytu pro změnu. ((Smích)). A přestavovali.“

R2: *„... a po porodu se to už pak změnilo všechno. Ráda bych ho popsala, kdybych si vzpomněla. ((Smích)). Asi nebyl žádný volný čas.“*

R3: *„Bylo ho málo, a když byl, tak to jsme se hodně věnovali malý a chození s kočárem se psem a vlastně se to furt točilo kolem mimina.“*

R4: *„No upřímně bych tak řekla, že žádný nebyl. Protože jsem byla po porodu unavená a plně jsem se věnovala dítěti, které mělo dost rozházený režim, tak mi VČ nějak nezbyval a když už se nějaká chvílka objevila, tak jsem spala.“*

R5: *„No toho moc nebylo, volného času, protože jsem se vším sžívala vlastně teprve, takže moc volného času nebylo.“*

R6: *„Tak to jsem byla tak unavená, že jsem myslela, že žádný volný čas nemám a že jsem v podstatě, když malá usnula, tak jsem se snažila spát taky, nebo odpočívala, nebo doháněla domácímá pracema, vařením, uklízením.“*

R7: *„No tak po prvním porodu volného času moc nebylo, vlastně když si tak vzpomínám tak vlastně žádný, protože první dítě na to člověk není připravený, tak já nevím no moje první dítě bylo hodně uplakané, takže jako myslím si, že to sebralo veškerý náš volný čas. V deset jsme se modlili, že dítě usnulo a že jsme šli spát, abych zase v noci mohla fungovat.“*

Respondenti popisují v **poporodním období úbytek** či subjektivně vnímanou **absenci VČ** v období po narození dítěte. Dále pak nutnost věnovat svůj VČ doháněním **domácích povinností, osvojování si RK**, případně **spánku** nutného k odpočinku potřebného k dalšímu výkonu své rodičovské role na RD.

4.2 RODIČOVSKÁ „PRACOVNÍ“ NÁPLŇ A JEJÍ VLIV NA VČ RODIČE NA RD.

Rodičovskou dovolenou můžeme přirovnat k práci s tím, že má přesah do celého dne a péči o dítě je mnohdy nutné věnovat se i v noci. Sami rodiče tuto činnost popisují jako práci, při které je nutné být neustále k dispozici a to 24hodin/denně 365dní v roce.

Dle Hany Doležalové má rodič při samostatné organizaci svého času na RD dvě tendence buďto se uchýlit k workoholismu nebo k rezignaci a zahálčivosti. Proto je na RD nutné si přeorganizovat svůj denní harmonogram a dokonale pracovat se svým časem tak, aby rodič na RD dokázal splnit své „pracovní“ a jiné povinnosti a zároveň, aby si dokázal takto vyšetřit a zorganizovat prostor pro svůj VČ.¹³¹

V souvislosti s nastalým rodičovstvím dochází u rodičů dítěte k *nárůstu jejich povinností* vycházejících z jejich rodičovské role, s tím dochází i k *nárůstu jejich rodičovské „práce“*.

Například Elizabeth C. Menaghanová popisovala, že role matky je zvláště náročná, přičemž Patricia Voydanoffová v roce přišla již v roce 1987 s teorií, že jsou období života (v souvislosti s fází rodinného života), během kterých zastávání více rolí současně vede spíše k přetížení než v jiných obdobích, kdy více rolí může u ženy vést k navýšení jejich možností a zdrojů. Tuto teorii dále rozvíjí a zkoumá i dnes.¹³²

Rodič, který zůstává s dítětem doma na rodičovské dovolené, musí zastávat velké množství „**pracovních/rodičovských**“ **povinností** do nichž řadíme:¹³³

- Zajištění *péče o dítě* a zajištěním jeho základních životních potřeb (krmení, přebalování, koupání). Tedy prakticky vykonávané činnosti spojené s obsluhou dítěte a se zajištěním jeho dobrých životních podmínek.
- *Zajištění bezpečnosti* dítěte.
- *Emocionální zajištění* dítěte, tedy navázání kvalitního vztahu s dítětem, které je predikcí dobře probíhající socializace dítěte a jeho dobrého psychologického vývoje, zároveň podporuje potřebu jistoty dítěte. Základem emocionality rodiny je dle Možného pevný a láskyplný vztah rodičů, proto je důležitá i práce na vztahu s partnerem.
- *Výchova dítěte*, určování výchovných hranic, socializace dítěte, předáváním norem a hodnot a komunikace s dítětem.
- *Stimulace dítěte*, podporující jejich psychický a fyzický vývoj (komunikací, hrou, nácvikem dovedností atp.).

¹³¹ Srov. DOLEŽALOVÁ, H. *Nápady pro maminky na mateřské dovolené*, s. 29.

¹³² Srovnej s výsledky studie DEMEROUTI, E., B. BAKKER, A, VOYDANOFF, P. (2010). *Does home life interfere with or facilitate performance?* [Dostupné online].

¹³³ Zpracováno dle publikace BEHINOVÁ, M., KAISEROVÁ, K., KARGER, P. *Velká kniha o mateřství*, s. 169-305 a výsledků výzkumu z V. kapitoly.

- Zajišťování *harmonického domova* - harmonické soužití rodičů a dětí.
- Zajištění domácnosti sloužící k zajištění optimálního životního prostoru pro děti i rodiče. Do zajištění domácnosti řadíme úklid domácnosti, vaření, péči o oděvy (praní, žehlení), zajišťování nákupů, úprav případně oprav v domácnosti.
- *Sociální kooperace* k zajištění potřeb dítěte – Návštěvy mateřských center, mateřských školek, lékařů, logopedů.
- Zapojení do sféry *rodinné politiky*. Nástup na MD potažmo na RD, pobírání RP (podání žádostí).
- Osvojování si *rodičovské kompetence* a schopnost přizpůsobování se vývojově podmíněným potřebám dítěte.
- *Udržování a podpora širších rodinných kontaktů* – umožňování kontaktu dětí s prarodiči a ostatním příbuzenstvem a známými, kamarádi dětí apod. (podpora sociálních sítí dětí/rodiny).
- *Seznamování dětí se širším okolím*
- *Odstínění negativních vlivů* okolního prostředí případně mediálního vlivu atp.

Po splnění těchto všech povinností zbývá rodičům omezenější prostor pro jejich volně disponovatelný čas, v porovnání s jejich možnostmi před příchodem jejich rodičovské role. Dle výzkumů jedné sociologické studie provedené na výzkumném vzorku 2000 amerických rodičů, zbývá rodičům dětí (do osmnácti let věku dítěte) po splnění jejich pracovních a rodičovských povinností v průměru pouhých 32 minut volně disponovatelného času denně. Z dalších výsledků studie plyne, že tito rodiče z důvodů své rodičovské vytíženosti a nemožnosti doma uniknout dětem, volí až čtyřikrát týdně únik od rodiny, aby si užili chvíli času pro sebe.¹³⁴

Konkrétní proměně VČ se budeme věnovat i v následující kapitole ve které se prostřednictvím výzkumu pokoušíme zmapovat konkrétní volnočasovou proměnu a veškeré faktory, jenž mají v tomto období největší vliv na VČ rodičů na RD.

V souvislosti s nastalým rodičovstvím a jeho náročností dochází u rodičů k jejich přizpůsobení se nové roli a osvojení si základních rodičovských kompetencí a výchovných strategií, umožňujících rodičům zvládat péči a výchovu dětí „relativně bez problémů“. K tomuto účelu existuje na našem knižním trhu mnoho publikací, které

¹³⁴ Závěry této studie byly uveřejněny americkou televizní stanicí Fox News dne 3. 10. 2018. Srov. FOX News Network, LLC. *Parents have 32 minutes of me-time every day, says depressing study*. 2018 [online 2018-12-26].

si kladou za cíl v této oblasti pomoci rodičům a poskytnout jim cenné rady a ukrátit jim tak čas, jenž by věnovali případným metodám pokus o myl bez znalostí základních a ověřených metod a rad v oblasti péče o dítě.

Období samotného osvojení si rodičovské role je náročné, a to zejména do doby, než se rodičům podaří sladit svůj denní harmonogram s harmonogramem jejich dítěte, což dává rodičům příležitost plánovat si i svůj VČ.

4.3 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ VČ RODIČŮ NA RD

Vše co nějakým způsobem ovlivňuje VČ rodičů na RD nazýváme pro účely této práce faktory ovlivňující VČ rodičů na RD. Do této kategorie řadíme vše, co má vliv či do jisté míry umožňuje rodičům samotnou existenci jejich VČ, jeho využívání, dále pak jeho množství a subjektivně vnímanou kvalitu.

4.3.1 ZAPOJENÍ DRUHÉHO RODIČE A JEHO VLIV NA VČ RODIČE NA RD

Na obhajobu mé teze nutnosti vyššího zapojení otců do péče o malé děti ve snaze o vytvoření většího prostoru pro VČ primárně pečujících rodičů., si dovoluji uvést snahu bývalého prezidenta USA Baracka Obamy, který v roce 2008 vedl kampaň proti absentujícím rodičům (otcům), které dle Leugiho Zoji „vyzýval k přijetí závazků vůči vlastním dětem“.¹³⁵

Zapojení otce do péče o děti a domácnost je velmi ožehavá otázka zejména ve vztahu tradičního pojetí dělby práce na mužskou a ženskou. Péče o dítě a domácnost byla v tradičním pojetí spojována s ryze ženskou prací, zatímco muž byl chápán primárně jako živitel rodiny, byl-li v rodině vůbec přítomen. Tradiční chápání otcovské role je dnes již odsunováno novým pojetím primárního otce, kterému není na obtíž měnit svému dítěti pleny, koupat ho nebo ho krmit ve snaze o navázání bližšího vztahu k dítěti a zároveň ve snaze ulehčit „práci“ matce dítěte a tím si zajistit i lepší partnerský vztah s ní.¹³⁶ Toto mimo jiné zmiňuje i Langmaier a Krejčířová, kteří tvrdí, že: „zapojení otce do péče o děti je jedním z nejlepších prediktorů stability manželství“.¹³⁷

¹³⁵ ZOJA, L. *Soumrak otců: Archetyp otce a dějiny otcovství*, s.

¹³⁶ Srov. ZOJA, L. *Soumrak otců: Archetyp otce a dějiny otcovství*, s. 239.

¹³⁷ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 182.

Vycházíme-li z toho, že větší zapojení otce, vede k lepšímu vztahu rodičů dětí. Můžeme brát v úvahu i vliv zapojení otce na VČ matky, tedy konkrétněji vliv zapojení rodiče, který primárně nepečuje o dítě na RD, na VČ rodiče na RD.

Z mého výzkumného šetření¹³⁸ je patrné, že větší zapojení otce do péče o dítě, ale i o domácnost, umožňuje rodiči na RD samostatné trávení jeho volně disponovatelného času, jenž by bez tohoto byl jen velmi omezen. Dále také respondenti popisují spojitost mezi zapojením druhého rodiče do péče o domácnost ve vztahu k umožnění odpočinku „primárně pečujícího rodiče“. Zdá se, že souvislost s partnerskou spokojeností, může mít i umožnění většího prostoru k trávení VČ primárně pečujícího rodiče a také umožnění většího prostoru k společně strávenému (partnerskému) VČ. Toto je však otevřenou otázkou vhodnou k dalšímu zkoumání.

Vzhledem k tomu, že péče otce není tak instinktivního rázu jako u žen a že závisí na společenských pravidlech, které se pojí s jeho sociální rolí otce, je zde dle Zoji patrná nutnost osvojení si této role učení.¹³⁹

V průběhu výzkumu vystupovala i skutečnost, že se otcové dají dělit na dvě skupiny, tedy:

- Otce, kteří blízkost dítěte vyhledávají již od narození. Ti se poté nebojí zapojit do péče o dítě hned od příchodu dítěte z porodnice (R3, R6, R7). V této souvislosti by bylo zajímavé zkoumání souvislosti s navázáním vzájemného vztahu mezi otcem a dítětem a jeho angažovaností v péči o dítě a jeho výchově.
- Otce, kteří se z různých důvodů nezapojují do rané péče o dítě a kteří vztah s dítětem navážou až později, cca po půl roku věku a déle např. po snaze o navázání vztahu ze strany dítěte a poté se zapojují do péče o dítě samostatně. (R1, R4, R5).
- Otcové, kteří naváží vztah s dítětem později a kteří se do péče o dítě/děti samostatně více méně nezapojují (nebo se zapojují minimálně), není-li to bezvýhradně nutné a nejsou-li k tomu vyzváni. (R2)

(Může zde být i souvislost s kojením, respektive s jeho náhradou ve formě umělé výživy pro kojence, která již od začátku dává otcovi větší možnost samostatného nezávislého zapojení do péče o novorozence, čímž může dojít k lepšímu navázání

¹³⁸ Srov. kapitola V. Zapojení otce a jeho vliv na VČ rodiče na RD

¹³⁹ Srov. ZOJA, L. *Soumrak otců: Archetyp otce a dějiny otcovství*, s. 211.

vazebného vztahu mezi otcem a dítětem, což předpokládám, může souviset i s větší angažovaností otce. Toto pravděpodobně dále determinuje i přístup matky, kdy matky více úzkostné ve vztahu k dítěti a jeho péči mohou muže „angažovanějšího typu otce“ od rané péče o dítě odrazovat - z výzkumu vyvstala tato další propozice, které jsem se z důvodu zaměření práce dále nevěnovala. Nicméně ji řadím k dalším propozicím, které by bylo do budoucna vhodné podrobit bližšímu zkoumání.)

4.3.2 VÝVOJ DÍTĚTE A PROMĚNLIVOST JEHO NÁROKU NA INTENZITU PÉČE RODIČE A JEHO VLIV NA VČ

Dítě má během svého vývoje různé nároky na péči rodiče. Z počátku je plně odkázané na matku či otce (v případě otce na mateřské dovolené) a její nebo jeho péči. Tato péče vyžaduje velké množství času, a to během celého dne, tak i v noci, kdy se zejména novorozenci pravidelně budí na kojení a v kratších časových intervalech vylučují, tudíž je nutné novorozence častěji přebalovat.

Mnoho dětí má po narození i takzvaně otočený denní režim, tzn., že ve dne spí a v noci překypují aktivitou.¹⁴⁰ Toto se velkou měrou podepisuje na zvyšující se únavě rodiče, který o dítě pečuje. Rodič, který celodenně, a tudíž i po celou noc pečuje o dítě, poté musí dohánět tento spánkový deficit např. tím, že spí během dne v době, kdy spí i dítě, a tedy během svého VČ. A pokud mu toto není umožněno, například pro jiné domácí povinnosti, popřípadě musí-li se věnovat i dalším dětem dochází k stále se prohlubujícímu pocitu únavy a vyčerpání. Dle Doležalové je v mnoha případech reakcí na tento vyčerpávající rytmus dlouhodobá rezignace nad vlastní vůlí. Kdy se necháváme ovládat nastalou situací a přestáváme mít plnou kontrolu nad svým časem, nad bděním a spánkem, kdy se začínáme stranit světu a pouze přežíváme.¹⁴¹ Tyto okolnosti se značně podepisují na VČ rodičů, kdy v situacích extrémního zatížení povinnostmi těmito rodičům, zejména v období bezprostředně po narození dítěte, nezbyvá dostatek VČ k regeneraci sil natož k jiným funkcím VČ.

Období popisované pečujícími rodiči jako náročné na uskutečňování a využívání VČ je popisované jako *období kojení*¹⁴² a období *nácviku chůze* dítěte.

¹⁴⁰ Srov. GRAVILLON, I. *Spánek malých dětí*, s. 23-24.

¹⁴¹ Srov. DOLEŽALOVÁ, H. *Nápady pro maminky na mateřské dovolené*, s. 28.

¹⁴² Období kojení je popsáno blíže níže v podkapitole kojení – faktory ovlivňující VČ.

R1: „No a pak už jak začne chodit, pak bych řekla, to bylo nejhorší to nejhorší období, řekla bych rok a půl až dva. To člověk nemá vůbec žádný volný čas ((smích)). Pak po těch dvou letech už to potom taky šlo, že už jako taky si vydrží občas s něčím hrát nebo to.“

R2: „... tom kojení do toho jednoho roka to mám pocit, že není volný čas vůbec žádný. Že tím, že je to tak rozfázovaný právě na tu dobu toho kojení, tak ten čas vlastně nebyl a je pravda, že když už jsme začali ty příkrmy a vlastně v roce, když už začal jíst jakžtakž téměř všechno, takže jsem asi měla pocit, že ten čas je najednou nějaký volnější, ...“.

R3: „Když je teď větší tak se s ní dá ledacos i dělat, nejhorší to bylo, než začala mluvit a chodit, pak jak začnou chodit, tak musíte být pořád ve střehu.“

R4: „Tak asi ten první půlrok je nejnáročnější a volný čas v tu dobu skoro žádný není no a potom se to začíná zlepšovat a toho volného času postupně přibývá... Tak to období po porodu, pak když se naučí chodit.“

R5: „Když byly malé, tak byli víc času a teďka čím jsou větší tak míň času. Že se jim člověk musí věnovat víc.“

R6: „Když byla malinká, tak jsem toho VČ měla daleko míň, nebo přišlo mi, že je ho daleko míň. Ono se říká, že dítě ze začátku hodně spinká a máte hodně volného času, ale jste unavená furt z toho, jak to všechno zažíváte jakoby ze začátku, že to nebylo naučený, že se to v podstatě všechno musíte naučit s tím dítětem. Starat se o něj a všechno. Teď mám daleko víc času, než dřív.“

R7: „... když je to dítě maličkaté, tak přece jenom ani do té restaurace se s ním člověk nedostane. A když jsou dítěti tři roky, tak v klidu můžeme jít na tu zmrzlinu, do restaurace, nebo na oběd a dá se to v klidu zvládnout.“

Z tvrzení respondentů je patrné, že náročné ve vztahu k VČ (během prvních tří let věku dítěte) a vývojových fází dítěte je:

- období osvojení si dovedností péče o dítě (to zejména po narození prvního dítěte).
- období častého kojení v prvních šesti měsících věku dítěte.

- období nácvičku chůze dítěte, kdy je toto období velmi náročné na pozornost rodiče v souvislosti se zajištěním bezpečí dítěte.

Po těchto náročnějších obdobích dochází k postupnému zlepšení prostoru pro VČ rodiče související s přibývajícím věkem dítěte. Tento prostor pro VČ rodiče je poté podmiňován i množstvím dětí, o které rodič na RD navíc zároveň pečuje. Tedy pečují-li tento rodič navíc o děti předškolního a školního věku, navštěvují-li tyto děti i zájmové kroužky apod., tak i tyto skutečnosti dále podmiňují VČ možnost rodiče.

Jako období vedoucí ke zlepšení jejich VČ uvádějí období po roce a půl, kdy už jsou děti ve většině případů schopné samostatně chodit a zabavit se více samostatnou hrou, popřípadě hrou na dětském hřišti v přítomnosti ostatních dětí.

S tímto problémem je spojena jakási nutnost spolupráce obou rodičů. Pokud je to jen trochu možné, měl by se po příchodu z práce, do péče o dítě zapojit i druhý partner. A to zejména tehdy, chceme-li předejít přetížení v rodičovské roli. Tato rodičovská výpomoc slouží k tomu, aby si ten rodič, který je unavený a vyčerpaný nejen z noční péče o dítě, mohl během takto vzniklého VČ odpočinout a získat tak potřebnou energii k péči o dítě/děti, domácnost, partnera v neposlední radě i sám o sebe.

4.3.3 SEBEOBĚTOVÁNÍ DĚTEM A PARTNEROVĚ KARIÉŘE

Jedním z faktorů, který ovlivňuje množství VČ, a především souvisí s jeho omezením, je obětování svého veškerého času nepřetržité péči o dítě z důvodu nadstandardního pracovního nasazení partnera chodícího do zaměstnání. V praxi jde o to že rodič, který se celodenně stará o dítě nemá možnost přenechat péči o dítě/děti partnerovi, ani po jeho příchodu z práce, neboť tento příchod je často v pozdních hodinách, a dokonce není umožněn ani během víkendů, kdy se partner daleko více než rodině věnuje svému zaměstnání.

Tento faktor se nejvíce projevoval u R1 a R2. R1 měla pracovní vytíženějšího partnera, který po příchodu z práce místo větší pomoci s dětmi spíše vyžadoval „servis manželky“. A R2 má partnera velmi pracovní vytíženého, který pravidelně chodí ze zaměstnání pozdě a pracuje i o víkendech. Zde je nejvíce patrná nevyslovená potřeba této respondentky po volně disponovatelném čase, kterého má se třemi dětmi na MD

nedostatek. U R2 se projevovaly příznaky napětí v roli, kdy byly znatelně patrné vyčerpané zdroje této respondentky.

4.3.4 MOŽNOSTI HLÍDÁNÍ DĚTÍ NĚKÝM JINÝM NEŽ RODIČEM NA RD

Během RD je pro mnoho rodičů hlavním faktorem umožňujícím jim prostor pro jejich volně disponovatelný čas právě možnost hlídání někým jiným. V praxi se setkáváme nejběžněji s využíváním zajištění péče o děti parterem, tedy druhým rodičem dětí zejména po jejich příchodu ze zaměstnání či o víkendech. Pokud rodiče dětí chtějí trávit společný volný čas o samotě, využívají proto hlídání dětí jejich prarodiči, popřípadě dalšími členy rodiny.

Horší dostupnost hlídání prarodiči dětí popisovali respondenti zejména v souvislosti se vzdáleností jejich bydliště. Toto se projevovalo u R1, R2, R3, R6.

Respondenti R4, R5, R7 žijí v blízkosti prarodičů svých dětí, kteří jsou ochotni svá vnoučata hlídat a tito uváděli dostupné hlídání ze strany alespoň jednoho prarodiče častěji prababičky (2) svého dítěte.

I přes dnešní velkou nabídku hlídání dětí profesionálními hlídacími agenturami, nezvolil tuto možnost žádný z respondentů mé výzkumné studie. Jako hlavní důvody uváděli R2 nedůvěru k cizímu člověku, složitější úzkostnou povahu dětí, R3 nedůvěru, R4 nedůvěru a úzkostnost dětí, R5 nepotřebnost z důvodu dostupnosti hlídání prarodiči dětí, R6, R7 nedůvěra a strach svěřit dítě někomu jinému.

4.3.5 KOJENÍ

Kojení je jedním respondenty nejvíce označovaným faktorem ovlivňujícím VČ rodičů na RD.

Kojení je nejpřirozenější způsob zajištění nutričního příjmu dítěte mateřským mlékem, jenž je nejlepším zdrojem energie, vitamínů a minerálů pro správný vývoj dítěte. Vzhledem k tomu, že je v současné době silně podporován trend přirozeného a pokud možno i dlouhodobého kojení pediatry ale i gynekology, kteří kojení doporučují, jako nejlepší prostředek k zavinování dělohy matky po porodu. V dnešní době dochází k nárůstu množství žen, které se rozhodnou kojit přirozeně z prsu, či krmit dítě odstříkaným mateřským mlékem z lahve v případě, že přirozený způsob kojení není

možný. Toto potvrzuje i fakt, že mimo jediné respondentky R6, která měla problém s rozvinutím laktace a z tohoto důvodu své dítě nemohla krmit přirozeně, všichni ostatní respondenti uváděli kojení jako hlavní zdroj výživy svých dětí do zavedení prvních příkrmů (tedy cca do půl roku věku dítěte). Další R4 kojila druhé ze dvou svých dětí, zatímco to první nekojila z důvodů užívání psychofarmak. Obě tyto respondentky měly tedy i zkušenost s krmením dětí umělou výživou z lahve, z čehož R4 mohla obě tyto metody porovnat ve vztahu k jejich náročnosti a omezení svého VČ.

Kojení si žádá čas, neboť zvláště ze začátku dítě vyžaduje pití mateřského mléka 12-15x za den a každé jednotlivé kojení trvá cca 20 minut, doporučuje se také minimálně dvě noční kojení. Navíc u matek, kterým se tvoří nadbytek mléka je potřeba ještě mezi kojením odstříkávat mléko odsávačkou, aby nedošlo k zánětu mléčné žlázy kojičky, což může trvat i 10-15 minut z každého prsu. Totéž platí i v případě, že se kojičce tvoří méně mléka, než je zapotřebí k zajištění potřeb dítěte, poté je toto odstříkávání nutné k podpoře tvorby mateřského mléka. Po zavedení příkrmů, což je přibližně v půl roce, je možné začít dítě postupně od kojení odstavovat, délku kojení si poté určuje matka dle svých preferencí. Pediatři obvykle doporučují kojit dítě alespoň do jednoho roku věku dítěte. Intenzita kojení se postupně snižuje, v souvislosti s osvojováním si schopnosti přijímání běžné dětské potravy dítětem, až postupně dojde k bodu, kdy kojící matka poskytuje mateřské mléko jako doplňkové či jako „zákusek“, tedy něco co si dítě žádá, ale není to bezpodmínečně nutné z hlediska zajištění jeho plného nutričního příjmu.¹⁴³

Abych čtenáři přiblížila časovou náročnost kojení, uvedu na tomto místě jeden humorný, ale za to velmi popisný příklad, jak kojení obětavou matku může značně omezovat, a to nejen ve vztahu k jejímu VČ:

ST: „Jako dlouho trvalo kojení?“

R2: „*Tak čtvrt hodinky. Patnáct minut, dvacet minut, vlastně se napilo a usnulo. Já si to vybavuju možná moc různově. ((Smích.)) To asi takhle nebylo, ale možná že jo, že to tak nějak fungovalo. Pověštinou to takhle mohlo být. ((Smích.)) Možná, že mi usnuly při tom kojení a když jsem je přendávala do té postýlky, asi bylo po spánku. ((Smích.)) a následovalo takový jako, ... ne to jsme se museli držet za ruku a takovýto hlazení a jako utišování. Dokud neusnulo no.*“

ST: Jak dlouho to trvalo?

¹⁴³ Srov. BEHINOVÁ, M., KAISEROVÁ, K. KARGER, P. et. *Velká kniha o mateřství*, s. 155.

R2: „Vybavuju si, že to asi trvalo do dalšího kojení ((smích)). Buďto jsem usnula já, nebo to dítě a možná, že to takhle probíhalo celou noc. Člověk si myslí, že to jako bylo jednoduchý, ale ono to asi.. asi lžu. ((Smích)).“

Respondenti se ve vztahu kojení a jejich VČ vyjadřovali následovně:

R1: ... „Jako rád by se vyspal, má pocit, že nic člověk nestihá, nic neudělá, že v podstatě jenom se kojí a tak. R1: Hodně mě to omezovalo. Já jsem kojila často, takže přes den pomalu po hodině a půl a v noci jako po těch dvou hodinách. Takže mě to jako hodně omezovalo. Ale nicméně jsem si říkala, že je to jako v pořádku zdravý a pro dítě prospěšné, takže to vydržím.“

R2: ... „Tak volný čas nebyl tak jako tak, ale mělo to vliv na takovýto rozvržení toho času, protože jsem měla vždycky od kojení do kojení, dvě hodiny jsem věděla, že můžu něco. Za dvě hodiny, že mě čeká zase to kojení, takže spíš to bylo takový rozfázovaný ten čas. Jakejkoliv ne jenom volnej. ((Myšleno ten čas mezi kojením)).“

R3: ... „to jsme nemohli ani nikam jít, nikdo nám nemohl hlídat, protože bez toho kojení by dcera nikde nevydržela. Nebo když jsme se museli řídit tím, abychom stihli zajít na to kojení, ze začátku, když pila často, ... to bylo náročný.“

R4: ... „to mohu srovnat se synem, kterého jsem nekojila, tak to vliv určitě má. Ten volný čas je vlastně hodně omezen tím, kdy mám zase kojít. Když už někam jdu tak jsem nervosní a pořád koukám na hodinky.“

R5: ... „Byla jsem omezená vlastně, že musím kojít každý třeba dvě hodinky, se to opakovalo, takže to bylo omezení.“

R6: „... , ale tak jako vzhledem k volnému času když jsme měli první dítě, takže jsem kvůli tomu kojení nemohla vůbec nikam. ... protože jsem kojila hrozně často. Přitom u druhého dítěte to už pro mě byl hezký zážitek, už jsem si to užívala. Už jsem věděla, do čeho jdu a taky jsem se tomu úplně jinak přizpůsobila a naučila jsem se i to mléko uschovat a dát někomu, jak už člověk má ty dvě děti, tak už ví, že ten odpočinek je důležitý tak jsem někomu to mléko dala a hlídali nám děti.“

Z výše zmíněných úryvků tvrzení respondentů je patrné kojení, jako významný faktor ovlivňující VČ. Nejenže se podepisuje na tom, jak dlouhý může být PVDČ kojící matky, ale zároveň ovlivňuje i náš výběr volnočasových aktivit, kterým se během

tohoto času můžeme věnovat. A mimo jiné může u matek vyvolávat i negativní prožitky z toho, že upřednostnily tu či jinou VČ aktivitu před péčí o své dítě a strach, že bude dítě vyžadující kojení prožívat z tohoto plynoucí příkoří během matčiny nepřítomnosti, popřípadě může vést až k znatelnému omezení VČ aktivit kojící matky na minimum ve snaze matky o bezvýhradné zajištění péče o dítě ze své strany. Toto je ve shodě s výsledky výzkumu týkajícího se pečovatelských otců I. Šmídové, která uvádí, že matka se dle českého veřejného mínění, médií i zákonů bezvýhradně věnuje dítěti, své koníčky si vybírá s ohledy na potřeby dítěte (např. šití, kojenecké plavání) a pokud myslí na sebe, upřednostňuje-li svůj volný čas nad bezvýhradné plnění potřeb dítěte ze své strany, tak se často musí zabývat otázkou, zda nešidí své dítě.¹⁴⁴

4.3.6 ÚNAVA

Únava plynoucí dle respondentů z poskytování péče o dítěti v noci, nočního kojení ze stereotypu, z přetíženosti a nedostatku VČ k odpočinku.

Noční spánek dětí

Noční spánek dítěte a potažmo primárně pečujícího rodiče je zprvu značně vázán na to, zda již došlo k harmonizaci rytmu dítěte na denní fáze dne a noci. Po porodu totiž bývá časté, že novorozenec nemá ponětí o denní fázi a mnohdy může novorozenec mít i takzvaný otočený denní rytmus. Z toho vyplývá nutnost péče o dítě ve fázích bdění, bez ohledu na to na jaký denní rytmus tento rodič navykl. Jeho úkolem poté je napomoci dítěti k jeho asimilaci na denní fáze a tím si získat lepší podmínky pro svůj noční odpočinek během spánku.

Dětské noční vzbouzení je potom závislé na potřebě nočního kojení. Noční vzbouzení obvykle postupně ustává kolem jednoho roku věku dítěte. U dlouhodobě kojících dětí později přibližně v roce a půl, toto je ale velmi individuální a mnohdy to souvisí s výchovným nastavením nočních pravidel (např. že se v noci nekojí apod.), toto nastavení pravidel je obvykle mnohem úspěšnější tam, kde se zapojuje otec do nočního uklidnění a uložení dítěte. Otec se většinou nenechá udolat prosbami dítěte tak snadno jako matka.¹⁴⁵

¹⁴⁴ ŠMÍDOVÁ, I. (ed.) *Pečovatelská otcovství: zkušenost a genderové vztahy*, s. 11.

¹⁴⁵ Srov. DAVIESOVÁ, K. *Dítě a vy: Moderní příručka péče o dítě od narození do předškolního věku*, s. 71.

Dle Gravillonové se čtyřicet až šedesát procent dětí v osmnácti měsících budí jedenkrát za noc a dvacet procent dětí se budí častěji. Děti bývají vzhůru i relativně dlouho a to nejvíce mezi sedmým a osmým měsícem.¹⁴⁶

Respondenti, kteří uváděli *dlouhodobé kojení* svých dětí, uváděli častější probouzení dětí v noci a s tím spojenou svou velkou *únavu*, která se promítala do jejich VČ tak, že během něj častěji využívali možnosti jít si lehnout se svým dítětem během poledního spánku. Toto uvedla R2 (v případě prvního dítěte): „*Tak, když bylo to první dítě, to jsem si chodila občas lehnout, občas vyžehlit, poklidit trošku domácnost, něco uklidit a zařídit. To co se nadalo během toho dne s dětmi.*“, R3 Tento tuto aktivitu volil, jako jednu z možností trávení VČ nespojoval ji však s únavou z kojení, neboť jde o otce na RD: „*Tak to sem si uvařil kafe a chvíli jsem si užíval pohodu, mezi tím jsem poklidil a dal prát prádlo a někdy sem si šel lehnout.*“, R4: „*Bud'ťo jsem spala nebo jsem se věnovala domácnosti, poklidit, vyžehlit a tak.*“, R6: „*To jsem právě bud' spala, nebo uklízela, vařila, věnovala se chvílku sobě. Člověk si odpočine, udělá si kafe.*“, R7: „*Nedělám vůbec nic, lehnu si a koukám na televizi, dám si něco moc dobrého, co tajím před dětmi a doufám, že se dlouho nezbudí.*“

Toto má bezesporu velký vliv na volný čas rodiče, tedy konkrétně ve vztahu k volbě určité aktivity, jak uvádím výše například upřednostnění spánku a odpočinku, před jinými volnočasovými aktivitami, jako náplně jejich VČ, a to zejména během kojeneckého období dítěte.

4.3.7 ZPŮSOB USPÁVÁNÍ DÍTĚTE

Způsob uspávání dítěte ovlivňuje zejména možnost samostatného trávení VČ s partnerem. Nejlepší metoda způsobu uspávání dítěte ve vztahu k VČ je na základě tvrzení respondentů metoda samostatného usínání dítěte. Metodou naopak nejvíce časově náročná a tím i omezující VČ je metoda asistovaného usínání (v přítomnosti jednoho z rodičů) či uspávání dítěte při kojení (viz příklad výše z podkapitoly kojení).

4.3.8 BYDLIŠTĚ

Záleží na preferenci volnočasových aktivit. Pokud rodič preferuje organizované aktivity je pro něj bydliště výrazným faktorem ovlivňujícím jeho volnočasové chování,

¹⁴⁶ Srov. GRAVILLON, I. *Spánek malých dětí*, s. 28.

v případě preferencí neorganizovaných aktivit respondenti neuváděli bydliště jako zásadní faktor ovlivňující jejich volný čas. Z hlediska bydliště v malých obcích se potvrzuje nutnost dopravy automobilem.

4.3.9 ZDRAVOTNÍ STAV DÍTĚTE.

Zdravotní stav dítěte ovlivňuje VČ rodičů na RD, a to zejména v době, kdy samostatně o toto dítě pečuje, zejména v případech vážnějších zdravotních komplikací s nutností hospitalizace dítěte a také v souvislosti s omezením aktivit dítěte dochází k zásadnímu omezení SVDC tohoto rodiče a také VČ tráveného s takto postiženým dítětem.

4.3.10 ZAMĚSTNÁNÍ RODIČE NA RD

Paradoxním zjištěním vyplývajícím z výsledků výzkumu pro mne bylo, že respondenti uvádějí své zaměstnání jako obohacující prvek svého pobytu na RD. Kdy své zaměstnání nebo samostatně výdělečnou činnost označují dokonce jako své hobby či prostředek k odpočinku od stereotypního života na RD či od dětí. Popisují jeho přínos tak, že se díky svému zaměstnání udržují v kontaktu s ostatními lidmi a paradoxně si během svého zaměstnání odpočívají. Na toto zjištění poukazují výpovědi respondentek, které se dobrovolně během své RD věnují svému zaměstnání a nenutí je k tomuto žádné finanční či jiné podněty. Dále je také nutná akceptace partnera a podpora ve formě hlídání, buďto právě partnerem nebo někým dalším.

S tímto se pojí i schopnost efektivně hospodařit s časem. Základy této schopnosti, a to zejména ve vztahu k hospodaření s volným časem, můžeme dle pávkové hledat ve výchově v rodině.¹⁴⁷

4.3.11 MNOŽSTVÍ DĚTÍ, O KTERÉ ZÁROVEŇ PEČUJE RODIČ NA RD

Rodičovské povinnosti se rozšiřují v závislosti na počtu dětí, o které rodič pečuje. Rodič pobývajícím s dítětem či dětmi na RD však může zároveň pečovat i o další starší děti s jinými potřebami odpovídajícími jejich věku. Tyto starší děti již obvykle navštěvují MŠ, ZŠ a zároveň mohou docházet i do nejrůznějších zájmových útvarů. S tím je spojená i nutnost zajištění všech připojených aktivit (např. psaní domácích úkolů, rozvoz dětí do těchto zařízení atp.), všechny tyto aktivity ovlivňují možnosti trávení VČ samotných rodičů.

¹⁴⁷ PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*, s. 10.

Respondenti během studie popisovali jak nutná organizace jejich času související s organizací a zajištěním všech aktivit dětí, omezuje jejich možnosti k trávení VČ. Ve zkratce můžeme říci, že čím více mají rodiče dětí (vyžadujících jejich péči za předpokladu nutnosti jejich takřka neustálé přítomnosti, tedy dětí cca ve věku do deseti let), tím větší mají záběr rodičovských povinností, které musejí splnit, a toto jim následně snižuje a ovlivňuje prostor pro samostatně trávený VČ (VDČ).

Dle respondentů je vliv zajištění péče MŠ, ZŠ spíše patrný na jistém odlehčení v oblasti rodičovských povinností, tedy umožňuje rodičům volnější dopolední program, s možností vytvoření prostoru pro integrační VČ aktivity, tedy aktivity vykonávané s dítětem vnímané rodiči, jako volnočasové. V případě rodičů, kteří mají neustále dostupnou možnost hlídání (prarodiči důchodového věku, kteří žijí v jejich bezprostředním okolí), vzniká těmto rodičům prostor i pro jejich VDČ. Samotná organizace spojená s nutností dopravovat tyto děti do MŠ, ZŠ a zájmových aktivit, je popisována jako faktor ovlivňující možnosti trávení VČ rodičů na RD.

Množství VČ je během RD značně ovlivněno výše popsanými faktory ovlivňujícími jejich VČ a dle jejich individuálních parametrů má každý rodič trochu jiné podmínky k vytvoření prostoru pro VČ.

4.4 FUNKCE VČ NA RD

Během RD jsou respondenty specificky popisovány následující využívané funkce VČ, a to VČ jako odpočinek k „práci“, kompenzace, katarse, zážitek svobody a integrační pojetí VČ.

4.4.1 *VOLNÝ ČAS JAKO ODPOČINEK K „PRÁCI“ (REGENERACE) V KONTEXTU RODIČOVSTVÍ NA RD*

Z hlediska náročnosti „pracovní“ náplně na RD je respondenty popisována jejich potřeba odpočinku, tato potřeba je nejvíce patrná po narození dítěte.

Rodiče na RD svůj VČ využívají k odpočinku od náročnosti jejich rodičovské „práce“ a k tomu, aby načerpali nové síly k zajištění kvalitní péče o své děti

a minimalizovali tak možnost vyčerpání svých zdrojů a s tím spojenými negativními dopady na jejich každodenní rodinný život (např. v podobě jejich neadekvátních reakcí na děti a partnera, způsobených jejich napětím v sociální roli, případně až jejich fyzickým či psychickým vyčerpáním).

4.4.2 KOMPENZAČNÍ FUNKCE VČ NA RD

Kompenzační funkci VČ popisovali respondenti jako umožnění **času pro sebe**, tedy času, kdy se mohou věnovat pouze sami sobě, na což mají během plnění svých rodičovských povinností pouze minimální prostor. Rodiče volí tuto funkci, aby si tuto skutečnost kompenzovali prostřednictvím svého SVDČ.

4.4.3 KATARSE PROSTŘEDNICTVÍM VČ NA RD

Tuto funkci VČ respondenti popisovali v souvislosti s potřebou **vnitřního očištění** od svých potlačovaných potřeb, toto blíže popisovali jako svou potřebu **úniku od stereotypu** a neustálého **tlaku požadavků** na svou osobu, plynoucích z jejich RR. Během VČ se například věnovali samostatným procházkám a toto popisovali například jako prostředek k vyčištění hlavy apod.

4.4.4 VČ JAKO VENTIL NA RD

Využívání VČ jako ventilu k uvolnění psychické nebo fyzické energie se nejvíce projevovalo zejména u R3 (**hospoda**), R5 (**cyklistika**), R7 (**nákupy s přítelkyněmi**). Zde je znatelná provázanost jednotlivých funkcí VČ tedy ventilu, katarze, kompenzace apod.

4.4.5 KONZUM VE VČ

Během RD respondenti využívají VČ k běžným nákupům (**společné běžné nákupy s partnerem, individuální nákupy pro sebe**), dále pak k nákupům dětského sortimentu a nákupům souvisejícími s vybavením domácnost, popřípadě k nákupům pro zábavu (**s přáteli, samostatně**).¹⁴⁸

4.4.6 ZÁŽITEK SVOBODY JAKO FUNKCE VČ NA RD

V souvislosti s respondenty popisovaným omezeným množstvím VČ na RD, narůstá jejich potřeba VČ na RD. Tito rodiče poté volí během svého VČ aktivity, které jim navozují zážitek jejich svobody. Tento zážitek nejvíce prožívají během VDC, kdy po určitou dobu závislou na výše zmíněných proměnných faktorech ovlivňujících jejich

¹⁴⁸ Obecně vnímáme konzum, jako „bezhlavou spotřebu“ všeho co nám přijde „pod nos“.

VČ, mnohou dělat aktivity dle své svobodné volby bez ohledu na děti a tímto zažívají pocit svobody. Dá se předpokládat, že s množstvím VDC souvisí i větší spokojenost rodičů na RD prostřednictvím právě možnosti prožitku svobody během jejich VČ.

4.4.7 INTEGRAČNÍ POJETÍ FUNKCE VČ NA RD

Mezi respondenty je patrné, že jako integrační pojetí funkce VČ na RD můžeme považovat trávení **VČ s dětmi**, kdy v rámci svého VČ rodiče na RD volí aktivity s dětmi jako svou volnočasovou aktivitu a tím dělají i za předpokladu umožnění jejich VČ, aktivity podobného nebo stejného rázu, jaké běžně vykonávají během plnění svých rodičovských „pracovních“ povinností. Tato funkce je však obvykle závislá na **přítomnosti druhého rodiče**.

4.5 RIZIKA SPOJENÁ NEDOSTATKEM VČ NA RD K ODPOČINKU A VLASTNÍ SEBEREALIZACI

V závislosti na nedostatku množství VČ, případně na neumožnění prostoru pro VČ (VDC) na RD k odpočinku a vlastní seberealizaci, může u rodičů na RD docházet i k rizikovým oblastem vyplývajícím z těchto skutečností (např. z vyčerpání zdrojů rodiče z únavy, z dlouhodobě neuspokojovaných nebo potlačovaných potřeb rodiče na RD, z neúspěchů ve výchově, z dlouhodobých zdravotních problémů dítěte atp.).

4.5.1 NEADEKVÁTNÍ REAKCE K PARTNERŮM A BĚHEM VÝCHOVNÉHO PŮSOBENÍ K DÍTĚTI/DĚTEM

Poměrně běžný jev, který je respondenty popisován jako jejich neadekvátní chování vycházející z vyčerpání při plnění RR. Toto se projevuje jak ve vztahu k partnerovi, který si tyto reakce je schopen s přetížením rodiče na RD spojit, vysvětlit a případně pochopit a dále na dítě u kterého tato racionalizace tohoto chování vzhledem k jeho věku nemožná. Respondenti vypovídají v souvislosti s tímto jevem následovně: R1: *„Jako člověk je prostě unavenej, protivnej.“*, R4: *„Třeba na syna jsem byla po narození dcery hodně přísná a kolikrát jsem i nepřiměřeně reagovala na to, co vyvedl a tak.“* R5: *„Byla jsem vzteklá, když děti zlobily.“* R6: *„Jsem protivná, nervosní, unavená, prostě jsem na lidi nepříjemná“*. *„Jo, občas mě mrzí, když na malou zvýším hlas i když vím, že za to nemůže, v podstatě, když nechce spát nebo něco nedodrží, tak občas na*

ni zvýším hlas a následně toho lituju.“ R7: „ ... třeba, že jsem bez důvodu vyjela na manžela a výčitky prostě s tím, že já jsem unavená a on, že by mohl víc pomáhat.“

Určité vzorce chování spojené s narušenou schopností autoregulace, které projevují rodiče v případech extrémního vyčerpání během péče o děti, mají vliv na utváření vzorců chování u dětí a mimo jiné i na vytvoření či nevytvoření bezpečné citové vazby.¹⁴⁹ Negativní zkušenosti dětí s nepřiměřenými reakcemi rodičů na jejich chování v raném dětství může mít vliv na děti dokonce i v jejich dospělosti.¹⁵⁰ Proto je mimořádně důležitá snaha o vytvoření co nejlepších podmínek pro odpočinek rodičů, kteří se celodenně věnují svým dětem na RD. Pokud rodič na RD má pocit nedostatku času nezbytného pro odpočinek a volný čas, který by mohl věnovat ke kompenzaci náročnosti péče o malé dítě, měla by mít snahu tomuto rodiči pomoci primárně jeho rodina a v první řadě partner, popřípadě širší rodina. Vytvořením VČ pro rodiče umožníme rodičům na RD poskytnout prostor pro udržování psychohygieny.¹⁵¹ Toto by v mnohém pomohlo vyčerpaným rodičům k odreagování se od jejich „práce“. Přepřacovanost jistě není predikcí dobře vykonávané „práce“, péče o dítě a jeho výchovu, či spokojeností s touto „prací“ – činností na RD.

Dalšími důsledky těchto neadekvátních reakcí rodičů pramenících z jejich únavy a pozdější racionální reflexe rodičů této situace je rodiči zažívaný pocit vlastní nedostatečnosti. Toto může vést k úzkostem, depresím, případně i k syndromu vyhoření a v horších případech až k rozvoji alkoholismu atp.

4.5.2 SYNDROM VYHOŘENÍ NA RODIČOVSKÉ DOVOLENÉ

Syndrom vyhoření je dle Angeliky Kallwassové: „stav extrémního vyčerpání, vnitřní distance, silného poklesu výkonnosti a různých psychosomatických obtíží“.¹⁵² Akutní syndrom vyhoření, který si obvykle lidé spojují spíše s pracovně vytíženými lidmi z pozic manažerů, učitelů či sociálních pracovníků, dnes se ale dle Kallwassové německé psycholožky a psychoterapeutky, čím dál častěji projevuje i u žen matek. A to zejména těch

¹⁴⁹ Srov. NAKONEČNÝ, M. Sociální psychologie, s. 129.

¹⁵⁰ Srov. VYMĚTAL, J. *Úzkost a strach u dětí: Jak jim předcházet a jak je překonávat*, s. 70. Dále se tomuto problému věnuje i BOWLBY, J. *Odloučení: kritické období raného vztahu mezi matkou a dítětem*, kde je mimo jiné podrobně probírána problematika možných důsledků některých výchovných selhání vazebných osob v souvislosti se špatným navázáním vazby, úzkostnými stavy matek projevovanými v přítomnosti dítěte a tak podobně.

¹⁵¹ Srov. KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*, s. 104.

¹⁵² KALLWASS A, *Syndrom vyhoření v práci a osobním životě*, s. 9.

matek, které jsou buďto s dětmi rodičovské dovolené a nedostává se jim pomoci ze strany partnera nebo u matek, které se věnují ještě zaměstnání a jsou dlouhodobě přetíženy povinnostmi plynoucími ze všech svých rolí (role matky, manželky, zaměstnankyně, hospodyně).¹⁵³ Do rizikové skupiny matek patří zejména ženy orientované na maximální výkon a usilující o dokonalost ve všech těchto oblastech. U těchto žen se ve spojitosti se syndromem vyhoření může projevovat až 130 různých tělesných a duševních symptomů, zahrnujících např. nespavost, bolest hlavy až ztrátu motivace.

Syndrom vyhoření rodičů/matek na „plný úvazek“ se projevuje zejména ve třech fázích¹⁵⁴:

1. *Vyčerpanost*, stále se prohlubující.
2. *Lhostejnost*. Intenzita prožitku radosti či strasti postupně klesá. U takto postižené osoby dochází k emocionálnímu otupení až prožívané emocionální prázdnotě. Toto se často pojí i s útlumem sexuálních potřeb a také s omezením volnočasových aktivit.
3. *Izolace a snížení výkonnosti*. Během této fáze se osoba trpící těmito obtížemi stahuje do ústraní, omezuje či zcela přerušuje své kontakty s přáteli a širším sociálním prostředím, neboť jim to připadá obtížné. S tímto se pojí snížení výkonnosti těchto jedinců, z čehož jim vyplývají problémy v práci, domácnosti, v rodině. Toto obvykle doprovázejí pocity vlastní nedostatečnosti v oblasti poskytování péče svým dětem.

Východiska z této situace popisuje Kallawassová následovně¹⁵⁵:

Podpora partnera či širší rodiny. Nebát si říci o pomoc s hlídáním dítěte ve výchově či domácnosti partnerovi, matce, tchýni apod.

Výchova partnera k většímu zapojení v oblasti rodičovských povinností, v domácnosti apod. Jak popisuje Kallawassová, tak ženy, které doma pečují o muže a nemají na ně vyšší požadavky (v oblastech zapojení do péče o dítě, o domácnost), které je nevedou k osvojování jednotlivých kompetencí

¹⁵³ Srov. KALLWASS A, *Syndrom vyhoření v práci a osobním životě*, s. 59.

¹⁵⁴ Srov. Tamtéž, s. 60/61.

¹⁵⁵ Zpracováno dle (srov.) KALLWASS A, *Syndrom vyhoření v práci a osobním životě*, s. 62-66.

(rodičovských, péče o domácnost), se potom nemohou divit, že jim tito muži v těchto oblastech nepomáhají. Neboť k osvojování těchto kompetencí musí docházet postupně, a pokud si je muži neosvojují samostatně, je jim třeba v této oblasti pomoci. Zároveň zapojením partnera do těchto povinností vzniká partnerům větší prostor pro jejich společně strávený VČ.¹⁵⁶

Ustoupení ze svých přehnaných požadavků. Uvědomit si, že ne vše musí být perfektní a že ve snaze o dokonalost ve všech oblastech (rodičovství, partnerství, domácnosti, práci) bychom došli všichni ke zhroucení. Zde navrhuji určit si priority, co je skutečně bezpodmínečně nutné a co je možné nechat ne zcela dokonalé.

Prosazení vlastních potřeb. Lidé s nižším sebehodnocením mají dle Kallawassové tendenci dávat si pozor, aby si někoho nezneprátili, byli se všemi zadobře, s nikým se nepohádali a často díky této sobě vlastní tendenci, ustupují jiným na úkor sebe sama a svých potřeb a pokud se odváží prosazovat své vlastní nároky, mají z toho špatné svědomí. Toto pak vede k prožitkům zklamání a frustrace.¹⁵⁷ Tuto psychickou dispozici je třeba si uvědomit a snažit se s ní pracovat tak, abychom jí tak často nepodléhali. Toto je dlouhodobá práce na sobě samém, při které je třeba uvědomění sebe sama a důležitosti i vlastních potřeb.

Najít si čas pro meditaci, pohyb, (předešlé či nové) zájmy a záliby. Dle Kallawassové má každý právo na volný čas, čas k oddechu a relaxaci.

Dodržování zdravé životosprávy.

Budování vztahu s partnerem.

Pokud jsou tyto návody pro člověka nerealizovatelné nebo už je v takové fázi vyhoření, že už není ničeho takového sám od sebe schopen, je nutné, aby vyhledal odbornou psychologickou nebo psychiatrickou pomoc.¹⁵⁸

¹⁵⁶ Srov. KALLWASS A, *Syndrom vyhoření v práci a osobním životě*, s. 62.

¹⁵⁷ Srov. Tamtéž, s. 65.

¹⁵⁸ Srov. KALLWASS A, *Syndrom vyhoření v práci a osobním životě*, s. 10.

5. EMPIRICKÁ ČÁST – VÝZKUM

5.1 ÚVOD A VÝZKUMNÝ DESIGN

Výzkumná studie, kterou jsem uskutečnila k odhalení potřebných informací k tomuto tématu, byla provedena tak, aby fakticky doplnila informace, které nejsou v odborné literatuře v tomto konkrétním kontextu běžně dostupné. K získání těchto informací využívám data vyplývající z provedeného kvalitativního výzkumu, za použití metody zakotvené teorie. Sběr dat jsem zajistila pomocí uskutečněných hloubkových polostrukturovaných rozhovorů a jejich transkripce, následného kódování a provedení analýzy, která poskytla živnou půdu pro vytvoření závěru této práce.

Důvodem k výběru tohoto tématu pro mne byla jeho blízkost k mému studovanému oboru a jeho provázanost s aktuálností řešení tohoto problému v mém bezprostředním okolí.

V průběhu této kapitoly blíže popisují průběh a použité metody výzkumu a dále se věnují interpretaci výsledků tohoto výzkumného šetření.

Jako hlavní podklad pro zpracování této výzkumné studie pro mne byly výsledky výzkumu Elizabeth C. Menaghanové, (1989). *Psychological Well-Being Among Parents and Nonparents The Importance of Normative Expectedness*, dále pak Patricie Voydanoffové, (2010). *Does home life interfere with or facilitate performance?* A výsledky americké studie uveřejněné televizní Stanicí FOX News Network *Parents have 32 minutes of me-time every day, says depressing study*, (2018) a dále práce Křížkové, A. (ed.), Maříkové, H., Haškové, H., a Bierzové, J. (2006). *Pracovní a rodinné role a jejich kombinace v životě českých rodičů: plány versus realita*.

Na tomto místě si představíme výzkumné otázky výzkumu:

HVO: Jakým způsobem se proměňuje VČ rodičů na RD?

VO1: Jaký vliv má příchod rodičovství (narození dítěte) na VČ rodiče na RD?

VO2: Jakým způsobem tráví rodiče na RD svůj VČ?

VO3: Jaké funkce VČ se projevují během trávení VČ rodičů na RD?

VO4: Jaké faktory mají vliv na VČ rodičů na RD?

VO5: Jaký vliv má zapojení partnera na VČ rodiče na RD?

VO6: Jaký vliv má změna volnočasového chování na RD na partnerský vztah rodiče na RD?

Odpovědi na tyto výzkumné otázky nalezneme v předchozí IV. kapitole a dále v podkapitole Analýza dat.

5.2 KVALITATIVNÍ VÝZKUM

Pro účely této práce a také z charakteru samotné výzkumné oblasti jsem zvolila výzkumnou metodu kvalitativního výzkumu, neboť kvalitativní výzkum nám umožňuje proniknout takříkajíc pod pokličku zkoumaného problému a také nám umožňuje vytvářet nové hypotézy a dokonce i teorie, které v kvantitativním výzkumu můžeme pouze potvrdit nebo vyvrátit na základě analýzy kvantitativních dat, přičemž můžeme při reduktivním způsobu získávání dat opomenout některé zajímavé oblasti, které by nám mohli pomoci s rozvojem teorie.¹⁵⁹

Dalším důvodem pro výběr kvalitativního výzkumu pro mne byl fakt, že mnou zpracovávaná výzkumná oblast postrádá v našich podmínkách, širší empiricky založený teoretický základ, proto byla tato výzkumná oblast pro mne výzvou, neboť jsem předem neznala základní proměnné (ve formě propozic, které bych se výzkumným šetřením snažila potvrdit nebo vyvrátit) nýbrž jen podmínky, ve kterých budu tuto výzkumnou oblast zkoumat. Dále mne zaujala i samotná možnost zkoumání fenoménu volného času v přirozeném prostředí rodičů na RD.

Kvalitativní přístup je dle Romana Švaříčka, Kláry Šed'ové a kol. „proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu.“¹⁶⁰

5.3 POUŽITÉ VÝZKUMNÉ METODY – METODA ZAKOTVENÉ TEORIE

Při výběru konkrétní výzkumné metody jsem zvažovala výběr ze dvou výzkumných metod, a to mezi fenomenologickou metodou a metodou zakotvené teorie. Metoda fenomenologického zkoumání je založena na osvětlení, tedy na popisu a analýze prožité zkušenosti, s konkrétním fenoménem určitých jedinců či skupin. Při fenomenologickém zkoumání se provádí opakované rozhovory s účastníky, popřípadě je možné založit

¹⁵⁹ Srov. HENDL, J., *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace*, s. 48.

¹⁶⁰ ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĎOVÁ a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry*, s. 17.

studii i na sledování jednoho účastníka s cílem pochopení účastníkem prožitého fenoménu. Vzhledem k tomu, že mým cílem nebylo jen důsledně popsat a pochopit prožité zkušenosti respondentů s konkrétním fenoménem, ale zároveň mi šlo i o hlubší pochopení jednotlivých souvislostí majících vliv na oblast VČ rodičů na RD a odhalení důsledků této proměny na různé aspekty života těchto rodičů, tak jsem pro účely této mé výzkumné práce upřednostnila metodu zakotvené teorie.

Metoda zakotvené teorie odpovídá mému výzkumnému tématu a jeho záměru nejlépe ze všech ostatních metod využívaných v kvalitativním výzkumu, neboť poskytuje návod, jakým způsobem se dá ve výzkumných materiálech odhalit dílčí teorie týkající se určité vymezené populace v určitém prostředí nebo době.¹⁶¹

Dle Hendla se metoda zakotvené teorie využívá především při vyhledávání a vytváření nových teorií. Samotný postup generování nové teorie je však závislý na značné míře systematickosti a kreativity výzkumníka, neboť neexistují přesně daná, závazná pravidla a postupy, jež by měl výzkumník pevně dodržovat, což na výzkumníka klade nároky spojené s jeho schopností samostatného a intuitivního řešení výzkumného problému s možností nejistého výsledku.¹⁶²

Metoda kvalitativního výzkumu pomocí zakotvené teorie se uplatňuje zejména, vstupujeme-li do nového, neznámého či doposud nezmapovaného prostředí s cílem toto prostředí poznat. Prostřednictvím shromažďování dat, jejich interpretace na základní koncepty, kategorie jevů a na jejich základě formulujeme jednotlivé vztahy mezi kategoriemi a koncepty čímž vytváříme základní hypotézy, které Jan Hendl přesněji nazývá propozice, dále ověřované na základě jejich vzájemných interakcí a neustálého porovnávání zjištěných dat. Pokud naležeme nějakou zákonitost pevně zakotvenou v těchto zjištěných přesvědčivě zdokumentovaných, zdůvodněných a navzájem propojených datech, tak můžeme dojít k jejímu potvrzení, čímž můžeme induktivním postupem zkoumání vytvořit novou teorii.¹⁶³

5.3.1 METODA SBĚRU DAT

V této výzkumné studii jsem ke sběru dat využila metodu rozhovoru, konkrétně sérii hloubkových polo-strukturovaných rozhovorů s otevřenými otázkami, které jsem

¹⁶¹ Srov. HENDL. J., *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*, s. 128.

¹⁶² Srov. Tamtéž, s. 129.

¹⁶³ Srov. Tamtéž, s. 249.

v průběhu výzkumu přepracovala v polo-strukturované rozhovory s prvky částečné strukturovanosti.

Metodu rozhovoru jsem zvolila, neboť je založena na přímém kontaktu s respondenty výzkumu, umožňuje nám tedy získat cenná data přímo. Zároveň nám umožňuje představit každému respondentovi výzkumu zvláště detailně zaměření výzkumného šetření a tím respondenty zainteresovat do výzkumu, čímž si můžeme zajistit větší ochotu respondentů odpovídat na naše výzkumné otázky a jejich ochotu ke spolupráci na výzkumu jako takovém.

Rozhovor je metodou sběru dat, jenž výzkumníkovi umožňuje získání širokého spektra výzkumných dat (odpovědí respondenta) o daném výzkumném tématu, v přímém kontaktu s respondentem, pomocí pokládání jednotlivých výzkumných otázek tazatelem (výzkumníkem). Vzhledem k přímému kontaktu s respondentem, je tato metoda náročná na schopnost tazatele vést rozhovor dle předem připravených otázek s možností volných odpovědí, na jeho koncentraci, schopnost citlivého a etického přístupu k respondentovi.¹⁶⁴

Jednou z nevýhod této metody sběru dat je její časová náročnost spojená, jak s cestováním, které je nutné, pokud provádíme rozhovor u respondenta doma či v jeho okolí a také časová náročnost spojená se samotným provedením rozhovoru, neboť jednotlivý hloubkový polo-strukturovaný rozhovor trval cca 45 minut a také s jeho dalším zpracováním, tedy s transkripcí a vyhodnocováním takto získaných dat. Další nevýhoda získávání dat pomocí rozhovoru je ta, že takto získaná data nemusí být vždy zcela objektivní, neboť respondent může své odpovědi zkreslovat, popřípadě odpovídá-li na otázky z minulosti, musíme brát v ohledu selektivnost paměti, je třeba počítat s tím, že ne vždy si respondent pamatuje vše do detailů.

Další oblastí, na kterou je třeba brát během rozhovoru zřetel, je neutrálnost postoje tazatele (výzkumníka), která by měla být podpořena neutrálností samotných výzkumníkem pokládaných otázek. Výzkumník by neměl dávat respondentovi najevo své názory na tu či onu otázku, popřípadě její odpověď ani na žádný jiný aspekt daného výzkumu.

¹⁶⁴ Srov. HENDL. J., *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*, s. 170.

5.3.1.1 Polo-strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami

Polo-strukturovaný rozhovor, se dle R. Švaříčka, K. Šed'ové a kol., uskutečňuje na základě předem stanoveného souboru témat a otevřených otázek pokládaných výzkumníkem respondentovy za účelem získání výzkumných dat týkajících se určitého prostředí a zkušeností dotazovaných s daným problémem.¹⁶⁵

Strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami se dle J. Hendla skládá ze seznamu zevrubně formulovaných otázek, na které mají jednotliví respondenti odpovědět.¹⁶⁶

Pro účel mé výzkumné studie jsem si upravila tuto variantu polo-strukturovaného rozhovoru na rozhovor polo-strukturovaný s prvky částečné strukturovanosti. Tuto variantu jsem vytvořila proto, abych redukovala možnost výrazně a strukturně lišících se odpovědí a alespoň částečně si tak ulehčila orientaci při pozdější interpretaci výzkumných dat a také proto, abych minimalizovala svůj vliv na kvalitu rozhovoru a v neposlední řadě z důvodů minimalizace nutnosti opakování jednotlivých rozhovorů.

Samotnou aplikaci tohoto typu rozhovoru jsem si upravila dle potřeb svého výzkumu a využila jsem metody dotazování dle řady mnou sestavených otázek, ovšem za předpokladu, že jsem si nechala otevřenou možnost reagovat na témata objevující se v rozhovoru, která nebyla v strukturovaném rozhovoru zachycena. Pokud se takováto nová témata během jednotlivých odpovědí vyskytovala, tak jsem tato témata dále s respondenty diskutovala a pohotově jsem vytvářela otázky dodatečně, aby tato témata nezůstala opomenuta. Tyto nově vypracované otázky jsem poté využila i během dalších rozhovorů, došlo-li opětovně na tato témata. Tímto jsem zvýšila pružnost získávání dat v kontextu situace. Zároveň jsem nekladla jednotlivé otázky ve stále stejném znění a pořadí všem respondentům, ale snažila jsem se formulaci jednotlivých otázek přizpůsobovat situovanosti a kontextu rozhovoru. Toto jsem prováděla z důvodu získání co nejširšího obsahu výzkumných dat sloužících k poznání mého výzkumného tématu.

¹⁶⁵ Srov. ŠVAŘÍČEK, R., ŠELEDOVÁ, K., a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*, s. 159 a 160.

¹⁶⁶ Srov. HENDL, J., *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*, s. 177.

5.1.2 VÝBĚR VÝZKUMNÉHO VZORKU

Pro uskutečnění mého výzkumného záměru jsem zvolila způsob kombinovaného výběru výzkumného vzorku, respektive záměrný výběr jednotlivých respondentů, tak aby byl samotný výzkumný vzorek co nejlépe stratifikačně rozdělen, a tudíž byl co nejreprezentativnější z hlediska využitelnosti závěrů této práce a jejich aplikace na populaci rodičů na RD. Jednotliví účastníci výzkumu (respondenti) byli vybíráni tak, aby výsledný výzkumný vzorek byl co nejvíce stratifikačně nasycen, aby ve výzkumném vzorku byly ženy i muži, mladšího i staršího věku, z města i vesnice, s jedním, dvěma a třemi dětmi s vyšším či nižším stupněm vzdělání.

Diesman tvrdí, že účelový výběr neumožňuje zobecnění závěru na celou populaci, tedy neplatí pro každého jednotlivého člena dané populace.¹⁶⁷ Toto však není obecným záměrem mé výzkumné práce, neboť záměrem mého výzkumného šetření je získat užitečné závěry nikoli jen ty obecně uplatnitelné na každého jednotlivce.

Můj výzkumný vzorek byl složen ze sedmi respondentů, z čehož bylo šest žen a jeden muž. Základní znaky, které tito respondenti splňovali, byly následující:

1. Každý respondent měl dlouhodobější zkušenost s pobytem na rodičovské dovolené min. dva roky a více. Tuto podmínku jsem si zvolila, proto, aby tito respondenti byli schopni vypovídat o celém průběhu RD a byli tak schopni uceleně reflektovat celé toto období v souvislosti s jejich zkušenostmi proměny jejich volnočasového chování v delším časovém horizontu. A také proto, aby účastníci výzkumu měli co nejbohatší zkušenosti se zkoumaným jevem.

2. Respondenti v době výzkumu byli na rodičovské dovolené nebo byli do jednoho roku po RD, z důvodu selektivnosti paměti a zachování jejich co nejobjektivnějších výpovědí.

3. Respondenti byli na RD po celou dobu trvání RD sami a nestřídali se během ní s partnerem.

Během samotného výběru jednotlivých respondentů jsem využila i metody výběru respondentů pomocí tzv. sněhové koule. Sami respondenti mi doporučovali další respondenty, kteří by byli ochotní se dobrovolně spolupodílet na mém výzkumu,

¹⁶⁷ Srov. DIESMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*, s. 112.

a z těchto možných respondentů jsem si poté účelně vybírala ty respondenty, kteří lépe odpovídali požadavkům a aktuálnímu stavu mého výzkumného šetření.

Z výše zmíněného vyplývá, že na počátku jsem zvolila menší počet respondentů a poté jsem velikost samotného výzkumného vzorku upravovala, tak aby došlo alespoň k relativní teoretické *saturaci*. Tedy k bodu, kdy už další rozhovory nepřinášely zásadní nová data související s oblastí výzkumného šetření a výzkumnými otázkami. Vzhledem k omezenému rozsahu diplomových prací jsem zvolila právě takto velký výzkumný vzorek, samozřejmě bych za okolností rozsahem neomezené výzkumné studie byl tento výzkumný vzorek větší, chtěli-li bychom dosáhnout absolutní teoretické saturace a odpovídajícího stupně vnější validity, a tedy možnosti aplikovatelnosti výzkumných záměrů na širší populaci.

5.1.2.1 Konečný soubor respondentů a jejich základní charakteristika

Tabulka 1) Přehled souboru respondentů

Respondent	Pohlaví	Věk	Vzdělání	Počet dětí	Věk dětí	Bydliště	Celková délka RD
R1	žena	43	VŠ	2	4, 5; 11	České Budějovice	6 let
R2	žena	40	SŠ	3	2; 4,5; 7	Praha	6 let
R3	muž	36	OU	1	4	Trutnov	3 roky
R4	žena	30	SŠ	2	1; 4	Jindřichův Hradec	4 roky
R5	žena	33	OU	2	2; 5, 5	Vlčetín	5 let
R6	žena	21	ZŠ	1	2	Lodhéřov	2 roky
R7	žena	26	VŠ	2	1,5; 3	Litkovice	3 roky

5.4 SBĚR DAT A JEJICH ORGANIZACE

5.4.1 PŘÍPRAVA ROZHOVORŮ

Podklady pro rozhovory jsem je připravovala na základě vypracované pilotní studie se dvěma respondenty jedním otcem a jednou matkou na RD.

Dle M. Dismana je pilotní studie zaměřena na průzkum možností využitelnosti výzkumu v dané populaci.¹⁶⁸

¹⁶⁸ Srov. DIESMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*, s. 120.

Tato pilotní studie se zakládala na hloubkovém polo-strukturovaném rozhovoru s těmito respondenty, během kterého vystupovali jednotlivé oblasti jejich zkušeností s VČ a jeho změnami na RD. Na základě písemných výstupů této pilotní studie a jednotlivých formulovaných výzkumných otázek, jsem stanovila jednotlivé otázky pro provedení výzkumného šetření formou rozhovorů s výše uvedeným výzkumným vzorkem. Jednotlivé otázky jsem se snažila formulovat tak, aby byly pokud možno otevřené, neutrální jasné a citlivé vůči respondentovi. Vzhledem k tomu, že se jedná o strukturovaný rozhovor, je tedy i výčet otázek obsáhlejšího charakteru. (Otázky formulované pro účel tohoto výzkumného šetření naleznete z důvodu jejich většího množství v příloze 1.)

5.4.2 USKUTEČNĚNÍ SBĚRU DAT

Většinu rozhovorů jsem provedla v domácím prostředí respondenta, jeden rozhovor jsem provedla u sebe doma. Rozhovory byly provedeny na různých místech ČR v Praze, v Trutnově, v Českých Budějovicích, v Jindřichově Hradci, Lodhěřově, dále pak ve Vlčetíně a Litkovicích, což jsou malé obce na Vysočině. Těmto rozhovorům předcházela vždy telefonická komunikace související s konzultací časových možností respondenta, dohodnutí termínu uskutečnění rozhovoru a předběžné konzultace záměrů samotného výzkumného šetření. Vždy jsem se snažila co nejvíce vyhovět respondentovi a jeho časovým možnostem.

Samotné provedení rozhovorů se uskutečnilo v období od 30. 10. 2018 do 12. 1. 2019.

Na úvod každého rozhovoru jsem vždy respondentům znovu vysvětlila téma výzkumného šetření a jeho účel. Poté jsem zdůraznila, že budu vděčná za všechny jejich odpovědi a že neexistuje žádná dobrá či špatná odpověď. Zároveň jsem respondenty ubezpečovala o důvěrnosti a o tom, že za žádných okolností nebudu šířit jejich odpovědi mimo účel výzkumného šetření.

Na začátku rozhovoru jsem respondentům vždy přečetla informovaný souhlas, se kterým tito respondenti ve všech případech souhlasili. Poté jsem přešla k základním otázkám zaměřeným na získání základních informací o respondentovi, jeho věku, bydlišti, dosaženém vzdělání, počtu dětí, jejich věku a délce strávené na RD. Plynule jsem přešla k pokládání jednotlivých otázek. Respondentům jsem dávala dostatek času

na jednotlivé odpovědi, jejich odpovídání jsem nonverbálně podporovala, tak abych respondenty podporovala k odpovědím. Po celou dobu jejich odpovědí jsem se snažila být ticho, případně pokyvovat hlavou, a tak jim vyjadřovat svůj zájem. Jednotlivé otázky jsem se snažila formulovat tak, aby byly pro respondenta pochopitelné, případně jsem mu je více vysvětlila. Pokud rozhovor ubíhal, tak jsem respondenta zastavila či jsem se ho snažila nasměrovat zpět k tématu. Během rozhovoru jsem si zapisovala poznámky záznamového archu.

Fixaci dat jsem prováděla nahráváním rozhovorů na záznamové zařízení – diktafon.

Po skončení rozhovoru jsem poděkovala respondentovy za jeho ochotu účastnit se výzkumné studie. Provedla jsem si kontrolu zaznamenání zvukového záznamu, psaných poznámek a doplnila jsem si případné další poznámky relevantní pro výzkum.

5.4.3 ETICKÉ PROBLÉMY A JEJICH ŘEŠENÍ

Během uskutečňování celého výzkumu jsem se snažila dodržovat etická pravidla výzkumu a tohoto důvodu neuveřejňuji žádná jména ani jiná citlivá data respondentů. Tyto pro účely tohoto výzkumu nazývám respondenty a ke své lepší orientaci v datech jsem si jednotlivé respondenty očíslovala dle pořadí jejich uskutečnění a označila R1, R2 – R7. Dále byli respondenti podrobně informováni o výzkumném záměru, průběhu výzkumu a jeho využití.

Výzkum byl proveden tak, aby bylo zajištěno soukromí a tím i ochrana osobních dat respondentů a jiných citlivých informací. Z tohoto důvodu jsem rozhovory prováděla ve většině případů v domácnostech respondentů a v jednom případě v domácnosti vlastní. Záměrně jsem se tedy vyhýbala uskutečňováním rozhovorů v kavárnách apod. zařízeních. Všichni respondenti byli dále informováni o právu odstoupit od výzkumu, čehož jeden respondent také využil. Po celou dobu jsem kladla důraz na empatický přístup k respondentům a během zjišťování výzkumných dat jsem se snažila být neutrální k otázkám i jejich odpovědím.

5.5 ZHODNOCENÍ SBĚRU DAT

Samotný sběr dat proběhl poměrně bezproblémově, s respondenty byla rozumná dohoda a jejich ochota zúčastnit se výzkumného šetření byla dobrá. I přesto jsem se však nevyhnula jednomu technickému problému, se záznamovým zařízením a z tohoto důvodu jsem musela jeden rozhovor opakovat. Od té doby jsem využívala pro záznam zároveň dvou záznamových zařízení, abych se vyhnula dalším komplikacím tohoto typu.

Také otázka zajištění soukromí byla složitějšího charakteru, vzhledem k charakteru samotného výzkumného vzorku rodičů na RD, proto bylo třeba vždy zajistit hlídání pro děti respondentů. I přes zajištěné hlídání došlo ve třech případech k narušení průběhu rozhovoru právě malými dětmi, které se dožadovaly svých rodičů. Ale i přes toto menší vyrušení respondenti byli schopni dále bez problémů odpovídat na kladené otázky, a to bez většího rozptýlení.

5.5.1 *TRANSKRIPCE ROZHOVORŮ*

Již během průběhu sběru dat pro výzkum jsem zároveň prováděla transkripci dat získaných prostřednictvím již uskutečněných rozhovorů. Takto získaná data jsem převáděla do písemné podoby, pomocí doslovného přepisu v počítačovém programu Express Scribe. Doslovný přepis byl časově náročnou metodou transkripce rozhovorů, ale pro účel výzkumu jsem považovala za vhodné zachovat data v kompletním výčtu textu. Samotný prostý přepis všech rozhovorů činil ve výčtu cca 24 h.

V textu jsem, pokud jsem to uznala za vhodné, uváděla základní značení pro smích, vyrušení, nesrozumitelné pasáže či výraznější pauzu. ((Smích)), Pauza, kratší, delší .., dlouhá ..., překrývající se úseky textu [], úsek pronesený se smíchem < >, nesrozumitelný výraz (), komentář přepisovatele ((vyrušení dětmi)), - nedokončené slovo, věta. Toto značení nazývá Jan Hendl názvem komentovaná transkripce.¹⁶⁹

Takto přepsané rozhovory jsem si pro další analýzu dat vytiskla do papírové podoby.

¹⁶⁹ Srov. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace*, s. 213.

5.5.2 ANALÝZA DAT

Polo-strukturované rozhovory převedené do textové podoby jsem nadále analyzovala pomocí metody zakotvené teorie vycházející z modifikované teorie Strausse a Corbinové. Základními prvky zakotvené teorie dle A., L. Strausse a J. Corbinové jsou kategorie, koncepty a tvrzení.¹⁷⁰ Nejprve jsem provedla redukci dat, které byly pro účel výzkumu nerelevantní, a dále jsem vypustila opakované odpovědi. Poté jsem přistoupila k samotné analýze takto redukovaných empirických dat.

Takto částečně redukovaná shromážděná data jsem dále podrobila kódování. Tedy přiřazování slovního označení (kódu), na základě mé interpretace významu respondentova sdělení. Jednoduše řečeno jde o pojmy vyextrahované z textu, označené na základě jeho významu. Pro účely zakotvené teorie můžeme tyto teoretické pojmy nazývat též koncepty. Koncepty jsou dle Hendla základem pro vytvoření analýzy vedoucí k návrhu teorie.¹⁷¹

Otevřené kódování jsem provedla pomocí volného kódování metodou tužka papír, tato metoda mi nejlépe vyhovovala z hlediska možnosti rychlého zpracování a případných rychlých oprav. Takto vzniklo, přibližně sto padesát různých kódů.¹⁷²

Poté jsem začala s tvorbou jednotlivých kategorií, odpovídajících určitým jevům, do kterých bylo možné jednotlivé pojmy zařadit. Takto vzniklo 26 kategorií. Dle Hendla se jednotlivé kategoriální systémy vytvářejí v kvalitativním výzkumu, až v průběhu výzkumu, na základě analýzy empirického materiálu a dle aktuálních potřeb výzkumného bádání.¹⁷³

Proces odhalování a formulace kategorií jsem si zaznamenávala pomocí poznámek, které obsahovali jednotlivé nápady, otázky vysvětlující nalezené kódy a jednotlivé vztahy mezi těmito kódy a kategoriemi. Během porovnávání těchto vztahů jsem využívala i *metody nepřetržitého porovnávání* dle postupu Glasera a Strausse. Metoda nepřetržitého porovnávání vychází dle Hendla z neustálého porovnávání

¹⁷⁰ Srov. STRAUSS, A., L., CORBIN, J. *Basic of qualitative research. London: Grounded Theory Procedures and Techniques*, s. 7.

¹⁷¹ Srov. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace*, s. 248.

¹⁷² Pro příklad uvádím v příloze IX. část textu, opatřeného otevřeným kódováním.

¹⁷³ Srov. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace*, s. 215.

vzniklých konceptů a kategorií, a to v různých fázích výzkumné analýzy mezi sebou a zároveň s již známou teorií.¹⁷⁴

Tímto vznikly základní koncepty (teoretické pojmy) a kategorie jevů, které jsem dále mezi sebou porovnávala a odhalováním jednotlivých vztahů mezi nimi jsem induktivní metodou vytvářela jednotlivé propozice. Tyto propozice jsem dále ověřovala na základě jejich vzájemných interakcí a neustálého porovnávání zjištěných dat. V případě, že jsem našla nějakou zákonitost pevně zakotvenou v těchto zjištěných přesvědčivě zdokumentovaných, odůvodněných a navzájem propojených datech, tak jsem přistoupila k jejímu ověřování v datech. Pokud se takto potvrdila některá propozice, tedy platila-li ve všech případech, došlo k vytvoření nové teorie pomocí induktivního způsobu analýzy dat s využitím postupů zakotvené teorie (teoretického vzorkování, psaní poznámek, vytváření kategorií, propozic a metody nepřetržitého porovnávání).¹⁷⁵ Takto nově vzniklé teorie jsou součástí IV. kapitoly této práce.

Z důvodů omezeného rozsahu diplomové práce neuvádím výsledky analýz jednotlivých rozhovorů, ale pouze shrnující cílové kategorie a jejich kódy, vytvořené na základě shrnujícího protokolu výsledků otevřeného kódování, podrobeného selektivním kódováním. Selektivní kódování jsem provedla, s cílem vyhledat ústřední témata a kategorie, které byly podkladem při vytváření teorie.

Mezi otevřeným a selektivním kódováním jsem provedla axiální kódování s cílem odhalit vztahy mezi jednotlivými kategoriemi.

Kategorie jsem si pro účely této práce označila tučně, jednotlivé *kódy* značím kurzívou. Případnou četnost uvádím v závorce.

5.5.3 SHRNUTÍ VÝZKUMNÝCH VÝSLEDKŮ A ZÁVĚRŮ V PODOBĚ ODPOVĚDÍ NA VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Během výzkumu jsem se zaměřovala na zjištění co nejširšího záběru výzkumných dat, tyto jsem dále vyžívala k vytváření jednotlivých závěrů v kontextu odpovědí na výzkumné otázky, takto jsem induktivním způsobem vytvářela propozice a později teorie, z kterých jsme si některé uvedli v kapitole IV.

¹⁷⁴ Srov. Tamtéž, s. 249.

¹⁷⁵ Srov. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace*, s. 250.

Nyní si shrneme odpovědi na výzkumné otázky a z nich vyplývající základní kategorie a do nich spadající koncepty (kódy), které se potvrdily během analýzy dat, ty koncepty, které nebyly u respondentů ve shodě, ale které byly pro mne interpretačně zajímavé, jsou doplněny závorkou, ve které uvádím četnost těchto výpovědí.

5.5.3.1 HVO: Jakým způsobem se proměňuje VČ rodičů na RD?

VČ před osvojením RR (před narozením dítěte):

Respondenti popisovali v období před osvojením RR *dostatek VČ, dostatek VDC, egoistické vnímání VČ* (čas pro sebe, ničím neomezený prostor pro VDC, libovůle v oblasti výběru VČ aktivit), *pravidelnost využívání VČ*, většina respondentů se během svého VČ před RD věnovala *zařizování bydlení*. Mezi VČ aktivity řadili *cestování, sport/fyzicky náročné aktivity* (zahradničení), *společenské akce* (diskotéky, plesy, zábavy, návštěvy restaurace), *kulturní akce* (kino, divadlo), *studium, četba, ruční práce, modelářství, setkávání s přáteli, péče o domácího mazlíčka (3), neorganizované VČ činnosti, organizované VČ činnosti, zábava* (motivační prvek).

VČ během těhotenství:

Omezení VČ aktivit těhotenstvím (např. omezení večerních spol. akcí), *omezení fyzicky náročných aktivit* (minimálně v poslední fázi těhotenství), *navýšení mn. VČ nástupem na MD, popřípadě nástupem na rizikové těhotenství, nové zájmové aktivity-ruční práce*.

Během těhotenství došlo k omezení fyzicky náročných volnočasových aktivit, naopak došlo k navýšení méně fyzicky náročných aktivit, jako jsou ruční práce (pletení, háčkování, šití). U matek, které nastoupily na rizikové těhotenství, došlo k výraznému nárůstu množství jejich VČ.

VČ po narození dítěte:

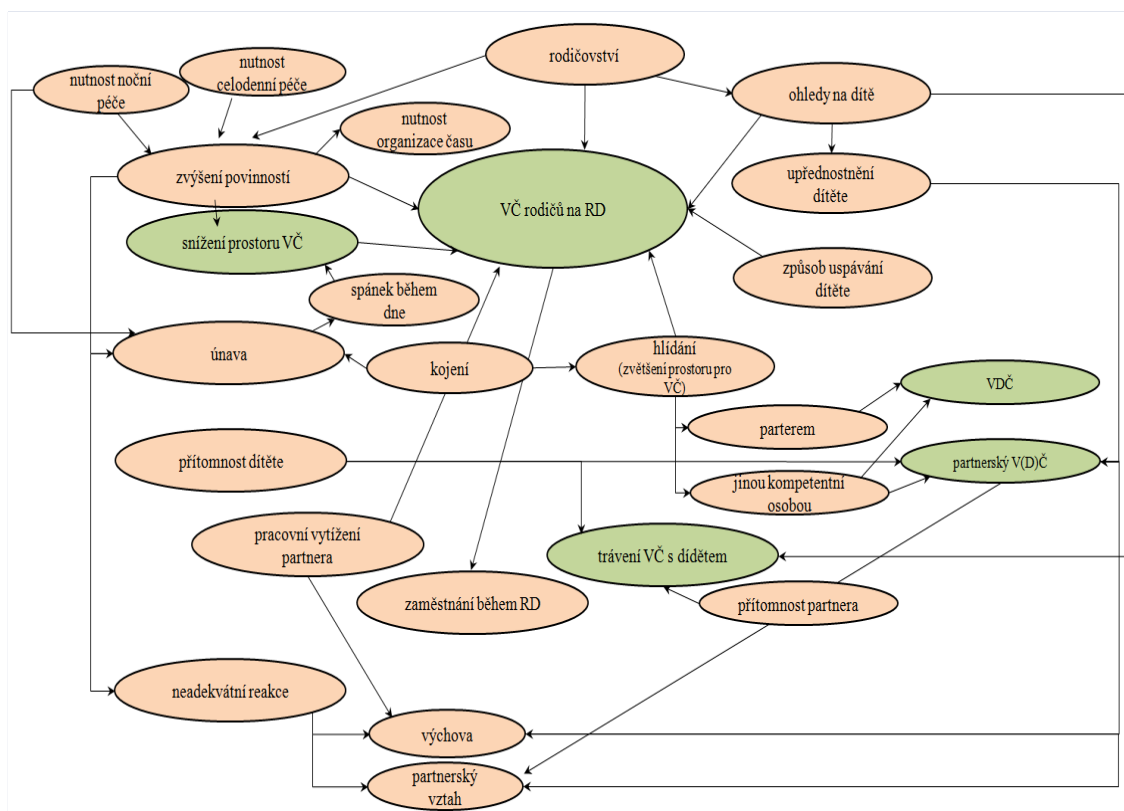
Nedostatek VČ, absence VDC, omezení předchozích VČ aktivit, omezení sociálních kontaktů, spánek dítěte, snížení efektivity práce, nutnost spánku během VČ, osvojování RK.

Po narození dítěte je matkami popisován nedostatek VČ, či dokonce jeho úplná absence v poporodním období, kdy matky věnují nejvíce času péči o dítě a osvojování si RK (rodičovské kompetence). Z tohoto nedostatku VČ vyplývá i úplné omezení jejich

dosavadních VČ aktivit. Pokud rodiči na RD vznikne prostor pro VČ, což je obvykle během spánku dítěte, tak ho obětuje doháněním práce v domácnosti, popřípadě z důvodu únavy volí spánek během dne.¹⁷⁶

5.5.3.2 VČ během RD: (VO2: Jakým způsobem tráví rodiče na RD svůj VČ?)

*Omezený prostor pro VČ, ohledy na dítě, náročnost RR, osvojování RK, omezení předchozích VČ aktivit (společenské a kulturní akce v minimálním rozsahu), nejvíce VČ – večer, během poledního spánku dítěte, (péče o domácího mazlíčka (1), změna struktury VČ, méně náročné VČ aktivity (sledování televize, četba časopisů, ruční práce), VČ aktivity spojené s dítětem (šití na dítě, háčkování na dítě, hra s dítětem, cvičení matek s dětmi apod.), společné trávení VČ s dítětem, volnočasové „dětské“ aktivity, omezení partnerského VČ, nutnost organizace VČ, neorganizované VČ aktivity, omezení organizovaných aktivit, VDC podmíněn hlídáním a kojením a dalšími ovlivňujícími faktory VČ.*¹⁷⁷

Obr. 4) Integrační schéma I. – vztahová síť: Vliv rodičovství na VČ rodičů na RD (Obrázek demonstruje vztahy mezi jednotlivými fenomény, majícími vliv na VČ rodičů na RD v kontextu rodičovské role.)

¹⁷⁶ Více v kapitole VI., podkapitola: *Vliv narození dítěte na volný čas rodiče na rodičovské dovolené.*

¹⁷⁷ Podkapitola: *Faktory ovlivňující VČ rodičů na RD.*

5.5.3.3 VO4: Jaké faktory mají vliv na VČ rodičů na RD?

Během výzkumu vyplynulo několik faktorů, které ovlivňují VČ rodičů na RD, tyto jsou podrobně popsány ve IV. kapitole.

Faktory ovlivňující VČ rodičů na RD:

*Zapojení druhého rodiče, vývoj dítěte, sebeobětování, hlídání dítěte, kojení, únava, způsob uspávání dítěte (ovlivňující množství VČ), bydliště, zdravotní stav dítěte, zaměstnání během RD.*¹⁷⁸

Jednotlivé faktory byly dále podrobeny individuální analýze dat, jejíž závěry jsou taktéž interpretovány ve IV. kapitole, konkrétně v podkapitole *Faktory ovlivňující VČ rodičů na RD*.

5.5.3.4 VO1: Jaký vliv má příchod rodičovství (narození dítěte) na VČ rodiče na RD?

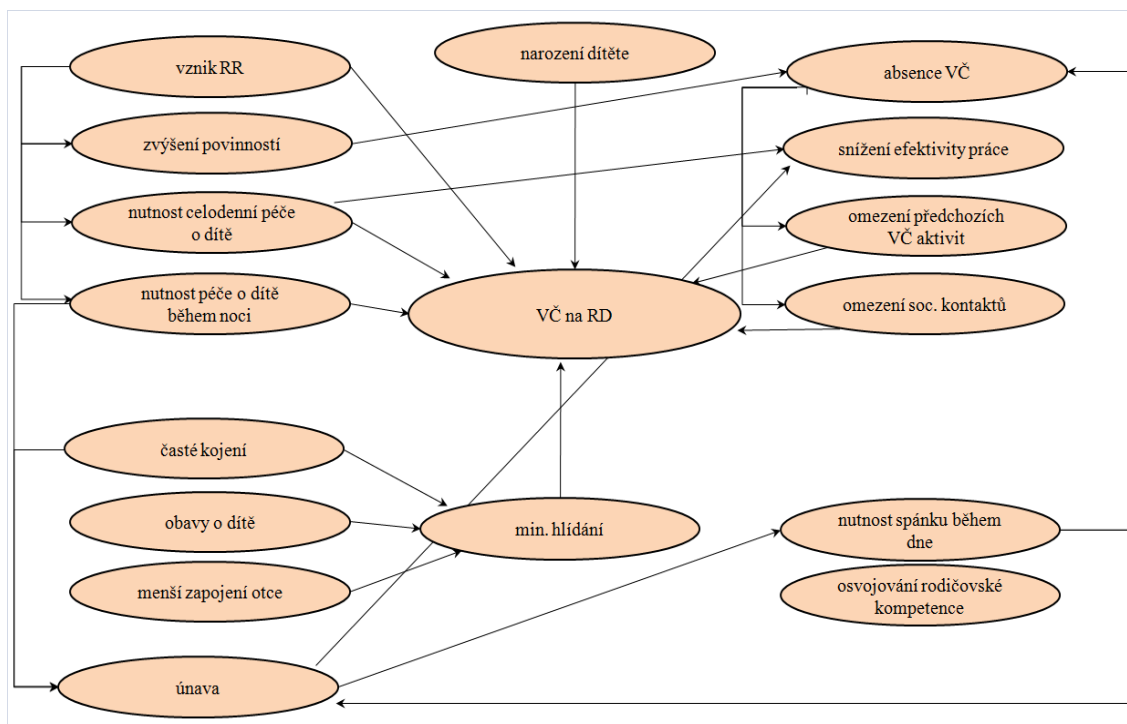
Vlivu příchodu RR jsme se věnovali v předchozí kapitole.¹⁷⁹

Příchod rodičovství:

Navýšení povinností RR, povinnosti z dalších SR (sociálních rolí), zmenšení prostoru pro VČ, absence SVČ (zejména v poporodním období), reorganizace času, organizace času (podmíněná dítěti), osvojování RR (zejména novorozeneckého období), snížení produktivity práce, obětování VČ domácím pracím, náročnost RR, noční péče o dítě, nedostatek odpočinku, únava, podmínění VČ (faktory ovlivňujícími VČ), nutnost spánku ve VČ, omezení partnerského trávení VČ, omezení předchozích VČ aktivit, omezení sociálních kontaktů.

¹⁷⁸ Tamtéž. *Faktory ovlivňující VČ rodičů na RD: Vliv narození dítěte na volný čas rodiče na rodičovské dovolené.*

¹⁷⁹ Tamtéž.

Obr. 5.) Integrační schéma II. – vztahová síť. : Vliv narození dítěte na VČ rodiče na RD (Obrázek demonstruje vztahy mezi jednotlivými fenomény, majícími vliv na VČ rodiče na RD v kontextu narození dítěte.)

5.5.3.5 VO3: Jaké funkce VČ se projevují během trávení VČ rodičů na RD?

V průběhu jednotlivých výpovědí respondentů se vynořovaly jednotlivé jimi popisované funkce VČ, které se dále potvrzovaly v průběhu analýzy dat. Podrobně jsme se jimi zabývali ve IV. kapitole.¹⁸⁰

Funkce VČ:

(Méně prostoru pro VČ, omezení VDC, organizace VČ), Regenerace, kompenzace, katarze, ventil, konzum, zážitek svobody, integrační pojetí.

Z výzkumného šetření je patrné, že rodiče na RD využívají všech výše zmíněných VČ funkcí, pokud si tedy na ně vytvoří čas. Organizace VČ je podmíněna nastavením jednotlivých faktorů ovlivňujících VČ. Využívání jednotlivých funkcí omezuje menší prostor pro jejich VČ a VDC.

¹⁸⁰ Podkapitola: *Funkce VČ na RD.*

5.5.3.6 VO5: Jaký vliv má zapojení partnera na VČ rodiče na RD?¹⁸¹

Již během uskutečňování rozhovorů vyplýval vliv zapojení partnera do péče o dítě jako jeden z hlavních faktorů podmiňujících existenci VDC rodičů na RD a funkce VČ v integračním pojetí, tedy v trávení společného VČ s dětmi. Dále pak zapojení partnera ovlivňuje i množství společně tráveného partnerského VČ. Faktor nezapojování partnera do péče o děti a domácnost působil naopak opačně.

Zapojení partnera:

Zapojení do péče o dítě (5), minimální zapojení do péče o dítě (2). Zapojení do péče o domácnost (4), minimální zapojení do péče o domácnost (2), žádné běžné zapojení do péče o domácnost (1). Aktivní (3), aktivně dle instrukcí (3), dle instrukcí (1). Zapojení od narození (3), zapojení po půl roce (3). Zapojení do noční péče (3), nezapojení do noční péče (4).

5.5.3.7 VO6: Vliv změny volnočasového chování na RD na partnerský vztah rodiče na RD?

Během RD se mění struktura času rodiče na RD, omezuje se množství jeho VČ, s tím se mění i jeho volnočasové chování, které je podmíněno náročností RR. Z náročnosti RR plyne i větší únava rodiče na RD a nutnost obětovat svůj VČ k dohánění všech svých povinností, toto je na úkor společného VDC partnerů, který společně tráví především ve večerních hodinách a popřípadě při umožnění VDC prostřednictvím zajištění péče o dítě jinou zodpovědnou osobou (hlídáním). Takto vzniklý čas tráví zajištěním běžných nákupů, návštěvou restaurace, kina, zábav či plesů.

Důsledkem změny společného trávení VČ je omezení prostoru pro partnerský VDC, na kterém se navíc projevuje únava rodiče na RD, která se podepisuje na způsobu trávení společného VDC. Z toho plyne i partnery popisovaný pocit „odsunutí na druhou kolej“. Toto v některých případech může být příčinou drobných partnerských roztržek a konfliktů. Stejně tak omezení společenského a kulturního života partnerů může přinášet negativní pocity z této změny. Společenskému životu se totiž partneři po narození dítěte nevěnují zdaleka v takové míře, jako doposud. V některých případech

¹⁸¹ Více in podkapitola: *Zapojení druhého rodiče do péče o děti a o domácnost a vliv těchto skutečností VČ rodiče na RD.*

dojde k omezení společenského života pouze ze strany matky, což je těmito matkami hodnoceno jako nepříjemný aspekt jejich života na RD a také je to částečně spojováno se zbytečnými partnerskými roztržkami. V jiných případech dojde k postupnému úpadku společenského života u obou rodičů. S tímto se rodiče snaží vyrovnat tím, že v případě umožnění partnerského VDC věnují tento čas právě společenským a kulturním aktivitám, zejména oblíbené jsou návštěvy restaurace a kina.

Během dne tráví rodiče společný VČ společně se svými dětmi. Náplň jejich společného VČ se transformovala, ale většina rodičů se s touto změnou dokázala pozitivně vyrovnat či jí dokonce vnímají jako obohacující. K zásadnímu úbytku společně tráveného VČ rodičů došlo ve dvou ze sedmi případů (R1, R2), z čehož v jednom případě došlo po RD k rozvodu těchto partnerů (R1).

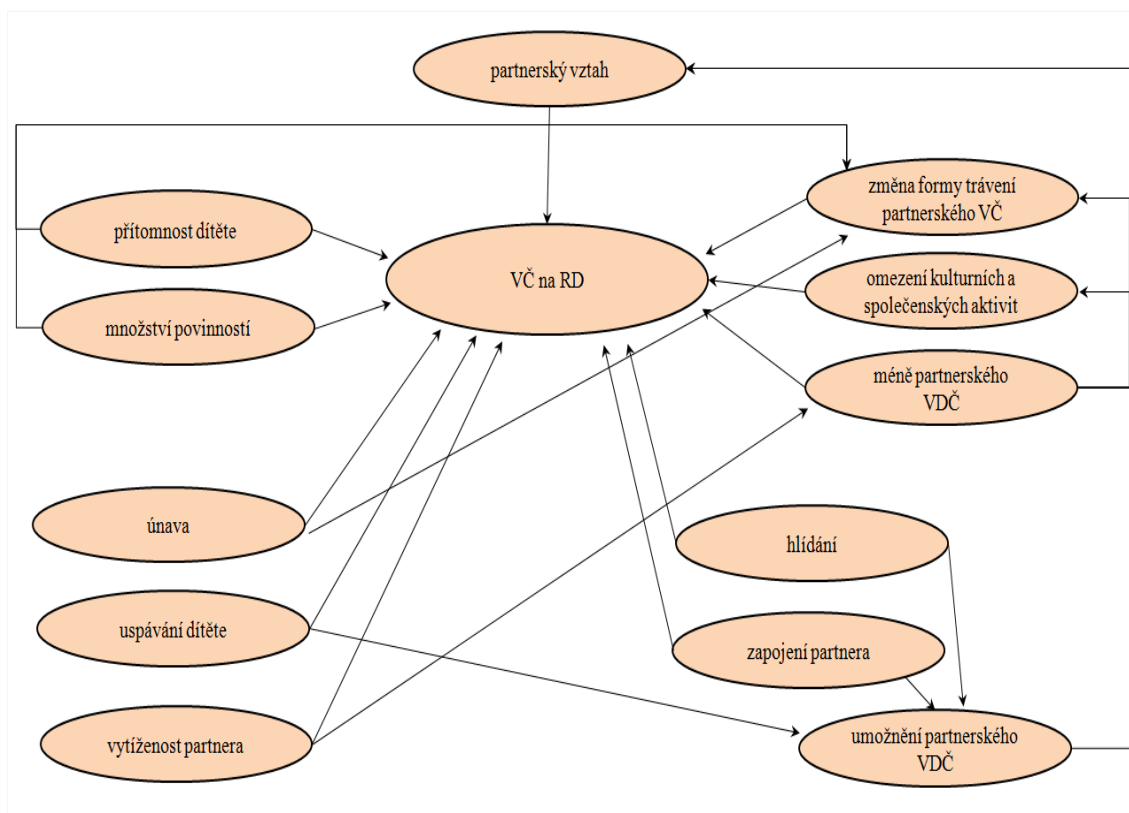
Množství prostoru pro partnerský VDC souvisí s partnerskou spokojeností během RD. Dalšími aspekty ovlivňujícími množství samostatného partnerského VDC je mimo možností hlídání, také kojení, způsob uspávání dítěte a pomoc partnera s péčí o dítě a domácnost.

Partnerský VČ:

Omezení množství VČ, snížení množství partnerského VČ, rodičovství, změna náplně, nejvíce večer, způsob uspávání dítěte, zapojení partnera (do péče o dítě a o domácnost), náročnost RR, únava, sledování televize (časté), kulturní a společenské akce (minimálně), omezení kulturních a společenských akcí, restaurace (nejoblíbenější společná VČ aktivita), snížení partnerské spokojenosti (3), nová dimenze VČ (4), příležitostné roztržky, pocit odstrčení partnera, přítomnost dítěte, možnosti hlídání. Minimální možnosti hlídání (4), dostatečné možnosti hlídání (3).

Tabulka 2) Příklad axiálního kódování – Partnerský vztah

Fenomén:	Partnerský vztah
Kauzální podmínky	<i>Změna trávení VČ</i>
Kontext	<i>Rodičovství</i>
Intervenující podmínky	<i>Únava, množství povinností, méně partnerského VDC, přítomnost dítěte.</i>
Akce, strategie	<i>Hlídaní dětí, zapojení partnera do péče o dítě a domácnost. / Omezení partnerského VDC.</i>
Následky	<i>Umožnění partnerského VDC = vyšší partnerská spokojenost. / Snížení partnerské spokojenosti.</i>

Obr. 6.) Integrační schéma III. – vztahová síť. : Vliv proměny volného času na partnerský vztah rodiče na RD (Obrázek demonstruje vztahy mezi jednotlivými fenomény, majícími vliv na partnerský vztah rodičů na RD v kontextu změny partnerského trávení VČ vycházející ze změny sociální role, tedy konkrétně s rodičovstvím.)

5.6 DISKUSE A REFLEXE

Praktické provedení kvalitativního výzkumu si žádá opravdu zapáleného profesionálního výzkumníka s velkou základnou teoretických znalostí, dále pak je třeba velká dávka kreativity, induktivního myšlení a disciplíny. Pokud reflektuji stupeň vlastní profesionality v oblasti provedení výzkumu, musím si kriticky přiznat, že se během mého výzkumu vyskytly momenty, kdy jsem z hlediska profesionálního výzkumného přístupu selhala. Tato drobná selhání přisuzuji své ne zcela dostatečné praxi v oblasti kvalitativního výzkumu.

5.6.1 *DISKUSE NAD POTENCIONÁLNÍMI ZDROJI CHYB*

Vzhledem k mým omezeným zkušenostem z oblasti kvalitativního výzkumu jsem se setkala s několika obtížemi, které se vyskytly, v průběhu mého výzkumu a tím mohly mít vliv na průběh a závěry mého výzkumu.

První mou chybou během provádění výzkumu byl již zmíněný technický problém se záznamovým zařízením, který způsobil nutnost opakování jednoho rozhovoru, což mohlo ovlivnit bezprostřednost odpovědí respondenta. Osobně bych řekla, že v tomto případě rozdílnost jednotlivých odpovědí nebyla signifikantní, ale pro příští případy jsem volila záznam raději na dvě záznamová zařízení, aby nedošlo k nutnosti dalšího opakování rozhovorů.

Druhou komplikací mého výzkumu bylo využití možnosti odstoupení od výzkumu, kterou jeden z respondentů využil až v momentě, kdy jsem měla již všechna výzkumná data interpretována a vyhodnocena, toto bylo spíše komplikací výzkumu a soudím, že to nemělo výraznější vliv na výsledky samotného výzkumu.

Zdrojem chyb mohla také být má nedostatečná zkušenost a má ne zcela zažitá praxe s vedením rozhovorů a se samotným vytvořením otázek k rozhovorům. Jejichž vystavení mohlo mít vliv na získaná výzkumná data.

5.6.2 *SROVNÁNÍ NĚKTERÝCH VÝSLEDKŮ S VÝSLEDKY JINÝCH VÝZKUMNÝCH STUDÍÍ*

Na tomto místě bych chtěla podotknout, že výzkum problematiky VČ rodičů na RD je pouze na počátku a bylo by vhodné v něm nadále pokračovat.

Jedním z výsledků výzkumu je teorie omezení či respondenty popisované snížení VČ v souvislosti s narozením prvního dítěte a osvojením si rodičovské role. K dalšímu případnému omezení množství VČ dle mé výzkumné studie dochází, při narození každého dalšího dítěte a množství VČ během RD je tedy přímo závislé na počtu nezletilých dětí v domácnosti. Tuto teorii potvrzují závěry studie sociologického ústavu akademie věd, které taktéž tyto souvislosti popisují, a to zejména s ohledem na zvyšující se dobu nutnou pro výkon domácích prací, která dále omezuje časový prostor pro VČ rodiče na RD.¹⁸²

Výsledky výzkumů Akademie věd uvádí, že pár na RD má méně VČ než pár bez dětí a to o 1 hodinu 29 min. denně.¹⁸³ Tento úbytek VČ, jak je z mého výzkumu patrné, má vliv na partnerský život rodiče na RD.

V souvislosti časové náročnosti RR spojované s množstvím času věnovaného přímé péči o dítě se „čas věnovaný péči odvíjí od věku nejmladšího dítěte v domácnosti.“¹⁸⁴

5.6.3 MOŽNOSTI UPLATNĚNÍ VÝZKUMNÝCH VÝSLEDKŮ

Poznatky mé práce by mohly sloužit k doplnění poznatků výchovy k manželství a rodičovství, popřípadě jako základ pro zřizovatele volnočasových aktivit pro rodiče s dětmi. A to zejména ke zkvalitnění a rozšíření nabídky takovýchto aktivit i v menších městech a obcích. Dále pak mohou být tyto výsledky inspirací pro studium vlivů nedostatku VČ na život rodičů na RD.

5.6.4 PROPOZICE K DALŠÍMU ZKOUMÁNÍ

Na tomto místě uvádím několik propozic, které nebylo možné důkladněji analyzovat a které by bylo vhodné v této výzkumné oblasti dále zkoumat:

- *Nedostatek VČ během RD má vliv na psychohygienu rodiče na RD.*
- *Nedostatek partnerského VDC a únava vzniklá z náročnosti péče o malé dítě má vliv na sexualitu páru, (z kterého se jeden plně věnuje přímé výchovné péči o dítě do 1 roku věku na RD). Toto patrně souvisí s obecně známým jevem poklesu partnerské spokojenosti po narození dítěte, tak jak jej popisuje např.*

¹⁸² Srov. Výzkumné šetření: *Proměny české společnosti*. Český sociologický ústav - akademie věd, s. 12.

¹⁸³ Srov. Výzkumné šetření: *Proměny české společnosti*, Český sociologický ústav - akademie věd, s. 15.

¹⁸⁴ Výzkumné šetření: *Proměny české společnosti*, Český sociologický ústav - akademie věd, s. 12.

Langmeier a Krejčířová¹⁸⁵ a Sobotková, která uvádí dopad na partnerský vztah v této souvislosti asi u 50 % párů.¹⁸⁶

- *Omezení společenského života během RD vyvolává konfliktní situace v partnerském životě rodičů na RD. (A vede většímu prožitku osobní izolovanosti během RD.)*
- *Množství VČ, (VDČ) má vliv na životní spokojenost rodičů na RD.*
- *Zapojení otce do péče o novorozené dítě vede ke kvalitnějšímu navázání vazebného vztahu mezi otcem a dítětem.*

Mimo tyto propozice vzniklo, během výzkumného šetření za pomoci využití metod zakotvené teorie, množství výzkumem potvrzených teorií, které doporučují k dalšímu kvantitativnímu zkoumání. K hlavním novým výsledkům teorie proměny VČ na RD, řadím následující tři z výzkumu vyplývající dílčí teorie:

- *Pečující rodiče dlouhodobě kojených dětí mají omezenější prostor pro trávení VDČ než ženy podávající dětem umělou mléčnou výživu.*
- *Rodič na RD vnímá jako vlastní VČ, pouze ve smyslu definice VDČ a v nepřítomnosti dětí.*
- *Společně trávený volný čas s dětmi je rodiči na RD vnímán jako skutečně volný pouze v přítomnosti druhého rodiče dítěte/dětí.*

Především tyto tři teorie řadím k těm, které dle mého osobního názoru přinesly nová zjištění, která jsem ve výsledcích jiných výzkumů nenalezla.

¹⁸⁵ Srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ D. *Vývojová psychologie*, s. 183.

¹⁸⁶ Srov. SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*, s. 157.

ZÁVĚR

“Samozřejmě že žena, která se rozhodne být na plný úvazek matkou, může být šťastná a zaslouží si náš respekt. Mateřství je to nejkreativnější zaměstnání plné výzev, kterému se můžeme věnovat. Cílem je přetvořit svět tak, aby naše možnosti nebyly tak omezené.”

Naomi Wolf

Jak je z uvedeného citátu, obsahu této práce a výsledků mého výzkumu patrné, tak vzhledem k náročnosti rodičovské role a nutnosti zajištění nepřetržité péče o dítě na RD, dochází k omezení a změně způsobu trávení VČ rodiče na RD. K tomu aby rodiče na RD mohli uspokojivě trávit svůj VČ a využívat jeho základních funkcí, musí si tyto rodiče přizpůsobit svůj každodenní život, tak aby si i přes náročnost jejich rodičovské role, dokázali vytvořit prostor pro svůj VČ. K tomu rodiče na RD musí nejprve zajistit veškeré své povinnosti plynoucí ze všech jejich sociálních rolí, tímto jim vzniká prostor pro VČ, to ovšem neznamená, že ho tyto rodiče mohou automaticky využívat dle svých představ, VČ na RD se během RD nutně musí řídit ohledy na dítě. Pro to, aby rodič mohl trávit volně disponovatelný čas, poté k tomuto účelu musí zajistit péči o své dítě jinou zodpovědnou osobou, tedy nejčastěji druhým rodičem nebo prarodičem dítěte. Tímto rodiči na RD vznikne prostor pro samostatně volně disponovatelný čas, během kterého nemusí své aktivity přizpůsobovat dítěti a může je tedy volit na základě svých zájmů, čímž si vytváří prostor, během kterého není významně omezený starostmi o dítě a může tak využívat takto vzniklý VČ k jednotlivým funkcím VČ. Možnost trávení samostatně volně disponovatelného času přispívá k psychohygieně rodiče na RD. Samotný VČ mu poté umožňuje lepší rodičovské a „pracovní“ nasazení během RD.

Prostřednictvím této práce jsme se seznámili s volným časem rodičů na RD. Nejdříve jsme se zabývali fenoménem VČ, tématem změny sociálních rolí a poté jsme si charakterizovali období RD. Dále jsme tyto informace propojili v kapitole o proměně VČ rodičů na RD, založené na poznacích zjištěných během mnou provedeného výzkumu, které jsou dále porovnány s již známou teorií a teoretickými podklady týkajícími se těchto z výzkumu vyplývajících témat. Propojením těchto informací jsme dále pokračovali i v poslední kapitole, kde jsme se podrobně zabývali průběhem výzkumu jeho metodami a dílčími závěry.

Volný čas je čas, který nám zbývá po splnění všech našich povinností. Volně disponovatelný čas je čas, který má člověk pro sebe a se kterým může nakládat dle svého vlastního přání. VČ nám slouží k regeneraci fyzických a psychických sil a umožňuje nám prostor pro realizaci našich zájmů, zábavu, účast na společenském životě, aktivity spojené se sebevzděláváním.

Změna sociální role je v této práci diskutována v kontextu osvojení rodičovské role. RR je souborem povinností vycházejících z očekávání, jenž obecně klade společnost na rodiče v souvislosti s plněním jeho rodičovských úkolů. Přejít k rodičovství je jedním z nejvýraznějších přechodů v oblasti osvojování sociálních rolí v životě člověka. Přejít k rodičovství může být zdrojem krize, což souvisí se schopností přizpůsobení se rodiče rodičovské roli, tato schopnost vychází z osobních charakteristik rodiče, z jeho základních povahových rysů, temperamentu a duševního zdraví.

Rodičovská dovolená je státem zřízená instituce, sloužící k zajištění podpory pro výchovu malých dětí a poskytující finanční podporu rodičům z fondů státního sociálního zabezpečení. Rodiče, kteří pobírají rodičovský příspěvek, zajišťují celodenní a řádnou péči dětem po dobu kterou si sami zvolí a která je závislá na způsobu čerpání RP, kterou si v ČR může rodič, vyjma rodiče, kterému nelze stanovit výši denního vyměřovacího základu, stanovit dle svých možností.

Shrňme si tedy na závěr základní informace, týkající se změny volného času během rodičovské dovolené vyplývající ze závěrů výzkumu, uskutečněného pro účely zjištění těchto informací. Proměnu VČ rodičů na RD nejvíce ovlivňuje narození dítěte a s ním spojená nutnost osvojení si rodičovských kompetencí a celková reorganizace jejich času, tím dochází k omezení jejich VČ. Na VČ rodičů a na konkrétní podobu jeho trávení rodiči na RD, má dále vliv hned několik faktorů, které popisovali respondenti v průběhu uskutečněných rozhovorů. Mezi tyto faktory řadíme zapojení druhého rodiče, vývoj dítěte, sebeobětování, možnosti hlídání dítěte, kojení, únava, způsob uspávání dítěte, bydliště, zdravotní stav dítěte, počet dětí a případná výdělečná činnost rodiče během RD. Mezi hlavní funkce VČ na RD můžeme řadit regeneraci, kompenzaci, katarzi, zážitek svobody a integrační pojetí funkce VČ. Dlouhodobý nedostatek VČ během RD může vést i k negativním dopadům na život rodiče na RD, na jeho partnerský vztah, psychiku a jeho výchovné schopnosti.

Během čtení této práce jsme se seznámili s výše zmíněnými základními informacemi, týkajícími se změny volnočasového chování rodičů na rodičovské dovolené, plynoucí ze změny jejich sociální role.

Cílem této práce je upozornit na důležitost přítomnosti VČ a především volně disponovatelného času v životě rodičů na RD, kterým se po narození dítěte významně omezují jejich dosavadní možnosti v trávení VČ, a kteří poté musí vyvinout poměrně znatelnou snahu o to, aby se mohli naplno vrátit ke svým původním zájmům a k plnohodnotnému způsobu trávení svého VČ. Proto doufám, že výsledky této práce těmto rodičům mohou být zdrojem informací, které jim k tomuto pomohou.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

BEHINOVÁ, M., KAISEROVÁ, K., KARGER, P. *Velká kniha o mateřství*. Praha: Mladá fronta, 2006. ISBN 80-204-1526-2.

BOWLBY, J. *Odloučení: kritické období raného vztahu mezi matkou a dítětem*. Praha: Portál, 2012, ISBN 978-80-262-0076-5.

BOWLBY, J. *Vazba: teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-670-4.

BURIÁNEK, J. *Sociologie*. 2. vyd. Praha: Fortuna, 2003. ISBN 80-7168-254-5.

CARR, J., C. *Knížka pro tatínky*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0151-9.

DAVIESOVÁ, K. *Dítě a vy: Moderní příručka péče o dítě od narození do předškolního věku*. Praha: Fortuna, 2008. ISBN 978-80-7321-388-6.

DIESMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-0139-7.

DUMAZEDIER, J. *Vers une civilisation du loisir?* Paris: Editions du Seuil, 1962. ISBN: 2-02-000604-9.

FARKOVÁ, M. *Dospělost a její variabilita*. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2480-5.

GRAVILLON, I. *Spánek malých dětí*. Praha: Portál, 2013. ISBN 80-7178-720-5.

HÁJEK, B. *Nástin metodiky vedení zájmové činnosti*, Liberec: Technická univerzita, 2006. ISBN 978-80-7290-256-1.

HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1.

HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva pro učitele i rodiče*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-736-7628-5.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. 4. přeprac. a rozšíř. vyd. Praha: Portál, 2016. ISBN: 978-80-262-0982-9.

- HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.
- KALLWASS, A. *Syndrom vyhoření: v práci a osobním životě*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-299-7.
- KAPLÁNEK M., a kol. *Volný čas a jeho význam ve výchově*. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1250-8.
- KŘIVOHLAVÝ, J. *Hořet, ale nevyhořet*. 2. přeprac. vyd. Kostelní vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012. ISBN 978-80-7195-573-3.
- KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. 3. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-568-4.
- KŘÍŽKOVÁ, A. (ed.), MAŘÍKOVÁ, H., HAŠKOVÁ, H., a kol., *Pracovní a rodinné role a jejich kombinace v životě českých rodičů: plány versus realita*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006. ISBN 80-7330-112-1.
- KŘÍŽKOVÁ, A., DUDOVÁ, R., HAŠKOVÁ, H., a kol. *Práce a péče: Proměny "rodičovské" v České republice a kontext rodinné politiky Evropské unie*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2008. ISBN 978-80-86429-94-6.
- LAMMI-TASKULA, J., BRANDTH, B., DUVANDER, A. Z., a kol. *Parental leave, childcare and gender equality in the Nordic countries*. Copenhagen: Nordic Council of Ministers, Copenhagen, 2011, ISBN 978-92-893-2278-2.
- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ D. *Vývojová psychologie*, 2. aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9.
- MATĚJKOVÁ, B., PALONCYOVÁ, J. *Rodinná politika ve vybraných evropských zemích I*. Praha: VÚPSV, 2003. ISBN 80-210-3630-3.
- MIKŠÍK, O. *Psychika osobnosti v období závažných životních a společenských změn*. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1600-1.
- MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*, 2. uprav. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství Slon, 2008. ISBN 978-80-86429-87-8.
- MURRAY, L. *Psychologie malých dětí: jak vztahy podporují vývoj dětí od narození do dvou let*. Praha: Triton, 2016. ISBN 978-80-7553-011-0.

NAKONEČNÝ, M. *Motivace lidského chování*, Praha: Academia, 1996. ISBN 80-200-0592-7.

NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. 2. rozšíř. a přeprac. vyd. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1679-9.

NAKONEČNÝ, M. *Psychologie osobnosti*. Praha: Akademia, 1995. ISBN 80-200-0525-0.

OPASCHOWSKI, H. W. *Pädagogik der Freizeit Grundlegungen für Wissenschaft und Praxis*. Bad Heilbrunn: OBB, 1976. ISBN 3781502783.

PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B. a kol. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného čas*. 4. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-423-6.

PEKÁRKOVÁ, M., PRIMUSOVÁ, H., UZEL R., kol. *Potrat ano - ne, aneb, na pokraji života*, Praha: Grada Publichins, 2000. ISBN 80-7169-922-5.

Peněžitá pomoc v mateřství a rodičovský příspěvek. ÚP ČR a ČSSZ Eures, 2014. ISBN: 978-80-87039-37-3.

PETROUSEK, M. *Základy sociologie*, Praha: Akademie veřejné správy, 2009. ISBN: 978-80-87207-02-4.

POSPÍŠILOVÁ, H., a kol. *Mládež, hodnoty a volný čas*. Olomouc: Hanex, 2010. ISBN 978-80-7409-036-3.

ŘÍČAN, P. *Cesta životem: Vývojová psychologie*, 3. přeprac. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0772-6.

Sbírka zákonů: Česká republika. Vyhláška č. 163/2018 Sb., Čl. 1., částka 84, s účinností od 1. 9. 2018. Praha: Tiskárna Ministerstva vnitra, 2018. ISSN 1211-1244.

SELUCKÝ, R. *Člověk a jeho volný čas: Pokus o ekonomickou formulaci problému*. Praha: Československý spisovatel, 1966. ISBN neuvedeno.

SCHNEIDROVÁ, D. a kol. *Kojení: nejčastější problémy a jejich řešení*. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1308-X.

- SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2. přeprac. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-250-8.
- STRAUSS, A., L., CORBIN, J. *Basic sof qualitative research: Grounded Theory Procedures and Techniques*. London: Sage, 1990. ISBN 0-8039-3251-0.
- ŠIMANOVSKÝ, Z. *Hry pro zvládání agresivity a neklidu*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-689-621.
- ŠMÍDOVÁ, I. (ed.) *Pečovatelská otcovství: zkušenost a genderové vztahy*. Brno: Trinub EU pro Fakultu sociálních studií Masarykovy university, 2008. ISBN
- ŠUBRT, J. a kol. *Soudobá sociologie VI: Oblasti a specializace*. Praha: Univerzita Karlova Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2558-4.
- ŠULOVÁ, L. *Jak učit výchovu k manželství a rodičovství?* Praha: Grada, 1995. ISBN 80-7169-218-2.
- ŠVARŤÍČEK, R., ŠELEDOVÁ, K., a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
- TEUSEN, G., GOZE-HÄNEL, I. *Prenatální komunikace: Jak se před porodem dorozumívají matka s dítětem*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-753-1.
- TRÁVNÍČKOVÁ, I. *Specifické aspekty zneužívání drog u žen*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001. ISBN 80-86008-92-4.
- TRČA, S. *Plánované rodičovství: nejlepší cesta k narození zdravého dítěte*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2794-3.
- VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5.
- VERDON, J. *Volný čas ve středověku*. Praha: Vyšehrad, 2003. ISBN: 80-7021-543-7.
- VETEŠKA J., TURECKIOVÁ M., *Vzdělávání a rozvoj podle kompetencí: Kompetence v andragogice, pedagogice a řízení*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008. ISBN 978-80-86723-54-9.

VYMĚTAL, J. *Úzkost a strach u dětí: Jak jim předcházet a jak je překonávat*, Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-830-9.

ZOJA, L. *Soumrak otců: Archetyp otce a dějiny otcovství*. 2. aktualiz. a rozšíř. vyd. Praha: Prostor, 2017. ISBN 978-80-7260-347-3.

DOSTUPNÉ ONLINE:

CANADA, *Maternity-Related Reassignment and Leave* [online]. Aktualizováno: 02. 12. 2019 [cit. 2018-12-22]. Dostupné na WWW: <www.canada.ca>.

COX, M. J., OWEN, M. T., LEWIS, J.M., HENDERSEN, V.K., Marriage, adult adjustment and early parenting. *Child Dev.* [online]. 60 (5), 1989 [cit. 2018-11-18], s. 1015-1024. Dostupné na WWW: <www.jstor.org/stable/1130775?seq=1#page_scan_tab_contents>.

Česká správa sociálního zabezpečení. HOBZOVÁ, D. *Rodičovský příspěvek a přídavek na dítě ve Švédsku* [online]. 2018, aktualizováno 29. 1. 2018, [cit. 2018-12-15], s. 14-19. Dostupné na WWW:<www.cssz.cz/NR/rdonlyres/E274B02E-E928-4986-BF10-4D3224EC4BC9/20893/NP_3_2018_1419.pdf>.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Pracovní doba v České republice je v rámci EU jedna z nejdelších [online]. Praha: Český statistický úřad [cit. 2018-10-5]. Dostupné na WWW:<<http://statorg.cmkos.cz/dokumenty/%C4%8C%3%9A%20-%20Pracovn%C3%AD%20doba%20v%20C4%8C%20je%20v%20r%C3%A1mci%20EU%20jedna%20z%20nejdel%C5%A1%C3%ADch.pdf>>.

DEMEROUDI, E., B. BAKKER, A, VOYDANOFF, P. (2010). Does home life interfere with or facilitate performance? *European Journal of Work and Organizational Psychology* [online]. 19(2):128-149, April 2010 with 118 Reads 19. Aktualizováno 07. 09. 2018 [cit. 2018-12-26], s. 128-149. Dostupné na WWW: <www.researchgate.net/publication/232846236_Does_home_life_interfere_with_or_facilitate_performance>.

DUMAZEDIER, J., „Volný čas.“ *Sociologický časopis /Czech Sociological Review* [online], 1966, č. 3 [cit. 2018-10-01], s. 443 - 447. Dostupné na WWW: <http://sreview.soc.cas.cz/uploads/85d4c642302e727780a1d4699a03f6a427337973_Volny%20cas.pdf>.

EUROSTAT. *Average usual working hours of employees, by possibility to have variable working hours, sex and age*[online], [cit. 2018-11-11]. Dostupné na WWW: <<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>>.

Finance.cz. MEČÍŘOVÁ L. *Rodičovská dovolená u nás a ve světě: jsme na tom špatně?* [online]. Aktualizováno 11. 09. 2018 [cit. 2018-12-20]. Dostupné na WWW: <www.finance.cz/514142-rodicovska-ve-svete/>.

FOX News Network, LLC. *Parents have 32 minutes of me-time every day, says depressing study* [online]. 2018 [cit. 2018-12-26]. Dostupné na WWW: <www.foxnews.com/family/parents-have-32-minutes-of-me-time-every-day-says-depressing-study>.

iDNES.cz. *Z práce o půl hodiny dřív: budeme pracovat méně, shodují se politici* [online], 19. 3. 2019 [cit. 2019-03-23]. Dostupné na WWW: <http://www.idnes.cz/ekonomika/domaci/pracovni-doba-odbory-cssd-tripartita-firmy-tyden-hospodarska-komora.A190318_2032\ě\ě_ekonomika_mato>.

JIRKOVÁ, K. *Rodičovský příspěvek: Integrovaný program ministerstva práce a sociálních věcí* [online]. Aktualizováno 1. 1. 2018, Ministerstvo práce a sociálních věcí. [cit. 2018-11-20]. Dostupné na WWW: <https://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/rodicovsky_prisp.>.

MENAGHAN, G., E. Psychological Well-Being Among Parents and Nonparents The Importance of Normative Expectedness. *Journal of Family Issues* [online]. 10(4), December 1989 [cit. 2018-11-16], s. 547-565. Dostupné na WWW: <<https://journals.sagepub.com/toc/jfia/10/4>>.

PÁCL, P., LINHART, J., NEŠPOR, R. Z., et. *Sociologická encyklopedie* [online]. Sociologický ústav AV ČR, V.V.I., [cit. 2018-11-18]. Aktualizováno 2018-03-05. Dostupné na WWW: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Sociologie_voln%C3%A9ho_%C4%8Dasu>.

ROSSI, A. Transition to parenthood. *Journal of Marriage and the Family* [online]. 1968: 30 (1), [cit. 2018-11-16], s. 26-39. Dostupné na WWW: <www.jstor.org/stable/350219>.

Sociologický ústav AV ČR. *Proměny české společnosti* [online]. 2016 červen [cit. 2019-01-19]. Dostupné na WWW: <http://www.promenyceskespolecnosti.cz/aktuality/aktualita22/Jak_Cesi_travi_cas_TK_20-06-2016.pdf>.

VÍTEČKOVÁ J. *Sociologická encyklopedie*. [online] Sociologický ústav AV ČR, V.V.I., aktualizováno 2018-03-05 [cit. 2018-11-18], Dostupné na WWW: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Sn%C3%ADmek_%C4%8Dasov%C3%BD>.

SEZNAM ZKRATEK

- ČR - Česká republika
- ČSSZ - Česká správa sociálního zabezpečení
- DVZ - Denní vyměřovací základ
- EU - Evropská unie
- MD - Mateřská dovolená
- MSSZ - Městská správa sociálního zabezpečení
- OSSZ - Okresní správa sociálního zabezpečení
- OSVČ - Osoba samostatně výdělečně činná
- PPM - Peněžitá pomoc v mateřství
- RD - Rodičovská dovolená
- RK - Rodičovská kompetence
- RP - Rodičovský příspěvek
- RR - Rodičovská role
- SVČ - Samostatná výdělečná činnost
- ÚP ČR - Úřad práce ČR
- VČ - Volný čas
- VDČ - Volně disponovatelný čas

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha I. Přepis rozhovoru s R1
- Příloha II. Přepis rozhovoru s R2
- Příloha III. Přepis rozhovoru s R3
- Příloha IV. Přepis rozhovoru s R4
- Příloha V. Přepis rozhovoru s R5
- Příloha VI. Přepis rozhovoru s R6
- Příloha VII. Přepis rozhovoru s R7
- Příloha VIII. Ukázka volného kódování – metodou tužka papír

PŘÍLOHY

PŘÍLOHA I. SOUPIS OTÁZEK VYUŽÍVANÝCH PŘI ROZHOVORECH

Co si představujete pod pojmem volný čas?

Jakou hodnotu přisuzujete vašemu volnému času?

Jakým způsobem jste trávila váš volný čas před prvním těhotenstvím?

Jakým volnočasovým aktivitám jste se věnovala?

Navštěvovala jste pravidelně nějakou organizovanou volnočasovou aktivitu?

Věnovala jste se nějakému koníčku? (Jakému, jak často?)

Jaké volnočasové aktivity jste provozovala nejčastěji?

Z jakého důvodu jste si vybírala právě tyto aktivity?

Jaké volnočasové aktivity jste provozovala nejraději?

Byla některé z těchto aktivit organizovaná? Případně uveďte jaká?

Máte možnost věnovat se nějakému koníčku či aktivitě beze změny i během rodičovské dovolené?

Kolik času jste trávila v práci?

Kolik času jste trávila dopravou do práce?

Žila jste před otěhotněním s vaším partnerem v jedné domácnosti?

Zařizovali jste společnou domácnost - stavěli jste dům nebo rekonstruovali byt? Kdy před otěhotněním, během těhotenství, později?

Jaký to mělo vliv na váš volný čas? Bavilo vás to – vnímala jste to jako volnočasovou aktivitu?

Žijete v jedné domácnosti, rodinném domě sami nebo s dalšími členy rodiny?

Máte doma nějakého domácího mazlíčka?

Bylo vaše první těhotenství plánované?

V kolika letech jste měla první a druhé dítě?

Jak jste se cítila připravená na rodičovskou roli?

Jak se vaše první těhotenství promítlo do vašeho volného času?

Mělo těhotenství nějaký vliv na volnočasové aktivity, kterým jste se během něj věnovala?

Jakým volnočasovým aktivitám jste se věnovala během těhotenství?

Kdy jste nastoupila na mateřskou dovolenou?

Jak vypadal váš volný čas po porodu? Co na něj (VČ) mělo v tu dobu největší vliv?

Co děláte, když dítě přes den spí/spalo?

Jak často se vaše dítě v noci budí/budilo/budily?

Kdy začalo samo spát celou noc?

Jak jste zvládala péči o dítě v noci? Sama nebo střídavě s otcem?

Cítila jste se někdy unavená?

Jak se na vás tato únava projevila?

Kdybyste v tomto období měla více volného času, čemu byste jej věnovala?

Kojila jste plně?

Do jakého věku dítěte?

Jak jste krmila dítě? Pouze kojení nebo i z lahve? Případně uveďte, od kdy mělo vaše dítě pít z lahve?

Krmil vaše dítě i partner, případně uveďte od jakého věku dítěte?

Odráželo se kojení na vašem volném času?

Jakým způsobem vaše dítě přistupuje ke stravě? Myšleno od zvedení příkrmů po normální stravu?

Hodnotíte to jako časově náročné?

Mělo to na vás nějaký vliv?

Jakým způsobem jste uspávala dítě?

Mělo to nějaký vliv na množství vašeho volného času?

Mají vaše děti zdravotní či jiný problém?

Co vše má/mělo vliv na množství vašeho volného času?

V jaké fázi dne máte nejvíce volného času, jak ho v tu dobu trávíte?

Podle čeho si vybíráte způsob, jakým zaplňujete svůj volný čas? Co vše má na tu zvolenou aktivitu vliv?

Jak vnímáte rozdíl mezi množstvím a kvalitou vašeho volného času na rodičovské dovolené v porovnání před nástupem na rodičovskou dovolenou?

Jak dlouhou rodičovskou dovolenou jste si zvolila a proč?

Jste spokojená s možností výběru čerpání rodičovské dovolené v České republice?

Umožňuje vám partner samostatně trávit volný čas?

Věnuje se váš partner nějaké volnočasové aktivitě? Uveďte prosím jaké a jak často.

Čemu se váš partner věnuje po příchodu z práce?

Pomáhá vám partner s péčí o děti? Od kdy uveďte věk dítěte?

Jakým způsobem, co vše je schopen sám obstarat?

Pomáhá vám partner i v domácnosti?

Jak konkrétně vám v domácnosti pomáhá?

Odráží se to ve vašem volném čase?

Pomáhá vám někdo další s péčí o vaše dítě?

Kdo konkrétně vám pomáhá?

Hlídá/l vám někdo děti?

Kdo všechno vám hlídá děti?

Za jakých podmínek a jak často vám hlídá děti?

Jak dlouho vám tak hlídají?

Čemu se během této doby věnujete?

Hlídají někdy prarodiče vnoučata?

Co je k tomu potřeba? Vyzvednou si děti nebo je musíte dopravovat?

Můžete někdy někam vyrazit i bez dítěte?

Mohla byste někam vyrazit i na více jak jeden den?

V jakém věku dítěte to případně bylo poprvé možné?

Co byste musela případně zajistit?

Využili jste někdy hlídací agenturu? Chůvu?

Z jakého důvodu?

Můžete stručně charakterizovat sebe a svůj přístup k výchově?

Můžete stručně charakterizovat vaše děti? Jsou výchovně méně nebo více náročné?

Navštěvuje některé z vašich dětí mateřskou školu, základní školu? Jaký to má vliv, na množství vašeho volného času?

Je váš partner dlouho v práci včetně dopravy do ní? (Myšleno víc jak devět hodin denně)? Kolik času tráví v práci denně? Chodí do práce i o víkendu?

Jaký vliv mělo vaše nastalé rodičovství na volný čas, který trávíte s partnerem?

Jakým způsobem tento čas společně trávíte?.

Změnila se nějak způsob trávení vašeho společného volného času v porovnání před narozením prvního dítěte?

Měla tato změna ve společném trávení vašeho volného času nějaký vliv na váš vztah? (Můžete případně uvést jaký?)

Vidíte nějaký vývoj vašeho volného času vztažený k vývoji vašeho dítěte?

Můžete popsat, zda a jaké vývojové fáze vašeho dítěte měly největší vliv na váš volný čas? Uveďte příklad, jaký vztah měl k vašemu volnému času?

Bylo nějaké období, které můžete označit, že jste během něj měla nejméně a naopak nejvíce volného času na rodičovské dovolené? Uveďte prosím nějaký příklad.

Cítíte/cítila jste/ se plně naplněna mateřskou rolí na rodičovské dovolené?

Uměla jste si předem představit náročnost rodičovské dovolené?

Můžete popsat rozdíl v náročnosti vaší rodičovské role na rodičovské dovolené v porovnání s nároky ve vašem předešlém zaměstnání?

V čem je podle vás role rodiče tak náročná?

Jak se vyrovnáváte s nároky spojenými s péčí o vaše dítě?

Vnímáte nějak nároky, které má vaše okolí na vaši rodičovskou roli?

Zažívala jste někdy pocit, že svou roli nezvládáte? Jak se to projevilo? Z čeho to pramenilo?

Co by vám pomohlo, lépe se vyrovnávat s náročností rodičovské role?

Čemu se věnujete během VČ na RD?

V jakých intervalech od sebe máte děti?

Projevil se nějak příchod druhého a dalšího dítěte do vašeho volného času z hlediska jeho množství?

Jak?

Jak jste trávily/trávíte volný čas s dětmi?

Pociťovala jste takto strávený čas jako volný?

Co dovolená s malými dětmi, je to pro vás zdrojem odpočinku?

Za jakých podmínek by pro vás byla zdrojem odpočinku?

Jaké aktivity byste ráda provozovala, ale nemůžete kvůli malým dětem?

Jakým volnočasovým aktivitám se věnujete více od doby, co jste na rodičovské dovolené?

Čemu byste se chtěla ve svém volném čase věnovat, až vaše děti povyrosteou?

Sledujete někdy sociální sítě?

Sledujete je více či méně než před nástupem na rodičovskou dovolenou, proč?

Má to na vás nějaký vliv?

Pracujete během rodičovské dovolené jak často, jak dlouho?

Co vám ta práce přináší?

Kdo vám během pracovní doby hlídá děti?

Je pro vás práce během rodičovské dovolené nutností?

Jaký vliv má vaše práce na váš život na rodičovské dovolené?

Je pro vás tato práce koníčkem?

Jakým způsobem organizujete svůj denní harmonogram?

Máte v tom nějaký systém? Jak byste ho popsala?

Za jak organizačně schopného jedince se považujete?

Jak byste popsala vaše organizační schopnosti?

Kolik času denně přibližně věnujete domácím pracím?

Vypomáhá vám někdo z domácnosti?

Využila byste někdy úklidovou službu či paní na úklid? Proč?

Má/měl váš pobyt na rodičovské dovolené vliv na vaše sociální kontakty?

Získala jste během rodičovské dovolené nové přátele?

Jak často se vídáte se svými přáteli?

Jakým způsobem jste v kontaktu se svými přáteli?

Jak se rodičovská role a váš pobyt na rodičovské dovolené odrazil ve vašich organizačních schopnostech?

Hrají vaše organizační schopnosti nějakou roli v organizaci vašeho volného času?

Jaký vliv přikládáte vaší ekonomické situaci na způsob trávení volného času?

Jak se rodičovská role a váš pobyt na rodičovské dovolené odrazil na vaší psychického hlediska?

Má vaše bydliště nějaký vliv na výběr volnočasových aktivit?

Uvítala byste větší množství volnočasových aktivit v okolí?

Jaké aktivity byste v okolí uvítal/a?

Dáváte přednost organizovaným nebo neorganizovaným volnočasovým aktivitám?

Které jsou pro vás na rodičovské dovolené dostupnější?

Jaké volnočasové aktivity vykonáváte nejčastěji samostatně?

Jaké volnočasové aktivity vykonáváte nejčastěji s rodinou?

Kde nejčastěji trávíte svůj volný čas?

Navštěvujete nebo jste někdy navštěvovala mateřská centra?

Jak hodnotíte jejich přínos?

Navštěvujete nebo jste někdy navštěvovala dětská hřiště?

Jak hodnotíte jejich přínos?

Jste spokojená na rodičovské dovolené?

Co nejvíce postrádáte z vašeho předešlého života bez dětí?

Jste spokojená se svým volným časem na rodičovské dovolené?

Odráží se to nějak ve vaší spokojenosti na rodičovské dovolené?

PŘÍLOHA II. PŘEPIS ROZHOVORU S R1

Rozhovor vedla a přepsala: Tereza Sedláková

Datum a místo: 30. 10. 2018, České Budějovice v domácnosti respondentky

Informovaný souhlas.

ST: Jakým způsobem jste trávila váš volný čas před prvním těhotenstvím?

R1: *Před těhotenstvím jsem chodila na plný úvazek do práce a studovala vysokou školu. Takže to bylo jako to, no. .- Náročný.*

ST: Jakým volnočasovým aktivitám jste se věnovala?

R1: *v podstatě tomu studiu. Při volném čase vlastně těsně před tou mateřskou to bylo akorát škola práce, práce škola.*

ST: Když se podíváme do minulosti před tím, než jste měla takový program. Co vás nejvíc bavilo?

R1: *Tak to bylo nějaký... Tam jsme v té době zařizovali byt, takže tam byla přestavba bytu, zařizování bytu, mezi tím to bylo takový nějaký výlety, občas nějaká dovolená, minimálně nějaký cvičení nebo něco takovýdleho, jako společenský akce.*

ST: Kolik času jste trávila v práci?

R1: *Plnej pracovní úvazek, takže to bylo, protože jsem chodila do třisměnného provozu na dvanáctihodinové směny. Takže v jednom tejdnu dvě dvanáctky v druhém týdnu pět dvanáctek. Takže jakoby plnej pracovní poměr.*

ST: Někaké přesčasy jste dělala?

R1: *To ano plus přesčasy, které byly potřeba. Plus vikendy vlastně. Některé vikendy jsem taky pracovala.*

ST: Bylo vaše první těhotenství plánované?.

R1: *Tak napůl ano.*

ST: Cítila jste se připravená na rodičovskou roli?

R1: *Asi ano.*

ST: Jak se vaše první těhotenství promítlo do vašeho volného času?

R1: *Vzhledem k tomu, že jsem v těhotenství už nemohla pracovat, tak jsem byla vlastně doma. Takže tím toho volného času bylo mí- výrazně víc, protože jsem vlastně stále ještě měla to studium, ale už jsem nemusela chodit do práce. Takže ten volný čas byl určitě jako větší.*

ST: Jakým volnočasovým aktivitám jste se v tu dobu věnovala ((myšleno během těhotenství))?

R1: *Tak to bylo zase takový jako nějaký.. Navštěvovala jsem nějaký těhotenský cvičení a plavání a mezi tím jsem chodila do školy a na zkoušky a dělala jsem práce, že jo a takovýhle věci. Furt se dodělával byt a tak. Nic pravidelného nic co by bylo jako to.. Nějaký běžný společenský akce, všechny takovýhle věci.*

ST: Jak se období po porodu promítlo do vašeho volného času?

R1: *Hrozně. ((Smích)) Žádný volnej čas nebyl. Žádný volnej čas nebyl. Protože dítě prakticky nespalo, několikrát mnohokrát v noci jsme byli vzhůru. Takže mezitím jsme vlastně přes den spaly, nebo tak. Takže tam to tak nějak zvládnout všechno skloubit, tam už volnej čas nebyl žádný, plus jsem teda ještě dodělávala státnice, že jo a bakalářku a tydle ty věci. Takže fakt nebyl v podstatě čas žádný. A do toho jsme se stěhovali zase do jiného bytu pro změnu. ((Smích)). A přestavovali.*

ST: Můžete tedy říct, že když už jste nějaký volný čas měla, že jste ho věnovala té přestavbě?

R1: *No spíš jako povinnost. Jako volnočasovou aktivitu, která mně by asi dělala radost, jsem v tu dobu neměla.*

ST: Jak jste zvládala péči o dítě v noci, sama nebo střídavě s otcem?

R1: *Ne většinou v podstatě jenom já, protože manžel chodil do práce, takže ten se potřeboval vyspat. Takže to bylo v podstatě na mě, takže i v podstatě že to bylo spojený s kojením. Takže...- Takže to bylo na mě.*

ST: Kojila jste plně?

R1: *Do šestého měsíce, jsem plně kojila.*

ST: Cítila jste se někdy z tohoto režimu, který vám nastal po porodu, unavená?

R1: *Cítila jsem se velmi unavená. < a téměř dost často. ((Smích)).>*,

ST: Jak se to na vás projevovalo?

R1: *Já nevím. Jako, člověk je prostě unavenej, protivnej. Jako rád by se vyspal, má pocit, že nic člověk nestíhá, nic neudělá, že v podstatě jenom se kojí a tak.*

ST: Kdybyste v tomto období měla více volného času, čemu byste jej věnovala?

R1: *To nevím. Asi bych se víc věnovala spánku, ((smích)) dodělat třeba ten byt, udělat nějaký věci, aby trošku ta práce ubyla a takovýho něco. Teoreticky já bych ráda zašla na kosmetiku a tak, ale na to nebyl čas.*

R1: *Já jsem kojila. Jenom jsem kojila. Bez přídavku mlíka.*

ST: Krmil vaše dítě i partner, případně uveďte od jakého věku dítěte?

R1: *Ne.*

ST: Mělo kojení nějaký vztah k vašemu volnému času, omezovalo vás to?

R1: *Hodně mě to omezovalo. Já jsem kojila často, takže přes den pomalu po hodině a půl a v noci jako po těch dvou hodinách. Takže mě to jako hodně omezovalo. Ale nicméně jsem si říkala, že je to jako v pořádku zdravý a pro dítě prospěšné, takže to vydržím.*

ST: Jakým způsobem jste uspávala dítě, měla jste na to nějaký rituál?

R1: *Ne jako tam v podstatě moc... No v noci při tom kojení to chtěl většinou chvíli trošku udyndat a pak jsem ho položila do postýlky a šel spát. Ale jakoby večerní usínání jakože večerní rituál, jako že měl jít spát. Tak to jsme vždycky vykoupali, nakrmili, odříhli, položili do postýlky a nechali jsme ho tam spát. Tak to docela i spal jako. Akorát se často... Prostě jsem zhasla a odešla. Odcházela. Ale budil se právě po dvou hodinách, takže to bylo takový náročný.*

ST: Můžete popsat, zda nějaké vývojové fáze vašeho dítěte měly největší vliv na váš volný čas?

R1: *Ježíš to nevím.. No tak volnej čas bylo, když to bylo ještě takový to miminko nebo miminko, třeba když dlouho a krásně spalo v kočáru, tak to bych řekla, že člověk měl největší, největší kus volna. Že třeba doma v postýlce tak nespalo, to bylo hned vzhůru, ale když jsme ho měli třeba v tom kočáru, tak to bylo fakt, že dovedl výjimečně, že spal takový tři hodinky. To bylo výjimečně, že spal v tom kočáru. To bylo takový období, kdy bylo nejvíc, řekla bych, pro mě takovýho volnýho času.*

No a pak už jak začne chodit, pak bych řekla, to bylo nejhorší to nejhorší období, řekla bych rok a půl až dva. To člověk nemá vůbec žádný volný čas ((smích)). Pak po těch dvou letech už to potom taky šlo, že už jako taky si vydrží občas s něčím hrát nebo to. Tak už to jakžtakž šlo.

ST: Jakým aktivitám jste se věnovala, když dítě spalo?

R1: *No v podstatě domácnosti, takže, vaření, vyprání, žehlení, prostě něco co člověk potřeboval udělat. Prostě zvládnout s ním. Takže tak. Nebo ještě teda předtím do toho roka jsem dělala něco do té školy no. Co jsem potřebovala k tomu studiu.*

ST: Co mělo na rodičovské dovolené největší vliv na váš VČ, co tu dobu ovlivňovalo?

R1: *v podstatě to že, manžel byl doma, nebo nebyl doma. Většinou nebyl. A pak další věc je prostě rytmus toho dítěte. To bylo nejvíc. Všechno se ti ovlivňovalo tímle tím, jestli byl manžel doma, jestli jsem na to byla sama, nebo jestli dítě spalo, bylo vzhůru a tak.*

ST: Jak vnímáte rozdíl mezi množstvím a kvalitou vašeho volného času na rodičovské dovolené v porovnání před nástupem na rodičovskou dovolenou?

R1: *Rozhodně před rodičovskou dovolenou byla kvalita volného času mnohem lepší ((smích)). Když bylo trochu volného času, tak člověk stejně přemýšlí co by ještě udělal, nebo co by prostě jako -.*

ST: Jak dlouhou rodičovskou dovolenou jste si zvolila a proč?

R1: *Tři roky. Protože do práce jsem se vrátit nemohla na směnný provoz, protože jsme neměli nikde žádné babičky a manžel v podstatě by furt pryč, takže defacto neměl kdo pohlídat. A kdybych ho měla jakoby, že bych ho dala do školky dřív, nebo do jeslí dřív, tak bych se stejně do práce vrátit nemohla na ten směnný provoz... a naivně jsem si*

myslela, že to jsou jediné volné roky, které budu ve svém životě mít. ((Smích)). < Lehčí volné roky. >

ST: Byl váš partner často v práci?

R1: *Tak to bych řekla většinou, většinu týdne byl v práci víc než devět hodin a třeba tři dny z toho byl víc než devět hodin v práci a dva dny z toho byl sedm osm hodin třeba jakoby standardně. Řeknu, že standardně byl v práci dýl.*

ST: Pomáhá vám partner s péčí o děti?

R1: *Moc ne. Skoro ne. Když pomáhal, tak zvládal vcelku docela všechno. Takže i jako koupání, přebalování a nakrmení. Když už se musel postarat, tak už zvládnul vcelku, řekla bych všechno.*

ST: Pomáhal vám i v péči o domácnost?

R1: *Ne. v podstatě téměř nic.*

ST: Hlídal vám děti někdo jiný v těch prvních třech letech rodičovské?

R1: *Vůbec ne. Neměla jsem žádnou chuť, žádný.. nikoho, kdo by to-.*

ST: Využila jste někdy ke hlídání vaše rodiče?

R1: *Dvakrát do roka jít na nějaký ples třeba večer, nebo na něco takovýdleho ((smích)). Ale jinak ne.*

ST: Co bylo potřeba, aby vám prarodiče pohlídali děti?

R1: *No tak za první to byla vzdálenost, takže to bylo daleko a jedna babička ta ještě pracovala, no a řekla bych, že nejvíc byla asi ta vzdálenost, prostě byli nedostupný, žejo.. byli daleko. To byl asi největší problém. Teoreticky jsem je nechtěla, jako v té době ještě využívat. Dneska bych je využívala víc.*

ST: Bylo to vaše přesvědčení, že to musíte zvládnout?

R1: *Jo. Že to musíme zvládat sami.*

ST: Využila jste někdy hlídací agenturu?

R1: *Ne*

ST: Mohla jste odejít někam bez dítěte během těch tří let na víc jak jeden den?

R1: *Víc jak jeden den to ne. A na kratší dobu třeba někdy jako na odpoledne, nebo na večer nebo to jako ano, ale spíš to bylo prostě výjimečně.*

ST: Co jste během té doby dělala?

R1: *Většinou buďto byl nějaký svůj nákup, nebo nejčastější to bylo setkání s kamarádkama s přítelem nebo něco takovýdleho. Že šel člověk jednou za čas do hospody. ((Doléhající hlasy dětí.))*

ST: Jakým způsobem jste trávila volný čas s partnerem?

R1: *v podstatě žádný.. nijak. v podstatě se to točilo všechno kolem té rodiny. Výjimkou byly nějaký dovolený a třeba jakoby hory, nebo lyžování, ale furt jsme vlastně v podstatě měli za sebou děti. Takže jakoby samostatně s partnerem, v podstatě ten čas byl téměř žádný.*

ST: Žádný nebo minimální?

R1: *Úplně jakoby minimální.*

ST: Jak jste trávila volný čas s partnerem, pokud to bylo možné?

R1: *Tak to bylo, že by byla nějaká ta restaurace, nebo ten ples no. A jinak asi ničemu. Jinak si to neuvědomuju.*

ST: Změnil se nějak způsob trávení vašeho společného volného času v porovnání před narozením prvního dítěte?

R1: *No tak jako předtím, to jsme měli víc těch výletů, nebo něčeho takovýdleho víc těch společenských akcí, restaurace a kamarády a já nevím řeknu třeba ty plesy, nějaký zábavy nebo něco takovýdleho. Toho určitě bylo víc.. jako.. Nějaký kino, divadlo takový ty věci to určitě bylo. To tou mateřskou řekla bych, to skončilo.*

ST: Měla tato změna dopad na váš partnerský vztah?

R1: *Určitě. Určitě. Určitě to jako všechno ochladlo. A odcizení takový no.. . V podstatě už je potom ta rodina, děti a partneři už nejsou.*

ST: Jak jste vnímala mateřskou roli, byla jste spokojená, zaskočilo vás něco?

R1: *Asi ne. Jako asi mě překvapilo jak je to jako vyčerpávající, unavující a náročný, ale asi jsem s tím tak jako trochu počítala prostě. Protože jsem věděla, že už spoustu kamarádek co měly děti, že jo a tak už jsem věděla, že to nefunguje, jak si tak člověk úplně myslí, že bude mít hodný miminko, který bude spát a poslouchat, takže jako jó, takže jsem čekala, že to bude jednodušší, ale tak trošku jsem s tím počítala.*

ST: v jakých intervalech jste od sebe měla děti?

R1: *Šest let. S jedním dítětem doma. Ano.*

ST: Jak se projevovalo, když jste byla doma s tím druhým dítětem?

R1: *No to jsem měla pocit, že toho volného času je ještě méně. To jsem si myslela, že to nejde. Tak to tak bylo. A tak to starší dítě už chodilo do školy, takže bylo to jednodušší v tom, že po dobu, kdy byl ve škole, tak to bylo jako snazší, nebo tak to bylo furt to jedno dítě, tak to bylo docela fajn, ale pak prostě ty odpoledne a tak to bylo prostě už náročnější. Skloubit školu, ještě mimino, ještě do toho všechny ty věci, bylo v podstatě jako náročný. Takže toho času bylo ještě méně.*

ST: Jak jste trávili volný čas?

R1: *s dětmi. V podstatě výhradně s dětmi. Jako bych řekla.*

ST: Pociťovala jste tento volný čas, jako opravdu volný?

R1: *Jako jo. To jako jo, to jsem někdy brala jako, že je to náš volný rodinný čas, ale taky jsem měla samozřejmě pocit, že odtud potřebuju utéct, že jo, že potřebuju ten čas mít sama pro sebe, aby tam nikdo nebyl, aby nikdo nemluvil, nikdo nic nechtěl a tak.*

ST: Jaké aktivity byste nejraději prováděla?

R1: *No kdybych jako sama, mě by stačilo jenom si dojit ke kadeřníkovi, na masáž. Dojít si na kosmetiku, nebo prostě něco takovýho. Nebo dojit si na kafe s kamarádkama, nebo takovýdle věci.. . Nebo si v klidu přečíst časopis, nebo knížku.*

ST: Jaké byly vaše volnočasové aktivity při rodičovské dovolené, byly charakteristicky jiné?

R1: *No tak po tej, nebo při tej rodičovskej, nebo po tej rodičovskej, to už v podstatě byly aktivity, které byly spojený v podstatě s dětma, to se vymýšleli výlety podle dětí, já*

nevím, nějakéj volnej program podle dětí to v podstatě od té doby už to jelo, že to byly věci, které byly vždycky nějakým způsobem spojený vždycky s dětma. Nebo nějak tak, aby prostě ty děti někdo pohlídal nebo tak. Bylo to s tím spojený, řeknu téměř vždy nějak s těma dětma. Kdežto předtím to bylo pro nás, pro- , jenom pro nás samostatně.

ST: Pracovala jste během rodičovské dovolené?

R1: *Ne.*

ST: Kolik času denně jste věnovala domácím pracím oproti tomu, než jste měla rodinu, bylo to časově náročnější?

R1: *No asi jako při mateřských to bylo náročnější, protože to zabere víc času, protože toho nestihnete za nějakéj čas tolik, s těma dětma toho nestihnete tolik a hlavně toho nepořádku a ty věci, které jsou s tím spojený tak toho je víc. Takže to co jsem zvládla uklidit byt, když jsem nebyla na mateřské a neměla jsem děti, že jo, tak to jsem zvládla uklidit byt, tak to jsem zvládla uklidit za jeden den luxusně a tady v podstatě ho téměř. V podstatě ty domácí práce nejsou nikdy hotové. ((Doléhající křik dětí.)) s těma dětma na tej rodičovskej. Protože se to dělá věci průběžně a nepravidelně, nebo já nevím v podstatě kdy je volná chvíle, kdy je volnej čas. Takže jako bylo to náročnější určitě.*

ST: Měla jste nějaký způsob organizace vašeho denního času?

R1: *Ne. Ne. To jsem neměla jako pravidelnou organizaci. Při té druhé mateřské jak už chodil ten starší syn do školy, tak tam se to organizovalo podle toho, že jo, že prostě musí do školy, kdy ho vyzvednout ze školy, nějaký ty kroužky a takový tydlety věci, takže to se organizovalo podle toho. Jako pravidelně nějaký schéma jsem organizovaný neměla. Organizovaně jsem to neměla. V poledne, aby bylo jídlo. Ano tak jako oběd aby byl. Po obědě, aby šel ten malej spát. Takže to asi bylo to jediný organizování. A večer, aby šel nějak pravidelně spát. To jsem se snažila dodržovat. Pravidelněj režim, aby byl oběd, odpolední spánek, večere, koupání, spaní. Aby to bylo nějak pravidelně.*

ST: Považujete se za organizačně schopného jedince?

R1: *No já myslím, že jo. ((smích)). I když to vypadalo chaoticky, ale asi ano.*

ST: Jaké dopady měl váš pobyt na rodičovské dovolené na vaše sociální kontakty?

R1: *Asi moc velké ne. Přátelé zůstali stejní, kolegové v podstatě potom zůstali taky stejní, takže i během rodičovský jsme byli v nějakým kontaktu, i když jenom telefonicky nebo tak, takže jako na sociální kontakty to nemělo vliv žádný.*

ST: *Získala jste nějaké nové přátele po dobu rodičovské dovolené?*

R1: *Ano. Ano. Ano. V podstatě co jsou jakoby kamarádky, který v té době, kdy jsme se potkaly na těhotenském cvičení a pak jsme chodily společně s dětma plavat a takovýchle věci. Takže jsou to kamarádky, které v podstatě měly stejně staré děti a v podstatě na tom byly stejně v tu chvíli stejně jako já. Ale zůstaly mi v podstatě do dneška.*

ST: *Měla nějaký vliv na trávení volného času s dětmi vaše ekonomická situace?*

R1: *To asi jo. Tak třeba ze začátku jsme třeba nemohli jet na dovolenou, nebo na hory, nebo tak, protože prostě ty finance byly akorát. ((Hlas dítěte.)) Nebyly jakoby nazbyt. Takže to jako jo. No. Rozhodně tím víc člověk přemýšlel.*

ST: *Můžete zhodnotit, jaký vliv na vás měla rodičovská role z psychického hlediska po dobu rodičovské dovolené?*

R1: *Tak ze začátku jsem byla v pohodě ((smích)) a na konci rodičovské dovolené jsem byla úplně vyřízená ((smích)). Člověk si připadá, že nic neumí, nic prostě neví, nic jinýho nedělá než uklízečku a prostě takovýchle věci. Takže to je .. to si myslím, že psychicky to jako ženu trochu srazí, bych řekla já.*

ST: *Měla jste někdy náznaky vyhoření?*

R1: *Ano. Určitě. Vždycky bych řekla, že to byl ten poslední třetí rok, že toho prostě člověk už mě někdy úplně jako plný zuby. No v podstatě že jo jsem se cítila, že nic nezvládnou, nic nestihnu, nikdo mi nepomůže, vlastně jsem jakoby neschopná. Takže takovýchle nějaký věci jako.*

ST: *Myslíte, že více volného času by mělo vliv na tento stav?*

R1: *Asi jo, protože by si člověk trošku odpočinul od těch dětí a mohl, z toho vypadnou, jakoby z té domácnosti a z toho stereotypu jakoby. Protože je to v podstatě furt obrovské stereotyp. ((František říká: že mamka povídá, že mluvíte o blbejch věcech) ... ((smích)).*

ST: Dobře. Tak já vám děkuji.

R1: *Děkuji taky.*

„Konec rozhovoru“

PŘÍLOHA III. PŘEPIS ROZHOVORU S R2

Rozhovor vedla a přepsala: Tereza Sedláková

Datum a místo: 30. 10. 2018 Praha (v domácnosti respondentky).

Informovaný souhlas.

ST: Jakým způsobem jste trávila váš čas VČ před prvním těhotenstvím?

R2: *Divadla, výlety, dovolený.*

ST: Byla některá z aktivit pravidelného charakteru?

R2: *Dovolený byly pravidelný, euro víkendy byly pravidelný, kultura byla vlastně taky pravidelná, divadla. Tak asi všechno bylo pravidelný. Tanec byl pravidelný. ((Smích.)) Už si to ani nepamatuju.*

ST: Jaké VČ aktivity jste provozovala nejčastěji?

R2: *Hm.. Nejčastěji... Asi ten tanec .. A .. nejčastěji. Tanec a divadlo.*

ST: Bylo to charakteru v intervalu např. jednou za týden?

R2: *Hm. Určitě. Divadlo někdy třeba za čtrnáct dní, ale většinou jedna kulturní akce v tejdnu určitě.*

ST: Jaké aktivity považujete za nejoblíbenější, které jste prováděla?

R2: *Já myslím, že zrovna tohleto. to bylo.*

ST: Byla některá z těchto aktivit organizovaná? Jaká?

R2: *Ne já jsem si to organizovala, vlastně to bylo organizované svým způsobem, že jo ((smích)).*

ST: Měla jste možnost věnovat se nějakému koníčku, či aktivitě beze změny i během RD?

R2: *To už ne.*

ST: Kolik jste trávila času v práci, než jste nastoupila na RD?

R2: *Většinou, protože jsem byla zaměstnaná na plnou pracovní dobu, tak tu plnou pracovní dobu.*

ST: Dopravou do práce?

R2: *a k tomu dvě hodiny cesta do zaměstnání a ze zaměstnání.*

ST: Žila jste před otěhotněním s vaším partnerem v jedné domácnosti?

R2: *Ano.*

ST: Společnou domácnost jste zařizovali společně?

R2: *Zařizovali jsme společně.*

ST: Během rodičovské dovolené nebo před ní?

R2: *Tak před ní jsme měli zařízenou jednu domácnost. A během .. mezi druhou a třetí mateřskou jsme zařizovali novou domácnost. Další.*

ST: Můžete považovat aktivitu spojenou zařizováním domácnosti za volnočasovou, kdy jste si odpočinula od rodinného života?

R2: *Jo tak to já si myslím, že to je jako volnočasová aktivita. Je to změna a změna je vždycky dobrá. Takže já to považuju, to vlastně zařizování té domácnosti zároveň za nějaký koníček, nebo za ... jo za koníček.((smích)). Dalo by se říct, že za koníček. Vlastně mě to bavilo.*

ST: Bylo vaše první těhotenství plánované?

R2: *Hmmm. ((Souhlasné kývnutí.))*

ST: v kolika letech jste měla první dítě?

R2: *v třicetičtyřech.*

ST: s kolika dětmi jste byla na rodičovské dovolené?

R2: *Mám tři děti.*

ST: Jaké jsou časové odstupy dětí?

R2: *Odstupy, první je dva a třičtvrtě roku, mezitím jsem teda měla těhotenství, který nevyp- nedoš- ne.. ne..nedopadlo. Pak mám čtyřletou dceru, a mezi druhým a třetím je to rok a třičtvrtě. Po dva roky se dá říct. Dva a třičtvrtě a dva mezi -.*

ST: Cítila jste se připravená na rodičovskou roli?

R2: *Já myslím, že ne. ((Smích)). Já myslím, že se na to připravit moc nedá. Takže, nebyla jsem připravená. ((Smích))*

ST: Jak se vaše první těhotenství promítlo do vašeho volného času?

R2: *Když jsem byla těhotná, tak určitě ještě ne, takže do práce jsem chodila. Chodila jsem až téměř do porodu, takže to vůbec ne a po porodu se to už pak změnilo všechno.*

ST: Jak vypadal váš VČ po porodu?

R2: *Ráda bych ho popsala, kdybych si vzpomněla. ((Smích)). Asi nebyl žádný volný čas.*

ST: Jak často se vaše dítě v noci budilo.

R2: *Když po třech hodinách, tak to byla vlastně výhra. Po dvou. Mezi dvěma a třema hodinama. Pravidelně do roka. Minimálně do roka.*

ST: Kdy začalo spát celou noc?

R2: *Myslím si, že tak v roce a půl byla první vlašťovka, že to byla třeba jedna noc, pak dlouho, dlouho nic a pak třeba ve druhém roce už se to někdy stávalo, jako pravidelněji, že třeba dvakrát do tejdne. Možná, že až po tom druhém roce se to zlepšilo.*

ST: Jal jste zvládala péči o dítě v noci? Sama nebo střídavě s otcem?

R2: *Sama. Sama bez pomoci.*

ST: Co jste dělala, když dítě přes den spalo?

R2: *Tak, když to bylo první dítě, to jsem si chodila občas lehnout, občas vyžehlit, poklidit trošku domácnost, něco uklidit a zařídit. To co se prostě nedalo během toho dne.*

ST: a potom s dalšími dětmi?

R2: *((Smích.)) s dalšími dětmi jsem přemýšlela, jak to zkoordinovat a nikdy se mi to nepovedlo. Takže to už jsem dělala všechno v běhu s těma .. s těma ostatníma.*

ST: Cítila jste se unavená? Jak se na vás tato únava projevila?

R2: *Ano velmi. Rozmrzelostí, nervozitou. ((Smích.)). Tak celkovým vyčerpáním.*

ST: Kdybyste v tomto období měla více VČ, čemu byste jej věnovala?

R2: *Odpočinku.*

ST: Kojila jste?

R2: *Kojila.*

ST: Plně?

R2: *Plně.*

ST: Jak dlouho?

R2: *u každého víc než rok. U prvního asi čtrnáct měsíců, vždycky to bylo přes rok.*

ST: Kojila jste pouze z prsu, nebo byly naučeny na lahev?

R2: *Ne. Pouze z prsu a pak od půl roku už jsem přidávala příkrmy. Ale kojení bylo jenom plný.*

ST: Mohl vás někdo zastoupit během toho půl roku?

R2: *Ne.*

ST: Pomáhal vám manžel dávat příkrmy dětem?

R2: *Mm. Nepomáhal.*

ST: Mělo kojení nějaký vliv na váš volný čas?

R2: *Určitě mělo. Tak volný čas nebyl tak jako tak, ale mělo to vliv na takovýto rozvržení toho času, protože jsem měla vždycky od kojení do kojení, dvě hodiny jsem věděla, že můžu něco. Za dvě hodiny, že mě čeká zase to kojení, takže spíš to bylo takový rozfázovaný ten čas. Jakejkoliv ne jenom volnej. ((Myšleno ten čas mezi kojením)).*

ST: Jakým způsobem jste uspávala dítě, měla jste nějaký rituál?

R2: *To kojení bylo takovej rituál.*

ST: Jako dlouho trvalo kojení?

R2: *Tak čtvrt hodinky. Patnáct minut, dvacet minut, vlastně se napilo a usnulo. Já si to vybavuju možná moc růžově. ((Smích.)) To asi takhle nebylo, ale možná že jo, že to tak nějak fungovalo. Povětšinou to takhle mohlo bejt.((Smích.)) Možná, že mi usnuly při tom kojení a když jsem je přendávala do tý postýlky, asi bylo po spánku.((Smích.)) a následovalo takový jako, ... ne to jsme se museli držet za ruku a takovýto hlazení a jako utišování. Dokud neusnulo no.*

ST: Jak dlouho to trvalo?

R2: *Vybavuju si, že to asi trvalo do dalšího kojení ((smích)). Buďto jsem usnula já, nebo to dítě a možná, že to takhle probíhalo celou noc. Člověk si myslí, že to jako bylo jednoduchý, ale volno to asi.. asi lžu. ((Smích.))*

ST: Jaké vývojové fáze vašeho dítěte měly vliv na váš volný čas?

R2: *Tak já myslím, že při tom kojení do toho jednoho roka to mám pocit, že není volný čas vůbec žádný. Že tím, že je to tak rozfázovaný právě na tu dobu toho kojení, tak ten čas vlastně nebyl a je pravda, že když už jsme začali ty příkrmy a vlastně v roce, když už začal jíst jakžtakž téměř všechno, takže jsem asi měla pocit, že ten čas je najednou nějaký volnější, ale jestli to nebyl jenom dojem.((Smích.))*

ST: Co vše mělo vliv na množství vašeho volného času?

R2: *Co všechno na to mělo vliv? asi.. asi to , jestli mi ho někdo pohlídá, tak asi .. Asi ten zástup za mě. Protože, když není zástup, tak není volný čas.*

ST: Bylo něco u vašich dětí, co ovlivnilo způsob, jakým jste hospodařila s VČ?

R2: *Určitě zdravotní stav, to je, to je hodně důležitý, tam nevím.*

ST: Jakým způsobem to váš čas ovlivňuje ten zhoršený zdravotní stav u jednoho dítěte?

R2: *No. Je to o tom, že když musíte jezdit s těmi dětmi k lékaři, teď ten čas, který trávíte po nemocnicích, není nezanedbatelný, asi tak, tak asi tím se to všechno odvíjí. Tím kolik času musíte trávit právě v těch zařízeních.*

ST: Jak vnímáte rozdíl mezi množstvím a kvalitou vašeho VČ na RD v porovnání před RD?

R2: *Je určitě. Tak množství to je úplně neporovnatelný, protože pokud se staráte sama o sebe tak ten čas si sama sobě přizpůsobíte. A když máte rázem na starosti někoho jiného, za koho odpovídáte, tak ten váš čas jde vlastně stranou a všechno se podřizuje té péči o ty děti. A v kvalitě, tak to, co jsem říkala předtím, že ten čas kdy jste sama tak děláte to, co vás baví, to co jsou vaše koníčky a když máte tu starost o ty děti, tak vlastně i ten volný čas podřizujete těm dětem.*

ST: Jak dlouhou RD jste si zvolila?

R2: *u prvního dítěte to byly dva roky, pak jsem nastoupila na půl roku do práce a pak už je to delší nepřetržitá mateřská dovolená. ((Smích.)) Až doteď.*

ST: Zapojil se váš partner do péče o děti?

R2: *Minimálně. Minimálně. Vlastně během týdne, kdy chodí do práce tak ne. Tak spíš jenom o těch volných víkendech.*

ST: Co zvládá obstarat, když se stará váš partner o děti o víkendu?

R2: *Zvládne je tak na dvě hodiny pohlídat.*

ST: Na celý den můžete odejít?

R2: *To se mi ještě nestalo.*

ST: Pomáhá vám někdo jiný s péčí o vaše děti?

R2: *Běžně .. běžně ne. Ale třeba během toho půlroku, kdy jsem nastoupila do práce po té první mateřský, tak jsem měla, to jsem teda měla možnost, tak to mi hlídala maminka.*

ST: Pomáhá vám manžel někdy i v domácnosti?

R2: *Mm. V domácnosti ne. Někdy ano, ale velmi nepravidelně.*

ST: Ocenila byste, kdyby vám pomáhal s dětmi i s domácností?

R2: *To by ocenil každý. ((Smích.)) Určitě.*

ST: Hlídal vám někdy někdo děti?

R2: *Mm. Teď se někdy stalo, že jsme mohli jít třeba do divadla, přemýšlím, v posledních letech to bylo asi třikrát ((smích)), takže na takový dvě hodiny, jsme měli možnost takhle jít do divadla, že nám někdo pohlídal.*

ST: Kdo hlídal?

R2: *Manžela bratr.*

ST: z jak velké jste rodiny?

R2: *z větší.*

ST: Pomáhají vám někdy prarodiče starat se o děti?

R2: *No my máme prarodiče daleko, takže, když jedeme za prarodičema, tak vlastně ten čas trávíme společně.*

ST: Co je potřeba k tomu, aby vám prarodiče pomáhali s dětmi?

R2: *Vzdálenost. ((Myšleno dopravit se asi přes 100 km. k prarodičům.))*

ST: Je třeba se k nim dopravit?

R2: *Určitě.*

ST: Řídíte automobil?

U2: *Řídím. Ale ta vzdálenost je velká, takže to není úplně -.*

ST: Využili jste někdy hlídací agenturu, Chůvu?

U2: *Nevyužila, mm-.*

ST: z jakého důvodu?

U2: *Myslím si že je to... V mém případě je to o povaze mých dětí. Že ty děti nejsou, .. tím, že od malinka nejsou zvyklý na někoho jinýho, tak jsem k tomu ani neměla ne, že*

důvěru, ale je to ... Ty děti, ty děti tou povahou nejsou k tomu, aby je mohl hlídat někdo úplně cizí. Pro ně by to byl určitým způsobem nějaký stres. Nevím.

ST: Takže se bojíte, aby děti nestrádaly?

U2: *No možná že jo. ((Smích.))*

ST: Když vám hlídal bratr manžela, čemu jste se věnovali?

U2: *Divadlu.*

ST: Navštěvuje některé z vašich dětí MŠ nebo ZŠ?

U2: *Nejstarší už základní školu a prostřední mateřskou školu.*

ST: Mělo to nějaký vliv na váš volný čas, když děti nastoupily do MŠ?

U2: *Moc ne . Protože to je právě jak jsem říkala ty povahy těch dětí, tak jsou trošku, teď to bude jako, že mám ty děti.. Ale jsou takový úzkostný, takže ten čas, kterej tam trávily nebyl zas tak dlouhej, museli jsme postupně zvykat. ((Myšleno děti chodili jen na dopoledne.))*

ST: Jak se to projevilo na váš čas, když nasoupily do ZŠ?

R2: *Volný čas mám pocit, že ještě ubyl naopak, protože to organizování toho času je teď horší. Že vlastně se musím přizpůsobit potřebám tý školy a pak ještě potřebám zase mateřský školy a ještě potřebám toho nejmenšího, který vlastně nechodí nikam, takže ten čas naopak ubyl a musím se víc přizpůsobovat tomu režimu, těch zařízení vlastně.*

ST: Bylo by možné odejít bez dítěte na víc jak jeden den?

R2: *Už se to blíží, že už to bude možné. Zatím .. zatím ne. Zatím to nejmenší je hodně malý, tak to asi zatím úplně nejde, ale myslím si, že o d takových nějakých dvou let už to možný bude.*

ST: Je váš partner dlouho v práci včetně dopravy do ní?

R2: *Ano bývá.*

ST: Je to víc jak 9. hodin denně?

R2: *Bývá.*

ST: Bývá to často?

R2: *Bývá to denně. A plus k tomu má i pracovní víkendy.*

ST: Mělo vliv vaše nastalé rodičovství na čas, který trávíte s partnerem?

R2: *No určitě.*

ST: Jakým způsobem trávíte společný čas s partnerem?

R2: *Společný čas jenom s partnerem? To se nám nestává. Společný čas trávíme v rámci jako děti s rodinou. Jenom s rodinou.*

ST: Má rodičovství vliv na čas, který trávíte s partnerem?

R2: *Má určitě.*

ST: Jakým způsobem trávíte společný čas s partnerem?

R2: *Společný čas, jenom s partnerem? To se nám nestává, takže ten společný čas trávíme v rámci dětí s rodinou. Že jenom s rodinou.*

ST: Jak jste trávili volný čas s partnerem, než jste měli rodinu?

R2: *Tak, když jsme chodili každý do zaměstnání, tak to je jasný to jsme byli v zaměstnání a pak to bylo právě ty koníčky. Ty divadla, byly to ty výlety, procházky, nic... nic mimořádného, ale zároveň jakoby to bylo spojený s těma zájmama.*

ST: Měla nějaký změna vašeho společného trávení volného času na váš partnerský život.

R2: *Tak tomu úplně nerozumím. Já myslím, že teď nad tím asi nemáme čas přemýšlet. ((smích)). ((Vstup dítěte)).*

ST: Cítila jste se naplněna mateřskou rolí, nebo vám něco chybí?

R2: *Asi mi přebývá spíš. ((Smích)) Ne chybí mi určitě .. chybí mi jednak ten kontakt s tím prostředím, ve kterým jsem se pohybovala předtím. Tak to. A chybí mi ten volný čas. Ta bezstarostnost. ((Smích))*

ST: Zažila jste někdy krizi, nějaký negativní pocit z toho?

R2: *Mám pocit, že zažívám každou chvíli malé krize a pak jsou velké krize, když se něco stane, tak to jsou pak ty větší. Určitě vždycky jsou nějaký chvíle, kdy člověk má pocit, že jsou nějaký krize.*

ST: Jak se tato krize projevuje?

R2: *Jak se to projevuje?...*

ST: Umíte tyto krize zvládat, nebo jim podlehnete?

R2: *Já myslím, že podlehnu, ale v zápětí se z nich zase musím sama dostat. Takže je vlastně zvládnou nakonec ((smích)) .. nakonec nemám na výběr, takže si musím pomoci.*

ST: Projevil se příchod druhého a dalšího dítěte do vašeho VČ z hlediska množství?

R2: *Mhm. Projevil.*

ST: s čím to bylo spojené?

R2: *s tou péčí o ty děti určitě.*

ST: Když trávíte čas s dětmi, pociťujete ho jako volný?

R2: *Dá se říct, že jo. Určitě.*

ST: Jezdíte na dovolenou s malými dětmi?

R2: *Jezdili jsme, dá se říct... jo už jezdíme zase. Je to v závislosti na tom věku toho dítěte, ale když to možný je, tak jedem na dovolenou.*

ST: Je ta dovolená pro vás zdrojem odpočinku?

R2: *Svým způsobem jo, protože ta změna je vlastně ta dovolená. Nebo ten odpočinek je ta změna.*

ST: Jaké aktivity byste ráda provozovala, ale nemůžete kvůli malým dětem?

R2: *Třeba nějakou tu kulturu, to cestování taky úplně s těmi dětmi nejde a -.*

ST: Sledujete někdy sociální sítě?

R2: *Moc ne. Velmi omezené množství, není čas..*

ST: Kolik času věnujete domácím pracím?

R2: *No to mám pocit, že vlastně celý den věnuju domácím pracím. Péči o dítě, a domácím pracím, to tak splývá, že.*

ST: Pracovala jste během RD?

R2: *Mm . ne.*

ST: Čemu byste se ve VČ ráda věnovala, až budou děti větší?

R2: *Zahradničení, sobě bych se ráda věnovala ((smích)) v péči o sebe.*

ST: Jakým způsobem organizujete svůj denní harmonogram?

R2: *Jakým způsobem? Vždycky je to v návaznosti na docházku do školy, na docházku do mateřské školky. Je to vlastně.. Vždycky je to závislý na... na těch povinných ...*

ST: Za jak organizačně schopného jedince se považujete?

R2: *Já si myslím, že jo považuju se za schopného.*

ST: Jaké dopady měla MD na vaše sociální kontakty?

R2: *Já myslím, že měla, vždycky to má nějaký dopad. Měla.*

ST: Stýkáte se, se všemi svými kamarádkami, které jste měla před prvním otěhotněním?

R2: *Stýkám, ale je to ve velmi omezeném čase.*

ST: Stýkáte se s někým z práce?

R2: *Mhmmm. ... Je to nepravdělně, ale stýkám.*

ST: Získala jste si během MD a RD nějaké nové přátele?

R2: *Mhm .. Vlastně to jsou všechno přátelé, kteří teď mají stejný společný zájem tu rodinu a ty děti. Takže to jsou všechno lidé, kteří jsou z okolí školy, školky a nemocnice.*

ST: Jaký vliv přikládáte vaší ekonomické situaci na způsob trávení vašeho VČ?

R2: Nemám pocit. Já si myslím spíš to všechno ovlivňuje ten věk toho dítěte, to zdraví toho dítěte, a že vlastně ty finance jsou až .. Až někde dál. Že spíš se to podřizuje opravdu tomu, té situaci a tomu věku toho dítěte.

ST: Jak se rodičovská role a váš pobyt na RD odrazil ve vaší schopnosti organizovat si svůj čas?

R2: *No .. Asi bych měla být organizačně schopnější ((smích)), protože, když organizuje ten čas jen sama sobě, nebo manželovi, tak je to jednodušší, než když musíte zorganizovat pět těch lidí, tak asi bych měla být organizačně schopnější.*

ST: Jak se vaše rodičovská role odráží na vašem psychickém stavu?

R2: *Má, má to obrovský vliv vlastně ta psychika to je obraz toho ((smích)), toho co člověk zrovna prožívá, že jo, ale .. nevím jak bych to . nevím jak bych to popsala.*

ST: Má vaše bydliště nějaký vliv na výběr volnočasových aktivit?

R2: *Určitým způsobem ano, v tom .. V tom velkoměstě jsou asi jiný možnosti než . než třeba v menší obci, ale je to zase vázaný tím zdravotním stavem a tím věkem, takže -*

ST: Dáváte přednost organizovaným nebo neorganizovaným VČ aktivitám?

R2: *Ted' spíš neorganizovaným.*

SP: Které jsou pro vás na RD dostupnější?

R2: *Ty neorganizované. Že se můžete přizpůsobit té situaci zrovna nebo -*

SP: Čemu se věnujete, když máte chvíli času?

R2: *Tak procházkám, chůzi.*

SP: Jakými aktivitami trávíte volný čas s rodinou?

R2: *Taky pobytu venku, no vesměs pobytu venku a nějakým aktivitám venku.*

SP: Děkuji za rozhovor.

R2: *Já taky děkuji.*

„Konec rozhovoru“

PŘÍLOHA IV. PŘEPIS ROZHOVORU S R3

Rozhovor vedla a přepsala: Tereza Sedláková

Datum a místo: 2. 11. 1982, Portášky

Informovaný souhlas.

ST: Co si představujete pod pojmem volný čas?

R3: *Hraní s dětmi, lenošení, kávička, čas jenom s partnerkou, vycházka se psem na houby.*

ST: Jakým způsobem jste trávil váš volný čas před nástupem na RD?

R3: *To sem se věnoval modelařině, létávání s RC modely. Akcím, s kamarády, a zimním sportům.*

ST: Navštěvoval jste pravidelně nějakou organizovanou volnočasovou aktivitu?

R3: *Ne.*

ST: Věnoval jste se nějakému koníčku?

R3: *Tý modelařině.*

ST: Jak často?

R3: *Tak dvakrát týdně.*

ST: z jakého důvodu jste si vybíral právě tyto aktivity?

R3: *Baví mě to a je to spojené i s pobytem venku, třeba to létání s modely letadel.*

ST: Byla některé z těchto aktivit organizovaná?

R3: *Nebyla.*

ST: Máte možnost věnovat se nějakému koníčku či aktivitě beze změny i během rodičovské dovolené?

R3: *To už tak ne, protože tu modelařinu teď s B, to se moc nedá, ta vše zašramotí a ani to v bytě nemám moc kam dát a navíc je to i docela drahý koníček. Ale rád bych se k tomu vrátil, až bude B větší.*

ST: Kolik času jste trávil v práci?

R3: *Tak my jsme vyjížděli vždycky na několik dní, tak to sme potom dělali i po nocích.*

ST: Kolik času jste trávil dopravou do práce?

R3: *Podle toho kam jsme jezdili.*

ST: Žil jste před narozením dítěte s vaší partnerkou v jedné domácnosti?

R3: *Jo žili jsme spolu v bytě.*

ST: Zařizovali jste společnou domácnost - stavěli jste dům nebo rekonstruovali byt? Kdy před otěhotněním partnerky, během těhotenství, později?

R3: *Ani ne, to jsme se akorát přestěhovali do bytu ord partnerčiných rodičů, ale byt jsme nechali, jak byl.*

ST: Máte doma nějakého domácího mazlíčka?

R3: *Máme psa.*

ST: Bylo těhotenství vaší partnerky plánované?

R3: *Už jsme dítě chtěli, ale nějak zvlášť jsme to neplánovali.*

ST: Cítil jste se připravený na rodičovskou roli?

R3: *Už asi ano.*

ST: Jak se první těhotenství vaší partnerky promítlo do vašeho volného času?

R3: *Do mojeho se to ani moc nepromítlo.*

ST: Kdy jste nastoupil na rodičovskou dovolenou?

R3: *Asi po dvou měsících.*

ST: Jak vypadal váš volný čas po narození vaší dcery?

R3: *Bylo ho málo, a když byl, tak to jsme se hodně věnovali malý a chození s kočárem se psem a vlastně se to furt točilo kolem mimina.*

ST: Co na něj mělo v tu dobu největší vliv?

R3: *Ten režim dítěte.*

ST: Co jste dělal, když dítě přes den spalo?

R3: *Tak to sem si uvařil kafe a chvíli jsem si užíval pohodu, mezi tím sem poklidil a dal prát prádlo a někdy sem si šel lehnout.*

ST: Jak často se vaše dítě v noci budilo?

R3: *Zezačátku často pak už míň, ale to si vyřídila sama, protože malou kojila.*

ST: Kdy začalo samo spát celou noc?

R3: *Tak v roce a půl.*

ST: Jak jste zvládali péči o dítě v noci, střídali jste se?

R3: *Tak když bylo potřeba jen přebalit, tak sem pomohl, jinak s kojením sem nebyl moc platnej.*

ST: Cítil jste se někdy unavený?

R3: *Tak občas, jako každě s malým dítětem.*

ST: Jak se na vás tato únava projevila?

R3: *Tak že jsem si třeba potřeboval někam zajít sám, abych si vyčistil hlavu.*

ST: Jednal jste někdy v důsledku únavy neadekvátně?

R3: *Nijak zvlášť.*

ST: Kojila vaše partnerka plně?

R3: *Kojila.*

ST: Do jakého věku dítěte?

R3: *Víc jak dva a půl roku kojila.*

ST: Jak jste krmili dítě, pouze kojení nebo i z lahve?

R3: *Tak jen to kojení, později pila i z lahve, ale chodili jsme pravidelně za partnerkou na kojení do práce. Protože odstříkané mléko pít nechtěla a z té lahve pak pila až když už to kojení nebylo tak častý.*

ST: Mělo kojení nějaký vztah k vašemu volnému času?

R3: *Tak to určitě, protože to jsme nemohli ani nikam jít, nikdo nám nemohl hlídat, protože bez toho kojení by B nikde nevydržela. Nebo když jsme se museli řídit tím, abychom stihli zajít na to kojení, ze začátku, když pila často,.. to bylo náročný.*

ST: Jakým způsobem vaše dítě přistupuje ke stravě? Myšleno od zvedení příkrmů po normální stravu?

R3: *Dobře, to nebyl problém, ona je hodně na maso a já sem vyučenej kuchař, tak si vždycky uvaříme a ona jí všechno.*

ST: Jakým způsobem jste uspávali dítě?

R3: *To ona usíná s náma, protože si jí chce S. Užít, když je přes den v práci.*

ST: Mělo to nějaký vliv na množství vašeho volného času?

R3: *Tak dokud neusnula, tak asi jo.*

ST: Mají vaše děti zdravotní či jiný problém?

R3: *Ne.*

ST: Co vše mělo vliv na množství vašeho volného času?

R3: *To že ta partnerka si vzala dceru, hned jak přišla z práce, to sem pak měl volněj. Ona si jí chtěla užít, v tom to maj asi ty chlapi jednodušší, že si ty děti ty mámi pak vezmou.*

ST: v jaké fázi dne máte nejvíce volného času, jak ho v tu dobu trávíte?

R3: *Večer, když malá usne a pak po obědě, když spí.*

ST: Jak vnímáte rozdíl mezi množstvím a kvalitou vašeho volného času na rodičovské dovolené v porovnání před nástupem na rodičovskou dovolenou?

R3: *Tak před tím jsme měli toho volného času víc a byli jsme na něj sami, tak jsme si mohli dělat, co jsme chtěli .. Takový spontánnější to bylo.*

ST: Jak dlouhou rodičovskou dovolenou jste si zvolili a proč?

R3: *Tři roky, aby mohla malá jít do školky.*

ST: Umožňuje vám partnerka samostatně trávit volný čas?

R3: *Jo. Když přijde z práce, tak se na sebe holky těší a pak už jsou spolu až do večera. A každý pátek chodím na pivo do hospody, abych trochu vypadl z toho stejného prostředí mezi kamarády. Ale je fakt, že od té doby, co sem na rodičovský, tak už to v tý hospodě není takový. S chlapama už nemáme moc stejnejch témat k řešení. Já jak sem na tý rodičovský, tak už si až tak nerozumíme, protože pro mě je teď to dítě a rodina vyšší hodnota a oni maj ještě trochu jiný zájmy a tak už si tak nerozumíme jako dřív. Ale rád tam zajdu, abych měl změnu.*

ST: Věnuje se vaše partnerka nějaké volnočasové aktivitě?

R3: *To ani ne, protože už není kdy, ale věnuje se malý a to jí asi baví. To si spolu pořád něco vyráběj, zkoumaj, ona pak vyrábí ty montessori aktivity*

ST: Pomáhá vám partnerka v domácnosti?

R3: *Jo to některý věci prej nedělám dobře, to já jen peru, ale ona musí to prádlo pověsit.*

ST: Jak konkrétně vám v domácnosti pomáhá?

R3: *My tak nějak poklidíme, než přijde a ona to pak dodělá podle svého, když přijde z práce, tak si pověsí prádlo nebo ho uklidí do skříní.*

ST: Pomáhá vám někdo další s péčí o vaše dítě?

R3: *To moc ne, protože právě kvůli tomu kojení a navíc prarodiče jsou celkem daleko.*

ST: Hlídá vám někdo děti?

R3: *Právě že nehlídá.*

ST: Co prarodiče starají se někdy o děti?

R3: *Tak když k nim přijedeme, tak se jim věnujou, ale moji rodiče už mají věk a druhý bydlí na horách a tam zase tak často nejezdíme. A tím, že malá není zvyklá na to, aby jí někdo hlídal, tak je to vždy jen tak chvíli.*

ST: Můžete někdy někam vyrazit i bez dítěte?

R3: *No to právě nemůžem, někdy bychom si třeba někam rádi spolu večer zašli, ale nejde to, tak snad později.*

ST: Využili jste někdy hlídací agenturu? Chůvu?

R3: *Ne.*

ST: z jakého důvodu?

R3: *Kvůli tomu kojení a ani bychom jí nikomu cizímu nesvěřili.*

ST: Je váš partner dlouho v práci včetně dopravy do ní? (Myšleno víc jak devět hodin denně)? Kolik času tráví v práci denně?

R3: *Někdy musí zůstat v práci dýl, aby to stíhala, ale jinak chodí celkem pravidelně v čas.*

ST: Jaký vliv mělo vaše nastalé rodičovství na volný čas, který trávíte s partnerem?

R3: *No zásadní, je to jiný. Malá je s náma pořád, nikdo nám nehlídá, tak je to trochu změna. A samozřejmě s tím přišlo i pár konfliktů nebo zbytečnějších roztržek, protože už se nemůžem sobě navzájem tak věnovat.*

ST: Jakým způsobem tento čas společně trávíte?

R3: *Tak většinou spolu večer u televize, dáme si pivo a něco sledujem.*

ST: Změnil se nějak způsob trávení vašeho společného volného času v porovnání před narozením prvního dítěte?

R3: *Tak teď se to všechno přizpůsobuje tý malý.*

ST: Měla tato změna ve společném trávení vašeho volného času nějaký vliv na váš vztah?

R3: *Tak ty zbytečný konflikty, že si spolu třeba nemůžeme ani nikam vyrazit a tak i ta únava partnerky je znát a odráží se to i do toho intimního života, tak že pak i ta spokojenost je trochu jinde. To mi přijde je asi všude stejný.*

ST: Vidíte nějaký vývoj vašeho volného času vztažený k vývoji vašeho dítěte?

R3: *Když je teď větší tak se s ní dá ledacos i dělat, nejhorsí to bylo, než začala mluvit a chodit, pak jak začnou chodit, tak musíte být pořád ve střehu. Ale já to měl dobrý, že jsem už odpoledne měl střídání.*

ST: Bylo nějaké období, které můžete označit, že jste během něj měla nejméně a naopak nejvíce volného času na rodičovské dovolené? Uved'te prosím nějaký příklad.

R3: *Nejmíň ho bylo, než sem si zajel nějaký režim, pak víc ho bylo, když si už hrála s jinýma dětma a vystačila si víc sama.*

ST: Cítil jste se plně naplněn rodičovskou rolí na rodičovské dovolené?

R3: *Asi by mě to pořád nebavilo, to se docela těším do práce, že se dostanu víc mezi další dospělý lidi.*

ST: Uměl jste si předem představit náročnost rodičovské dovolené?

R3: *Tak to asi ne, ale dalo se to zvládnout.*

ST: Můžete popsat rozdíl v náročnosti vaší rodičovské role na rodičovské dovolené v porovnání s nároky ve vašem předešlém zaměstnání?

R3: *Hlavně asi v tom, že když jste skončil v práci, tak jste měli už volno, takhle to úplný volno moc nemáte, dokud to dítě neusne. Nebo musíte někam vypadnout, abyste si mohli dělat, co chcete.*

ST: v čem je podle vás role rodiče tak náročná?

R3: *Tak musíte bejt pořád v pozoru, aby si třeba to dítě neublížilo, někde nespadlo a tak, nebo že se moc nevyspíte.*

ST: Jak se vyrovnáváte s nároky spojenými s péčí o vaše dítě?

R3: *Tak že chodím třeba na ty huby nebo se psem, že vypadnu a mám chvilku si vyčistit hlavu.*

ST: Zažíval jste někdy pocit, že svou roli nezvládáte? Jak se to projevilo?

R3: *Tak když se ty děti třeba vztekaj nebo brečej a vy je nemůžete uklidnit a tak. Ale mě docela poslouchá, to spíš na S. to zkouší a ta jí povolí.*

ST: Co by vám pomohlo, lépe se vyrovnávat s náročností rodičovské role?

R3: *Tak kdybychom měli víc času na sebe s partnerkou.*

ST: Čemu se věnujete během VČ na RD?

R3: *Tak tomu hraní si, chodíme hodně ven třeba na hřiště a pak sám chodím ven se psem a v pátek do hospody.*

ST: Jak trávíte volný čas s dítětem?

R3: *Tak pobyt venku, na hřištích s přáteli co mají taky děti a jezdíme k našim na zahradu.*

ST: Pociťujete takto strávený čas jako volný?

R3: *Ano.*

ST: Jaké aktivity byste rád provozoval, ale nemůžete kvůli malým dětem?

R3: *Tu modelářinu.*

ST: Sledujete někdy sociální sítě?

R3: *Ne.*

ST: Pracujete během rodičovské dovolené jak často, jak dlouho?

R3: *Ne.*

ST: Jakým způsobem organizujete svůj denní harmonogram?

R3: *Tak ráno vstanu dřív, abych si stihl dát v klidu kafe, pak se malá vzbudí a nasnídáme se, pak poklidíme, jdeme ven, nakojit, dopoledne jsme venku a pak jdeme uvařit. V létě jsme venku skoro celý den, to ani nevaříme a dáme si třeba jen rohlík a moc to neřešíme nebo máme třeba uvařeno na víc dní. To sme potom hodně venku a na hřišti.*

ST: Máte v tom nějaký systém? Jak byste ho popsal?

R3: *Většinou v tom nějaký trochu systém máme, ale tam jsme se třeba dřív museli řídit kojením, ale někdy to až tak podle plánu neřešíme.*

ST: Kolik času denně přibližně věnujete domácím pracím?

R3: *Tak hodinu.*

ST: Využil byste někdy úklidovou službu či paní na úklid?

R3: *Ne.*

ST: Jaké dopady měla rodičovská dovolená na vaše sociální kontakty?

R3: *Tak s těma klukama to už je trochu jiný, protože máme jiný zájmy, ale vidáme se a teď mám hodně nových kamarádek třeba z toho hřiště.*

ST: Získal jste nové přátele?

R3: *Ty maminy s ktejma teď máme co probírat.*

ST: Jaký vliv přikládáte vaší ekonomické situaci na způsob trávení volného času?

R3: *Asi moc ne, protože neděláme nic náročnýho, ale tak asi třeba že si to člověk víc rozmýšlí, jestli na to má nebo ne, ale většinou nás to moc neovlivňuje.*

ST: Jak se rodičovská role a váš pobyt na rodičovské dovolené odrazil na vaší psychického hlediska?

R3: *Tak, že jsou někdy chvíle, že si musím jít vyčistit hlavu, třeba do toho lesa, prostě vypnout.*

ST: Má vaše bydliště nějaký vliv na výběr volnočasových aktivit?

R3: *Tak my bydlíme ve městě, tak tady je celkem dost možností.*

ST: Dáváte přednost organizovaným nebo neorganizovaným volnočasovým aktivitám?

R3: *Ty neorganizovaný, ty si můžem přizpůsobit, jak potřebujem.*

ST: Jaké volnočasové aktivity vykonáváte nejčastěji samostatně?

R3: *Procházky se psem.*

ST: Jaké volnočasové aktivity vykonáváte nejčastěji s rodinou?

R3: *Nějakou hrou.*

ST: Kde nejčastěji trávíte svůj volný čas?

R3: *Venku nebo doma.*

ST: Navštěvujete nebo jste někdy navštěvovala mateřská centra?

R3: *Ne.*

ST: Navštěvujete nebo jste někdy navštěvoval dětská hřiště? Tam chodíme často.

R3: *Ano.*

ST: Jak hodnotíte jejich přínos?

R3: *Děti se tam zabavějí a člověk si může trochu orazit nebo si s někým popovídat.*

ST: Jste spokojený na rodičovské dovolené?

R3: *Celkem mi to nevadí, ale už se těším i do práce.*

ST: Co nejvíce postrádáte z vašeho předešlého života bez dětí?

R3: *Kontakt s lidma a svobodu, že si člověk dělal, co chtěl.*

ST: Jste spokojený se svým volným časem na rodičovské dovolené?

R3: *Celkem, ale je to tím, že odpoledne se už o tu péči o malou rozdělíme. Kdybych to musel dělat celý den, tak by to bylo horší.*

ST: Odráží se to nějak ve vaší spokojenosti na rodičovské dovolené?

R3: *Řek bych, že když si může člověk trochu odfrknout, tak je pak i spokojenější.*

„Konec rozhovoru“

PŘÍLOHA V. PŘEPIS ROZHOVORU S R4

Rozhovor vedla a přepsala: Sedláková Tereza

Datum a místo: 5. 11. 2018, Jindřichův Hradec v domácnosti respondentky.

Informovaný souhlas.

ST: Co si představujete pod pojmem volný čas?

R4: *Jako čas, kdy se můžu věnovat jen sama sobě a můžu si dělat, co chci, bez toho, abych se musela ohlížet na děti. V podstatě čas, která mám jen sama pro sebe a jsem sama bez dětí.*

ST: Jakou hodnotu přisuzujete vašemu volnému času?

R4: *Je důležitý, abych si odpočinula.*

ST: Jakým způsobem jste trávila váš volný čas před prvním těhotenstvím?

R4: *To jsem jezdila hodně na kole, v podstatě denně. Pak jsem se ráda věnovala fyzicky náročnějším aktivitám, při kterých jsem si odpočinula od práce, kdy jsem hodně pracovala hlavou a pak jsem se potřebovala vybit.*

ST: Jakým volnočasovým aktivitám jste se věnovala?

R4: *Ta cyklistika, pak jsem se věnovala ručním pracím, to mě uklidňuje.*

ST: Navštěvovala jste pravidelně nějakou organizovanou volnočasovou aktivitu?

R4: *Já se věnovala jen individuálnímu trávení času.*

ST: Věnovala jste se nějakému koníčku? Jakému, jak často?

R4: *Pravidelně každý den jízda na kole. Hlavně sport, ta jízda na kole, práce na zahradě. Spíš ty fyzicky náročnější aktivity, abych si odpočinula od práce, kde pracuji hlavně hlavou.*

ST: Jaké volnočasové aktivity jste provozovala nejčastěji? Z jakého důvodu jste si vybírala právě tyto aktivity?

R4: *Nejčastěji jsem jezdila na kole.*

ST: Jaké volnočasové aktivity jste provozovala nejraději?

R4: *Četbu a ruční práce.*

ST: Byla některá z těchto aktivit organizovaná?

R4: *Ani ne, nejen moc společenské typ, tak kolektivní aktivity moc nevyhledávám, ani jsem nikdy nechodila na žádné placené sporty.*

ST: Máte možnost věnovat se nějakému koníčku či aktivitě beze změny i během rodičovské dovolené?

R4: *Ano. Těm ručním pracím, většinou si k tomu sednu večer, když už mám volno.*

ST: Kolik času jste trávila v práci? Dopravou do práce?

R4: *Tak devět hodin denně a jednou za čtrnáct dní ještě v sobotu dopoledne. Cesta tak pět minut. Mám to tady kousek.*

ST: Žila jste před otěhotněním s vaším partnerem v jedné domácnosti?

R4: *Ano.*

ST: Zařizovali jste společnou domácnost, stavěli jste dům nebo rekonstruovali byt? Kdy před otěhotněním, během těhotenství, později?

R4: *Začali jsme, když se ke mně partner přistěhoval a rekonstrukcí se zabýváme s menšími přestávkami do dnes no.*

ST: Bavilo vás to, vnímala jste to jako volnočasovou aktivitu?

R4: *Až na ten prach mě to asi i baví no. Ano baví mě zařizování. ((Smích.))*

ST: Žijete v jedné domácnosti, rodinném domě sami nebo s dalšími členy rodiny?

R4: *Bydlíme tady s rodiči. Je to jako jedna bytová jednotka, ale máme vlastní patro, svoji koupelnu i kuchyň, takže jsme na nich vlastně nezávislí.*

ST: Máte doma nějakého domácího mazlíčka?

R4: *Máme Huskyho. Já j sem si ho koupila, ale na něj mi nezbyvá čas, tak ho teď mají naši a starají se o něj.*

ST: Bylo vaše první těhotenství plánované?

R4: *Ano.*

ST: v kolika letech jste měla první a druhé dítě?

R4: *První ve dvaceti šesti letech a druhé ve dvaceti devíti letech.*

ST: Cítila jste se připravená na rodičovskou roli?

R4: *v tom věku už jo.*

ST: Mělo vaše první těhotenství nějaký vliv na VČ aktivity, kterým jste se věnovala?

R4: *Určitě mělo, protože jsem měla rizikové těhotenství tak jsem nemohla dělat nic náročného. Poslední měsíce těhotenství jsem trávila v nemocnici s nohama nahoru.*

ST: Jakým volnočasovým aktivitám jste se věnovala během těhotenství?

R4: *Většinou jsem si četla. V nemocnici jsem potom dost koukala na televizi a věnovala jsem se ručním pracím, protože jsem mohla provádět jenom to, na co jsem si vystačila pouze s rukama. To jsem začala háčkovat.*

ST: Kdy jste nastoupila na mateřskou dovolenou?

R4: *v únoru 2015 a dubnu jsem předčasně porodila.*

ST: Jak vypadal váš volný čas po porodu?

R4: *No upřímně bych tak řekla, že žádný nebyl. Protože jsem byla po porodu unavená a plně jsem se věnovala dítěti, které mělo dost rozházený režim, tak mi VČ nějak nezbýval a když už se nějaká chvilka objevila, tak jsem spala.*

ST: Co na něj mělo v tu dobu největší vliv?

R4: *Řekla bych, že především ta únava.*

ST: Co děláte, když dítě přes den spí?

R4: *Bud'to jsem spala nebo jsem se věnovala domácnosti, poklidit, vyžehlit a tak.*

ST: Jak často se vaše dítě v noci budí?

R4: *Tak každé dvě hodiny.*

ST: Kdy začalo samo spát celou noc?

R4: *Starší syn v jednom a tři čtvrtě roku a dcera se pořád budí někdy i každou hodinu a to je jí deset měsíců.*

ST: Jak jste zvládala péči o dítě v noci? Sama nebo střídavě s otcem?

R4: *Sama.*

ST: Cítila jste se někdy unavená?

R4: *Cítila jsem se hrozně unavená.*

ST: Jak se na vás tato únava projevila?

R4: *Pláčem, úzkostí a depresemi. Já se léčím na úzkosti, tak se můj stav zhoršil a musela jsem si upravovat léky, podle potřeby. My to máme asi dáno geneticky, protože i moje mamka trpí depresemi.*

ST: Jednala jste někdy v důsledku únavy neadekvátně?

R4: *Ano. Třeba na syna jsem byla po narození dcery hodně přísná a kolikrát jsem i nepřiměřeně reagovala na to, co vyvedl a tak.*

ST: Kdybyste v tomto období měla více volného času, čemu byste jej věnovala?

R4: *Asi těm ručním pracím taky odpočinku.*

ST: Kojila jste plně?

R4: *Syna ne to jsem nemohla kvůli lékům, tak pil z lahve a dceru kojím stále a plně v podstatě do teď a asi budu kojit dlouho.*

ST: Krmil vaše dítě i partner, případně uveďte od jakého věku dítěte?

R4: *Malého mohl v podstatě hned, protože pil z lahvičky a dceru ne, protože moje mléko pít z lahve odmítá, chce pít jenom z prsu.*

ST: Mělo kojení nějaký vztah k vašemu volnému času?

R4: *To určitě, protože to mohu srovnat se synem, kterého jsem nekojila, tak to vliv určitě má. Ten volný čas je vlastně hodně omezen tím, kdy mám zase kojit. Když už někde jdu, tak jsem nervosní a pořád koukám na hodinky.*

ST: Jakým způsobem vaše dítě přistupuje ke stravě? Myšleno od zvedení příkrmů po normální stravu?

R4: *Oba nechtějí moc jíst, malý byl dost štíhlejší a pořád je, protože nechtěl skoro nic jíst a když už něco snědl, tak jsme byli rádi, ať už to bylo cokoli.*

ST: Hodnotíte to jako časově náročné?

R4: *Docela ano zvláště, když nechtěl jíst žádná ta dětská jídla, ty jsem pak vyhazovala a byla jsem bezradná. A malou kdybych nekojila, tak ta všeho sní malinko, takže by jí to nestačilo.*

ST: Mělo to na vás nějaký vliv?

R4: *No myslela jsem si jak to, že nejí, když jiným dětem jedli, tak jsem si myslela, že dělám něco špatně.*

ST: Mělo to vliv na váš volný čas?

R4: *No asi jo, protože jsme tím krmením trávili hodně času.*

ST: Jakým způsobem jste uspávala dítě? Mělo to nějaký vliv na množství vašeho volného času?

R4: *Malého jsem uspávala, tak že jsem chodila s ním a byla jsem u něj, dokud neusnul, to trvalo i dvě hodiny a to už jsem pak byla tak unavená, že jsem si myslela, že už ani nemám čas si čistit zuby a mýt se. Natož aby mi pak zbyl nějaký VČ. U dcery jsme zavedli to, že jsme ji nechali párkrát vyřvat a ona pak přestala brečet a začala usínat sama. Takže ji vykoupeme, já jí nakojím a položím ji do postýlky a ona už si usne. My pak máme volněji, syn ten chodí spát s námi tak v deset hodin, on nás do té doby nijak nepotřebuje, protože si vystačí sám.*

ST: Mají vaše děti zdravotní či jiný problém?

R4: *Syn má opoždění řeči, tak se mu musím každý den aspoň chvíli věnovat, docházíme na logopedii a začala jsem s ním navštěvovat aktivity pro maminky s dětmi, co pořádá místní Dům dětí. ((myšleno v Jindřichově Hradci))*

ST: Jak to ovlivňuje váš volný čas?

Tak toho času pro mě samotnou je zase o trochu méně.

ST: Co vše má vliv na množství vašeho volného času?

R4: *Asi to kojení si myslím, že mě momentálně dost limituje a pak to, jestli mi někdo pohlídá děti.*

ST: v jaké fázi dne máte nejvíce volného času, jak ho v tu dobu trávíte?

R4: *Většinou až večer, to koukáme na televizi nebo se věnuji ručním pracím.*

ST: Podle čeho si vybíráte způsob, jakým zaplňujete svůj volný čas?

R4: *Podle toho kolik mám na tu aktivitu času a jestli na ní mám energii, třeba na kolo jsem zatím moc unavená.*

ST: Jak vnímáte rozdíl mezi množstvím a kvalitou vašeho volného času na rodičovské dovolené v porovnání před nástupem na rodičovskou dovolenou?

R4: *Co se týká množství, tak toho je výrazně méně a ta kvalita se řídí tím, že teď se musím přizpůsobovat dětem a nemůžu si vlastně dělat úplně, co chci, jako když jsem děti neměla. To jsem si mohla dělat ve volném čase, co jsem chtěla třeba celý den.*

ST: Jak dlouhou rodičovskou dovolenou jste si zvolila a proč?

R4: *Volila jsem si tříletou variantu, protože je to takové běžné, a taky proto, že mi děti před těmi třemi lety přijdou ještě moc malé na to, aby už chodily do školky.*

ST: Jste spokojená s možností výběru čerpání rodičovské dovolené v České republice?

R4: *Asi ano, myslím si, že si nemůžeme stěžovat, zvláště v porovnání s Anglií.*

ST: Umožňuje vám partner samostatně trávit volný čas?

R4: *Ano umožňuje.*

ST: Věnuje se váš partner nějaké volnočasové aktivitě? Jaké, jak často?

R4: *Věnuje, opravuje si v garáži motorky a opravuje dům u jeho rodičů – to je vlastně takové jeho hobby. Ale vždy se mě ptá, jestli něco nepotřebuji a zda může jet třeba na tu chalupu a dokonce si tam bere i syna s sebou.*

ST: Čemu se váš partner věnuje po příchodu z práce?

R4: *To se zeptá, jestli něco nepotřebuji, a když ne, tak třeba jede na tu chalupu.*

ST: Pomáhá vám partner s péčí o děti? Od kdy uvedte věk dítěte?

R4: *No s malým to bylo spíš, až když na něj začal reagovat. On to nemá tak automaticky, jako mi matky porodem, on je začíná více vnímat, až když se třeba smějí jeho vtípkům.*

ST: Jakým způsobem, co vše je schopen sám obstarat?

R4: *Zvládne všechno, když je potřeba, když jsem byla v porodnici s malou, tak se o syna staral skoro úplně sám.*

ST: Pomáhá vám partner i v domácnosti?

R4: *Ano pomáhá, zvládne všechno, co mu řeknu, aby udělal.*

ST: Jak konkrétně vám v domácnosti pomáhá?

R4: *Například vyndávání z myčky je jeho práce.*

ST: Odráží se to ve vašem volném čase?

R4: *Určitě mi tím pomáhá, abych měla víc toho času pro sebe a mohla si odpočinout.*

ST: Pomáhá vám někdo další s péčí o vaše dítě? Kdo konkrétně vám pomáhá?

R4: *Maminka a ta nejvíc, pak tatínek, ale ten jen když je nejhůř. U toho to není tak časté.*

ST: Hlídá vám někdo děti? Kdo?

R4: *Maminka.*

ST: Za jakých podmínek a jak často vám hlídá děti?

R4: *Třeba když jsem v práci, tak třeba jednoho hlídá, .. to je potom každý všední den dopoledne, ale není to vždy. Já si vždy, alespoň jednoho s sebou беру do práce.*

ST: Jak dlouho vám tak hlídají?

R4: *Asi tak tři až čtyři hodiny denně, ve všední den.*

ST: Čemu se během této doby věnujete?

R4: *Tak té práci, nebo jsme si občas, když jsem nekojila, došli s manželem třeba na večeri.*

ST: z jak velké jste rodiny?

R4: *s poměrně velké.*

ST: Co prarodiče starají se někdy o děti?

R4: *Tak moje maminka ano, tatínek minimálně a manželovi rodiče moc ne, protože na ně není malý tak zvyklý a když tak k nim jede s manželem a to tam u nich ale sám zůstat nechce. A dcera je ještě malá a tak zůstává se mnou doma, takže je skoro nezná.*

ST: Mohla byste někam vyrazit i na více jak jeden den?

R4: *Ted' když kojím, tak to bych nemohla, ale když jsem měla pouze syna a ten pil sunar, tak to jsem mohla.*

ST: Využili jste někdy hlídací agenturu? Chůvu? Proč?

R4: *Ne, máme možnost hlídání tady u rodičů.*

ST: Můžete stručně charakterizovat sebe a svůj přístup k výchově?

R4: *Jsem spíš klidnější.*

ST: Můžete stručně charakterizovat vaše děti? Jsou výchovně méně nebo více náročné?

R4: *Oni jsou na mě dost fixovaní a hlavně syn je úzkostnější, ale mezi lidmi se zase chová slušně, možná se až moc stydí. Ve spol. se drží stranou. Dcera už je trochu jiná, taky vzhledem k tomu, že má staršího sourozence.*

ST: Navštěvuje některé z vašich dětí mateřskou školu? Jaký to má vliv, na množství vašeho volného času?

R4: *Do mateřské školy jsem syna zatím nedávala, i když mi to pediatrička doporučovala, kvůli tomu opožděnému vývoji řeči, ale já jsem se bála, že to tam ještě sám nezvládne, tak ho tam dám až příští rok.*

ST: Je váš partner dlouho v práci včetně dopravy do ní? (Myšleno víc jak devět hodin denně.) Kolik času tráví v práci denně?

R4: *Ani ne má plný pracovní úvazek, ale někdy chodí na dvanáctky, ale přes čas se nezdržuje, a když tak jen opravdu výjimečně.*

ST: Jaký vliv mělo vaše nastalé rodičovství na volný čas, který trávíte s partnerem?

R4: *Tak to mělo zásadní vliv, protože na manžela mi zbývá opravdu málo času a taky i energie už mi moc nezbývá. V podstatě je teď až na třetím místě. Takže on by určitě řekl, že se cítí zanedbávaný.*

ST: Jakým způsobem tento čas společně trávíte?

R4: *Většinou večer u televize nebo společně s dětmi.*

ST: Změnila se nějak způsob trávení vašeho společného volného času v porovnání před narozením prvního dítěte?

R4: *Ano, dřív jsme spolu jezdili na výlety na dovolené, chodili jsme na večere do kina a tak celkově jsme na sebe měli více času.*

ST: Měla tato změna ve společném trávení vašeho volného času nějaký vliv na váš vztah? Můžete prosím uvést jaký?

R4: *Asi ten, že se manžel cítí ostrčený. Já to až tak nevnímám, ale on určitě ano. Ale mrzí mě to, že se mu nemůžu víc věnovat. Tak mu vždycky říkám, že to musíme ještě chvíli vydržet, že to pak bude lepší.*

ST: Vidíte nějaký vývoj vašeho volného času vztahovaný k vývoji vašeho dítěte?

R4: *Tak asi ten první půlrok je nejnáročnější a volný čas v tu dobu skoro žádný není no a potom se to začíná zlepšovat a toho volného času postupně přibývá.*

ST: Můžete popsat, zda a jaké vývojové fáze vašeho dítěte mněli největší vliv na váš volný čas? Uveďte příklad, jaký vztah měl k vašemu volnému času?

R4: *Tak to období po porodu, pak když se naučí chodit.*

ST: Bylo nějaké období, které můžete označit, že jste během něj měla nejméně a naopak nejvíce volného času na rodičovské dovolené? Uveďte prosím nějaký příklad.

R4: *Nejméně po porodu a pak se to postupně i vylepšuje v souvislosti s tím vývojem dítěte. Pak když se dítě naučí chodit, to se pak víc zabaví samo, tak si můžu třeba i číst a přitom ho hlídat a nemusím už být pořád tak ve střehu.*

ST: Cítíte se plně naplněna mateřskou rolí?

R4: *Jak to myslíte?*

ST: Například kdybyste byla pouze na rodičovské dovolené, stačilo by vám to?

R4: *To ne, já jsem vlastně ráda, že chodím do práce. Já si tam vlastně i trochu odpočinu, mě by nebavilo dělat pořád jen tu samou práci dokola.*

ST: Uměla jste si předem představit náročnost rodičovské dovolené?

R4: *To asi ne, aspoň ne v plné míře.*

ST: Můžete popsat rozdíl v náročnosti vaší rodičovské role na rodičovské dovolené v porovnání s nároky ve vašem předešlém zaměstnání?

R4: *Každé má něco, to se nedá moc porovnat. Ale třeba po práci, jsem si pak mohla dělat, co jsem chtěla.*

ST: v čem je podle vás role rodiče tak náročná?

R4: *Asi to noční vstávání k dětem a vlastně celkově to, že jde o celodenní práci, kdy se musíte neustále někomu přizpůsobovat.*

ST: Jak se vyrovnáváte s nároky spojenými s péčí o vaše dítě?

R4: *Pomocí léků. ((Smích.)) Musím si upravovat dávkování.*

ST: Vnímáte nějak nároky, které má vaše okolí na vaši rodičovskou roli?

R4: *Nijak zvlášť.*

ST: Zažívala jste někdy pocit, že svou roli nezvládáte? Jak se to projevilo? z čeho to pramenilo?

R4: *To ano, projevilo se to zhoršením mého psychického stavu, kdy se mi zhoršila úzkost a pořád jsem brečela. A bylo to spojeno s tou únavou, ta to způsobovala.*

ST: Co by vám pomohlo, lépe se vyrovnávat s náročností rodičovské role?

R4: *Právě asi více toho VČ, abych si mohla odpočinout.*

ST: Čemu se věnujete během VČ na RD?

R4: *Hlavně ty ruční práce a práce na zahradě, kytičky a tak.*

ST: v jakých intervalech od sebe máte děti?

R4: *Necelé tři roky po sobě.*

ST: Projevil se nějak příchod druhého dítěte do vašeho volného času? z hlediska jeho množství? Jak?

R4: *Zase toho času ubylo, vzhledem k tomu, že přibýly další povinnosti spojené s dalším dítětem.*

ST: Jak trávíte volný čas s dětmi?

R4: *Většinou společně něco pracujeme, třeba na zahradě nebo si hrajeme s dětmi doma.*

ST: Pociťovala jste takto strávený čas jako volný?

R4: *No to ne tak úplně, protože se musíte pořád těm dětem nějak přizpůsobovat, třeba aby se nenachladly, že už zase musím kojit a tak.*

ST: Co dovolená s malými dětmi, je to pro vás zdroj odpočinku, popř. za jakých podmínek by byl?

R4: *No přítel by to označil jako volný čas ((smích)), ale pro mě je asi lepší, když bychom byli raději doma, protože ty starosti s tím co všechno zabalit, aby se nic nezapomnělo a ten stres s tím cestováním spojený, to už si člověk opravdu raději rozmyslí, zda to má vůbec cenu. Jestli by si víc neodpočinul doma.*

ST: Jaké aktivity byste ráda provozovala, ale nemůžete kvůli malým dětem?

R4: *Sport, na ten mi teď nezbyvá energie.*

ST: Jakým volnočasovým aktivitám se věnujete více od doby, co jste na rodičovské dovolené?

R4: *Háčkování.*

ST: Čemu byste se chtěla ve svém volném čase věnovat, až vaše děti povyrostou?

R4: *Jízdě na kole, to už budu moct dát malou do sedačky a budeme jezdit všichni.*

ST: Sledujete někdy sociální sítě? Sledujete je více či méně než před nástupem na rodičovskou dovolenou, proč? Má to na vás nějaký vliv?

R4: *Sleduji, teď víc než dřív, hlavně Facebook, tam je dětský bazárek a tak vždycky sleduji co je tam nového. To mě baví. No a pak i víc utrácím, když tam chodím často.*

ST: Pracujete během rodičovské dovolené jak často, jak dlouho? Co vám ta práce přináší? Kdo vám během pracovní doby hlídá děti?

R4: *Ano mám tu firmu, tak tam chodím dělat hlavně papíry. A chodím tam každý všední den dopoledne, tak na tři hodiny. A jednou za čas jdu i v sobotu místo tašky, ale to bývá tak jednou za měsíc a půl.*

ST: Je pro vás práce během rodičovské dovolené nutností? Například z ekonomických důvodů?

R4: *Není, i když je to moje firma, tak bych tam nemusela, kdybych nechtěla. Tam to za mě může obstarat tatínek.*

ST: Je pro vás tato práce koníčkem? Jaký vliv má vaše práce na váš život na rodičovské dovolené?

R4: *Ano je to takové moje hobby, já si tam vždycky odpočinu od té stále stejné práce doma.*

ST: Jakým způsobem organizujete svůj denní harmonogram? Máte v tom nějaký systém? Jak byste ho popsala?

R4: *Tak u mě se to řídí hlavně tou prací, abych stihla obstarat a vypravit děti. No a pak skloubit práci a děti, protože si do práce většinou aspoň jedno dítě беру.*

ST: Považujete se organizačně schopného jedince nebo někdy podléháte chaotičtějšímu dennímu režimu? v čem spočívají vaše organizační schopnosti?

R4: *Za organizačně schopného jedince.*

ST: Kolik času denně věnujete domácím pracím?

R4: *To nemohu přesně říct, spíš tak průběžně během celého dne vždy, když mám volněji, tak udělám to nejnnutnější.*

ST: Vypomáhá vám někdo s domácností? Využila byste někdy takovouto službu? Proč?

R4: *Maminka mi pomáhá od doby, co je v důchodě. Pomáhá mi i s úklidem a žehlením, abych to všechno zvládala a měla i víc toho času pro sebe.*

ST: Jaké dopady měla rodičovské dovolené na vaše sociální kontakty? Udřela jste si všechny? Získala jste nové přátele – jaké? Můžete je nějak charakterizovat? Jak často se vidáte se svými přáteli? Jakým způsobem jste v kontaktu se svými přáteli?

R4: *Kamarádky mi zůstaly, s těma jsem ale v kontaktu méně často. Pak se stýkám s těmi maminkami na synových kroužcích v domě dětí, tam se ty maminky docela sdružují, ale já na to moc nejsem.*

ST: Jak se rodičovská role a váš pobyt na rodičovské dovolené odrazil ve vaší schopnosti organizovat?

R4: *v podstatě se teď musím hodně ohlížet na ostatní a být schopná vše zorganizovat i s těmito ohledy.*

ST: Jaký vliv přikládáte vaší ekonomické situaci na způsob trávení volného času?

R4: *Nemyslím, že by to mělo vliv.*

ST: Jak se rodičovská role a váš pobyt na rodičovské dovolené odrazil na vaší psychického hlediska?

R4: *Ve zhoršení psychického stavu v době, kdy jsem byla nejvíce unavená. Ale jinak to vnímám spíš tak, že když teda nejsem tak vyčerpaná tak jsem klidnější, než jsem byla dřív, už mě až tak něco nerozhodí.*

ST: Má vaše bydliště nějaký vliv na výběr volnočasových aktivit? Uvítala byste větší množství volnočasových aktivit v okolí? Jaké? Dáváte přednost organizovaným nebo neorganizovaným volnočasovým aktivitám? Které jsou pro vás na rodičovské dovolené dostupnější?

R4: *Asi je to lepší v té nabídce od domu dětí. Já osobně raději provozuji ty neorganizované aktivity, ale se synem navštěvujeme ty organizované, aby se lépe socializoval a zlepšilo se to jeho mluvení.*

ST: Jaké volnočasové aktivity vykonáváte nejčastěji samostatně?

R4: *Ruční práce*

ST: Jaké volnočasové aktivity vykonáváte nejčastěji s rodinou?

R4: *Procházký a výlety*

ST: Kde nejčastěji trávíte svůj volný čas?

R4: *Doma*

ST: Navštěvujete nebo jste někdy navštěvovala mateřská centra?

R4: *Mateřská centra přímo ne, ani moc nevím, jak fungují. Ale navštěvujeme ty aktivity pro děti a rodiče od domu dětí ((myšleno domu dětí a mládeže v Jindřichově Hradci)).*

ST: Jak hodnotíte jejich přínos?

R4: *v té socializaci dětí.*

ST: Navštěvujete nebo jste někdy navštěvovala dětská hřiště?

R4: *Ano celkem často.*

ST: Jak hodnotíte jejich přínos?

R4: *Že se tam ty děti zabaví.*

ST: Jste spokojená na rodičovské dovolené?

R4: *Celkem ano, jen kdyby to nebylo tak vyčerpávající.*

ST: Co nejvíce postrádáte z vašeho předešlého života bez dětí?

R4: *Nejvíce postrádám tu svobodu v tom, že jsem se mohla věnovat, čemu jsem chtěla a jak dlouho jsem chtěla.*

ST: Jste spokojená se svým volným časem na rodičovské dovolené?

R4: *Kdyby toho volného času mohlo být víc, pak by i ta spokojenost na rodičovské byla větší.*

„Konec rozhovoru“

PŘÍLOHA VI. PŘEPIS ROZHOVORU S R5

Rozhovor vedla a přepsala: Tereza Sedláková

Datum a místo: 6. 12. 2018, Vlčetín v domácnosti tazatelky.

Informovaný souhlas

ST: Co si představujete pod pojmem volný čas?

R5: *Volný čas, že si zasportuju třeba, nebo si jdu do kina, nebo zajdeme na večeři třeba. To je volný čas pro mě.*

ST: Jakou hodnotu přisuzujete vašemu volnému času, je to pro vás hodnota?

R5: *No. Je to volný čas, protože si od toho odpočinu vlastně od dětí.*

ST: Jakým způsobem jste trávila váš volný čas před prvním těhotenstvím?

R5: *Sportem, prací.*

ST: Jakým volnočasovým aktivitám jste se věnovala?

R5: *Konkrétně, alpiningu, na kole, nebo do kina.*

ST: Navštěvovala jste pravidelně nějakou organizovanou volnočasovou aktivitu?

R5: *Ano, sportovní, sportovní.*

ST: Věnovala jste se nějakému koníčku?

R5: *Ne to ne.*

ST: Jaké volnočasové aktivity jste provozovala nejčastěji?

R5: *Sport, alpinning, kolo.*

ST: z jakého důvodu jste si vybírala právě tyto aktivity?

R5: *Hubnutí. ((Smích.)) Hubnutí a bavilo mě to.*

ST: Jaké volnočasové aktivity jste provozovala nejraději?

R5: *z této sportovní, tak alpinning.*

ST: Máte možnost věnovat se nějakému koníčku či aktivitě beze změny i během rodičovské dovolené?

R5: *No někdy jakoby to kolo. Víkendy spíš, když mi někdo pohlídá, tak jezdím na kole.*

ST: Kolik času jste trávila v práci?

R5: *Osm hodin.*

ST: Kolik času jste trávila dopravou do práce?

R5: *Třičtvrtě hodinky.*

ST: Žila jste před otěhotněním s vaším partnerem v jedné domácnosti?

R5: *Ano.*

ST: Zařizovali jste společnou domácnost - stavěli jste dům nebo rekonstruovali byt? Kdy před otěhotněním, během těhotenství, později?

R5: *Něco před otěhotněním a potom během těhotenství jsme dělali dva pokojíčky a ložnici.*

ST: Bavilo vás to – vnímala jste to jako volnočasovou aktivitu?

R5: *Ne, ne, ne.*

ST: Žijete v jedné domácnosti, rodinném domě sami nebo s dalšími členy rodiny?

R5: s *dalšími členy rodiny. Tchán s tchýní.*

ST: Máte doma nějakého domácího mazlíčka?

R5: *Ne.*

ST: Bylo vaše první těhotenství plánované?.

R5: *Ano.*

ST: v kolika letech jste měla první a druhé dítě?

R5: *v osmadvaceti. Druhé dítě ve třiceti jedna letech.*

ST: Cítila jste se připravená na rodičovskou roli?

R5: *Vůbec. ((Smích.))*

ST: Mělo to nějaký vliv, že jste se cítila nepřipravená?

R5: *Asi ne. Asi to vliv vyloženě nemělo, ale člověk do toho prostě spadne.*

ST: Jak se vaše první těhotenství promítlo do vašeho volného času?

R5: *Asi moc nemělo, protože jsem pořád chodila na alpinning až do sedmého měsíce a.... takže to nemělo vliv. A pak už jsem nemohla chodit. ((Smích.))*

ST: Jakým volnočasovým aktivitám jste se věnovala během těhotenství?

R5: *Beze změny.*

ST: Kdy jste nastoupila na mateřskou dovolenou?

R5: *Šest týdnů před porodem.*

ST: Jak vypadal váš volný čas po porodu?

R5: *No toho moc nebylo, volného času, protože jsem se se vším sžívala vlastně teprve, takže moc volného času nebylo.*

ST: Co na něj mělo v tu dobu největší vliv?

R5: *No tak dítě.*

ST: Co jste dělala, když dítě přes den spalo nebo spí?

R5: *Uklízela, odpočívala.*

ST: Jak často se vaše dítě v noci budí/budilo/budily?

R5: *Tak teďka druhý třeba čtyřikrát za noc, u prvního se už moc nepamatuju.*

ST: Druhému dítěti je kolik:

R5: *Dva roky a nespí celou noc.*

ST: Jak jste zvládala péči o dítě v noci? Sama nebo střídavě s otcem?

R5: *Sama.*

ST: Cítila jste se někdy unavená?

R5: *Určitě.*

ST: Jak se na vás tato únava projevila?

R5: *Ospalejší, já nevím asi ospalejší jsem byla. Unavená.*

ST: Jednala jste někdy v důsledku únavy neadekvátně?

R5: *Ano. Byla jsem vzteklá, když děti zlobily nebo tak.*

ST: Kdybyste v tomto období měla více volného času, čemu byste jej věnovala?

R5: *Sportu.*

ST: Kojila jste plně?

R5: *Ano ještě kojím.*

ST: Do jakého věku dítěte?

R5: *První dítě plně do čtvrtého měsíce plně, pak tak nějak možná do dvou a půl roku. Druhé stále kojím.*

ST: Jak jste krmila dítě? Pouze kojení nebo i z lahve? Případně uveďte, od kdy mělo vaše dítě pít z lahve?

R5: *Ne, ne přirozeně.*

ST: Pilo vaše dítě z lahve?

R5: *Ne, když jsem to zkusila, tak nechtěly.*

ST: Krmil vaše dítě i partner, případně uveďte od jakého věku dítěte?

R5: *Ano potom ((po půl roce)).*

ST: Mělo kojení nějaký vztah k vašemu volnému času?

R5: *Ano. Byla jsem omezená vlastně, že musím kojít každý třeba dvě hodinky, se to opakovalo, takže to bylo omezení.*

ST: Omezuje vás to i teď?

R5: *Ne teď už ne, protože v noci jenom kojím.*

ST: Jakým způsobem vaše dítě přistupuje ke stravě? Myšleno od zvedení příkrmů po normální stravu?

R5: *Rádi jí.*

ST: Mělo to na vás nějaký vliv noční krmení dětí?

R5: *No, že jsem unavenější, ale jinak ne.*

ST: Jakým způsobem jste uspávala dítě?

R5: *Tak ta je zvyklá uspávám jí .. Vlastně u prsa se uspává. Tím, že jí kojím, tak usne. Jinak staršímu čteme pohádky a ten usne u toho. U čtení pohádek.*

ST: Jakým způsobem jste uspávala první dítě?

R5: *Ten se napil a potom jsem ho nechala v postýlce a usnul si sám.*

ST: Měly tyto dva různé způsoby uspávání nějaký vliv na množství vašeho volného času?

R5: *Tak u K. Vlastně, toho jsem položila a ten si usnul sám, takže to bylo v pohodě. A E. ta vyžaduje-, vlastně tam s ní jsem klidně třeba hodinku, než usne, takže potom není čas.*

ST: Mají vaše děti zdravotní či jiný problém?

R5: *Ne.*

ST: Co vše má/mělo vliv na množství vašeho volného času?

R5: *No tak abych takovej čas měla, tak musím mít, aby byl K. ve školce a E. odpoledne spala, tak potom mám jakoby čas, a potom když mamka si E. vlastně vezme a hlídá, tak potom mám taky čas.*

ST: v jaké fázi dne máte nejvíce volného času, jak ho v tu dobu trávíte?

R5: *Vlastně od toho oběda co vlastně E. spí, ta mladší, tak mám čas, tak si třeba klidně sednu a čtu si časopis, abych si odpočinula, nebo udělám, co je doma potřeba uklidím, co nemůžu jako s dětma udělat.*

ST: Jak vnímáte rozdíl mezi množstvím a kvalitou vašeho volného času na rodičovské dovolené v porovnání před nástupem na rodičovskou dovolenou?

R5: *Samozřejmě. Bylo víc volného času, když jsem neměla děti, ale teďka je zase trávíme s dětma a je to zase jiný prostě takový obohacující, ... zase je to jiný ten volný čas i když je to s dětma, ale je to takový jiný.*

ST: Jak dlouhou rodičovskou dovolenou jste si zvolila a proč?

R5: *Tři roky. Ne ne ne jenom prostě, že čtyři roky je moc.*

ST: Jste spokojená s možností výběru čerpání rodičovské dovolené v České republice?

R5: *Ano.*

ST: Umožňuje vám partner samostatně trávit volný čas?

R5: *Ano.*

ST: Věnuje se váš partner nějaké volnočasové aktivitě? Uveďte prosím jaké a jak často.

R5: *Ano. Hraje hokej a jezdí na kole. O víkendu, protože pracuje dlouho, takže spíš o víkendu.*

ST: Čemu se váš partner věnuje po příchodu z práce?

R5: *Dětem.*

ST: Pomáhá vám partner s péčí o děti? Od kdy uveďte věk dítěte?

R5: *Ano. Spíš až později, protože se na něj bál šáhnout, když byl malinkej, takže nevím zhruba od půl roku třeba. S druhým dítětem to bylo taky tak nějak.*

ST: Jakým způsobem, co vše je schopen sám obstarat?

R5: *Já nevím no asi je obstará zcela si myslím. Když bude mít připravený jídlo, tak asi zcela, jakože jim třeba neuvaří, ale potom je nakrmí a tak. Že musím připravit jídlo, ale jinak si poradí.*

ST: Pomáhá vám partner i v domácnosti?

R5: *No moc ne, protože má hodně svojí práce, takže to spíš ne.*

ST: Jak konkrétně vám v domácnosti pomáhá?

R5: *Vím třeba, když jsem byla v porodnici, měla jsem problémy, tak třeba byl se synem doma, tak umyl nádobí, vytřel, takže to zvládnul.*

ST: Odráží se to ve vašem volném čase?

R5: *No tak, když si třeba vezme děti, tak já můžu jet třeba na kole. Takže ano.*

ST: Pomáhá vám někdo další s péčí o vaše dítě?

R5: *Ano. Babička s dědou. ((Manželovi rodiče)).*

ST: Hlídá/l vám někdo děti?

R5: *Ano.*

ST: Hlídá vám děti někdo další?

R5: *Ne, ne.*

ST: Za jakých podmínek a jak často vám hlídá děti?

R5: *Kdykoliv asi.*

ST: Jak dlouho vám tak hlídají?

R5: *Klidně půl dne, když potřebuju třeba někam odjet k doktorovi, nebo jsem teď jezdila s k na bruslení, takže klidně půl dne.*

ST: Když vám někdo hlídá děti, čemu se během této doby věnujete?

R5: *Tak většinou jdeme s manželem třeba na večeri, nebo do kina.*

ST: z jak velké jste rodiny?

R5: *Asi z velké.*

ST: Co vaši prarodiče starají se někdy o děti?

R5: *Ne.*

ST: Můžete si někdy někam vyrazit i bez dítěte?

R5: *Ano můžu.*

ST: Mohla byste někam vyrazit i na více jak jeden den?

R5: *No to ještě jelikož kojím, tak zatím ne.*

ST: Než jste měla druhé dítě, mohla jste odjet?

R5: *Ano byly jsme s manželem na horách jednou.*

ST: v jakém věku dítěte to případně bylo poprvé možné?

R5: *Synovi byli dva roky.*

ST: Co jste musela případně zajistit?

R5: *Jenom poprosit prarodiče jestli pohlídají, ale jinak asi nic.*

ST: Využili jste někdy hlídací agenturu? Chůvu?

R5: *Ne, ne, ne.*

ST: z jakého důvodu?

R5: *Protože máme hlídání doma. To za první a za druhý bychom je ani nechtěli nechat u cizích.*

ST: Můžete stručně charakterizovat vaše děti? Jsou výchovně méně nebo více náročné?

R5: *Asi ne. Nebo E je zatím malá na to abych věděla, jestli je ... asi ne*

ST: Navštěvuje některé z vašich dětí mateřskou školu, základní školu? Jaký to má vliv, na množství vašeho volného času?

R5: *Ano. První dítě. Ano má to vliv na volný čas.*

ST: Je váš partner dlouho v práci včetně dopravy do ní? (Myšleno víc jak devět hodin denně)?

R5: *Ano. Celý týden.*

ST: Jaký vliv mělo vaše nastalé rodičovství na volný čas, který trávíte s partnerem?

R5: *Tak asi jako s dětmi trávíme většinu volného času, jezdíme na cyklovýlety a takový, takže asi je to ten rozdíl, že jsme byli sami a teď jsme čtyři.*

ST: Je rozdíl v množství času, který spolu trávíte?

R5: *Ano. Je tam rozdíl. Tak manžel si zajde třeba na pivo a já s ním nejdu, protože jsem třeba s dětmi.*

ST: Jakým způsobem tento čas společně trávíte?.

R5: *Tak, když máme čas, tak večer u televize, nebo když tak si dojdeme na tu večeri nebo do kina.*

ST: Měla tato změna ve společném trávení vašeho volného času nějaký vliv na váš vztah?

R5: *Ne, ne.*

ST: Vidíte nějaký vývoj vašeho volného času vztahovaný k vývoji vašeho dítěte?

R5: *Když byly malý, tak byli víc času a teďka čím jsou větší tak míň času. Že se jim člověk musí věnovat víc.*

ST: Můžete popsat, zda a jaké vývojové fáze vašeho dítěte měly největší vliv na váš volný čas? Uveďte příklad, jaký vztah měl k vašemu volnému času?

R5: *Tak třeba v létě když tak je víc toho času, protože je dýl vidět a hlavně teďka syn má teď kroužky, takže se musí s ním jezdit na kroužky, když je větší.*

ST: Bylo nějaké období, které můžete označit, že jste během něj měla nejméně a naopak nejvíce volného času na rodičovské dovolené? Uved'te prosím nějaký příklad.

R5: *Ano. Když byly malinky.*

ST: Cítíte se plně naplněna mateřskou rolí na rodičovské dovolené? (Například kdybyste byla pouze na rodičovské dovolené, stačilo by vám to?)

R5: *Asi jo.*

ST: Uměla jste si předem představit náročnost rodičovské dovolené?

R5: *Ne vůbec.*

ST: Můžete popsat rozdíl v náročnosti vaší rodičovské role na rodičovské dovolené v porovnání s nároky ve vašem předešlém zaměstnání?

R5: *No asi teďka je to náročnější, protože se člověk musí starat o děti. Do zaměstnání člověk přišel a zase odešel, nic neřešil, takže je ti asi tím náročnější, že se člověk musí starat, aby se najedly, na kroužky vozit a tak.*

ST: Vnímáte nějak nároky, které má vaše okolí na vaši rodičovskou roli?

R5: *Někdy ano.*

ST: Vnímáte nároky na rodičovskou roli i z médií?

R5: *Já vím, že teďka hrozně letí ty bio matky, že když dám dítěti čokoládu, tak se člověk cítí špatnej nebo tak asi tak.*

ST: Zažívala jste někdy pocit, že svou roli nezvládáte? Jak se to projevilo? z čeho to pramenilo?

R5: *Asi ne.*

ST: Co vám pomáhá, lépe se vyrovnávat s náročností rodičovské role?

R5: *Sport.*

ST: Čemu se věnujete během VČ na RD?

R5: *To, že jsem zase začala jezdit na kole hodně.*

ST: Jezdíte i s rodinou?

R5: *i s rodinou.*

ST: v jakých intervalech od sebe máte děti?

R5: *Tři roky.*

ST: Projevil se nějak příchod druhého a dalšího dítěte do vašeho volného času z hlediska jeho množství?

R5: *Určitě je to rozdíl mít jedno a dvě.*

ST: Jak?

R5: *Že už člověk to musí ... to mít prostě ... jak se to říká na .. jakoby .. no prostě nalajnovaný, přesně tak. Naplánovaný prostě všechno.*

ST: Jak jste trávily/trávíte volný čas s dětmi?

R5: *Tak sportujeme právě hodně, takže jezdíme na kole, hrajeme si.*

ST: Pociťovala jste takto strávený čas jako volný?

R5: *Jo. Ano.*

ST: Co dovolená s malými dětmi, je to pro vás zdrojem odpočinku?

R5: *Ano. Je to zas něco jiného než s nima doma, na tý dovolený tak třeba u moře, tak se mi to zdá zase trošku jiný. Je to odpočinek.*

ST: Jaké aktivity byste ráda provozovala, ale nemůžete kvůli malým dětem?

R5: *Zase jinej sport, kterej je dostupnej třeba v Jindřichově Hradci, tam prostě nemůžu dojíždět, protože to je vlastně cesta tam a cesta zpátky, hodina a půl cvičení a tolik času zase nemám. Organizovaný aktivity jsou náročný, že jsou mimo obec.*

ST: Jakým volnočasovým aktivitám se věnujete více od doby, co jste na rodičovské dovolené?

R5: *Asi pořád stejným.*

ST: Čemu byste se chtěla ve svém volném čase věnovat, až vaše děti povyroستou i mimo sportovní aktivity?

R5: *Asi ne.*

ST: Sledujete někdy sociální sítě?

RP: *Ano.*

ST: Sledujete je více či méně než před nástupem na rodičovskou dovolenou, proč?

RP: *Ano.*

ST: Co vás na tom teď více baví?

RP: *Protože je na to víc času, v práci člověk nemůže a když je na tý mateřský, tak se na to prostě podívá, protože je doma, tak se na to člověk podívá.*

ST: Pracujete během rodičovské dovolené jak často, jak dlouho?

RP: *Ne.*

ST: Jakým způsobem organizujete svůj denní harmonogram?: Máte v tom nějaký systém? Jak byste ho popsala?

RP: *No tak ráno vstanu, připravím syna do školky, manželovi udělám svačinku do práce, pak E když ještě spí, tak jdu za ní si ještě chvilku si lehnout a potom vlastně když vstanu, udělám snídani, začnu vařit oběd, pak jedu třeba pro K do školky. E dám spát, pak jedu pro k do školky a pak se věnujeme .. hrajeme s nebo k na nějaký kroužek vezeme a tak.*

ST: Považujete se za organizačně schopného jedince nebo někdy podléháte chaotičtějšímu dennímu režimu?

R5: *Ne. Někdy jo, ale spíš je to organizovaný jak to prostě každý den stejný. Třeba víkendy jsou někdy jiný, že nemusí člověk vstávat.*

ST: v čem spočívají vaše organizační schopnosti?

R5: *Asi ano, protože s dětma musí být nějaký řád trošku. s dětma musí.*

ST: Vypomáhá vám někdo s domácností?

R5: *No tak s mamkou se střídáme ve vaření, takže asi v tom. Jinak ne.*

ST: Využila byste někdy úklidovou službu či paní na úklid? Proč?

R5: *Ne.*

ST: Jaké dopady měla rodičovské dovolené na vaše sociální kontakty?

R5: *Ano. Určitě, hlavně jsem se odstěhovala do Vlčetína, takže veškeré kontakty tak nějak vymizely postupem času, protože člověk nedojížděl třeba do Pelhřimova, co jsem tam znala lidi, takže to mělo vliv no.*

ST: Získala jste nové přátele?

R5: *Asi ne.*

ST: Jak často se vídáte se svými přáteli?

R5: *s našimi přáteli tak většinou zajdeme třeba někam taky na večeri nebo někam, nebo zajdou k nám. ((Dcera pláče a chce za maminkou.))*

ST: Jaký vliv přikládáte vaší ekonomické situaci na způsob trávení volného času?

R5: *No tak my jezdíme na kole, takže asi ne. Nemáme to jakoby, že by to byly koničky drahé nebo ekonomicky náročné to ne.*

ST: Jak se rodičovská role a váš pobyt na rodičovské dovolené odrazil na vaší psychického hlediska?

R5: *Ano, někdy ano. Jak je člověk pořád jenom s dětmi, tak by radši někdy mezi lidi. Už jsem si říkala, že bych se podívala po práci třeba na čtyři hodiny, protože někdy člověk potřebuje prostě vypnout a jít jakoby od dětí, aby trošku vypnul. No asi tak.*

ST: Má vaše bydliště na vliv volnočasových aktivit?

R5: *No jenom to, že kdybych třeba chtěla dělat ten alpinning, tak bych musela dojíždět. Jinak ne.*

ST: Uvítala byste větší množství volnočasových aktivit v okolí?

R5: *Ano.*

ST: Jaké aktivity byste v okolí uvítal/a?

R5: *Klidně i nějaké cvičení s dětmi, jakoby pro rodiče s dětmi, ne aby děti cvičily, ale i rodiče, aby cvičili.*

ST: Dáváte přednost organizovaným nebo neorganizovaným volnočasovým aktivitám? Které jsou pro vás na rodičovské dovolené dostupnější?

R5: *Chtěla bych dělat organizované, ale dávám přednost teďka neorganizovaným.*

ST: Jsou pro vás některé neorganizované dostupnější?

R5: *Ano, to kolo.*

ST: Jaké volnočasové aktivity vykonáváte nejčastěji samostatně?

R5: *Tak na tom kole.*

ST: Jaké volnočasové aktivity vykonáváte nejčastěji s rodinou?

R5: *Taky na kole jezdíme.*

ST: Jsou nějaké další aktivity?

R5: *Já nevím, třeba jezdíme do termálu si zaplavat. Že třeba tak.*

ST: Kde nejčastěji trávíte svůj volný čas?

R5: *Asi venku.*

ST: Navštěvujete nebo jste někdy navštěvovala mateřská centra?

R5: *Chvilku ano s prvním dítětem.*

ST: s druhým dítětem navštěvujete mateřská centra?

R5: *Ne*

ST: Mělo to pro vás nějaký přínos?

R5: *Ne*

ST: Navštěvujete nebo jste někdy navštěvovala dětská hřiště?

R5: *Ano*

ST: Jak hodnotíte jejich přínos?

R5: *Když se tam sejde víc dětí, tak jakoby aspoň děti mají víc k sobě/další děti a vyhrají si.*

ST: Jste spokojená na rodičovské dovolené?

RP: *Ano.*

ST: Co nejvíce postrádáte z vašeho předešlého života bez dětí?

RP: *Asi ne.*

ST: Jak jste spokojená se svým volným časem na rodičovské dovolené?

RP: *Ano.*

ST: Odráží se to nějak ve vaší spokojenosti na rodičovské dovolené?

RP: *Jsem v pohodě.*

ST: Co vám nejvíc pomáhá, abyste byla v pohodě?

RP: *Sport.*

„Konec rozhovoru“

PŘÍLOHA VII. PŘEPIS ROZHOVORU S R6

Rozhovor vedla a přepsala: Tereza Sedláková

Datum a místo: 13. 12. 2018 Lodhěřov v domácnosti respondentky.

Informovaný souhlas.

ST: Co si představujete pod pojmem volný čas?

R6: *Čas strávený s rodinou, nějakou zábavou a s přáteli, třeba.*

ST: Jakou hodnotu přisuzujete vašemu volnému času?

R6: *Je. Je hodnotný díky tomu, že ho trávím s rodinou a přáteli.*

ST: Jakým způsobem jste trávila váš volný čas před prvním těhotenstvím?

R6: *Trávila jsem ho hodně s přáteli a koníčkama.*

ST: Jakým volnočasovým aktivitám jste se věnovala?

R6: *Věnovala jsem se koníčkům sportování a vycházky s pejskem, s kočičkou na procházkách jakoby v přírodě.*

ST: Jaké sporty jste provozovala?

R6: *Házenou a basketbal.*

ST: Navštěvovala jste pravidelně nějakou organizovanou volnočasovou aktivitu?

R6: *Ne volná zábava s přáteli.*

ST: Jaké volnočasové aktivity jste provozovala nejčastěji?

R6: *Asi ty procházky, zábava s přáteli.*

ST: Máte možnost věnovat se nějakému koníčku či aktivitě beze změny i během rodičovské dovolené?

R6: *Ne. ((Smích.))*

ST: z jakého důvodu?

R6: *Nemám hlídání, dostatek volného času, a prostor, kde bych to mohla uskutečnit.*

ST: Chodila jste do práce?

R6: *Ano.*

ST: Kolik času jste trávila v práci?

R6: *Byla to spíše brigáda, takže tři, čtyři hodiny.*

ST: Žila jste před otěhotněním s vaším partnerem v jedné domácnosti?

R6: *Ano.*

ST: Zařizovali jste společnou domácnost, stavěli jste dům nebo rekonstruovali byt? Kdy před otěhotněním, během těhotenství, později?

R6: *Ne, nebo napůl. Přítel koupil byt a společně jsme ho vybavili.*

ST: Jaký to mělo vliv na váš volný čas? Bavilo vás to – vnímala jste to jako volnočasovou aktivitu?

R6: *Ano*

ST: Bylo vaše první těhotenství plánované?.

R6: *Ano*

ST: v kolika letech jste měla první dítě?

R6: *Dvacet jedna let.*

ST: Cítila jste se připravená na rodičovskou roli?

R6: *Cítila jsem se připravená, protože to bylo plánované.*

ST: Překvapilo vás něco na náročnosti RD?

R6: *Myslela jsem, že to bude snazší teda. Je to mnohem víc starostí a v podstatě člověk neví, co ho čeká, že jo, nemoci, nebo nějaké hlídání případně, nebo nějaká zábava volná, všechno jde jakoby stranou s tou RD.*

ST: Jak se vaše první těhotenství promítlo do vašeho volného času?

R6: *Ne. Mohla jsem trávit celou dobu stejně.*

ST: Jakým volnočasovým aktivitám jste se věnovala během těhotenství?

R6: *Zůstaly ty procházky, schůzky s kamarády.*

ST: Jak vypadal váš volný čas po porodu?

R6: *Tak to jsem byla tak unavená, že jsem myslela, že žádný volný čas nemám a že jsem v podstatě, když malá usnula, tak jsem se snažila spát taky, nebo odpočívala, nebo doháněla domácímá pracema, vařením, uklízením.*

ST: Co jste dělala, když dítě přes den spalo?

R6: *To jsem právě bud' spala, nebo uklízela, vařila, věnovala se chvilku sobě. Člověk si odpočine, udělá si kafe. V klidu si odpočine.*

ST: Jak často se vaše dítě v noci budí?

R6: *v noci ze začátku se budila třikrát, čtyřikrát a zůstalo ji to doted', v podstatě ji bude rok a půl.*

ST: Cítila jste se někdy unavená?

R6: *Ano.*

ST: Jak se na vás tato únava projevila?

R6: *Jsem protivná, nervosní, unavená, prostě jsem na lidi nepříjemná.*

ST: Jednala jste někdy v důsledku únavy neadekvátně?

R6: *Jo, občas mě mrzí, když na malou zvýším hlas i když vím, že za to nemůže, v podstatě když nechce spát nebo něco nedodrží, tak občas na ni zvýším hlas a následně toho lituju.*

ST: Kdybyste v tomto období měla více volného času, čemu byste jej věnovala?

R6: *Chtěla bych zase začít sportovat, protože vidím, že moje tělo už není tak nějak sportovně založený jak tenkrát. A chtěla bych se zase víc stýkat s přáteli a s rodinou.*

ST: Kojila jste?

R6: *Ne.*

ST: Krmil vaše dítě i partner, případně uveďte od jakého věku dítěte?

R6: *Ano. Pomáhal mi v noci, když se malá vzbudila a já jsem neměla sílu vstát nebo tak. Přes den taky, když jsem třeba potřebovala k doktorovi, tak se postaral o malou. Už od narození.*

ST: Jakým způsobem vaše dítě přistupuje ke stravě? Myšleno od zvedení příkrmů po normální stravu?

R6: *Malá jedla od začátku všechno, kromě kašiček, to ji vůbec nechutnalo. Ale jak to bylo kuřecí masíčko nebo ryba, tak to mohla, to jí chutnalo.*

ST: Jakým způsobem jste uspávala dítě?

R6: *Zásadně ji mám na sobě, malá jinak neusne, takže když přijde čas na spaní, tak ji musím vzít na sebe a uspávat ji. Jinak sama neusne v postýlce nebo tak. Někdy deset minut, někdy hodina a půl a někdy tři. Podle toho jak je unavená.*

ST: Mělo to nějaký vliv na množství vašeho volného času?

R6: *Určitě. Tu hodinu co jí uspávám, bych mohla v podstatě trávit jinak.*

ST: Proč jste zvolila tento způsob uspávání?

R6: *Protože jsem ji tak naučila od osmého měsíce, do té doby usínala sama a já jí to naučila od toho osmého měsíce, tak se to v podstatě naučila a nemůžu ji to odnaučit.*

ST: Uvažovala jste o změně tohoto uspávání?

R6: *Určitě. Přijde mi to takový, že kdybych ji položila do postýlky a usnula, tak mám víc toho volného času.*

ST: Proč to tak děláte?

R6: *Protože já jsem to jednou zkusila, a když jsem jí dala do postýlky, tak hrozně plakala, tak mi ji přišlo hrozně líto, tak jsem si ji zase vzala. Takže je mi přednější dítě, než volný čas.*

ST: v jaké fázi dne máte nejvíce volného času, jak ho v tu dobu trávíte?

R6: *Malá usne v osm večer a já do jedenácti, dvanácti koukám na televizi, nebo si dám vanu v klidu, prostě odpočíváme s přítelem.*

ST: Proč si nejdete dřív lehnout?

R6: *Já mám takový, že to přebiju ten únavovej syndrom a potom zase nemůžu usnout. A než já usnu, tak třeba dvakrát nakrmím malou, stejně, kdybych usnula, stejně se vzbudím kvůli krmení. Chci si užít volný čas s přítelem. S dítětem toho volna moc nemáme, takže tohle je takový náš volný čas.*

ST: Podle čeho si vybíráte způsob, jakým zaplňujete svůj volný čas?

R6: *Většinou volný čas na to má hlídání když ho máme, to je nejvíc co využijeme volného času.*

ST: Jak dlouhou rodičovskou dovolenou jste si zvolila a proč?

R6: *Čtyři roky.*

ST: Proč zrovna čtyři roky?

R6: *Já se bojím, že třeba malá v těch třech letech nebude tak zdatná, aby šla do školky, tak abych s ní jako byla doma. Kdyby náhodou nebyla tak šikovná. Zkrátit se to dá vždycky, prodloužit sice taky, ale nechci to furt zkracovat a prodlužovat.*

ST: Pomáhá vám partner s péčí o děti?

R6: *Koupání, chození venku s kočárkem, teďka jak malá už chodí, tak s ní jde taky ven. Pomáhá jí v noci krmit, oblíká ji, přebaluje, v podstatě dělá tak jako všechno co dělá ženská. Krmí.*

ST: Jakým způsobem, co vše je schopen sám obstarat?

R6: *Všechno je schopen zastat.*

ST: Umožňuje vám partner samostatně trávit volný čas?

R6: *Umožňuje, ale zase si říkám, že ten svůj čas radši trávím s nima, než abych ho trávila někde sama.*

ST: Pomáhá vám partner i v domácnosti?

R6: *Ano*

ST: Odráží se to ve vašem volném čase?

R6: *Určitě. Když mi pomůže, tak potom mám víc času sama na sebe, anebo případně právě na něj.*

ST: Pomáhá vám někdo další s péčí o vaše dítě?

R6: *Tchán s přítelkyní, nebo moji rodiče.*

ST: Jak dlouho vám tak hlídají?

R6: *Ted'ka budou Vánoce a mamka mi říkala, že si po Vánocích vezmou malou na tři nebo čtyři dny, tak si myslím, že to je dost dlouhá doba, protože ji měli tak přes noc maximálně, tak uvidíme, jak ty tři čtyři dny zvládne.*

ST: Mohla byste někam vyrazit i na více jak jeden den?

R6: *Ano.*

ST: Jakým aktivitám se během té doby věnujete?

R6: *Většinou jdeme na večeri, nebo do toho kina, do kterého jsme chodili dřív.*

ST: v jakém věku dítěte to případně bylo poprvé možné?

R6: *Tak od toho roka. Když máme to hlídání samozřejmě.*

ST: Využili jste někdy hlídací agenturu? Chůvu?

R6: *Ne.*

ST: z jakého důvodu?

R6: *Já se bojím někomu svěřit malou.*

ST: Můžete stručně charakterizovat vaše děti?

R6: *Já si myslím, že je v normě, ale právě, že mám jedno dítě, tak to nevím, jak jsou ostatní děti, že jedno dítě je náročnější a druhý zase míň. Tak si myslím, že v podstatě náročná není, ale kdybychom měli dvě děti, tak to třeba změní.*

ST: Je váš partner dlouho v práci včetně dopravy do ní? (Myšleno víc jak devět hodin denně).

R6: *Ne.*

ST: Dělá někdy přesčasy?

R6: *Někdy ano. Ano bývá to tak dvakrát za měsíc.*

ST: Jaký vliv mělo vaše nastalé rodičovství na volný čas, který trávíte s partnerem?

R6: *Společný čas trávíme stejně jako v těhotenství, nebo před těhotenstvím, že se u nás v podstatě nic nezměnilo, že ho trávíme společně, ale třeba jsme ho trávili jinde než teď, teď jsme doma a předtím jsme byli třeba v tom kině, nebo s kamarády.*

ST: Měla tato změna ve společném trávení vašeho volného času nějaký vliv na váš vztah? (Můžete případně uvést jaký?)

R6: *Neměla*

ST: Jakým způsobem tento čas společně trávíte?

R6: *Společný koníček je jeho auto, takže ten děláme jakoby společně, ale většinou právě si zajdeme radši na tu večeri, nebo do kina. Nebo využijeme volnou chvíli a jedem sami na nákup.*

ST: Čemu se věnujete během VČ na RD?

R6: *Kromě té péče o malou, tak v podstatě nic, vařím, peru, uklízím, jako každá maminka, ale nejvíc se snažím věnovat malý.*

ST: Jak trávíte volný čas s partnerem?

R6: *Jezdíme na nějaký výlet právě, nebo jsme doma a užíváme si právě pohodlí společně, ale většinou je to nějaký ten výlet, ZOO, nebo takový.*

ST: Pociťovala jste takto strávený čas jako volný?

R6: *Ano.*

ST: Co dovolená s malými dětmi, je to pro vás zdrojem odpočinku?

R6: *Ano.*

ST: Sledujete někdy sociální sítě?

R6: *Ano.*

ST: Sledujete je více či méně než před nástupem na rodičovskou dovolenou, proč?

R6: *Není.*

ST: Pracujete během rodičovské dovolené jak často, jak dlouho?

R6: *Ano.*

ST: Pracujete z domova?

R6: *Ano.*

ST: Co vám ta práce přináší?

R6: *Komunikace s lidma, kterou jsem zanedbala díky mateřský. Takže teďka se vracím k tomu, že komunikuju s lidma, se zákazníkama a podobně.*

ST: Je pro vás práce během rodičovské dovolené nutností? Například z ekonomických důvodů?

R6: *Spíš jakoby koníček. Trošku mě to odreaguje od malé, protože toho času jak trávím s ní, tak jsem už kolikrát zoufalá. Tak člověk tady nikoho nemá, jak bydlíme na vesnici, takže mi pomůže ta práce se trochu odreagovat, právě ta komunikace s lidma a podobně.*

ST: Hrají vaše organizační schopnosti nějakou roli v organizaci vašeho volného času?

R6: *Já si myslím, že ne, že se tohle vůbec jako nedotklo organizace času.*

ST: Zabírá vám domácí práce hodně času?

R6: *Nezabírá.*

ST: Jaké dopady měla rodičovská dovolená na vaše sociální kontakty? (Udřela jste si všechny?)

R6: *Hodně přátel se díky tomu samozřejmě, já jsem otěhotněla a potom jsme se s přítelem jakoby nastěhovali sem, takže jsme ztratili hodně kamarádů a to je v podstatě taková největší chyba jakoby. Je to prostě jak jsme se dostali od těch přátel dál, tak z nějakých padesáti přátel máme třeba čtyři, pět. Amálka nám všechno vynahrazuje.*

ST: Jaký vliv přikládáte vaší ekonomické situaci na způsob trávení volného času?

R6: *v podstatě jak nás netrápí finance, jsou volný finance, díky tomu si můžeme dovolit nějaký ten výlet nebo něco podobného, takže si myslím, že nás to netíží.*

ST: Jak se rodičovská role a váš pobyt na rodičovské dovolené odrazil na vaší psychického hlediska?

R6: *Mě přijde, že ne, deprese mám kolikrát z toho, když malá, právě jak jsem říkala, nemůže usnout, nebo zlobí, ale to je taková chvilková deprese. Není to nic, z čeho bych se tady chtěla všest.*

ST: Má vaše bydliště vliv na výběr VČ aktivit?

R6: *Já myslím, že nabídky je v podstatě hodně, ale nevyužívám ji.*

ST: z jakého důvodu je nevyužíváte?

R6: *Je tam doprava, nebo právě že volný čas že jo, protože radši trávím volný čas právě s tou rodinou, nebo bych musela shánět hlídání a podobně.*

ST: Řídíte automobil?

R6: *Neřídím.*

ST: Jaké VČ aktivity vykonáváte samostatně?

R6: *Samostatně ne, spíš s rodinou. Samotná jakoby ne.*

ST: Kde nejčastěji trávíte svůj VČ?

R6: *Doma.*

ST: Navštěvovala jste dětská hřiště. Jak hodnotíte jejich přínos?

R6: *Ano. Přínosem jsou ostatní maminky s dětmi. Jak jsme jakoby na vesnici tak tady moc maminek s dětmi není. Takže to je takový místo, kde se sejdeme, můžeme popovídat a děti si můžou pohrát.*

ST: Co nejvíce postrádáte z vašeho předešlého života bez dětí?

R6: *Volný čas s přáteli.*

ST: Jste spokojená se svým volným časem na RD?

R6: *Ano.*

ST: Můžete popsat, zda a jaké vývojové fáze vašeho dítěte mněli největší vliv na váš volný čas? Uveďte příklad, jaký vztah měl k vašemu volnému času?

R6: *Když byla malinká, tak jsem toho VČ měla daleko míň, nebo přišlo mi, že je ho daleko míň. Ono se říká, že dítě ze začátku hodně spinká a máte hodně volného času, ale jste unavená furt z toho, jak to všechno zažíváte jakoby ze začátku, že to nebylo naučený, že se to v podstatě všechno musíte naučit s tím dítětem. Starat se o něj a všechno. Teď mám daleko víc času, než dřív.*

„Konec rozhovoru“

PŘÍLOHA VIII. PŘEPIS ROZHOVORU S R7

Rozhovor vedla a přepsala: Tereza Sedláková

Datum a místo: 12. 1. 2019

Informovaný souhlas.

ST: Co si představujete pod pojmem volný čas?

R7: *Pro mě je volný čas jít v klidu na večeri, nebo do kina s partnerem, no prostě trávit čas tam, kde nejsou moje děti chvíli, ale v tom případě, že vím, že je o ně postaráno, když jsou s osobou, na kterou se můžu spolehnout. Když ne tak na ně myslím a už to pro mě není volný čas.*

ST: Jakým způsobem jste trávila váš volný čas před prvním těhotenstvím?

R7: *Já jsem vlastně moc volného času neměla, protože já jsem studovala, vlastně na vysoké škole byl volný čas, kdy jsme šli na párty a prostě s kamarádkami nakupovat, zacvičit si, prostě takový podobný aktivity, sportovat atd. No a pak jsem vlastně jeden rok pracovala, to jsem měla teďka manžela, tenkrát teda ještě partnera a tak jsme samozřejmě chodili do kina, bavít se, všechno co bylo hezký, s ním a prostě s kamarády jsme šli do bazénu, tak to všechno byl můj volný čas.*

ST: Navštěvovala jste pravidelně nějakou organizovanou volnočasovou aktivitu?

R7: *Pravidelně jsem chodila na body styling a na šlapací kolo. Na rotoped no prostě na tady ty sporty a jinak myslím, že ne. Já jsem za mlada dřív cvičovala aerobik, ten vlastně skončil, když jsem šla na vysokou školu, to byla taková moje největší aktivita pravidelná.*

ST: Jaké volnočasové aktivity jste provozovala nejčastěji?

R7: *Ty sporty.*

ST: Máte možnost věnovat se nějakému koníčku či aktivitě beze změny i během rodičovské dovolené?

R7: *No tak záleží na tom, jestli mám hlídání, takže samozřejmě jo můžu se domluvit s kýmkoliv, s rodiči, s manželem, tak můžu jít na to cvičení, anebo na nějakou takovou aktivitu, ale prostě záleží na tom hlídání.*

ST: Zařizovali jste společnou domácnost - stavěli jste dům nebo rekonstruovali byt?

R7: *Ano, stavěli jsme dům.*

ST: Byla to pro vás zábava, nebo povinnost?

R7: *Byla to vašeň úplná. ((Smích.)) My jsme vlastně prvně spolu předělávali úplně celý byt, a když jsme ho předělali, tak jsme se rozhodli, že budeme stavět a to všechno probíhalo v tu dobu, co jsem na mateřské dovolené. Takže nás to bavilo, jako každou ženskou baví vybírat doplňky a všechno že jo.*

ST: Bylo vaše první těhotenství plánované?

R7: *Ano.*

ST: v kolika letech jste měla první dítě?

R7: *Dvacet tři.*

ST: Cítila jste se připravená na rodičovskou roli?

R7: *Vůbec ne. Člověk do toho prvního těhotenství, člověk má pocit, že do toho jakoby vlítne. Když jsem první den po porodu vlastně držela to malé miminko, říkala jsem si, co s ním budeme doma dělat. Takže připravení si myslím, že jsme na to nebyli.*

ST: Jak se vaše první těhotenství promítlo do vašeho volného času?

R7: *Ne, první těhotenství myslím mě vůbec neovlivnilo nijak.*

ST: Omezovalo vás těhotenství při VČ aktivitách?

R7: *No, že jsem musela zrušit ten body styling, nebo ten aerobik, na který jsme chodily, a samozřejmě už jsme nechodili nikam večer na zábavu tady u nás. Tak to už byly aktivity, které v těhotenství nejsou moc přijatelné.*

ST: Jakým volnočasovým aktivitám jste se věnovala během těhotenství?

R7: *No tak aktivity to nebyly spíš takové chvilkové, začala jsem háčkovat a plést no. Ale jakoby po porodu mě to přešlo.*

ST: Jak vypadal váš volný čas po porodu?

R7: *No tak po prvním porodu volného času moc nebylo, vlastně když si tak vzpomínám tak vlastně žádný, protože první dítě na to člověk není připravený, tak já nevím no moje první dítě bylo hodně uplakané, takže jako myslím si, že to sebralo veškerý náš volný čas. V deset jsme se modlili, že dítě usnulo a že jsme šli spát, abych zase v noci mohla fungovat.*

ST: Co mělo v tu dobu největší vliv na váš VČ?

R7: *No já si nevzpomínám, že bych nějaký extra volný čas měla, protože z hlediska kojení, tak jsem prostě nikam to miminko dát nechtěla. A celkově jsem měla pocit, že ho nikdo nedokáže pohlídat tak jako já. A já jsem opravdu nedávala to dítě nikomu. Občas babičky šly na půlhodinovou procházku s kočárkem a to je všechno.*

ST: Jak často se vaše dítě v noci budilo?

R7: *Jednou, dvakrát.*

ST: Kdy začalo samo spát celou noc?

R7: *Měsíc před dvěma roky. Byly mu tak dva roky.*

ST: Jak jste zvládala péči o dítě v noci? Sama nebo střídavě s otcem?

R7: *Dokud jsem kojila, to bylo u prvního do devíti měsíců tak samozřejmě sama, ale vím, že první měsíc mi pomáhal přebalovat a to už pak samozřejmě přešlo, a když jsme od toho devátého měsíce dávali umělé mléko, tak jsme se střídali, jeden držel plačící dítě a druhý šel udělat mléko, a pak jsme se vystřídali.*

ST: Cítila jste se někdy unavená?

R7: *Každý den. ((Smích.))*

ST: Jak se na vás tato únava projevila?

R7: *No tak hlavně ve spánku, nikdy jsem nechodila spát v osm hodin, a když jsme měli to malé miminko tak bych každý den chodila klidně v sedm hodin spát, to pro mě nebyl problém, takže spíš jakoby v tom spánku a bolesti hlavy. Měla jsem hodně bolesti hlavy, to si pamatuji.*

ST: Jednala jste někdy v důsledku únavy neadekvátně?

R7: *Tak vyloženě, že bych si pamatovala nějakou situaci, to říct nemůžu, ale samozřejmě jako každá ženská, třeba, že jsem bez důvodu vyjela na manžela a výčitky prostě s tím, že já jsem unavená a on, že by mohl víc pomáhat.*

ST: Mělo kojení nějaký vztah k vašemu volnému času?

R7: *Tak u prvního dítěte jsem z toho byla trošku vyřízená, že jakoby samo to kojení je náročné psychicky, protože někdy to jde, někdy to nejde, zvlášť když jsou s tím dítětem problémy, ale tak jako vzhledem k volnému času když jsme měli první dítě, takže jsem kvůli tomu kojení nemohla vůbec nikam. Takže nemohli jsme jít s manželem do kina v klidu, protože jsem kojila hrozně často. Přitom u druhého dítěte to už pro mě byl hezký zážitek, už jsem si to užívala. Už jsem věděla, do čeho jdu a taky jsem se tomu úplně jinak přizpůsobila a naučila jsem se i to mléko uschovat a dát někomu, jak už člověk má*

ty dvě děti, tak už ví, že ten odpočinek je důležitý tak jsem někomu to mléko dala a hlídali nám děti.

ST: Jakým způsobem jste uspávala dítě?

R7: *No obě dvě děti uspávám najednou, jedno je vlastně v postýlce, tak tomu dám ruku jenom a druhé je vedle mě, stačí mu, že vedle leží mě a tak pět deset minut jsem tam s nimi a oni usnou a já odejdu.*

ST: Usínají vždy za deset minut?

R7: *Vždycky ne. jsou prostě dny, kdy oba dva dělají .. prostě si chtějí hrát, dělají tam nesmysly oba dva, kravinky takové ty dětské, takže někdy se stane, že i tři čtvrtě hodinky, ale většinou to je do těch deseti minut. Se mnou usínají do deseti minut úplně normálně a s manželem to trvá hrozně dlouho. On do teďka děti neuspával, až teď začali uspávat, tak to trvá déle.*

ST: v jaké fázi dne máte nejvíce volného času, jak ho v tu dobu trávíte?

R7: *Největší klid máme vlastně v osm hodin, když děti usnou, takže do těch desíti máme úplně volno, víme, že se nezbudí, takže mi v těch deset chodíme spát, takže od těch osmi do desíti večer a každý den mi spí hodinu a půl odpoledne obě dvě najednou, takže to mám taky volný čas.*

ST: Čemu věnujete, když děti spí?

R7: *Nedělám vůbec nic, lehnu si a koukám na televizi, dám si něco moc dobrého, co tajím před dětmi a doufám, že se dlouho nezbudí. ((Smích.))*

ST: Co vám přináší toto trávení VČ?

R7: *Hlavně jsem na to zvyklá každý den, když přijde manžel brzy z práce, třeba ve dvanáct hodin, tak většinou v pátek, tak už to mám celé rozhozené a nemám ten svůj klid a už mám celý ten den prostě rozhozený. Já vím, že si dopoledne uklidím, pak si s dětmi pohrajeme, uvařím, dám jim najíst a oni jdou spát, a když přijde ten manžel, tak už to není takový ten klid, který si ženská potřebuje užít sama pro sebe, dát si nohy nahoru, dát si nějakou tu dobrotu a když už tady je tak už to není taková ta pohoda, protože on*

chce něco řešit, nebo prostě nepořádek a už to není ono, tak ta ženská už musí jít něco dělat.

ST: Jak vnímáte rozdíl mezi množstvím a kvalitou vašeho volného času na rodičovské dovolené v porovnání před nástupem na rodičovskou dovolenou?

R7: *Tak předtím jsem se nemusela vůbec ohlížet na to kdy, kam půjdu a jestli budu mít hlídání, takže rozdíl je to fakt ohromný. Ale na druhou stranu já беру toto období za nejhezčí, já bych ho protáhla do nekonečna, protože jsem spokojená na té mateřské. Prostě mi to sedlo, fakt jsem úplně nejšťastnější, takže pro mě je tohle lepší, než to volné trávení času předtím. Předtím to pro mě nemělo smysl a teďka když chceme trávit ten čas, tak ho stejně chceme většinou trávit s dětmi.*

ST: Pomáhá vám partner s péčí o děti? Od kdy uveďte věk dítěte?

R7: *Hodně. Ze začátku, když jsme měli první rok, když jsme měli nejmladšího, tak to prakticky každý večer, když přišel domů z práce ve čtyři hodiny třeba, tak fungoval až do večera. Musím říct, že pravidelně koupe děti, střídáme se, teď i vlastně v tom uspávání se střídáme. Takže akorát bych někdy brala, aby si s nimi víc hrál. Třeba tady sedí a nehrají si, tak bych chtěla, aby ten čas volný věnoval těm dětem. Ale jinak musím říct, že hodně pomáhá.*

ST: Odráží se to ve vašem volném čase?

R7: *No to bych asi neřekla, protože když jde třeba děti vykoupat, nebo uspat, tak já si dodělávám věci v kuchyni, skládám prádlo, nebo co je potřeba doma dodělat.*

ST: Věnuje se váš partner nějaké volnočasové aktivitě? Uveďte prosím jaké a jak často.

R7: *Od té doby co máme děti, tak ne. Vlastně tomu se nedají říkat aktivity, jednou za rok mají turnaj kuželek, tak to chodí, asi měsíc každé úterý, ale tomu bych neříkala aktivity.*

ST: Pomáhá vám partner i v domácnosti?

R7: *Tak občas když to potřebuji, vidí, že toho mám hodně, tak třeba vytře, často vyndává myčku a takové ty drobnosti určitě pomáhá.*

ST: Pomáhá vám někdo další s péčí o vaše dítě?

R7: *Tak když opomenu babičky a dědy, které občas pohlídají, když si potřebuji dojet na nákup, tak jinak ne.*

ST: Za jakých podmínek a jak často vám hlídají děti?

R7: *Tak jednou týdně určitě, třeba v sobotu, když si potřebujeme dojet na nákupy, nebo tak nějak, protože přes týden se moc nakupovat nedá. Ale extra, že by hlídali celý den to ne, to jen ve výjimečných případech.*

ST: Čemu se během této doby věnujete?

R7: *Tak když nám někdo hlídá, tak jedem vyloženě na ten nákup. Jinak nedáváme hlídat. Výjimečně si zajdeme na večeri, do kina, tak nějak, něco prostě s manželem, abychom byli prostě spolu.*

ST: Mohla byste někam vyrazit i na více jak jeden den?

R7: *Ne. Nebo takhle, mohla asi, ale sama bych nejela, nevím, jak by to dopadlo.*

ST: Je váš partner dlouho v práci včetně dopravy do ní? (Myšleno víc jak devět hodin denně)?

R7: *Ne.*

ST: Jaký vliv mělo vaše nastalé rodičovství na volný čas, který trávíte s partnerem?

R7: *Určitě, tak dřív jsme trávili ten volný čas jinak než teď, tak třeba my jsme hrozně rádi jezdili do vinných sklípků, samozřejmě teď nemůžeme, protože většinou nám hlídají maximálně půl dne, což samozřejmě se takhle někam vydat, tak to není na půl dne.*

ST: Jakým způsobem tento čas společně trávíte?.

R7: *No když už nějaký volný čas máme, tak třeba hrozně rádi si zajdeme na dobrou večeri, třeba dvakrát, třikrát do roka chodíme do vířivky, když nám takhle někdo pohlídá, nebo si doma prostě pustíme film.*

ST: Měla tato změna ve společném trávení vašeho volného času nějaký vliv na váš vztah?

R7: *Já myslím, že ne.*

ST: Vidíte vývoj vašeho VČ ve vztahu k vývoji vašeho dítěte?

R7: *Tak určitě, když je to dítě maličkaté, tak přece jenom ani do té restaurace se s ním člověk nedostane. A když jsou dítěti tři roky, tak v klidu můžeme jít na tu zmrzlinu, do restaurace, nebo na oběd a dá se to v klidu zvládnout.*

ST: Můžete popsat, zda a jaké vývojové fáze vašeho dítěte mněli největší vliv na váš volný čas?

R7: *Snížilo se množství volného času narozením druhého dítěte jedině tak, a pak je to od té doby pořád stejné.*

ST: Jak se vyrovnáváte s nároky spojenými s péčí o vaše dítě?

R7: *No já si myslím, že ženská si na to zvykne časem, já jsem teďka v té fázi, když jsem měla jedno dítě, tak jsem měla pocit, že nemám čas vůbec na nic, když se narodilo druhé dítě, tak když má to druhé, tak člověk pochopí, kolik měl času předtím. Ale my už máme doma ten režim dobře zvládnutej, že já nevím ..., prostě jsem spokojená, myslím si, že máme pravidelný režim, který funguje.*

ST: Zažívala jste někdy pocit, že svou roli nezvládáte?

R7: *Tak jako každá máma asi. Já myslím, že každá ženská má občas nějakou krizi, že má pocit, že něco nezvládá. Pocit že dělám jenom ty věci okolo dětí a domácnosti, pocit, že kdybych měla dělat ještě něco dalšího, prostě se rozvíjet ještě v nějaké další oblasti, ale pak zase člověku dojde, že na to opravdu ten čas není, takže se zase uklidní.*

ST: Jakým volnočasovým aktivitám se věnujete více od doby, co jste na rodičovské dovolené?

R7: *No jeden čas jsem hodně šila a hlavně se to týkalo dětí, takže občas ještě vytáhnu stroj a prostě pro ně něco šiju. Kdybych měla šít něco jiného, tak mě to nebaví, ale*

jenom kvůli těm dětem prostě, že jim něco ušiju na sebe tak to je docela taková aktivita, která mě baví, když na to ten volnej čas zbude.

ST: Máte nějaké jiné VČ aktivity?

R7: *Ne. Není nic, na co bych vyloženě měla čas.*

ST: v jakých intervalech máte od sebe děti?

R7: *Rok a půl.*

ST: Promítl se příchod druhého dítěte do vašeho VČ?

R7: *No ztrátou, hlavně ztrátou času. Ale jakoby myslím si že, ted' psychicky a celkově jsem na tom líp, než jsem porodila to první dítě jo, já nevím to první dítě je hrozný šok, ale na to druhý je ta maminka už mnohem víc připravená, takže si myslím, že jsme to celkově dobře všechno zvládali líp než na začátku. S tím druhým to prostě šlo snadno.*

ST: Jaké aktivity byste v současnosti ráda vykonávala?

R7: *Určitě bych se hrozně ráda scházela s kamarádkami, na které ted'ka nemám čas a moc jich samozřejmě nemám, protože tím, že mám děti a oni nemají děti, tak si nemáme moc co říct.*

ST: Jaké dopady měla rodičovské dovolené na vaše sociální kontakty?

R7: *No hodně, protože já vlastně nejvíc kamarádů mám tam, kde jsem studovala, což samozřejmě je od nás sedmdesát kilometrů, takže s těma kamarádama sice jsem ve styku, ale jenom po těch sociálních sítích, takže se vlastně nescházíme, takže jako hrozně mi chybí někam jít prostě a vypovídat se, třeba i s nějakou tou maminkou, s někým kdo tomu rozumí, protože ty moje spolužačka jsou ještě bezdětný, takže si nemyslím, že bych si s nimi ted' nějak extra rozuměla.*

ST: Získala jste nové přátele?

R7: *Jednu hodně dobrou kamarádku, která se právě taky odstěhovala, takže to jakoby nám přerušilo, takže ted'ka se budeme scházet tak jednou za tři měsíce maximálně, což je málo na to, aby si člověk stihl říct všechno, co potřebuje.*

ST: Pracujete během rodičovské dovolené jak často, jak dlouho?

R7: *Ne.*

ST: Jakým způsobem organizujete svůj denní harmonogram?

R7: *Tak celé se to řídí vlastně podle dětí, ale my to máme pravidelné jakoby už naučené, v půl deváté vstáváme, pak já všechno uklízím, připravím si oběd, uvařím, pak si s dětma hrajeme, naobědváme se a děti jdou spát. Pak mám vlastně tu hodinu a půl, kdy se můžu věnovat sobě a když se vzbudí, tak jdeme ven, nebo jedem na nákup, prostě takové ty aktivity co potřebujeme přes den zařídit, plus abychom si stačily zaběhat venku a je večer a děti chodí v osm spát.*

ST: Vypomáhá vám někdo s domácností?

R7: *Ne, občas manžel mi pomůže.*

ST: Promítla se rodičovská role a váš pobyt na rodičovské dovolené odrazil nějak na vás z psychického hlediska?

R7: *Vyloženě se tomu dá říkat z psychické stránky spíš to, že teď se cítím jakoby spokojená, ale předtím jsem měla takový pocit nespokojenosti, nebyla jsem ani sama se sebou spokojená, celkově psychika souvisí s tím tělem. Já jsem ve škole hodně přibrala a pak až po těch dětech jsem zhubla, takže teď se cítím dobře fyzicky, jsem šťastná, spokojená, přestěhovali jsme se do nového domu, takže prostě musím říct, že mi nic nechybí, takže ani na té psychice to nic neubírá.*

ST: Má nějaký vliv na váš volný čas bydliště?

R7: *No, když jsme bydleli ve městě, tak jsem chodila jakoby do toho města nakupovat i s těmi dětmi pěšky, což teďka nejde, teď je musím do toho auta dát a celkově je to s nimi složitější. Takže na ty nákupy nechodím, chodí na ně manžel a my máme víc času tady chodit ven, takže jakoby pro mě je to hezčí čas, že můžeme jít ven, než ho trávit někde v obchodě, i když jsme při tom šly na procházku, ale tady ty děti mají větší volnost, můžou si lítat, kde chtějí, nemusejí támhle po silnici poslouchat a všechno.*

ST: Jaké volnočasové aktivity vykonáváte nejčastěji samostatně?

R7: *Jednou za čas, za čtvrt roku jedeme s holkama na nákupy někam do většího města, tak tomu bych řekla fakt taková aktivita, kterou věnujeme jen sami sobě, což je fakt jednou za čtvrt roku. Jinak fakt mám každý den tu hodinu a půl, kdy si můžu lehnout a postarat se sama o sebe, udělat si manikúru, prostě takový klidový režim.*

ST: Jaké volnočasové aktivity vykonáváte nejčastěji s rodinou?

R7: *Tak my jsme třeba milovníci, že jezdíme často do bazénu, takže třeba v neděli, když jsme zdraví, jezdíme do bazénu, to je naše nejoblíbenější aktivita s těmi dětmi, ale jinak v létě, na jaře jsme furt na zahradě no.*

ST: Navštěvujete nebo jste někdy navštěvovala dětská hřiště?

R7: *Když jsme bydleli ve městě, tak jsme každý den na to hřiště šli. Tady žádné hřiště nemáme, tady na vesnici ani moc mladých lidí není, jsme tady jako sami samotinký, takže ne, ale děti mají všechno na té zahradě. Už když jsme stavěli, tak to všechno měli pískoviště, takže trávíme čas na zahradě.*

ST: Co nejvíce postrádáte z vašeho předešlého života bez dětí?

R7: *Jít si večer jít prostě někam zatancovat, fakt zatancovat si v klidu, bez toho aniž bych na ty děti myslela, protože teď když někam jdeme a někdo nám ty děti pohlídá, tak stejně koukám na telefon a kontroluji, jestli nám někdo nevolá, jestli se něco neděje a musíme být včas doma. Takže mi chybí, že jsem mohla někam jít, nekoukat se na hodiny a vrátit se v kolik chci a prostě si to užít bez starostí.*

ST: Děkuji za rozhovor.

R7: *Já taky děkuji.*

„Konec rozhovoru“

PŘÍLOHA IX. UKÁZKA VOLNÉHO KÓDOVÁNÍ – METODOU TUŽKA PAPÍR

Na tomto místě uvádím příklad otevřeného kódování, tak jak byl proveden v průběhu analýzy dat.

Respondent 1

^{PRAČ. VYTIŽENOST} R1: ^{PRAČ. VIKENDY} To ano plus přesčasy, které byly potřeba. Plus vikendy vlastně. Některé vikendy jsem taky pracovala.

ST: Bylo vaše první těhotenství plánované?

R1: Tak napůl ano.

^{PŘIPRAVENOST LR} ST: Cítila jste se připravená na rodičovskou roli?

R1: Asi ano.

ST: Jak se vaše první těhotenství promítlo do vašeho volného času?

^{RIZIKOVÉ TĚHOTENSTVÍ} R1: Vzhledem k tomu, že jsem v těhotenství už nemohla pracovat, tak jsem byla vlastně doma. Takže tím toho volného času bylo mí- výrazně víc, protože jsem vlastně stále ještě měla to studium, ale už jsem nemusela chodit do práce. Takže ten volný čas byl určitě ^{VÍCE VČ} jako větší. ^{RIZIK. TĚHOTENSTVÍ}

ST: Jakým volnočasovým aktivitám jste se v tu dobu věnovala ((myšleno během těhotenství))?

^{TĚH. CVIČENÍ} R1: Tak to bylo, zase takový jako nějaký. Navštěvovala jsem nějaký těhotenský cvičení a ^{TĚH. PLAVÁNÍ} plavání a mezi tím jsem chodila do školy a na zkoušky a dělala jsem práce, že jo a takovýchle věci. Furt se dodělával byt a tak. Nic pravidelného nic co by bylo jako to.. ^{PŘIPRAVA NA ZK} ^{ZARÍZ. BYDLENÍ} Někdy běžný společenský akce, všechny takovýchle věci.

ST: Jak se období po porodu promítlo do vašeho volného času?

^{VÝRAZNÁ ZMĚNA VČ} R1: ^{ZÁDNÝ VČ} Hrozně. ((smích)) místo: Žádný volnej čas nebyl. Žádný volnej čas nebyl. Protože ^{SPÁTNÝ SP DÍTĚTE} dítě prakticky nespalo několikrát mnohokrát v noci jsme byli vzhůru. Takže mezitím ^{SPÁNEK PŘÍZ. DEN} jsme vlastně přes den spali, nebo tak. Takže tam to tak nějak zvládnout všechno skloubit, tam už volnej čas nebyl žádný plus jsem ^{ZÁDNÝ VČ} i^o ještě dodělávala státnice, že jo a ^{BAKALÁRKA} bakalárku a tyhle ty věci. Takže fakt nebyl v podstatě čas žádný. A do toho jsme se ^{STĚHOVÁNÍ} stěhovali zase do jiného bytu pro změnu. ((Smích)). A přestavovali. ^{ZAR. BYDLENÍ}

ST: Můžete tedy říct, že když už jste nějaký volný čas měla, že jste ho věnovala té představbě? Brala jste to jako volnočasovou aktivitu nebo jako povinnost?

^{POVINNOST} R1: No spíš jako povinnost. Jako volnočasovou aktivitu, která mně by asi dělala radost, jsem v tu dobu neměla. ^{ABSENCE VČ AKTIVITY}

ABSTRAKT

SEDLÁKOVÁ, T. *Proměna volného času pramenící ze změny sociální role u rodičů na rodičovské dovolené*. České Budějovice 2019. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce R. Macků.

Klíčová slova: volný čas, rodičovská dovolená, rodičovství, změna sociální role, volnočasové determinanty.

Tato teoreticky empirická diplomová práce se zabývá proměnou volného času u rodičů na rodičovské dovolené, zkoumá volný čas rodičů, kteří se rozhodli být doma s malým dítětem na rodičovské dovolené, zaměřuje se na faktory ovlivňující jejich volný čas, které mají největší vliv právě v tomto období a je primárně zaměřena na vliv samotné změny sociální role na oblast volného času. Dále zkoumá volnočasové preference rodičů a samotný vliv proměny volnočasového chování na ostatní oblasti života rodiče na rodičovské dovolené. Práce se snaží odhalit důležitost volného času v tomto životním období a jeho vliv na rodiče během rodičovské dovolené.

Ke zpracování této práce byl vyhotoven teoretický základ čerpající z poznatků týkajících se oblasti volného času, změny sociální role, rodičovské dovolené a z jejich aplikace na konkrétní oblast proměny volného času, pramenící ze změny sociální role, u rodičů na rodičovské dovolené.

Závěry této práce vyplývají ze závěrů kvalitativního výzkumu, jenž byl zhotoven na základě kvalitativní analýzy několika hloubkových rozhovorů vycházející z výzkumné strategie metody zakotvené teorie a z jejich aplikace na současné teoretické poznání.

ABSTRACT

Leisure time transformation caused by change of social role on parental leave

Key words: leisure time change, parental leave, maternity, social role transformation.

This theoretical empirical thesis deals with the transformation of parent's leisure time during parental leave, analyzes the leisure time of parents who decided to stay at home with children. Thesis focuses on factors affecting the leisure time and primary look on effect coming from change of social role itself. In addition, it brings research of parent's leisure activities and the effect from change of leisure behavior on other areas of the family life during the parental leave. Research tries to expose signification of the leisure time in this critical family time period as well as effect on parents through the parental leave.

The theoretical base was created through collecting sources concerning leisure time area, social role change, parental leave and its application on particular field of leisure time change.

The results of the thesis from qualitative research based on qualitative analysis of a couple deeper dialogs, based on research strategy – methods anchored theory and application on contemporary knowledge.